CERVANTES 2005

Sergio Pitol

Imblânzirea divinei egrete

ART

Sergio Pitol

Îmblânzirea divinei egrete

Domar a la divina garza

Traducere din limba spaniolă de
Mona Țepeneag

Sergio Pitol
Domar a la divina garza

Editorial Anagrama, 1988
GRUPUL Editorial ART, 2008, pentru prezenta ediție

I. Unde un bătrân romancier, îngrijorat de înaintarea în vârstă, dă în vileag laboratorul şi meditează asupra materialelor cu care îşi propune să scrie un

nou roman 7

II. Unde se povestesc diferitele aventuri ale lui Dante C de la Estrella, licențiat în drept, care, după părerea autorului, se înrudesc cu romanul picaresc şi culminează cu o călătorie la Istanbul 17

III. Unde se povesteşte cum au sosit la Istanbul trei mexicani şi cum, încă din prima clipă, este presimțită iminenta apariție a controversatei doamnei Karapetiz 44

IV. Unde apare, în sfârşit, mult aşteptata Marietta Karapetiz şi ni se arată farmecele ei, care nu sunt întotdeauna pe gustul lui Dante C. De la Estrella 65

V. Unde avocatul cu pricina reuşeşte fără să vrea să o îmblânzească pe Divina Egretă şi unde veselia generală care însoțeşte această victorie sporeşte odată cu apariția voiosului Saşa 104

VI. Unde Dante G de la Estrella descoperă un moment din trecutul profesoarei Karapetiz foarte diferit de ceea ce-şi închipuia el, povesteşte necazurile personale care l-au condus, după unele rezistențe din partea lui, la căsătorie şi află despre agonia şi moartea lui Nikolai V. Gogol 127

VII. Unde prietenia, şi aşa capricioasă, dintre Dante de la Estrella şi Marietta Karapetiz este supusă unei grele încercări, ceea ce îi va permite cititorului să hotărască dacă această legătură este pe sfârşite sau, dimpotrivă, la începutul unei faze mai intense, capabile să învingă depărtarea care din acel moment se va instala între ei 157

PAGEREF _Toc529561814 \h125
PAGEREF _Toc529561815 \h125
PAGEREF _Toc529561816 \h125
PAGEREF _Toc529561817 \h125
PAGEREF _Toc529561818 \h155
PAGEREF _Toc529561819 \h155
PAGEREF _Toc529561820 \h155
PAGEREF _Toc529561821 \h155
PAGEREF _Toc529561822 \h155

Pentru Juan García Ponce

I

Unde un bătrân romancier, îngrijorat de înaintarea în vârstă, dă în vileag laboratorul şi meditează asupra materialelor cu care îşi propune să scrie un nou roman

Un scriitor bătrân se pregăteşte să înceapă un nou roman. Citeşte, la început fără prea mare entuziasm, mai apoi cu un real dezgust, două sau trei paragrafe dintr-un capitol şi, cuprins de o senzaţie soră cu spaima, închide volumul cu dorinţa de a nu-l mai deschide niciodată câte zile o mai trăi. Îşi aduce aminte de vorbele criticului literar Carlos Montiel, prieten cu el încă de pe vremea studenţiei şi care, citindu-i primele nuvele, i-a atras atenţia că anumite personaje semănau prea tare cu foşti colegi de facultate, indivizi cu totul obişnuiţi, tineri capabili de multe, dar nu de a trăi o tragedie, fără nicio şansă de a încarna subtilităţile şi clarobscururile personajelor unui Henry James, pe care el se străduise să-i înzestreze cu o complexitate emoţională bizantină, într-o atmosferă alimentată de intense mesianisme estetice, comportament care le era atât de străin încât, în loc să le dea viaţă, părea că-i lasă cu totul lipsiţi de vlagă. Atmosfera rarefiată care îi înconjura se dovedea în cele din urmă o închisoare; odată înghiţiţi de ea, le era cu neputinţă să mai vorbească sau să mai acţioneze altfel decât ca marionetele unui ventriloc.

Dacă ar fi să se ia după Montiel, şi dezagreabila lectură recentă îi confirma spusele, tot ceea ce scrisese până atunci era definitiv condamnat la nepublicare. Literatura lui nu avea niciun viitor; fusese anacronică din născare. Iar el era pe punctul de a împlini şaizeci şi cinci de ani. O vârstă fără milă! Uneori îşi spunea că singura lui dorinţă ar fi să se culce pe laurii veştejiţi pe care îi culesese, să repete până la epuizare gama redusă de procedee deja folosite, menţinând în viaţă un limbaj mai mult sau mai puţin plauzibil, până ce pofta de scris se va stinge de la sine. Ajunsese, desigur, la o vârstă la care, în acelaşi timp, putea fi prins într-o reţea inextricabilă de

impulsuri interne, de proiecte, realizări şi evoluții atât de complicate, atât de obscure în intensitatea lor, încât să-i depăşească propriile posibilități de creație; să fie cuprins de o furie, de o violență copleşitoare; să fie pasionat de nişte emoții demult dorite şi, într-o bună zi, pe neaşteptate, să lase baltă tot proiectul care, brusc, îi apărea ca o imensă absurditate. Merita oare să înceapă, în sfârşit, acea operă ambițioasă la care a visat o viață întreagă, în vederea căreia a adunat de-a lungul anilor o enormă cantitate de informații şi amănunte, cartea aceea încărcată de zgomot şi furie care-i răscumpăra propria existență şi o justifica în fața lumii? La vârsta lui, o asemenea aventură căpăta proporțiile unei imense aberații. Să renunți la gloria visată şi râvnită altădată nu e neapărat o tragedie. Sfârşitul nu e departe, iar cartea întrevăzută necesită ani întregi de căutare şi de muncă fără preget. Când ai atât de puțină energie şi, pe deasupra, eşti bătrân, când ai tot felul de probleme de sănătate, din ce în ce mai multe, merită oare să-ți iei toate astea pe cap, ca până la urmă să te alegi cu un roman scris pe jumătate? Sincer vorbind, nu, mulțumesc!

Eroii lui nu cunosc decât două modalități, destul de mecanice, în treacăt fie spus, de a accede la ficțiune, adică la realitatea romanescă. Unii se întorc dintr-o bogată experiență de viață, inexplicabil ratată, drept care se retrag într-un sat oarecare din Morelos sau într-un mic orăşel de pe lângă Veracruz, unde se stâng treptat, trişti, ofiliți şi roşi de resentimente: eroinele se fanează pe un fundal sepia, cotrobăind prin scrisori învechite şi fotografii îngălbenite, tăieturi de ziare apărute cu ani în urmă, şi-şi amintesc, îşi tot amintesc, îşi amintesc întruna de acele ființe pline de viață care au fost chiar ele odată, precum şi de alte ființe, care le-au strâns în brațe, le-au îmbătat cu vorbe fierbinți şi apoi, dintr-un motiv rămas misterios pentru totdeauna, le-au gonit din viața lor. Toate personajele lui masculine au visat în tinerețe să fie Lordul Jim, Alioşa Karamazov sau Fabrizio del Dongo. Toți au avut momentul lor de strălucire efemeră, curmat la rândul lui de un dezastru. În cazul în care au supraviețuit căderii, aceşti protagonişti se reîntorceau, aparent mânați de setea de identitate, la locurile de baştină, unde profitau, dacă ăsta este cuvântul potrivit, de o căsuță sub soare, alături de o

mică grădină cu câteva flori. Córdoba, Cuernavaca, San Andrés Tuxtla, Huatusco, Tepoztlán sau Cuautla sunt câteva dintre locurile predilecte alese de aceste deşeuri umane ca refugiu unde să-şi sfârşească zilele. La puțină vreme după întoarcerea în acest rai mult râvnit, îşi vor da seama că au căzut într-o groapă din care nu mai pot ieşi, că s-au lăsat prinşi în capcană şi că răuvoitorii au câştigat, căci au reuşit până la urmă să se descotorosească de ei, şi că nu sunt înconjurați decât de trădători, necinstiți şi invidioşi. Şi vor îmbătrâni acolo, copleşiți de tot soiul de rele, de datorii, de manii, otrăviți de necaz pe toată lumea care nu a fost în stare să-i aprecieze, uluiți ei înşişi de mizeria în care treptat s-au afundat. Ființe bătrâne, neurastenice, uneori groteşti, oameni de cele mai multe ori înăcriți, ranchiunoşi, fără nicio perspectivă, niciun viitor, niciun leac.

Dar aceşti eroi s-ar putea considera adevărați învingători în comparație cu cei care fac parte din a doua categorie, a celor care n-au reuşit să se întoarcă în căsuța însorită cu grădiniță minusculă, aceia pe care viața i-a tratat cu şi mai puțină generozitate. Aceştia rătăcesc prin lume, uitați de toți şi de toate. N-au vrut să se întoarcă? Sau n-au putut? Câteodată nici ei nu mai ştiu. Iată-i: sunt paznici de noapte într-o magazie plină de igrasie, într-un depozit de lemne, într-un garaj de maşini, portari în hoteluri deocheate, ajutați de câte o instituție filantropică, care le-a găsit un rost ca să-i facă să se simtă buni la ceva şi să-şi recapete un minim din demnitatea pierdută. Uitați de toți în locurile de baştină şi complet necunoscuți acolo unde i-a dus viața. Desigur, condiția lor n-a fost mereu aceeaşi. Au avut şi ei parte, probabil, de o vară şi de un început de fericire. Au dansat vreodată cu cineva? Ce întâmplare le-a fost fatală? Murdari, ştirbi, abia dacă îşi mai dau seama de viteza cu care îşi pierd memoria. Răzbunarea lor constă tocmai în această amputare a canalelor care îi leagă de trecut. Dacă cineva ar încerca să le amintească emoția trăită în urmă cu treizeci de ani, tulburarea profundă pe care au resimțit-o contemplând *Furtuna* sau *Venus dormind* de Giorgione, vizitele neîntrerupte timp de patru zile la pavilionul care adăpostea expoziția Matisse la Bienala de la Veneția, de unde au ieşit de fiecare dată beți de bucurie şi de uimire, sau

zilele înnorate petrecute într-o pensiune oarecare descifrând destinul îngrozitor al lui Adrian Leverkühn[1] şi cutremurându-se de pata care întuneca sufletul fidelului Serenus pe măsură ce înainta povestirea, ar răspunde cu un gest obscen, ar scuipa la picioarele interlocutorului, acest necunoscut care se face că îi cunoaşte, care s-a apropiat de ei prin surprindere, cu braţele deschise şi cu un limbaj de neînţeles, şi ar rupe-o la fugă, fofilându-se printr-un labirint de străduţe urât mirositoare până la maghernița unde-şi petrec noaptea, s-ar culca pe salteaua împuţită, acoperindu-se din cap până-n picioare cu o cuvertură la fel de împuţită, tremurând, cu tot trupul asudat, şi nedorindu-şi altceva decât somnul aducător de pace. În fond, singurul lucru care îi interesează e să nu fie izgoniți din gaura unde-şi petrec zilele şi să nu uite ora şi locul unde trebuie să se prezinte cu castronul în mână la ghişeul de distribuire a supei calde. Avea dreptate incisivul Montiel, îşi aduce aminte din nou scriitorul nostru. Dacă vrei să avansezi, trebuie să începi prin a te dezbăra de o serie de obiceiuri proaste, să arunci la gunoi întreaga baterie de procedee uzate. Dar mai există oare posibilitatea de a descoperi noi perspective?

Cum să uiți că mâine-poimâine împlineşti şaizeci şi cinci de ani?

Poate cel mai important lucru era să decidă cu ce să înceapă. Avea o serie de repere, încă destul de neclare; atât de vagi încât dispăreau înainte să apară sau se transformau în altceva. Devenea absolut necesar să înceapă prin a preciza unele dintre aceste imagini: o întâlnire la Istanbul, o femeie erudită cu maniere şi limbaj destul de contradictorii, un avar sordid, o ceremonie, fără îndoială, barbară, ținută într-un luminiş de pădure în Tabasco.

Până la urmă s-a hotărât să pună pe hârtie câteva note. Din motive diferite, trei teme îl interesaseră în ultima vreme: într-un mod încă nelămurit, acestea făceau legătura între întâlnirea de la Istanbul, jignirile personajului avar şi ceremonia de la tropice.

Iată deci ce a scris pe nişte fişe de mari dimensiuni:

A) Cartea lui Bahtin despre cultura populară în Evul Mediu şi la începutul Renaşterii! De scos în evidență anumite

elemente: sărbătoarea, de exemplu, ca o categorie primară şi indestructibilă a civilizației umane. Noțiunea de sărbătoare se poate reduce, poate chiar degenera, dar nu se poate eclipsa cu totul. Sărbătoarea îl eliberează şi-l răscumpără pe om şi, lipsit de ea, acesta gesticulează pur şi simplu într-un simulacru de viață. De studiat relațiile dintre ceremonial, mistică şi sărbătoare atât în societățile primitive, cât şi în cele industriale contemporane. Catolicismul şi poate, într-o mai mare măsură, biserica bizantină, adevărate punți de legătură între noi şi păgânismul originar al sărbătorii în Antichitate, încorporează în desfăşurarea riturilor anumite caracteristici de bâlci popular, permițând în acelaşi timp altor forme ceremoniale să se dezvolte în deplină libertate în afara cultului etc. etc.

B) Gogol! Bahtin vede în suflul carnavalesc fundamentul însuşi al organismului verbal atât de complex al lui Gogol. În ultima vreme, lectură, s-ar putea spune exacerbată, a operei acestui scriitor rus, precum şi a exegeților săi. Puțini scriitori au avut parte în secolul nostru de comentatori de o calitate excepțională: Boris Eichenbaum, V. V. Gipius, Andrei Belîi, Vladimir Nabokov, Andrei Siniavski etc. Simbolişti, formalişti, disidenți ai tuturor ortodoxiilor converg spre el. Tentația de a încerca un mic eseu pe o temă din *Suflete moarte.* De a descoperi pentru ce protagonistul, Cicikov, pe care autorul îl prezintă încă din primul paragraf ca pe o absolută nonentitate („nu era frumos, deşi avea destulă prestanță; nici prea gras, dar nici slab; nu s-ar putea spune că era bătrân, dar nu era nici tânăr"), ca pe un personaj fără niciun fel de caracteristici; reuşeşte să le insufle viață tuturor acelora cu care are de-a face doar pentru că intră în contact cu ei. Existența lui ilumineză existența celorlalți şi, în acelaşi timp, îşi trage forțele din însăşi această viață pe care o favorizează. Chiar şi în a doua parte a *Sufletelor moarte*, în fragmentele plicticoase care au scăpat flăcărilor, simpla apariție a lui Cicikov reuşeşte să strivească dominanta moralizatoare care paralizează multe dintre aceste pagini şi să le redea puțin din aerul de care orice operă de ficțiune are nevoie pentru a respira. Unde pune mâna banditul acesta are loc instantaneu o iluminare. Nu e vorba de lumina soarelui, ci de altă lumină, venită de la demonii teatrului; luminile rampei care, revărsându-se asupra unui

personaj, îl fac să-şi piardă caracterul terestru, îl deformează, îl fac mai aerian, reuşind în felul acesta să-i scoată în evidenţă adevărata fizionomie. Mai curând decât într-un eseu, aceste idei ar putea fi folosite în roman. Aviditatea protagonistului, îşi spune scriitorul nostru, n-are mare importanţă în sine, dar sordidul ei ar putea servi, precum virtuţile inexistente ale lui Cicikov, pentru a ilumina comportamentul altor personaje, îmbogăţindu-se, în acelaşi timp, din reflectarea lor.

C) Pepe Brozas sau pasiunea aproape mistică pe care un anumit autor o poate suscita la persoane lipsite de cea mai mică înclinaţie către artă. Cazul lui José Rosas, coleg la Facultatea de Drept, căruia, la puţin după intrarea la facultate, toţi studenţii îi ziceau „Pepe Brozas[2]". Originar din Piedras Negras, acesta a făcut la Mexico ultima clasă de liceu şi apoi studii de drept. A petrecut doi ani la Roma, dacă-mi aduc bine aminte, ca bursier, încercând fără succes să-şi obţină un doctorat. A ocupat apoi un post la Direcţia Afacerilor Internaţionale la un Secretariat de Stat, ceea ce i-a permis să călătorească de câteva ori în străinătate. Arbora un aer aşa-zis cosmopolit, sub care însă reuşea nu să-şi ascundă prostia definitivă şi exuberantă, ci, dimpotrivă, să o scoată şi mai bine în evidenţă. Cu „Brozas" nu exista nicio posibilitate de a nuanţa lucrurile. Imposibil să ajungi cu el la subtilităţi sau să-i trezeşti interesul pentru lucruri mai delicate. Un bou ca toţi boii! Bou a rămas toată viaţa, dar a devenit solemn şi emfatic şi, ca atare, mai greu de suportat. Până la urmă a făcut avere de pe urma unor afaceri imobiliare ale nevestei în Cuernavaca. Banii, nevoia de a arăta cât de mulţi are şi patima de a-i strânge îi accentuau vulgaritatea. Avea însă o slăbiciune. Pasiunea pentru Dante. Da, florentinul Dante Alighieri. Da, da, autorul *Divinei Comedii.* Studiase italiana ca limbă secundară în ultima clasă de liceu şi de aici îi venise această ciudăţenie. Îl citea şi-l recitea şi se făcea cu asta, desigur, la modul lui grotesc; într-un anume sens, îl considera ca pe ceva care îi aparţine. Rămânea, desigur, individul cel mai impermeabil la orice fel de emoţie literară. În legătură cu Brozas, de revăzut notele de la Berlin. Poate reuşesc să dau de însemnările despre un neamţ care semăna cu Rosas... Matthias... Glaubner? Matthias Glaubner sau Glaubener. Un tânăr economist

absolvent al Şcolii de Comerț Exterior, unde se specializase în relațiile comerciale cu America Latină. Vorbea o spaniolă perfectă. În timpul liber accepta să lucreze ca traducător şi interpret pentru anumite instituții universitare. Greu de imaginat o persoană mai plicticoasă ca neamțul ăsta. Interese mărunte, naționalism obtuz! Ce prostie să asişti la expoziții, concerte sau spectacole de teatru! Imbecilitatea comentariilor lui făcea ca orice conversație să fie lipsită şi de cel mai mic interes. Singurele preocupări vizibile pe care le avea în viață erau să facă bani, să cumpere la un preț mai mic decât media şi să economisească. Într-o bună zi, în mijlocul unei litanii de locuri comune, cită o frază din *Oraşele invizibile* de Calvino. De aici a ieşit la iveală o poveste aproape incredibilă. Glaubner învățase italiana, care nu era obligatorie în studiile lui, numai ca să-l poată citi pe Italo Calvino în original. Oricât ar părea de absurd, îi cunoştea la perfecție toată opera. O profesoară de spaniolă îi împrumutase, cu ani în urmă, *Poteca cuiburilor de păianjen,* publicată în Argentina. A început s-o citească fără niciun chef, doar ca să-şi îmbogățească vocabularul. Pe negândite, ceva din această lectură a atins un loc neaşteptat din ființa lui şi l-a înflăcărat. A descoperit astfel că un roman e altceva decât o plicticoasă enumerare de fleacuri sociale sau psihologizante, capabilă să-i trezească emoții care n-aveau nimic de-a face cu ceea ce-şi închipuise el că e literatura, poate chiar mai intense decât cele produse până atunci de manualele de comerț exterior şi de statistică. În ziua aceea, s-a produs un soi de uniune mistică între studentul berlinez şi autorul italian. A continuat să-l citească pe Calvino, nu în spaniolă, ci în germană, în timp ce învăța italiana. Citea toate cronicile care apăreau la publicarea în Germania a autorului „său". A început să combată cu argumente absconse unele dintre aceste articole la rubrica „scrisori de la cititori" din ziare fără importanță. Totuşi, pasiunea pentru Calvino nu i-a deschis drumul spre alte orizonturi, nu i-a îmbogățit curiozitatea, n-a lărgit perimetrul gândirii sale şi nici nu i-a trezit interesul pentru alt autor. Lecturile lui n-aveau legătură cu nimic, nu precizau şi nici nu consolidau vreun concept. Se consumau în ele însele. Dar satisfăceau o nevoie care era reală şi care putea fi calificată drept spirituală, în lipsa altui adjectiv

mai potrivit. Acelaşi lucru se petrecea cu Rosas şi pasiunea lui pentru Dante. Ştia totul despre el, dar nu înțelegea nimic.

Ce comoară, un personaj ca Pepe Brozas! Alături de vulgaritatea, grosolănia, egoismul, zgârcenia şi lăcomia lui, se înalța eroic pasiunea dezinteresată pentru opera unui scriitor îndepărtat. În roman Dante va fi înlocuit cu Gogol. Va trebui cât de cât ca limbajul lui să se impregneze de excentricitatea verbală a scriitorului rus. S-ar putea ca pasiunea pentru Gogol să-i fi fost inoculată de o persoană oarecum asemănătoare cu acea etnologă grecoaică uşor țicnită, care a ținut, cu puțin timp în urmă, câteva conferințe despre lucrările mezoamericane ale defunctului ei soț. Trebuie găsite pentru această doamnă un nume exotic şi un oarecare aspect comic. Un personaj cu un caracter puternic care să încarneze Sărbătoarea şi care să iasă totdeauna victorioasă împotriva tristei lăcomii a lui Brozas.

*

Bătrânul nostru romancier, obosit şi nesigur pe el, şi-a început a doua jumătate a celei de-a şasea decade a vieții scriind un nou roman: *Îmblânzirea divinei egrete.* În acest roman se vor împleti cele trei teme fundamentale: sărbătoarea, „această primă şi indestructibilă categorie a civilizației”, acest spațiu magic în care se nivelează şi dispar diferențele dintre oameni; exorcizarea unei vechi fantasme din tinerețe, detestabilul Brozas din anii studenției; şi pasiunea pentru Gogol. Protagonistul, sub îndrumarea unei femei străine, de naționalitate incertă, profesoara Marietta Karapetiz, va intra cu încredere, fără a pierde nimic din aerul lui de veşnic halucinat, în labirintul gogolian, din care nu va mai scăpa decât după mulți ani, când va afla de moartea maestrei sale. Faptul că a cunoscut-o pe Marietta Karapetiz, că a discutat cu ea şi cu fratele ei Alexander – Saşa pentru cunoscuți –, chiar dacă pe moment nu şi-a dat seama, chiar dacă a refuzat această idee, a fost cel mai important eveniment din viața sa. Dus de mână de Marietta, precum Alighieri condus de Virgiliu, José Rosas, care în roman se va numi Dante de la Estrella, ca un fel de omagiu adus pasiunii pentru bardul florentin, va cunoaşte

parfumul unei sărbători tropicale ținute la începutul secolului. Experiența a fost atât de intensă încât, chiar la maturitate, personajul principal se va bate cu propriile amintiri încercând să o clarifice. Descrierea acestei bătălii şi a unor episoade – iată misiunea pe care şi-o propune s-o realizeze bătrânul scriitor în acest ipotetic viitor roman.

II

Unde se povestesc diferitele aventuri ale lui Dante C. de la Estrella, licențiat în drept, care, după părerea autorului, se înrudesc cu romanul picaresc şi culminează cu o călătorie la Istanbul

Şi iată cum, prin voința şi bunăvoința unui romancier, Dante C. de la Estrella, licențiat în drept, s-a pomenit într-o după-amiază ploioasă la Tepoztlán, aşezat pe o confortabilă canapea de piele neagră din salonul arhitectului Salvador Millares, răsfoind nişte ziare fără niciun pic de convingere, ba chiar cu dispreț şi aparent jenat, căci nimeni dintre cei din casă nu-i acordă atenția care i se cuvine, după părerea lui. Arhitectul este cufundat în lectura unui roman, de Simenon, ca să fim precişi. Tatăl acestuia, don Antonio Millares, face o pasiență complicată cu patru rânduri de cărți, ceea ce îl împiedică să se uite în altă parte decât la masa de joc. Sora lui, Amelia, croşetează o față de masă cu ață foarte subțire şi albă. Copiii lui Salvador Millares, Juan Ramón şi Elena, muncesc din greu, fiecare concentrat pe câte un puzzle.

Furtuna amenința încă de la amiază. Fereastra cea mare care dă spre munte se ilumină dintr-odată de la un fulger. O răpăială explozivă de lumini. Un arbore de scântei se abătu peste Tepozteco, întinzându-şi crengile fosforescente, mereu altele, tremurătoare, peste întreaga fereastră şi acoperind-o într-un mod supranatural. O salvă, încă una, din ce în ce mai multe, una după alta, în lanț.

— Oamenii fricoşi sunt mai degrabă înspăimântați de tunete decât de fulgere. Ciudat, nu-i aşa? exclamă De la Estrella cu o voce crispată. Unii, cum le aud, încep să urle. Am văzut eu cu ochii mei. Urlă, urlă în prostie; urlă până-şi pierd mințile. Mulțumescu-ți ție, Doamne, pentru forța extraordinară cu care m-ai înzestrat! Cu mine alături, puteți fi liniştiți.

De o bună bucată de vreme nu scosese nimeni niciun cuvânt, şi cuvintele astea, rostite cu voce tare, i-au impresionat pe cei prezenți mai mult decât tot vacarmul

furtunii. Amelia Millares îşi lăsă trusa de croşetat pe fotoliu, ieşi din cameră şi se întoarse după puţin timp însoţită de o servitoare, cu două lămpi cu gaz pe care le puseră pe un birou, să fie la îndemână în caz de nevoie. Nu se ştie niciodată ce se poate întâmpla pe timp de furtună, mai ales când aceasta se dezlănţuie cu atâta violenţă. În timp ce punea lămpile în locuri strategice, Amelia spuse că ar fi bine să nu-i treacă prin cap Juliei să plece din Mexico pe o vreme ca asta.

— Parcă mă simt nu ştiu cum să o ştiu la ora asta în maşină, cu o vizibilitate atât de redusă.

Salvador Millares se îndreptă spre telefon şi formă un număr. Aşteptă câteva minute ţinându-şi degetul mic în ureche. Nu răspundea nimeni. Ciudat, pentru că la ora aceea era întotdeauna cineva acasă la soacră-sa. Se întoarse la locul lui şi, înainte de a se lăsa din nou absorbit de roman, medită un moment la inexplicabilele capricii din ultima vreme ale soţiei sale. Una-două, pleca de-acasă. Ani în şir insistase să renunţe la capitală şi să se stabilească la ţară. Dar, din momentul în care s-au stabilit definitiv la Tepoztlán, îşi petrecea cea mai mare parte a timpului în oraş. Acceptase tot felul de comenzi absurde, tot ce i se propunea, fără niciun discernământ, ca sub impulsul unei avidităţi nestăvilite, recent descoperite. Situaţia asta dura cam de o jumătate de an, şi el tot nu înţelegea această subită pasiune pentru muncă a Juliei, care renunţase la vechile obiceiuri de lenevie. Arhitectură de interior, renovare, decorare, genul ăsta de ocupaţii, în colaborare cu mama ei. Foarte bine! îşi spuse el cu ciudă şi, privindu-şi musafirul, ciuda îi fu şi mai mare. Putea să înţeleagă orice, dar nu faptul că a acceptat o comandă pe care el o refuzase, şi asta pentru De la Estrella, pe care amândoi îl cunoşteau foarte bine: chilipirgiu fără scrupule, o adevărată lepădătură, cu care, fără nicio îndoială, avea să intre în conflict de cum va începe să lucreze pentru el. Avea să piardă mai mult timp pentru a-şi recupera onorariile decât pentru a renova casa. Salvador Millares colaborase cu el în urmă cu vreo paisprezece-cincisprezece ani, la construcţia unui grup de locuinţe în apropiere de Cuernavaca, şi nu-şi aduce aminte din acea perioada decât de meschinăriile, prostia, gafele şi ameninţările acestui individ. Un tip cu totul şi

cu totul imatur, ranchiunos şi deci periculos. Pe vremea aceea, nu locuiau încă la Tepoztlán. Casa de acum nu era decât o modestă cabană pentru sfârşitul de săptămână. De la Estrella apărea în fiecare sâmbătă dimineaţa şi mergeau împreună pe şantier să vadă cum avansează lucrările. Lui Millares i-a fost antipatic încă din prima zi, dar nu şi-a putut închipui că totul se va termina atât de prost. Nici nu mai ştie cum de au ajuns să lucreze împreună, cine le-a făcut cunoştinţă; îşi aminteşte doar că De la Estrella intrase de curând în afacerile cu construcţii, iar pentru el era primul contract important ca arhitect. A rămas cu gura căscată când, cu puţină vreme în urmă, De la Estrella i-a propus, mai întâi la telefon, apoi venind el însuşi în vizită, să ducă la capăt unele restructurări ale casei din Cuernavaca. Voia să profite de o perioadă pe care soţia, fiica şi ginerele lui o petreceau undeva aproape de graniţă. Insistenţa individului i s-a părut de-a dreptul jignitoare. Desigur, Millares a refuzat, dar De la Estrella s-a adresat atunci soacrei sale care i-a transmis oferta Juliei; bineînţeles, a refuzat-o şi ea. Ce prostie şi câtă inutilitate! Ce nemaipomenită lipsă de tact sa vină aşa la el acasă şi să insiste ca soţia lui să-i accepte lucrarea, să ceară să vorbească personal cu ea, să se instaleze în salon şi să-şi impună prezenţa atât de mult timp. L-a salutat cu răceală, i-a arătat un scaun şi coşul în care se aflau ultimele ziare şi reviste. Dacă n-ar fi fost luat prin surprindere, nici măcar nu i-ar fi permis să intre în casă. N-avea niciun chef să stea de vorbă cu el, prefăcându-se că între ei nu se întâmplase nimic grav. Şi câte n-a trebuit să îndure! Mai întâi, o serie de insinuări în legătură cu felul în care se cheltuiau banii; apoi, când în glumă, când în serios, a început să-l ameninţe că-l dă în judecată dacă nu scade onorariile asupra cărora se înţeleseseră. A fost nevoit să accepte. I se născuseră gemenii şi nu prea avea comenzi. Simţi că-l apucă din nou furia. Puse telefonul în furcă, se apropie de el şi-i spuse destul de sec:

— Uite ce e, domnu' avocat, mă tem că soţia mea va rămâne la Mexico până mâine. Nu vreau să te fac să-ţi pierzi timpul. Dacă te întorci la Cuernavaca, ţi-aş sugera să porneşti la drum înainte să se întunece. Nu mai e mult, şi drumul va fi impracticabil.

Odată rostite aceste cuvinte, fără să aştepte răspunsul, se întoarse în fotoliu, îşi reluă romanul poliţist şi încercă, făcând un mare efort, să se concentreze asupra lecturii.

— Îmi dau seama că eşti preocupat de bunăstarea mea, domnule Millares, răspunse cu mânie De la Estrella. Te înţeleg şi-ţi mulţumesc. Fii sigur că voi pleca îndată ce se potoleşte furtuna. Poate chiar înainte. Mi-am trimis şoferul până la Santiago Tepetlapa, dar sper că se va întoarce să mă ia cam într-o jumătate de oră. Nu-ţi face griji din cauza mea, cultivă-te mai departe; lectura n-a făcut nimănui rău niciodată, cu condiţia să nu-ţi pierzi timpul cu genuri minore. Unii n-au reuşit să scape niciodată de sub puterea lor. — Şi se uită ţintă la arhitect cu buzele schimonosite într-un rictus rigid.

De cum intrase pe uşă, Santiago Millares remarcase ceva demenţial în înfăţişarea acestui individ. O tensiune extremă a trăsăturilor, ca şi cum ar fi fost pe punctul de a avea o criză, tot felul de gesturi ciudate, un spasm nervos al gâtului; îşi ţinea capul înclinat cu viclenie într-o parte, ca un animal întărâtat care se pregăteşte de atac. Avea privirea neobişnuit de fixă. Căpruiul ochilor părea spart în striuri minuscule, gălbui şi roşiatice. De la Estrella rămase cu privirea aţintită într-un colţ timp de câteva minute. Apoi îşi duse mâinile la gulerul cămăşii, îşi pipăi nodul cravatei, încercă să-l desfacă fără să reuşească sau se răzgândi şi renunţă. Apoi reluă cu o voce sibilină, îngânând parcă un text ironic:

— Bravo, domnule Millares, ai spus un adevăr mare cât o catedrală. Nu uita niciodată că timpul e bunul cel mai preţios al omului şi că nu trebuie pierdut prosteşte. Timpul e ca un mărgăritar pe care trebuie să-l ţii departe de râtul lacom al porcilor… – Se ridică, făcând un efort vizibil, făcu câţiva paşi şi adăugă: – Înainte de a încheia orice acord cu soţia dumitale, trebuie să cădem la înţelegere în mai multe privinţe: tipul de materiale care vor fi folosite, preţul, durata lucrărilor, şi nu doar cele de decoraţiune, care mă interesează cel mai puţin. Cunosc femeile şi ştiu cât sunt de extravagante, de risipitoare şi de cheltuitoare. Nu vreau să am surprize.

Se apropie de masa la care Juan Ramón şi Elena, copiii gemeni ai lui Millares, se străduiau de la începutul după-amiezii să îmbine piesele de puzzle. Elena aproape terminase

monumentul Taj Mahal, în timp ce Juan Ramón se chinuia să reconstituie un minaret. Deşi pe planşa lui lipseau încă multe piese, se puteau desluşi deja liniile Moscheii Albastre. De la Estrella parcă rămase paralizat în fața acelei opere în curs de realizare. Îşi aplecă şi mai mult capul spre dreapta, privirea îi deveni mai sticloasă şi gâtul, mai încordat. Dintr-o clipă într-alta, părea gata să facă spume la gură.

— Sunt zece monumente artistice celebre, îi explică Juan Ramón, care nu observase tulburarea ciudatului musafir. Taj Mahal, Notre-Dame, Catedrala Sfântul Vasile de la Moscova, Domul din Milano, Catedrala din Köln, Palatul Versailles, Castelul de la Chapultepec, Alhambra din Granada. Asta e Moscheea Albastră de la Istanbul, unul dintre cele mai dificile.

— Am făcut mai mult de jumătate. La început ne-a fost teribil de greu. Nu ştie… începu să povestească Elena, dar De la Estrella îi luă vorba din gură.

— Am văzut multe dintre monumentele astea, spuse el cu o voce piţigăiată. Din când în când, trebuie să amintesc lucrul ăsta, ca să se ştie, dacă s-a uitat, cine sunt.

— Al lui Juan Ramón e cel mai dificil, insistă din nou Elena. Ăsta şi Alhambra, care e ceva de groază. E vorba de Moscheea Albastră. Constantinopolul se numeşte astăzi Istanbul.

— Am văzut cu ochii mei, acum câtva timp, Moscheea Albastră. Am văzut tot felul de lucruri; astăzi nici nu mai ştiu dacă le-am văzut sau nu. Eu, omul cu cea mai bună memorie din lume, nu-mi aduc aminte dacă m-am oprit în fața vreunui monument sau dacă am trecut pe lângă el fără să-i arunc măcar o privire. – Şi, cu o voce care semăna cu râcâitul sticlei pe sticlă, continuă: – De altfel, chiar la Istanbul, fostul Constantinopol, cum bine spui, am cunoscut-o pe una dintre cele mai mari escroace din istoria omenirii. Înşelătoria întruchipată care se numea, chipurile, Marietta Karapetiz şi pe care eu, ținând seama de ce năravuri avea, aş numi-o Pelagra Târâturovna, dacă îmi permiteți să mă exprim astfel. În locuri cu moravuri mai mult decât îndoielnice, era cunoscută sub porecla de Mânuşițe-de-Mătase. Nu ştiu dacă ați auzit vreodată vorbindu-se de ea sau dacă ați avut ocazia să citiți seria de articole în care mi-am propus să o pun la locul pe care îl merită.

— Pe cine spuneți că ați cunoscut? întrebă, doar ca să spună ceva, tatăl lui Salvador Millares.

— Pe Marietta Karapetiz, dacă ăsta era adevăratul ei nume, ceea ce nu-mi prea vine să cred, pe care în visele şi visările mele nu o numesc altfel decât Pelagra Târâturovna. Fratele ei şi alți domni de familie bună, dar Dumnezeu ştie cu ce fel de moravuri, obişnuiau să-i zică Mânuşițe-de-Mătase – spuse De la Estrella pe nerăsuflate şi-şi şterse cu o batistă murdară fruntea înaltă şi asudată, părând să uite recentele ofense. Vorbea ca şi cum ar fi recitat un rol învățat la perfecție, dar interpretat cu o stângăcie evidentă. Ba se ridica, ba se aşeza, dădea din brațe şi din mâini în mod spectaculos, gesticula. Neschimbate erau doar privirea fixă şi înclinarea capului spre dreapta. — Da, dragi prieteni, mă refer la celebra şi eterna *habituée*[3] a celor mai deocheate chefuri, a celor mai dezgustătoare banchete şi a celor mai desfrânate orgii, ceea ce n-a împiedicat-o să umble prin lume făcând pe profesoara universitară, cu maniere dintre cele mai stricte. Severitatea în persoană! Să mori de râs şi mai multe nu! Totul nu era decât fandoseală. Amândoi frații frecventaseră încă din prima tinerețe cercuri în care se practicau excese de care până şi Nero habar n-avea. Mânuşițe-de-Mătase! Cleşte-de-Oțel! Trebuie să recunosc că nu ştiu cum a sfârşit Saşa. Am neglijat acest detaliu. Nu ştiu dacă şi-a urmat sora pe drumul spre lumea cealaltă sau dacă, cine ştie unde, în vreun azil de bătrâni dintr-un loc uitat de lume, rămas fără surioară, încearcă prin tot felul de ritualuri să intre în contact cu sufletul negru al defunctei. Cu cât sunt mai departe de ei, cu atât mai bine! Dracu' să-i ia! – suspină el din toți rărunchii, conştient că a triumfat din nou, că a reuşit să-şi descumpănească inamicul. I-a obligat pe toți, de la copii la bătrâni, să-şi ridice ochii de la ocupațiile lor neînsemnate, constrânşi să-i ia în considerare existența. Să-i recunoască identitatea! Dante C. de la Estrella, licențiat în drept! Şi această nebăgare de seamă, această curiozitate, o să-i piardă până la urmă. Cu sau fără voia lor, musafirul nepoftit nu va mai pleca din casa familiei Millares decât când îşi va fi terminat povestea. Dacă va avea chef, va putea chiar să-i oblige să asculte un panegiric al marelui Gogol, să le țină o

scurtă conferință, să-i uluiască, să le lumineze mințile, să-i forțeze să-i recunoască superioritatea intelectuală. Fiecare lucru la timpul lui! Cu o exaltare demențială, De la Estrella continuă: – Am fost la Istanbul pe la jumătatea anului 1961. Era august şi în Europa se înregistrase unul dintre cele mai teribile valuri de căldură din istoria omenirii. În acea lună august, la Roma, picioarele se înfundau în caldarâm. Mersul era o activitate mai mult decât penibilă: trebuia să-ți dezlipeşti pantofii, să-i înfunzi din nou în stratul subțire de asfalt moale care acoperea străzile romane, să-i scoți din nou şi iarăşi să păşeşti; şi tot aşa la nesfârşit. De Istanbul să nu mai vorbim! Eu eram pe sfârşite cu doctoratul în drept constituțional la Roma. Însăşi prezența mea în oraşul etern era o poveste de necrezut. Norocul ăluia care a câştigat la loterie lozul cel mare, o călătorie în Italia. Cumnatul meu Antonio aflase cu totul întâmplător de existența unei burse de studii la Universitatea din Roma şi la momentul potrivit a reuşit să mi-o obțină. Unul dintre cele mai mari talente ale literaturii universale, rus, ca să fiu mai precis, nemuritorul Nikolai Vasilievici Gogol, a scris la un moment dat că printr-o înlănțuire ciudată a lucrurilor, care scapă înțelegerii oamenilor, cauzele mărunte au drept efect evenimente importante, aşa cum, invers, de multe ori cele mai mari acțiuni duc la rezultate mai mult decât neînsemnate. Experiența mea de până acum mă obligă să spun că nimeni n-a enunțat vreodată un adevăr mai mare. Cumnatul meu, trebuie să recunosc, nu-i aşa?, era o adevărată perlă, un mare şnapan, care mi-a făcut cea mai proastă impresie încă de la primele vorbe pe care le-am schimbat cu el. Sora mea Blanca, nume care n-are nimic a face, țin să precizez de la început, cu culoarea sufletului ei, bleagă în toate cum a fost încă de mică, şi când spun „în toate" mă refer numai la mărunțişuri, pentru că toată viața ei n-a avut parte de niciun eveniment mai important, a descoperit după câțiva ani de la căsătorie ce pramatie era bărbatu-său şi i-a intentat imediat divorț. Rămâneau de rezolvat o serie de probleme financiare. De exemplu, el vânduse un apartament pe care îl aveau în comun şi nu-i dăduse jumătate din bani, cum se cuvenea. După ce s-au despărțit, Blanca s-a stabilit la Guadalajara. Nu voia să mai rămână în capitală, pe care o detestase încă din prima zi în

care pusese piciorul acolo, dar nici nu voia să se întoarcă la Piedras Negras, pentru că, spunea ea, o scotea din minți ideea de a se întoarce singură ca să afle tot oraşul ce dezastru îi fusese căsnicia, ca şi cum succesele sau eşecurile ei puteau să intereseze pe cineva, acolo sau oriunde în altă parte. Ba chiar mi-a spus odată, şi la asta chiar că puteai să mori de râs şi mai multe nu, că nu voia să se întoarcă pentru că prietenele ei nu erau la acelaşi nivel intelectual cu ea şi că i-ar fi fost peste putință să abordeze subiectele care le interesau pe ele. Ca şi cum ar fi discutat vreodată despre altceva decât escrocheriile ei. Acum, de ce a ales ea tocmai Guadalajara ca destinație rămâne pentru mine un adevărat mister. N-o interesa nimic altceva decât să se termine cu divorțul şi să-şi recupereze banii pe apartamentul vândut. Unul dintre defectele surorii mele este acela că nu a putut niciodată să-şi țină actele în ordine. Dat fiind că nu erau căsătoriți sub regimul comunității de bunuri şi că îşi rătăcise nu ştiu ce acte fără de care nu putea dovedi că a plătit jumătate din apartament, recuperarea fondurilor în litigiu devenea foarte dificilă. Aşa că mi-a dat telefon şi mi-a cerut să mă ocup eu de această afacere. Ca să recuperăm actele respective, sustrase, fără nicio îndoială, de fostul soț înaintea despărțirii, îl puteam amenința pe acesta cu un scandal de toată frumusețea în aşa fel încât postul pe care tocmai îl obținuse la prefectură şi de care era foarte mândru să-i treacă pe sub nas. Ar fi fost o mare greşeală de calcul din partea lui, spunea Blanca, să nu-şi țină angajamentele, căci cu acel post avea de gând să obțină mult mai mult, incomparabil mai mult, decât ceea ce încasase din vânzarea acelei proprietăți comune. Trebuie amenințat cu dezvăluirea în presă a unor detalii din viața lui, pe care ea le cunoştea la perfecție. Doar aşa îl puteam face să ia în serios toată afacerea. Antonio era un tip încăpățânat şi greu de trombonit; ştiam asta, dar n-aveam nimic de pierdut dacă încercam. Soră-mea mi-a propus zece la sută din ceea ce reuşeam să recuperăm. N-am acceptat; a urcat la cincisprezece la sută şi i-am răspuns, ca să scap de ea şi fără să mă angajez cu nimic, că voi face o încercare. Aşa că i-am telefonat lui Antonio. Mi-a dat întâlnire la Rendez-vous, o cafenea foarte plăcută în Paseo de la Reforma, nu ştiu dacă vă mai amintiți de ea. Cafeneaua ocupa

parterul unei clădiri cu geamuri fumurii, unul dintre primii zgârie-nori, ca să spun aşa, din acea parte a oraşului. Spre marea mea surprindere, Antonio m-a primit zâmbitor şi cu braţele deschise. Numele lui complet era Antonio Pérez; un nume dintre cele mai comune, nu-i aşa?, iar înainte să mă întrebaţi vă spun eu că al doilea nume, după mamă, era García. – De la Estrella avu un râs sec, ca un croncănit de pasăre, fără urmă de veselie. – Cum vă spuneam, de cum m-a văzut, s-a ridicat în picioare, zâmbind cu toată faţa. „Începe prost – am spus în sinea mea –, dacă vine cu martori înseamnă că se simte sigur pe el – dar după o clipă m-am gândit mai bine –, sau poate că e invers. Vine cu martori fiindcă nu e deloc sigur pe el şi încearcă să mă bulverseze sau să mă intimideze." S-a ridicat în picioare când m-a văzut apropiindu-mă de masa lor; m-a îmbrăţişat ca şi cum am fi fost în cele mai bune relaţii şi m-a prezentat prietenilor; le-a spus simplu, şi am avut impresia că în acel moment era sincer: „Băiatul ăsta, cumnatul meu, tocmai şi-a obţinut cu brio licenţa în drept. A studiat cu multă sârguinţă, aşa încât îi prezic un viitor strălucit. Acum, când va trebui să înfrunte viaţa profesională, moment crucial în existenţa noastră, a tuturor, când orice om, cum a spus marele Hobbes, se transformă în lup pentru ceilalţi, Dante are nevoie de toată atenţia şi de tot ajutorul care i se poate da." Şi începu aproape imediat să vorbească de o bursă de studii postuniversitare la Roma, de care îi spusese nu ştiu cine din serviciul lui; condiţiile erau dintre cele mai bune, ar fi fost nevoie doar de acordul Ministerului Învăţământului. „Ţi-aş fi recunoscător, Iglesias – îi spuse el unuia dintre însoţitori –, dat fiind că lucrezi acolo, să-i dai o mână de ajutor. Să ne înţelegem: nu cer nimic pentru mine, nici măcar pentru el, ci pentru ţara noastră, care, mai mult ca oricând, are nevoie de oameni capabili să o scoată din marasm." Printre altele, Antonio Pérez a mai spus că m-a admirat întotdeauna pentru voinţa mea de fier, pentru tenacitatea de a merge mai departe, în ciuda condiţiilor potrivnice în care am trăit; că am fost un student dotat şi că relaţiile dintre noi au fost bune întotdeauna, în ciuda faptului că viaţa lui conjugală a stat sub o stea nefastă şi că s-a terminat printr-o mare deziluzie pentru el. M-a

întrebat dacă eram la curent cu despărțirea lor, iar eu am făcut pe prostul, ba chiar pe surprinsul. Ce altceva puteam să fac? Antonio Pérez a început să mi se confeseze, era evident că în acele momente avea nevoie să se destăinuie în fața cuiva şi să-şi verse amărăciunea adunată ani în şir. Astfel, a ieşit la lumină un fond generos de care habar n-aveam. Nu voia să dea vina pe nimeni. „Într-un divorț – spuse el –, e greu să găseşti un singur vinovat; nu există nici victimă, nici călău absolut, ci doar două ființe umane care suferă şi-şi dau seama că au greşit făcând o alegere grăbită. Singurul lucru pe care vreau să ți-l spun este, şi vreau să fiu foarte sincer cu tine, să-ți vorbesc ca unui frate, aşa cum ai fost întotdeauna pentru mine, că, dacă cineva nu, repet, nu a fost vinovat de eşecul căsniciei mele, acela sunt eu. Tu cunoşti mai bine decât oricine caracterul surorii tale, ai suportat-o şi tu şi nu numai o dată ai fost victima ei, aşa încât n-o să stăm o veşnicie asupra acestui subiect. Din fericire, îți pot vorbi în felul ăsta. Eşti destul de mare acum ca să înțelegi anumite lucruri şi am încredere în judecata ta.” A amintit atunci anumite servicii pe care i le făcuse mamei mele, despre care nu ştiam nimic, şi se arătă recunoscător pentru faptul că nu am intervenit niciodată în problemele lor de familie. Apoi începu să vorbească cu domnul Iglesias, cel care lucra la învățământ, în legătură cu bursa de studii în Italia şi mai spuse o dată câtă încredere avea în mine şi cât era de sigur că voi fi demn de această bursă. Adăugă ceva în legătură cu rolul deosebit pe care mi-l rezervau viitorul şi Națiunea, aceasta având nevoie de personalități care să-i facă cinste şi să-i ridice prestigiul etc. etc., fără să-mi lase ocazia să mai scot vreun cuvânt. La sfârşit, înainte de a ne lua rămas-bun, domnul Iglesias mi-a dat cartea lui de vizită şi m-a rugat să trec să-l văd în cursul săptămânii următoare; şi mi-a cerut să-i aduc anumite acte. Iar o lună mai târziu, aproape fără să-mi dau seama, debarcam în port la Genova. – De la Estrella îşi dădu seama că nu fusese prea inspirat când şi-a început povestea călătoriei la Istanbul cu acest incident familial. Nu mai lipsea decât să fie întrebat ce s-a întâmplat cu soră-sa şi cum s-a rezolvat litigiul cu cumnatu-său în legătură cu banii. Eterna poveste a mormintelor văruite din Biblie! Oamenii ăştia erau în stare să

creadă că ar fi fost mai bine să continue şantajul pus la cale de Blanca până în cele mai mici detalii. Solidaritatea familială merită o crimă. Dacă nu aduci bănuțul, îți tragem un scandal în presă de toată frumusețea! Halal de noi! – Eu nu-i promisesem soră-mii decât că fac o încercare sondându-l pe cel în cauză; stând cu el de vorbă, deşi nu mi-a fost niciodată simpatic şi chiar fără să-mi spună prea multe, mi-am adus aminte de caracterul surorii mele atât de dezgustător încât mi-a venit să vărs. – Privirea lui De la Estrella deveni mai sticloasă şi vocea mai acră. Voise să ajungă treptat la momentul şi la circumstanțele în care, spre nefericirea lui, făcuse cunoştință cu cei doi frați care i-au amărât şederea la Istanbul şi care l-au împiedicat să admire cum se cuvine Moscheea Albastră, precum şi celelalte comori artistice ale oraşului, şi nu doar atât, dar l-au lipsit de fericire şi de pace pentru tot restul zilelor; Marietta şi Alexander, aşa se numeau, le mai spusese asta o dată, dar greşise şi începuse prost povestea. Se uită la părinții arhitectului, doi bătrâni exilați spanioli, şi avu certitudinea că nici bombardamentele, nici închisorile prin care trecuseră nu se comparau cu suferințele pe care le îndurase el, nemaivorbind de fiul lor şi de copiii acestuia, pentru care, desigur, totul nu fusese decât lapte şi miere, prăjituri, suc de fructe şi ciocolată caldă oricând aveau chef.

Căci acum familia Millares îi întorsese spatele, concentrându-se asupra ocupațiilor lor banale, ca şi cum s-ar fi angajat moral ascultându-l. „Dacă ar fi cunoscut-o pe Blanca! îşi mai spuse el. Dacă ar şti de câte era capabilă cățeaua aia!" Privind pieziş, îl văzu pe Salvador Millares cum zâmbeşte, bucurându-se parcă de un pasaj comic din romanul de două parale pe care îl citea. Dar îşi dădu seama că râde de el. Îi fu ciudă că nu l-a trimis la pârnaie pentru vreo doi ani când a avut ocazia. Merita puşcăria pentru toate neglijențele comise; la un moment dat le lipseau actele doveditoare pentru nişte mărfuri cumpărate. Banii fuseseră cheltuiți, fără îndoială, materialele cumpărate existau, asta se putea dovedi, construcția a fost terminată la timp şi la un preț mai mic decât cel prevăzut, dar lipseau actele necesare. Millares a fost pedepsit nu pentru furt, ci pentru dezordine, fapt pe care, din principiu, nu-l putea admite. Cine putea să-l asigure că nu era

vorba de o şmecherie a tânărului arhitect ca să-l obişnuiască să trateze afacerile cu uşurinţă, să-i câştige astfel încrederea, să-l aibă la mână şi, când nici nu se aşteaptă, să-i înfigă cuţitul pe la spate, făcându-l să tremure de frică până la sfârşitul vieţii? El nu putea permite aşa ceva. Iată de ce a reţinut din salariul arhitectului costul materialelor fără factură, au rupt contractul şi nu au mai făcut afaceri împreună. O văzu pe sora lui Millares ridicându-şi capul, privindu-l curioasă, oprindu-se din lucru. Trebuia cu orice preţ s-o împiedice să deschidă gura, să oprească orice întrebare stupidă încă înainte să fie formulată. Fără a pierde nicio clipă, începu să explice cum l-a cunoscut la Mexico pe Rodrigo Vives, cu care a fost coleg în ultima clasă de liceu şi care încă de pe atunci era un elev pedant şi încrezut, dar abil şi precoce politician: abia admis, devenise preşedintele Asociaţiei de elevi. Mai târziu, drumurile lor s-au despărţit, unul a făcut dreptul, iar celălalt, antropologia, şi de atunci nu s-au mai văzut.

— Ne-am întâlnit din nou la Roma, graţie, dacă „graţie" e cuvântul potrivit, unui funcţionar de la Consulat, căruia din când în când reuşeam să-i smulg o invitaţie la masă. Vreau să precizez că în niciun caz nu mă consideram un parazit; invitaţiile respective aveau un preţ şi eu eram gata să-l plătesc, de ce nu? În timpul mesei trebuia să suport un curs de eleganţă practică. Aşa aflam ce cravate trebuie să porţi, cum să le asortezi la culoarea costumului şi a şosetelor, unde îşi comanda el cămăşile şi unde îşi comanda lenjeria de corp. La desert şi la cafea, invariabil, ajungeam la pantofi, temă care îl făcea să cadă în transă. Pentru anumite situaţii şi la anumite ore din zi, era mai indicat să te încalţi cu pantofi englezeşti, de preferat celor italieneşti. Asta era adevărata probă de bun-gust în îmbrăcăminte. Da, pantofii trebuiau să fie englezeşti, puteau fi Alexander sau Barker, dar în ocaziile importante singurii care contau erau pantofii Church. „Să nu uiţi niciodată, îmi spunea el. Te duci la magazin şi ceri Church, nu altă marcă. Church! E mai bine să-i iei cu un număr mai mare decât de obicei, pentru că talpa se îngustează un pic spre margini. Ăsta e *charm*-ul lor." În vremea aceea, nu pot spune că mă îmbrăcam, în cel mai bun caz mă acopeream cu haine,

dar îl ascultam cu răbdare. Îmi dădea să mănânc şi-mi făcea rost de comisioane ca să plimb mexicani prin Roma. Şi lui Vives i-am fost ghid prin oraş. Vorbea, vorbea, vorbea întruna şi eu mă mulțumeam să-l ascult. În general, în vremea aceea nu făceam altceva decât să privesc şi să ascult; îmi făceam o părere despre lucruri şi o înmagazinam în mine. Eram, ca să spun aşa, o bancă ambulantă de date. Iar bursa n-o obținusem ca să mă angajez fără socoteală cu orice şi oricine. Mi-am dat seama că, în comparație cu un turist ordinar, Vives consuma şi cheltuia mult mai mult. Zilnic risipea o adevărată avere pe cămăşi, cravate, restaurante, cărți şi spectacole. Eu, dimpotrivă, economiseam cât puteam din bursă, petreceam seri întregi la mine în cameră sau pe stradă, în loc să intru într-o cafenea sau la un cinematograf, ba chiar reuşisem să-mi procur câteva venituri suplimentare. Nu mi-a trebuit mult ca să-mi dau seama că, deşi monumentele, muzeele şi concertele îl interesau pe fostul meu coleg aşa de mult încât la tot pasul exclama că nu s-ar putea lipsi de ele, femeile exercitau asupra lui o atracție la fel de mare. I-am făcut cunoştință cu verişoara Elenei, care lucra într-o curățătorie şi cu care aveam o relație dintre cele mai tandre, dar nici aceasta şi niciuna dintre prietenele mele nu păreau să-i trezească vreun interes. Era un snob, cred că deja v-ați dat seama, foarte puțin sigur pe el; probabil că o relație cu o chelneriță sau cu o angajată la spălătorie l-ar fi scăzut în propriii ochi. „Dacă-i pe-aşa, atunci să-i fie de bine!”, mi-am spus eu şi l-am dus în unele locuri dibuite cu ajutorul unui şofer de taxi pentru vizitatorii iluştri pe care îi însoțeam ca să câştig câteva lire în plus, şi acolo Vives părea că se simte foarte în largul său.

— Fii atent la ce spui, domnu’, n-o lua razna, îi ceru Millares.

— Nu-ți face probleme! răspunse De la Estrella, puțin descumpănit, dar şi iritat de familiarul „domnu’ ” cu care i se adresase. N-avea grijă, că ştiu unde să mă opresc. – Şi povesti mai departe: – Cum spuneam, Vives vorbea întruna, iar eu ascultam; să nu credeți însă că eram un auditor pasiv, nici pe departe. Mi-ar fi fost foarte uşor să-i spun că nelipsitele lui conferințe mă plictiseau de moarte şi-mi stricau şi bruma de bună-dispoziție pe care o mai aveam, dar preferam să-l las să

vorbească. Prostului să-i vorbeşti prosteşte, a spus un clasic. Nu-l ascultam ca un laş; dimpotrivă, de fapt eu conduceam conversaţia. Îi puneam întrebări, mă făceam că discut cu el, dar totul nu era decât un joc ca el să poată străluci. Îi dădeam impresia că mi-a luat ochii, că zi de zi îmi dezvăluia noi orizonturi în viaţă, că-şi găsise în mine un discipol, gata să moară pentru ideile lui. Rodrigo Vives era extrem de ambiţios, iar eu îi flatam aceste ambiţii, îl învăluiam cu elogii exorbitante, fără ca el să-mi ghicească jocul. Dacă ar fi avut un dram de minte, s-ar fi căcat în capul meu de cinci ori pe zi. Îmi cer iertare. Vă jur că e ultima oară când mai vorbesc aşa de urât! Am impresia că nu reuşesc să mă dezbar de amintirea unei sărbători de care mi-au vorbit unele persoane. Îmi cer iertare, doamnă! Îmi cer iertare, copilă nevinovată, pentru cuvintele urâte! Singurul lucru pe care încerc să-l explic este că relaţia dintre noi nu putea fi mai bună. Rodrigo trebuia să petreacă trei ani la Paris. Era pe terminate cu studiile de antropologie, care, până la urmă, bineînţeles că nu i-au folosit la nimic. Înainte să plece de la Roma, m-a întrebat ce aveam de gând să fac în timpul verii. Vă amintesc că mă refer la anul 1961. Întâlnirea noastră trebuie să fi avut loc pe la sfârşitul lui mai sau la începutul lui iunie. I-am spus că mă gândeam să rămân la Roma; speram să-mi găsesc o slujbă pe timpul vacanţei. Ca să-l impresionez, am adăugat că aveam nevoie de bani pentru cărţi şi pentru a călători puţin. Stând în Italia, nu se putea să nu cunosc izvoarele culturii şi credeam că e de datoria mea să mă deştept nitel înainte să mă întorc în Mexic etc. etc. Eram aproape sigur că mă va invita la Paris. Dar n-a fost aşa. Mi-a spus, în schimb, că în vară va sosi din Mexic sora lui, Ramona, şi că amândoi plănuiseră să facă o călătorie în Turcia. M-a întrebat dacă mi-ar plăcea să mă alătur acestui plan, căci lui îi face plăcere să mă invite. „Calule, mănânci ovăz?” mi-am spus şi, evident, am acceptat. Ne-am dat întâlnire la o anumită dată, în luna august, la Veneţia. Detaliile trebuia să le precizăm prin scrisori. Urma să călătorim cu trenul până la Istanbul. Nici mai mult, nici mai puţin decât cu Orient Express! Generaţia mea, şi presupun că aşa stau lucrurile cu toate generaţiile, îşi avea maniile, ideile ei fixe. Mie mi-era totuna, dar nu se poate spune acelaşi lucru

despre contemporanii mei. De voie, de nevoie, trebuia să îndeplineşti anumite ritualuri, printre care acela de a călători, măcar o dată în viaţă, cu Orient Expressul. Rodrigo şi Ramona urmau să se urce în tren la Paris, iar eu trebuia să mă alătur la Veneţia. Nu mi-a plăcut niciodată să arunc banii pe fereastră! De călătorit, şi v-am mai spus că într-o anumită perioadă din viaţa mea am avut ocazia să călătoresc destul de mult, n-am făcut-o decât pe banii statului. Odată ajuns în cămăruţa mea, mi-am făcut socotelile. Din discuţie am dedus că Vives considera de la sine înţeles că îmi plăteam singur drumul de la Roma la Veneţia, ceea ce mi s-a părut o meschinărie din partea lui; dar eram departe de a-mi imagina toate surprizele pe care mi le rezerva relaţia cu hahalera asta şi cu blestemata lui surioară. N-aveam de gând să fac autostopul, fiindcă mi se părea nesigur şi, oricum, voiam să iau cu mine toate economiile, evident nu ca să le cheltuiesc, ci pentru că nu cunoşteam niciun loc şi nicio persoană de încredere la Roma. În orice caz, trenul până la Veneţia nu era scump, deşi în perioada aceea tot ce depăşea costul unei farfurii de macaroane însemna o adevărată gaură în buzunarul meu. La urma urmelor, eu trăiam de pe o zi pe alta, n-aveam un tată milionar ca fraţii Vives şi nu primeam din Mexic niciun bănuţ în plus în afara bursei. Cumnatul meu Antonio pomenise ceva despre un ajutor bănesc personal, dar nu mi-a trimis niciodată nimic. Cât despre soră-mea, nici dacă îmi pierdeam minţile nu i-aş fi cerut ceva. Tot ce riscam să primesc era încă o scrisoare cu înjurături. Cât priveşte banii câştigaţi de la turiştii din Mexic pe care îi însoţeam prin Roma, ăia erau puşi deoparte şi nu mă atingeam de ei; din bacşişurile acelea urma să-mi fac un patrimoniu personal. Ce mai tura-vura, e de-ajuns să spun că într-o bună zi din august, sigur ca o săgeată bine ţintită, ajungeam pe peronul gării din Veneţia lângă vagonul pulman Paris-Istanbul. – De la Estrella făcu o pauză, parcă pentru a le permite puţinilor ascultători să savureze această metaforă a luxului: un pulman; se ridică în picioare, se duse până la fereastra cea mare, rămase acolo un moment contemplând într-o linişte absolută furtuna, apoi se întoarse la locul lui şi continuă: – Nici nu s-a deschis bine portiera, că Rodrigo Vives a şi sărit pe peron. În urma lui, cu

aere şi înfăţişare de fată de bani gata, ţinându-şi cu nişte degeţele de alabastru fusta bufantă galbenă ca lămâia, se strecura sora lui, micuţa Ramona, Ramoncita, despre care mi se vorbise atât de mult de bine şi care avea să-mi facă atâta rău în zilele următoare. În primul moment, mi s-a părut că o cunoscusem în Mexico, fără să pot spune precis unde şi când. Mai probabil era că semăna perfect cu orice altă fată de vârsta ei; cu alte cuvinte, nu avea personalitate. O nonentitate, ca eroul unuia dintre cele mai geniale romane ale tuturor timpurilor, domnii mei. E vorba despre Cicikov, din *Suflete moarte.* Numai că, spre deosebire de acesta, în loc să ilumineze pe ce punea mâna, ea era în stare să întunece şi cea mai strălucitoare zi de primăvară. Nu merită deloc să comentez personalitatea ei rahitică. Două minute mi-au fost de-ajuns ca să-mi dau seama câţi bani fac vestiţii fraţi Vives. Numai vorbărie şi eleganţă de faţadă erau de ei, căci, la o adică, se comportau ca nişte adevăraţi coate-goale! Rodrigo m-a îmbrăţişat, mi-a prezentat-o pe sora lui, „*fratella* Ramona", şi m-a întrebat în ce vagon eram. M-am uitat la el perplex. „În ce vagon?", am repetat mecanic, iar în sinea mea mi-am spus: „Cum adică, boule, în ce vagon?". Vă daţi seama? Îşi închipuia că-mi cumpărasem singur biletul. Până la urmă, Vives a priceput că nu era aşa. Nu mai aveam timp să mergem la ghişeul din gară. Începu o discuţie în franceză cu un impiegat al căilor ferate, apoi mi se adresă pe un ton uşor exasperat: „Trenul e plin ochi. E august – ca şi cum eu n-aş fi ştiut. Nu mai sunt locuri decât la clasa a doua. Omul ăsta va merge cu tine şi-ţi va elibera un bilet. Nu-i nicio problemă. O să petrecem cea mai mare parte a timpului în vagonul-restaurant. Du-te să-ţi laşi valiza şi vino să mâncăm ceva." Iar am îngheţat. Nu mi-a plăcut deloc tonul lui de comandă şi cu atât mai puţin faptul că trebuia să-mi plătesc biletul, aşa că m-am hotărât să nu abordez de faţă cu impiegatul şi cu Ramona plata biletului. Îl plăteam eu şi la momentul potrivit aveam să discut cu Rodrigo şi să-i cer să-mi înapoieze banii, aşa încât invitaţia lui să fie o adevărată invitaţie de la bun început. Dar, până una-alta, îmi stricaseră ziua. Iată-l pe Dante de la Estrella, licenţiat în drept şi pe cale să-şi termine un doctorat în Europa, mergând să-şi lase valiza într-un vagon plin de

turci şi întorcându-se din nou în compartimentul de cinci stele ca să facă sluj în faţa distinsei perechi! Oare era drept să impui o asemenea discriminare unui prieten, pe care, chipurile, l-ai şi invitat? Nu, nu era drept, dar mult mai nedrept era să mă lase pe mine, care trăiam de pe o zi pe alta, să-mi plătesc drumul, când, atât în faţă, cât şi în scris, Rodrigo Vives mă asigurase că toate cheltuielile erau pe banii lui. Şi, în sfârşit, cu permisiunea dumneavoastră, nu vă mai spun ce decepţie am avut când am văzut vagonul în care aveam să călătoresc timp de o zi şi o noapte întreagă, ca să nu mai vorbesc de cele două ore până când ne-am instalat toţi trei la o masă din vagonul-restaurant. Ce aere îşi dădeau, Dumnezeule mare! Cei doi fraţi se credeau regii regilor. El se considera cel mai mare antropolog din lume. Când se va întoarce în Mexico, va revoluţiona antropologia! Ramona nu înceta să-i cânte în strună. În viaţa mea n-am văzut femeie mai linguşitoare cu fratele ei. Pentru ea, el era, evident, un titan. Şi când te gândeşti că acuma este ditamai profesoara la Universitate! N-am cuvinte să-mi exprim nedumerirea! Desigur, într-o lume plină de surprize, sunt oameni care reuşesc să se autodepăşească. Am văzut cu ochii mei asemenea transformări uluitoare. Dar sunt cazuri în care nu se pot concepe astfel de evoluţii. Imposibil! Pur şi simplu pentru că nu se atinge cvorumul de neuroni. Dacă cineva mi-ar spune că nevastă-mea a devenit o femeie cultivată, înţelegătoare, plăcută, eu aş răspunde: „Da, domnule, mulţumesc lui Dumnezeu, aşa s-a întâmplat şi mă bucur că v-aţi dat seama”, dar aş fi conştient că la mijloc e o confuzie, că mi se vorbeşte despre cineva care în niciun caz nu e soţia mea sau că acela care face asemenea afirmaţii brusc şi-a pierdut minţile. Cum vă spuneam, sunt cazuri în care astfel de transformări sunt imposibile. Unul dintre aceste cazuri este cel al domnişoarei Vives. Mediocritatea ei era fără margini. Am luat prânzul şi am cinat în tren. Am băut un vin excelent. Ramona avea pretenţia ca atenţia fratelui ei, deci şi a mea, să se concentreze exclusiv asupra ei şi a universului ei meschin de trivialităţi şi capricii. Ramona Vives avea intenţia să facă o teză de doctorat şi, nu ştiu din ce motive, cât mai repede cu putinţă. Problema ei, după cum spunea chiar ea, era că toate

subiectele o atrăgeau în egală măsură. Şi adăuga că drama personalității ei era faptul că nu se putea hotărî. Avea de gând să facă o listă cu vreo zece-douăsprezece subiecte care i se păreau interesante şi să tragă la sorți. De fapt, nu voia decât să atragă atenția cu nazurile şi miorlăielile ei. Şi ce voce avea! Vai de lume! Cel mai mult mă mira faptul că Rodrigo o lua în serios. Îi recomanda să încerce un fel de eseu literar care să țină seamă de resursele antropologiei speculative, cum ar fi studiul influenței demonului sau al voluptății morții în literatura mexicană începând de la cronicile conchistadorilor până în ziua de azi. În primul rând, să-l studieze serios pe Bernardino de Sahagún, de exemplu, care, de cum a pus piciorul pe continentul american, s-a şi confruntat cu prezența ubicuă şi mişcătoare a demonului în tot ceea ce descoperea în Noua Spanie. „Desigur, Ramona – îi spunea el cu multă elocvență şi cu vocea catifelată a marilor seducători ai cinematografului mexican de acum câțiva ani, când voiau s-o cucerească pe María Antonieta Pons. Trebuie să revezi vechile noastre mituri, să verifici ce a mai rămas din ele, să intri cu totul în text şi să explorezi miasma ascunsă sub ce e vizibil, să cercetezi ceea ce literatura doar insinuează, dar fără de care nu s-ar putea vorbi de operă literară.” Şi uite-aşa, dragi prieteni, se puse pe un discurs cum numai el ştia să facă, împănat cu nume de filosofi, scriitori şi antropologi francezi, englezi, germani, ba chiar şi un român, mă rog, nu te puteai pune cu el. Discursurile de care avusesem parte la Roma erau nişte dulci bâlbâieli față de acesta. Vorbi despre antropologia politică, necesară înțelegerii adevăratului discurs al puterii. Ei bine, după cum spunea el, nimeni în Mexic, în afara discursului politic oficial, nu se interesa de romanul secolului al XIX-lea şi, cu atât mai puțin, de cel din timpul Revoluției; în schimb, criticii nu dădeau nicio atenție conceptului politic conținut, diluat în discursul narativ, care apare în mod indirect în anumite acțiuni, se întrevede în elementele accesorii sau de regie şi care, la urma urmelor, revelează adevărata concepție politică a autorului, chiar dacă uneori vine în contradicție cu declarațiile publice ale acestuia. Dezvoltând această ipotetică teză, Rodrigo se pierdea în tot felul de digresiuni confuze despre conceptele simbolice, sacrul şi

profanul, reîntoarcerea la o formulare filosofică clară a mitului, începând de la greci, ideile alchimiştilor etc. etc. „Restul nu e decât banalitate, *fratella* mea dragă", încheie el stors de puteri. Ea îl asculta vrăjită şi, aş putea să jur, fără să priceapă o boabă, ca şi cum ar fi ascultat vorbindu-i-se într-o limbă străină. „Spune-mi, asta ce este? Cu ce se mănâncă? Cum se prepară? Se adaugă capere sau măsline? Crezi că am putea pune şi câteva felii de slănină?", păreau să întrebe ochişorii ei de mieluşea nevinovată. Eu am profitat de o pauză ca să le explic că în italiană, limbă pe care ajunsesem să o cunosc destul de bine, pentru „frate" se spune *fratello,* iar pentru „soră", *sorella;* să spui *fratella* sau *fratella mia* era o greşeală grosolană, dar drept răspuns mi-au râs amândoi în nas. M-am simțit jignit, aşa că, posomorât, m-am uitat ostentativ la ceasul de mână cu intenția de a le spune că era momentul să mă retrag în apartamentul meu multifamilial. Dar Rodrigo m-a oprit apucându-mă de braț şi, încetând brusc să mai râdă, a început să-mi vorbească despre interesul care îl mâna la Istanbul. Avea de gând să-i facă o vizită Mariettei Karapetiz, văduva celebrului călător şi antropolog Aram Karapetiz, un fel de clasic al studiilor de etnografie din vremea noastră. Atunci am auzit pentru prima oară acest nume. Cum puteam să-mi imaginez ce importanță teribilă va avea el pentru propriul meu destin? Fără să vrea, această doamnă a fost cea care m-a inițiat în literatură; ea a fost la originea nenumăratelor articole critice pe care le-am scris şi în care, v-o spun de pe acum, nu o dată am dat cu ea de pământ. Şi mai ales datorită ei l-am descoperit pe uriaşul scriitor Nikolai Vasilievici Gogol, a cărui operă mi-a înseninat clipele cele mai negre din viață. Rodrigo a continuat să peroreze toată seara, până când s-a retras fiecare în vagonul său, ei la paturile lor cu saltele şi perne moi, iar eu la bancheta mea de lemn, înconjurat de tot felul de catrafuse urât mirositoare, care n-aveau nimic atrăgător, pot să vă asigur; şi a ținut-o tot aşa a doua zi, tot timpul cât am fost împreună în acelaşi restaurant al trenului, exprimându-şi cu entuziasm admirația pe care o avea pentru acest cuplu cu nume atât de exotic. Marietta Karapetiz era cea care păstra cu fidelitate şi devotament scrierile defunctului soț, dar nu se mulțumea să fie doar clasica văduvă a unui bărbat eminent.

Vives scoase în evidență valoarea propriilor ei lucrări. Era o slavistă de nivel înalt, profesoară universitară şi autoarea unor interesante monografii asupra literaturii ruse. În ultima vreme îşi petrecea mai multe luni pe an ținând conferințe în universitățile americane. Rodrigo coresponda cu ea încă dinainte de venirea lui la Paris, de fapt din momentul în care, fiind în Mexic, descoperise în nişte vechi reviste de istorie cronicile lui Karapetiz despre călătoriile lui în sudul Mexicului, care i se păruseră excepționale, extrem de interesante şi inovatoare. Ce înseamnă un om format în epoca de aur a antropologiei! Care participase încă din prima tinerețe la o expediție în Noua Guinee şi la alta în Asia Centrală. Care, mai târziu, călătorise împreună cu soția sa prin tot Mexicul şi America Centrală. „De la el am învățat – spuse cu solemnitate Rodrigo, care nu pusese niciodată piciorul în afara biroului sau a bibliotecii de lucru – că o operă de valoare se realizează acolo unde s-au petrecut faptele, în viața adevărată, nu în laboratoare sau cenacluri universitare." Revoluția i-a prins pe Karapetiz şi pe tânăra lui soție în pădurile din Tabasco. Prin urmare, trăiseră în Mexic câțiva ani la rând şi călătoriseră din plin, numai că, dat fiind momentul istoric, şederea lor a trecut complet neobservată, căci atunci nu-i ardea nimănui în Mexic de aventurile lui Karapetiz. Se confruntaseră cu tot felul de obstacole; uneori, peregrinările lor au părut suspecte aşa încât, ca să nu aibă neplăceri mai mari, au hotărât să se întoarcă în Europa. Karapetiz a ținut cursuri în Germania şi în Elveția. Cu puțin înainte de izbucnirea războiului, s-a hotărât să accepte o propunere a Universității din Ankara şi s-a stabilit în Turcia. De cum sosise în Europa, Vives intrase în contact cu văduva lui Karapetiz. Avuseseră ocazia să se întâlnească o dată la Paris şi altă dată la Geneva. Şi iar a luat-o de la capăt, pentru a nu ştiu câta oară, aceeaşi palinodie: scria perfect în nenumărate limbi, era o adevărată umanistă, o femeie care îşi avea locul mai curând în Renaştere decât în zilele noastre lipsite de vlagă. „Poate vorbi de albastrul transparent al Mării Egee sau de cobaltul Mării Marmara, despre crema de zahăr ars pe care a savurat-o la prânz, despre căldura înăbuşitoare a zilelor şi răcoarea nopților din Podişul Anatoliei, despre o vestă, o geantă sau o pereche de pantofi pe care avusese de

gând să-i cumpere după-amiază dintr-o prăvălie modestă, dar în care tot ce era de vânzare, nu în mare cantitate, era de o calitate excepțională, iar de sub cuvintele ei ieşea întotdeauna, ca o lavă arzătoare, un şuvoi de gândire. Tot ce pomenea ea într-o discuție devenea, într-un fel sau altul, subiect de cultură." Ce mi-era dat să aud! Ăsta era Rodrigo Vives în toată splendoarea lui! Ambițios cum era, chiar dacă s-a ales praful de ambițiile lui, era capabil de mari gogomănii, ba chiar şi mai şi. Într-adevăr, şuvoiul de lavă curgea prin venele doamnei Karapetiz, dar nu prea avea de-a face cu cultura. Am făcut cunoştință cu ea două zile mai târziu. Nu vreau să-mi amintesc în ce condiții! Niciodată în viață n-am avut parte de o umilință mai mare! Celebra Mânuşițe-de-Mătase umanistă! Cu o sensibilitate renascentistă! Mi s-a întâmplat s-o şi visez, iar în vis s-o numesc Mânuşițe-de-Rahat. Când mă trezesc, mi se pare că-i aud vocea de beţivancă, scrâşnetul dinților ei puternici, vorbăria ei lăudăroasă şi fără sfârşit, şi mă cutremur tot. Mutra ei n-are nimic a face cu Muzele şi nici vorbele ei, cu poezia. Dimpotrivă, din gură nu-i iese decât un şuvoi de puroi, o lavă de murdării. Duhoarea de pucioasă a gurii ei, în viața reală, mă urmăreşte şi în vis.

În clipa aceea, un fulger scăpără pe cer. Cascada de lumini şi tunetul care zgudui ferestrele păreau să acompanieze în mod natural cuvintele lui De la Estrella. Amelia Millares îşi ridică ochii de pe lucrul ei şi, privindu-l pe musafir, îi spuse cu o voce gravă:

— Am impresia, domnule avocat, că atragi violența. Trebuie să te înveți să-ți ții în frâu dezamăgirile. – Şi se întoarse la broderia ei.

Povestitorul părea că se trezeşte din transă. Se uită cu uimire la ceilalți, ca un copil rătăcit care-şi caută drumul ca să iasă din pădure. Nimeni nu părea să-i perceapă apelul secret, cu toții fiind absorbiți de ocupațiile lor. Moscheea Albastră nu se lăsa pentru nimic în lume reconstituită. De la Estrella îl privi cu ciudă pe Millares, apoi îi cercetă cu privirea, unul câte unul, pe toți membrii familiei. Cu alte cuvinte, îşi dăduse osteneala degeaba şi marfa lui nu interesa pe nimeni. Vorbise în pustiu? Dintr-odată, avu chef să urle la ei. Cum adică, vorbele lui nu fuseseră decât o melodie monotonă care servea

drept contrapunct furtunii dezlănțuite afară şi ritma alene lectura lui Millares şi ocupațiile manuale ale familiei? Nimic din povestea lui nu merita atenție? Pentru ei, el nu exista, nu existau nici legăturile cu fostul Constantinopol, vechea şi de atâtea ori profanata capitală a Bizanțului, înalta Poartă, pe ale cărei ziduri le atinsese cu propria mână. Drept cine se luau? Din ce rasă superioară se credeau? Fără să-şi arate dezamăgirea, dimpotrivă, cu o voce ascuțită şi pe un ton din ce în ce mai categoric, îşi continuă povestea:

— Mă întreb uneori dacă îşi mai aduce cineva aminte astăzi de Rodrigo Vives şi de aspirațiile lui extravagante. Colegii de liceu, dacă aveau o certitudine în viață, aceasta era viitoarea lui glorie. Până şi eu, care nu mă las dus de nimeni la prima vedere şi care încerc întotdeauna să fac pe avocatul diavolului, să nu văd decât defectele cuiva şi să-i nesocotesc calitățile, deci până şi eu am crezut la un moment dat în viitorul lui strălucit. Şi ați văzut ce s-a întâmplat, s-a întors în Mexic şi, fără ajutorul nimănui, şi-a retezat toate aripile. Şi le-a retezat din rădăcină. Nu eşti de acord cu mine, domnule Millares? – Şi, cum acesta nu răspundea şi citea mai departe romanul lui Simenon, De la Estrella continuă pe un ton şi mai duşmănos, aproape țipând: – Toată lumea aştepta mult de la el, iar el a sfârşit ca un birocrat mediocru, da, da, un birocrat ca toți birocrații, la grămadă, cenuşiu, şovăielnic, lipsit, nu spun de proiecte de calitate, dar chiar şi de cel mai mic interes pentru orice. După Turcia, unde am rămas foarte puțin timp, cum v-am mai spus, prietenia noastră s-a stricat pentru totdeauna. Ani în şir nici măcar nu ne dădeam bună ziua. În ultimul timp am lăsat-o mai moale, mi-era milă văzându-l atât de dărâmat. Parcă v-am spus că madam Karapetiz s-a dus pe lumea cealaltă. Din acel moment ne-am reluat oarecum relațiile, am început din nou să ne salutăm, să schimbăm câte o vorbă când se ivea vreo ocazie; nu mai eram prieteni, dar nici nu ne uram. Capacitatea ființei umane de a crea surprize este însă fără margini. Dacă cineva a fost ofensat la Istanbul, eu am fost acela. M-au jignit şi m-au înşelat. M-au umilit în cel mai josnic mod. Recunosc că mi-am luat tălpăşița fără să-mi iau rămas-bun, dar aveam toate motivele. Nici Rodrigo Vives şi nici celebra Ramoncita, azi eminentă profesoară la Universitate, nu

şi-au cerut vreodată scuze. Poate că de la el le-aş fi acceptat, dar de la ea nici vorbă. M-au pus să-mi plătesc biletele dus-întors, să-mi plătesc hotelul şi nu mi-au înapoiat valiza. Mi-am pierdut ceasul, stiloul şi o bună parte din banii pe care reuşisem să-i adun la Roma. Cu timpul am ajuns la concluzia că nu a fost vorba de răutate din partea lui Vives, cum credeam atunci. Nu din imoralitate, ci din ignoranţă şi din naivitate m-a împins în ghearele fiarei sălbatice. Orbirea lui în faţa imposturii acelei femei era autentică. Era de-ajuns să-l auzi vorbind: „Trebuie s-o cunoşti. Să stai de vorbă cu ea e o adevărată sărbătoare. Un autentic personaj din Secolul Luminilor cu mintea modelată de Iluminism şi cu sensibilitatea omului din Renaştere. Din combinarea acestor contrarii rezultă caracterul ei extrem de contemporan." Astăzi acest discurs apare, din toate punctele de vedere, caricatural, dar vă jur că, în ciuda snobismului, el credea în vorbele astea. Oricum, a fost singurul vinovat de această aventură atât de absurdă. Cum de mi-ar fi trecut mie prin cap să merg în Turcia dacă nu mă invita el? Cât priveşte invitaţia, v-am mai spus, a fost până la urmă cea mai scumpă călătorie pe care am făcut-o în viaţa mea. Iar el e principalul vinovat! Mai întâi, că m-a dus în locul acela, apoi că m-a lăsat singur acolo, pretextând că-l doare în gât. Am fost cu toţii răciţi, domnii mei, pe toţi ne-a durut în gât şi, cu toate astea, am reuşit să facem faţă. El, nu. Desigur, trecutul e trecut, nu-i decât un fum, cum spun unii, printre care nevastă-mea. De s-ar transforma şi ea în fum, ce bine ar fi! Dar eu nu sunt chiar atât de sigur; sunt răni care nu se vindecă niciodată. Asta e tot ce pot să mai spun. Bietul Vives! Dacă stai să te gândeşti, îţi dai seama că nu putea să sfârşească altfel decât ca un învins. Linguşitorii i-au fost, evident, fatali, dar în primul rând incapacitatea lui de a percepe şi de a recunoaşte realitatea. N-a ajuns intelectualul care se credea. N-a fost nici marele maestru al Americii şi nici figura publică în care credeau colegii lui. Nu eşti de părerea mea, domnule Millares?

Arhitectul schiţă un vag gest de exasperare, dând din mâini fără să se angajeze prea mult. Nu-l cunoscuse niciodată pe Rodrigo Vives, nici măcar nu auzise de el, şi deci nu-şi putea închipui ce speranţe au fost înşelate prin eşecurile lui. Habar

n-avea şi nici nu-l interesa. Era evident că îi era greu sa mai citească atâta timp cât individul ăsta nu pleca din casă. Închise cartea şi-şi îndreptă privirea spre fereastră; ploaia cădea mai departe; îşi turnă încă un pahar de coniac; îşi găsi o poziție mai comodă în fotoliu şi, cât se poate de prost dispus, se concentră cu totul în contemplarea furtunii.

III

Unde se povesteşte cum au sosit la Istanbul trei mexicani şi cum, încă din prima clipă, este presimțită iminenta apariție a controversatei doamne Karapetiz

— Am sosit în capitala turcă probabil dis-de-dimineață, continuă De la Estrella, deşi nu chiar aşa de devreme, pentru că am mai avut timp să luăm micul dejun în tren. Primul lucru pe care l-am făcut, cum era şi normal, a fost să mergem la hotel să ne lăsăm valizele. Aveam camerele rezervate la Peras Palace, unul dintre acele hoteluri oarecum legendare care reuşiseră să supraviețuiască colectivizării turistice din aceea perioadă. M-am urcat în cameră, unde am rămas doar pentru strictul necesar. M-am bărbierit şi am făcut un duş, atâta tot. Când am coborât, Ramona mă aştepta deja în holul hotelului. Am surprins în privirea ei parcă o scânteie de dezaprobare, care mi s-a părut destul de insolentă, felul acela de acuzație neformulată, care poate fi mai jenantă decât un reproş pe față, confirmată imediat de tonul acru cu care mi-a atras atenția că mi-au trebuit o sută de ani ca să cobor, dându-mi de înțeles că în acest timp ea şi fratele ei rezolvaseră o mie de treburi de o importanță capitală. Chiar aşa, domnule, iar eu în vremea asta îmi iroseam viața într-un mod frivol făcându-mi toaleta! Mi-a spus că Rodrigo a anunțat-o pe profesoara Karapetiz de sosirea noastră sau, mai bine zis, că i-a confirmat-o, deoarece încă de la Paris îi trimisese o telegramă, anunțând-o cu ce tren, în ce zi şi la ce oră urma să sosim. „Cu toate aceste informații – am comentat eu, aşa în treacăt nu crezi că ar fi fost normal să ne aştepte la gară sau cel puțin să trimită pe cineva care să ne ajute să scoatem valizele din toată harababura aia?” Apoi, cu un aer complice, ca şi cum eram vinovați de ceva, am întrebat-o: „Că veni vorba, ce vârstă are distinsa doamnă pe care fratele tău o aşteaptă cu atâta neliniş te?”. „Nu ştiu – îmi răspunse ea destul de surprinsă –, aşa a fost Rodrigo întotdeauna. E aşa de când mă ştiu, organizat, rapid şi eficient. Cum a ajuns undeva, a şi făcut un

program pe care îl respectă cu strictețe; te asigur că el nu e omul care să-şi piardă timpul cu prostii." Vorbele astea le-a rostit cu atâta solemnitate, că pe moment am crezut că-mi recită Codul civil; după care adăugă cu o voce şi cu o atitudine mai normale: „Diseară o să luăm masa cu ea, cu distinsa profesoară. Îmi închipui că nu vrei să ratezi această ocazie. Sunt aproape sigură că Rodrigo are de gând să te invite. De altfel, trebuie să coboare şi el dintr-un moment în altul." Mai făcu o pauză scurtă şi apoi, ca să evite, dacă mai era necesar, orice îndoială, cu condescendența angelică a celui care dă indicații unui servitor fără minte, adăugă: „Doamna Karapetiz trebuie să fie destul de în vârstă. A trăit în Mexic în timpul revoluției, îți dai seama? Ai nişte idei! Mai bine mai târziu decât niciodată, spune un vechi proverb, iar eu sunt de părere că e mai bine să punem lucrurile la punct de la bun început ca să nu avem surprize neplăcute mai târziu. Îl cunosc pe Rodrigo mai bine ca oricine..." În anumite privințe, cele de care familia nu trebuie să ştie nimic, poți să fii sigură că nu-l cunoşti mai bine ca mine, era cât pe ce să-i ripostez. O clipă am fost tentat să-i dezvălui peregrinările *non sanctas* ale frățiorului prin Roma, dar m-am abținut la timp. Ca şi în ajun, îmi începeam ziua pe picior de război. Aşa că n-am răspuns nimic şi am început să răsfoiesc nişte ziare vechi care erau pe o masă şi să studiez nişte broşuri turistice ale oraşului. A trecut o jumătate de oră, a trecut o oră, a trecut o oră şi jumătate; din când în când, dădeam o raită prin holul hotelului sau chiar ieşeam în uşă şi mă încumetam să fac câțiva paşi pe stradă. Era foarte rapid prietenul meu Rodrigo în discuțiile cu turcoaica, se dovedea foarte organizat, cum vă spun, şi foarte eficient ca să-şi aranjeze treburile, dar de ceilalți îl durea în fund. Văzând că trecuse aproape toată dimineața şi că el tot nu venea, m-am apropiat din nou de Ramona, care se instalase într-un fotoliu unde studia un ghid turistic voluminos şi-şi tot nota ceva, şi am luat-o la rost: „Cât mai are de vorbit cu turcoaica? N-ai impresia că exagerează? — Să discuți cu Ramona era o corvoadă pe care n-o doresc nimănui. Trebuia s-o vedeți: o fată răsfățată şi fără imaginație, fără niciun farmec în societate, deşi venea dintr-un mediu social unde ai fi putut crede că aceste calități sunt de la sine înțelese. O întrebam ceva, iar ea

se gândea îndelung, răspundea da sau nu şi nu mai scotea nicio vorbă. După o bună bucată de timp îi mai puneam o întrebare, iar ea răspundea la fel: da, nu, poate, cine ştie, bine ar fi, fără să arate nici cel mai mic interes pentru a întreține conversația. După un sfert de oră de efort şi de luptă, chiar şi cea mai calmă persoană îşi pierdea răbdarea. Închipuiți-vă deci ce a însemnat să rămân cu ea o oră şi jumătate, parcă a durat o eternitate! În câteva rânduri, am încercat să dau de Rodrigo, dar telefonul suna tot timpul ocupat. Am rugat-o pe Ramona de câteva ori să urce în cameră şi să-şi cheme fratele, însă a refuzat. O ținea una şi bună că nimic nu-l enerva mai mult pe Rodrigo decât să-l grăbească cineva. El ştia mai bine ca oricine să-şi organizeze timpul. „Îmi dau seama pe pielea mea", i-am spus eu în culmea furiei. Dar ea, ca şi cum n-ar fi auzit nimic din ce spuneam, mi-a repetat că Rodrigo era un tip foarte organizat, foarte rapid şi foarte eficient. Atunci nu m-am mai putut stăpâni. „Uite ce e, drăguțo — i-am spus —, aşa o fi când e vorba de el, atâta tot. Tu şi cu mine stăm aici ca doi boi şi ne pierdem timpul. Mai bine mai stăteam în baie sau mă întindeam în pat o oră, ceea ce mi-ar fi prins foarte bine, căci, dă-mi voie să-ți amintesc, eu n-am dormit într-un pat ca lumea, ci pe o banchetă tare de lemn. Şi, după cum stă treaba, azi n-o să vedem nimic din oraş. Mă înnebuneşte gândul că fratele tău n-o să fie gata decât diseară, când vom ieşi să sărbătorim nunta noastră cu Sofia."

— Cu cine? întrebă Amelia Millares, care, în sfârşit, părea interesată de povestea lui De la Estrella.

— Exact asta m-a întrebat şi Ramona şi i-am răspuns cum vă răspund şi dumneavoastră acum. Cu înțelepciunea! Asta înseamnă Sofia. Din grecescul *sophos*: cunoaştere, cunoştință, înțelegere a unui lucru. Auzisem expresia asta la un profesor din Roma şi din când în când o foloseam ca să mă fălesc, pentru că întotdeauna avea un efect teribil. Mă refeream, bineînțeles, la doamna Karapetiz, care, după spusele lui Rodrigo Vives, concentra în ea toată ştiința din univers. Eram sătul până peste cap, dar, vă dați seama, eu nu eram decât un musafir; din demnitate, din principiu, din bună creştere, nu mă puteam duce eu după Rodrigo. Riscam ca a doua zi să mă trimită după țigări sau să-mi ceară să-i aduc cafeaua sau

prosoape curate în cameră. Aşa că am trimis un groom la el în cameră să-i spună că l-am aşteptat toată dimineaţa şi să-l întrebe dacă avea de gând să rămână toată ziua la hotel, ca să ştim şi noi ce facem. Răspunsul ni l-a adus nu groomul, ci însuşi Vives, care a apărut în hol şi şi-a cerut scuze, foarte de sus, ca şi cum i s-ar fi adresat unui servitor. Adormise cu telefonul în mână încercând să mă sune în cameră. „Mai bine de o oră!", se miră el. „O oră şi jumătate!", precizai eu. „De necrezut!", păru el mirat de propria întârziere. Pretindea că se simte rău, că are temperatură; îl dureau încheieturile şi gâtul. Într-adevăr, arăta foarte rău. Am plecat de la hotel după ce a luat vreo două aspirine şi a băut o cafea tare. Iată în ce condiţii, el într-o stare fizică dintre cele mai proaste, iar eu enervat şi înăcrit, a început prima noastră plimbare prin Istanbul.

— Ascultă, ai de gând să ne spui odată ce s-a întâmplat la Istanbul? De ce toată confuzia şi toate reticenţele astea? Am impresia că am ghicit unde este buba. Sora lui Vives te-a lăsat la început să-ţi faci speranţe şi apoi, pe drum, a început să dea înapoi. Aşa e?

Comentariul bătrânului Millares, ocupat să întindă în şiruri lungi cărţile de joc, cu o încetineală exasperantă şi într-o tăcere desăvârşită din care nu ieşi decât cu această dovadă de senilitate, îl scoase din sărite. S-a stăpânit cât a putut ca să nu-i dea o replică jignitoare, care l-ar fi putut determina pe fiul său să-l dea afară din casă în plină furtună. Într-adevăr, şi acum îi era greu să recunoască în sinea lui că, din momentul în care Vives l-a anunţat că sora lui îi va însoţi în călătoria în Turcia, începuse să-şi facă iluzii zadarnice. Poate că atunci când se vor întâlni se va naşte între ei un sentiment de tandreţe. Cine ştie, poate că într-o bună zi, nu prea îndepărtată, va putea şi el să-şi pună în picioare o pereche nouă-nouţă de pantofi Church, ca Rodrigo şi ca funcţionarul de la Consulatul din Roma, să uite de grija zilei de mâine, să-şi facă o casă la Piedras Negras, în capitală sau pe malul mării; avea tot dreptul, de ce nu? Ar fi trebuit să încerce, dar o anumită atitudine disprețuitoare a Ramonei în tren şi mai ales purtarea ei din dimineaţa aceea l-au descurajat complet. Nu era făcut să suporte fasoanele, capriciile şi behăielile gratuite

ale acestei domnişoare „ştie-tot”. Aşa că se făcu că n-a auzit ce-a spus tatăl lui Millares şi-şi continuă povestea:

— Nu s-au întâmplat atât de multe lucruri până acum în povestea mea, dragă domnule, aşa că mai aveți un pic de răbdare. Am putea spune mai degrabă că era o dimineață în care, dimpotrivă, nu se întâmpla nimic. Se vor întâmpla mai încolo destul de multe lucruri, vă rog să mă credeți, care vă vor da o idee despre unele dintre cele mai extravagante aberații ale speciei umane. Inițial, trebuia să rămânem o săptămână la Istanbul şi de acolo să ne continuăm drumul spre Ankara şi poate spre Smirna. Poate că cei doi frați aşa au şi făcut, n-am ştiut asta niciodată. Eu mi-am luat tălpăşița în ziua următoare. Dar țin să precizez că n-am fugit ca un hoț, ci ca un om de bine, care e înspăimântat, sau cel puțin tulburat, de orice manifestare de nebunie. Nu mă pot lăuda că ştiu la perfecție oraşul, n-am avut timp să-l cunosc. Dacă cineva mi-ar spune: „Dante, fii ghidul nostru la Constantinopol!”, ar trebui să refuz din corectitudine profesională, oricât de mulți bani mi s-ar oferi. Experiența mea acolo a fost de un alt tip: o vertiginoasă călătorie în ceea ce am eu mai profund, iar urbea aceea colorată şi efervescentă n-a servit decât de decor. În sfârşit, ne începeam în acea zi, cu mare întârziere, programul. O vizită foarte rapidă, epidermică, dacă pot spune aşa, insignifiantă, în centrul oraşului misterelor; ne-am plimbat prin furnicarul amețitor care este Marele Bazar, am luat prânzul într-un restaurant oarecare, care probabil a costat mai nimic, o mică siestă de vreo două ore la hotel ca să ne refacem puterile, de altfel cel mai plăcut moment al zilei. Eram toți trei obosiți, neliniştiți. Apoteoza petrecerii urma să aibă loc în cursul serii. Era prevăzută o plimbare cu barca în Strâmtoarea Bosfor, până la Marea Marmara; apoi: momentul culminant, apariția atât de aşteptată a Mariettei Karapetiz. Ah! Trebuia să-l auziți pe şeful expediției înşirând pentru a nu ştiu câta oară calitățile acelei femei de excepție! La restaurant, în bazar, în plină stradă nu ascultam decât curriculumul ei: văduvă a unui bine-cunoscut etnograf şi paznică fidelă a operei acestuia, intelectuală de renume care-şi dobândise faima prin propriile merite etc. etc. Unele lucruri ni le-a ascuns totuşi cu rea-credință. Adevărul mi-l păstra pentru mai târziu, dacă nu

eram în stare să-l descopăr singur, cu propriile mijloace. Asta era Vives!

— În sfârşit, domnu', devine interesant! Comoara asta era probabil pur şi simplu o mină de aur. Îmi închipui că a fost o adevărată plăcere să faci cunoştinţă cu ea. – De data asta, întreruperea venea direct de la arhitect.

De la Estrella se înfioră. Nu-i plăcea deloc acest familiar „domnu'" cu care i se adresa Salvador Millares pentru a doua oară în seara aceea. Dar, oricum, în acele cuvinte care sunau a comedie de bulevard, întrezărise un anume interes din partea fostului său colaborator, abia voalat de sarcasmul tonului. Rămase tăcut câteva minute, copleşit parcă de greutatea uriaşă a amintirilor, apoi, cu o voce care încetă dintr-odată să mai fie stridentă, isterică, spuse răspicat, într-o tonalitate de bas care-i dădea o anumită demnitate:

— Nu-mi place să-mi dau pe faţă sentimentele, domnule Millares. Ba dimpotrivă. Aş vrea să precizez că e prima oară când vorbesc de această călătorie. Nici măcar soţia mea nu cunoaşte în amănunt împrejurările în care s-a desfăşurat. Ar trebui să-mi pierd minţile ca să i le povestesc. A trecut de atunci peste un sfert de secol. Pe vremea aia eram foarte tânăr, nu ştiam nimic sau aproape nimic din ale lumii, în ciuda faptului că avusesem o viaţă grea, fiind obligat să fac faţă unor situaţii dintre cele mai dificile, ca să pot evolua. Totuşi, aventura de la Istanbul mi s-a părut atât de intensă încât a fost cât pe ce să-mi pierd pe veci respectul pentru mine însumi. Desigur, în viaţă am călcat şi eu pe de lături ca tot omul; aşa am reuşit să supravieţuiesc, să-mi fac o meserie; dar aş putea să jur că greu s-ar putea găsi pe lumea asta un om mai inocent şi mai curat ca mine. Eram, de fapt, un romantic. Pentru mine, femeile erau nişte zeiţe. Şi să mă pomenesc eu în mijlocul unor asemenea lepădături! Ce conversaţii aveau, Doamne Dumnezeule, ce obiceiuri! – De la Estrella începu să-şi fluture mâna în faţa ochilor ca şi cum ar fi vrut să gonească nişte vedenii. – Mai ales a doua zi, în casa acelui monument de înţelepciune unde am ajuns, când în prostia mea credeam că suntem prieteni şi făceam tot posibilul să întăresc această prietenie, dat fiind că, într-un acces neaşteptat de demenţă, mi se părea în momentul acela că asta

era singura cauză importantă pentru care merita să-mi dau viața. Îmi dau seama că am sărit nişte etape, vă rog să mă iertați, am luat-o razna; nu mi-e uşor, chiar deloc uşor să povestesc. Eram la prima noastră plimbare, nu-i aşa? După care ne-am întors la hotel. Încă nu făcusem cunoştință cu Marietta Karapetiz, nici cu fratele ei Alexander, sau Saşa, dacă aşa l-o fi chemând, şi am sărit la după-amiaza zilei următoare, când am fost poftit la ea acasă, unde țicnitul de frățior, având pe el doar un halat alb, m-a apucat de braț, ca să mă ia deoparte, şi, târându-şi piciorul estropiat, m-a tras după el pe balcon să-mi țină următorul discurs: „Ia-o cu binişorul, prietene! Eşti tânăr, şi asta o tulbură foarte tare"; apoi oftă din greu, de parcă ar fi avut un burduf în piept, şi continuă: „Săraca soră-mea! Nici nu-ți închipui prin câte a trebuit să treacă în viața asta mizerabilă!" De uimire am îngânat câteva vorbe fără nicio noimă, încercând să-i spun că nici pe departe nu voiam s-o deranjez sau s-o tulbur, ba că, dimpotrivă, făceam tot ce-mi stătea în puteri ca să-i arăt prietenia mea şi s-o fac să înțeleagă că Ramona nu era singura persoană demnă de afecțiunea ei; să-i atrag atenția asupra falsității acelei mironosițe, care nu-i merita prietenia şi nu făcea decât să bage intrigi din toate puterile ca să ne despartă. I-am spus că în curând va vedea şi el că realitatea nu era aşa cum şi-o imaginează. Dacă ar fi mai atent, şi-ar da seama că aş fi în stare de orice s-o conving pe Marietta că inima mea, deşi un pic rănită de sarcasmul ei, îi aparținea întru totul; dar el nici nu se uita la mine şi habar n-avea de vorbele mele, o ținea una şi bună: „Nimeni nu-şi poate închipui cât a suferit biata soră-mea! Uită-te bine la ea! Aşa subțire şi mlădioasă cum era, grațioasă şi cu picioare lungi, ar fi putut fi o extraordinară dansatoare din buric! O adevărată campioană, crede-mă pe cuvânt! Închipuie-ți-o pe Leda dansând în fața Lebedei în extaz! Pe Europa în fața taurului lasciv! Câtă senzualitate, câtă poezie, câtă eleganță ştie ea să dea fiecărei mişcări! Pântecele ei ar fi putut fi o adevărată minune, un pântece de heruvim, tinere, un pântece de serafim, dacă n-ar fi avut tăietura aceea care îl străbate din coastă în coastă, o cicatrice destul de ciudată, nu vreau să spun scârboasă, să nu mă înțelegi greşit, fiindcă nu e cazul, nici pe departe. Rana are chiar un soi de

eleganță stranie, cu marginile ei trandafirii spre mijloc, acolo unde cicatricea e mai lată şi formează un fel de vulvă minusculă. Ehei, prietene, numai s-o vezi! Un deliciu, o vulvă ca un boboc de trandafir, ceva extra! Marietta e o femeie atât de deşteaptă încât a învățat nişte mişcări din stomac cu care îşi imobilizează toți muşchii abdomenului, cu excepția buzelor perverse din centrul rănii, iar gurița pare atunci că se deschide, se închide, cască... N-are rost să ți-o descriu eu, trebuie s-o vezi! Uneori am impresia că e gata să miorlăie sau să spună tată şi mamă. Îl văzui lingându-şi buzele cu o perversitate extatică. „Trebuie să ştii – continuă el – că arta surorii mele e destinată elitelor, e un spectacol de turn de fildeş şi n-are nici în clin, nici în mânecă cu gustul vulgar al maselor. Dar, dragă prietene, habar n-ai ce înseamnă să dansezi pentru acest public select. Riscul e atât de mare încât ea e foarte înțeleaptă că nu se bagă." Îşi privi cu melancolie piciorul estropiat, bătându-şi delicat cu palma, ca prin vis, muşchiul inert. Am rămas cu gura căscată. Am avut o senzație de rău de înălțime, de amețeală. Unde nimerisem? În ce pădure întunecoasă mă aflam? Babalâcul ăla îşi bătea joc de mine? Vorbea serios? Răspunsul îl voi avea doar după ce mă vor fi târât în noroi. – Dante de la Estrella făcu o pauză, apoi, cu o modestie de care nu mai dăduse dovadă până atunci, murmură: – Am vorbit prea mult... – Paloarea chipului scăldat în sudoare făcea frică. Termină povestea cu o voce plângăreață, de om înfrânt: – Da, da, am spus prea multe. Probabil că ați început să va dați seama... în sfârşit... Poate că, slavă Domnului, a sosit momentul de a dezvălui adevărul. Nu mai puteam să tac! Toată viața am fost prea, prea... – Păru dintr-odată uimit. Apoi încheie cu o voce stridentă, aproape țipând: – Fie! Voi vorbi...! Dacă trebuie să mor mâine[4]...!

— ... măcar să mor dintr-odată, îi răspunse Juan Ramón Millares cu entuziasm.

De la Estrella se ridică de pe scaun şi porni ca un automat spre masa unde băiețelul şi sora lui făceau puzzle-ul. Se uită la ei cu multă curiozitate, ca şi cum le redescoperea existența. Apoi le zâmbi recunoscător. Gemenii aproape că renunțaseră la puzzle ca să-l asculte.

— Să vă ajute Dumnezeu! murmură el. – Ochii sticloşi

păreau că i se umezesc dintr-odată. Ca să-şi ascundă emoţia şi să-şi recapete liniştea, apucă planşa care-i servea drept model lui Juan Ramón şi şi-o duse la ochi. – Moscheea Albastră! exclamă el imediat, cu o emfază inutilă şi cu acelaşi ton înşiră fără oprire un pomelnic de cuvinte: Sfânta Sofia! Hagia Sofia, cum spun ei! Cornul de aur! Bosforul! Marele Bazar! Bazarul egiptean, cel cu mirodenii! Peras Palace! Sfânta Irina! Asta înseamnă Istanbulul!

— Şi Topkapi! adăugă Elenita.

— Aşa e, şi Topkapi! Bineînţeles, drăguţo, şi Topkapi, şi încă vreo trei-patru lucruri, dintre care două persoane dezgustătoare, doi neruşinaţi, un frate şi o soră, două canalii, gunoaie ale marii cărţi a Naturii, aşa-zişi maseuri! Ai dreptate, şi ăştia doi, ca şi Topkapi, nu trebuie să uităm, înseamnă pentru mine Istanbulul.

— … Înalta Poartă, vechiul Constantinopol, capitala mitică a Bizanţului şi mai târziu a Sfântului Imperiu Roman de Răsărit. — Juan Ramón citea textul de pe spatele planşei pe care Dante de la Estrella o pusese la loc pe masă. — Poarta dintre Europa şi Asia, puntea dintre Orient şi Occident.

— Aşa e, chiar aşa, mulţumesc, spuse musafirul. Aşa este, aşa a fost şi aşa va fi. Nu mai trebuie spus nimic. Eu n-am vizitat decât Bazarul, vreo două restaurante, dintre care unul situat pe malul Mării Marmara, chiar lângă gura Strâmtorii Bosfor. Am vizitat oraşul în fugă, nu m-am ales cu nimic. Simple imagini întrezărite prin fereastra unui taxi. Ici-colo câte un minaret şi alături nelipsitele moschei. Una dintre ele trebuie să fi fost Moscheea Albastră, deşi, dacă n-ar fi fotografiile văzute de-a lungul anilor, nu mi-aş mai aminti aproape deloc de ea, ca, de altfel, de restul acelui oraş extravagant, în afară de mulţimea compactă de oameni care deambulau la orice oră din zi şi din noapte pe străzi, prin pieţe şi prin bazaruri; oameni de tot soiul şi de toate vârstele; unii aveau ceva de vânzare, alţii cerşeau, alţii îţi propuneau nu ştiu ce trocuri; femei cu capul sau chiar cu toată faţa acoperită; şi tot timpul un zgomot asurzitor. Toate sunetele pe care este în stare să le emită o fiinţă omenească, de la murmurul cel mai discret până la chiotele cele mai ascuţite, îşi dăduseră întâlnire acolo. Gemete, strigăte, rugăminţi, suspine, o zarvă acoperită

şi accentuată de valuri neîntrerupte de muzică orientală, lansate dintr-un lanț de megafoane plasate în puncte strategice. Nici după trei zile de la întoarcerea mea la Roma, claustrat în cameră, cu o febră probabil nervoasă, n-am reuşit să-mi scap urechile de acea agresiune persistentă. Călătoria mea, nu ştiu dacă v-am mai spus-o, a fost în primul rând o aventură interioară, o anchetă asupra răutății omeneşti şi, în acelaşi timp, şi cu asta pot să mă mândresc, o descoperire a rezistenței mele la rău. Am fost răstignit, mort şi îngropat, am coborât în infern, într-unul dintre cercuri, nu ştiu dacă în cel mai obscur sau în cel mai abject, dar, cu siguranță, pot să jur, în cel mai pestilențial.

De la Estrella surprinse în momentul acela privirea Ameliei către Salvador Millares, încărcată de un început de nelinişte, şi-şi spuse că trebuia s-o ia mai pe ocolite. Încă nu venise momentul să-şi descumpănească ascultătorii şi să şi-i supună definitiv, aşa încât se grăbi să facă tot posibilul pentru a risipi tulburarea trezită de vorbele lui.

— Poate că vă întrebați la ce serveşte toată înşiruirea asta de văicăreli cu care ne regalează, sau mai bine zis, ne copleşeşte avocatul Dante de la Estrella? Din păcate, trebuie să vă răspund că ele au rostul lor. Dacă vă spun că am fost în capitala Turciei şi n-am văzut decât o infimă parte dintre comorile ei culturale, că n-am vizitat nici muzee, nici moschei albastre sau galbene, că nu mi-am îmbogățit mintea contemplând nicio capodoperă, trebuie să precizez faptul că n-am avut nici pe departe condițiile ideale pentru asta, dat fiind că o serie de interese au intrat în joc şi m-au împiedicat s-o fac. Bineînțeles, nu suntem la tribunal şi, chiar dacă ar fi aşa, nu mi-ar păsa. N-am suportat niciodată să mi se ceară socoteală. De acord, sunt multe locuri pe care nu le-am vizitat, recunosc, evident! În schimb, sunt şi multe oraşe pe care le-aş putea descrie piatră cu piatră; locuri de o importanță mult mai mare în istoria culturii mondiale. Aş putea să vă vorbesc zile întregi cu voluptate despre Roma. Cunosc Parisul, Londra, Madrid, Sevilla. Am fost de mai multe ori la Houston şi la San Antonio. Am ajuns până la Leningrad, Parisul boreal, oraş în care a trăit şi despre care a scris atât de mult marele Gogol, şi astfel am putut, asemenea locotenentului Pirogov, să parcurg

Nevski Prospekt de la un cap la altul şi să mă oglindesc în canalul Fontanka, unde acea creatură delirantă, nasul maiorului Kovaliov, a hotărât să-şi ia tălpăşiţa. Dar la ce bun să vorbesc despre aceste locuri? Doar n-am studiat în două universităţi ca să-mi petrec viaţa descriind oraşe! Mai bine să ne întoarcem la clipele petrecute la Istanbul. V-am povestit deja programul primei zile. Ziua următoare a fost cu totul diferită. Dimineaţa am petrecut-o aproape în întregime în pat. Aveam nevoie de odihnă. Drumul lung cu trenul, agitaţia dementă din ajun, seara care nu se mai termina, cina cu madam Karapetiz, cantitatea de alcool băută, tutunul, întoarcerea la hotel aproape în zori, eram făcut bucăţele. Dacă nu mă înşel, am plecat ultimii din restaurant. Când să plecăm, pe scările localului ne-a ajuns din urmă orchestra de ţigani, au început iarăşi să cânte *Ramona* în onoarea doamnelor care îşi agitau ritmic braţele deasupra capului, în timp ce se bâţâiau ca găinile pe ouă. Dacă mi-aş mai permite azi o asemenea noapte, pur şi simplu n-aş mai apuca ziua de mâine; fie mi-aş da duhul întorcându-mă acasă, fie m-ar găsi a doua zi în patul de hotel *in articulo mortis.* Sufletul meu zbuciumat ar zice adio pentru totdeauna trupului muritor. Când eşti tânăr, altfel stă treaba. Eram tânăr pe vremea aceea, dar chiar şi aşa…

— Aşadar, aţi dansat până-n zori? îl întrerupse bătrânul Millares. Adevărul, stimate domn, este că ai un fel de a povesti lucrurile, încât, deşi omul are impresia că înţelege tot ce-i spui, la un moment dat îşi dă seama că nu a priceput nicio boabă din toată tărăşenia. Mă rog, ceva tot am priceput eu. Şi-a făcut apariţia Cupidon, nu-i aşa?, a tras o săgeată şi tânărul licenţiat în drept de atunci De la Estrella a căzut fulgerat, îndrăgostit peste urechi de sora iubitului său prieten. De ce nu vrei să recunoşti că, de fapt, ai cucerit-o pe bătrână?

— Găina bătrână face ciorba bună! spuse solemn Amelia.

— V-am spus de nu ştiu câte ori că pe sora prietenului meu o chema Ramona – declară mecanic, dar pe un ton categoric De la Estrella, încercând să pună stavilă unor asemenea insinuări vulgare, să le înlăture, ca nu cumva să le creadă şi ceilalţi, dar realiză în clipa aceea că amintirile îi jucau feste; uneori erau de o precizie halucinantă, pentru ca imediat după aceea să se disloce, afundându-se parcă într-o uriaşă lagună.

Vedea cu exactitate o mie de detalii, ca şi cum totul s-ar fi petrecut, să spunem, abia la sfârşitul săptămânii trecute. Îşi aducea aminte, de exemplu, de rochia neagră pe care o purta Marietta Karapetiz la restaurant, nenumăratele ei inele şi mâinile tinere cu degete lungi care țineau tot timpul o țigară. Îşi aducea aminte de timbrul vocii Ramonei Vives, voce lipsită de vlagă, voce de fetiță, dar îi scăpa ceva esențial, structura emoțională care s-a creat la începutul relației lor. Îşi dădea seama că, vorbind despre ea, tinde să o denigreze în toate privințele, desigur, pe bună dreptate, dar se temea că nu asta a fost situația întotdeauna. Oare după ce a cunoscut-o i-a mai fost gândul la pantofii Church? Sau la paltoanele de caşmir şi la cravatele de mătase? Vechea poveste! De fiecare dată când încearcă să-şi analizeze semnalele propriei inimi, se loveşte de un mister neînchipuit. Are impresia că unele lucruri nu s-au petrecut aşa cum le povesteşte el. Ramona Vives, dimpotrivă, i s-a părut la început o fată atrăgătoare: discretă, interesându-se de nenumărate lucruri plăcute, încântată de perspectiva călătoriei şi dornică să se bucure întru totul de ea. Abia mai târziu, pe măsură ce evolua relația lor, i-a devenit din ce în ce mai antipatică, până când a ajuns să o urască din toate puterile. Îşi aduce aminte că, atunci când vorbeau în tren despre ezitările ei în legătură cu alegerea unui subiect de teză, mersese până într-acolo încât se oferise s-o ajute, chiar dacă acum n-ar mai putea preciza în ce ar fi constat acest ajutor. Poate i-a propus să înceapă împreună să citească nişte cărți de antropologie, adevărul e că nu mai ştie. În momentul acela, Rodrigo le luase vorba din gură, povestind, chipurile, că, datorită şederii în Mexic, madam Karapetiz reuşise să înțeleagă anumiți autori ruşi, pe care începuse să-i studieze într-o lumină nouă, desigur, mult mai revelatoare, idee pe care De la Estrella o interpretase greşit de-a lungul anilor, ajungând la concluzia că tot ce-i spusese Vives vreodată era de o prostie fără margini. Această întrerupere l-a împiedicat să dezvolte ajutorul pe care i-l putea da el tinerei fete. Pentru Vives, discuția din tren în legătură cu teza surorii sale nu fusese decât un pretext, ca să se pună pe el în evidență şi să ajungă treptat-treptat la singurul subiect care îl interesa de fapt: strălucita personalitate a Mariettei Karapetiz. Corespondase cu

ea încă din Mexic, făcuseră cunoştinţă personal la Paris, o întâlnise la Geneva; corespondenţa lor devenise din ce în ce mai intensă, iar ea îi promisese că-i pune la dispoziţie scrierile lui Karapetiz cu privire la călătoria în Mexic, cu singura condiţie ca acestea să nu iasă din Istanbul; cu alte cuvinte, trebuiau citite la ea acasă. De la Estrella îşi închipuise că, dacă la Roma îl invitase să facă această călătorie, asta se datora faptului că ştia că vine Ramona şi voia să se ocupe cineva de ea, s-o plimbe, s-o scoată la dans, să-i schimbe scutecele când face pipi, în timp ce el şi madam Karapetiz vor putea să stea de vorbă liniştiţi, ore întregi, privind cum scânteiază luna deasupra Cornului de Aur, examinând din când în când câte o hârtie îngălbenită şi, bineînţeles, oferindu-şi câteva plăceri sub pretextul de a actualiza riturile studiate de Aram Karapetiz în Mexic. Dar nu i-a reuşit planul. Mai mult ca sigur că, după fuga lui, a avut-o pe cap tot timpul.

— Tot nu mi-ai răspuns la întrebare, domnule, spuse Antonio Millares.

Dante de la Estrella preferă să-l ignore cu măreţie.

— Vives era un adevărat fanatic! Seara, când am trecut să-mi iau rămas-bun înainte de cină, cu o voce tot mai răguşită şi mai strangulată, pe cale să se stingă dintr-o clipă în alta, a luat-o de la capăt, enumerând virtuţile marii intelectuale, şi iată cum noi merite, farmece, calităţi au ieşit la iveală, înmulţindu-se ca ciupercile după ploaie, umflându-se şi crescând atât de mult încât era cât pe ce să fim de-a dreptul striviţi de atâtea calităţi groteşti. Cu fiecare merit menţionat, deveneam din ce în ce mai indiferent, plictisit, enervat şi chiar duşmănos. A fost cât pe ce să mă prefac bolnav ca să nu merg la cină. Adică de ce Rodrigo îşi putea permite să aibă o faringită, iar eu, după o zi infernală şi o noapte pe care nu o petrecusem la Waldorf Astoria, trebuia să-i ţin locul la masă? Adevărul e, domnule Millares, că eşecul profesional al lui Rodrigo Vives, cariera lui mediocră şi lipsa de personalitate se pot explica, cu timpul, prin modul execrabil în care făcea faţă evenimentelor. Şi când te gândeşti că unii evocau tactul de mare fineţe şi delicateţea spirituală a acestui porc spinos. Ferească Dumnezeu! mai degrabă ar trebui evocaţi spinii!

De la Estrella se apropie de fereastră, se asigură că e bine

închisă şi că nu lăsa să treacă niciun firicel de aer. Apoi se îndreptă cu paşi hotărâți spre masa cu băuturi şi-şi prepară un pahar zdravăn de whisky cu sifon, făcând în treacăt, cu multă vervă, o aluzie la capacitatea lui de a rezista la orice campanie publicitară destinată să-l facă să cumpere un anumit produs. Nimeni nu mai pricepea nimic. Abia mai târziu şi-au dat seama că, de fapt, nu-şi schimbase subiectul, rămânând victima obsesiei care îl tortura în seara aceea încă de când începuse furtuna.

— Aşa sunt eu! exclamă el victorios. Aşa am devenit. Din ce în ce mai exigent în privința mâncării, a mediului de viață, a îmbrăcămintei. În toate privințele. Nu suport să mi se bage pe gât un produs până nu i-am verificat calitățile. Mă închid în mine, mă blindez, mă acopăr cu ace ca un arici sau rămân ascuns în carapacea mea ca o bătrână broască țestoasă care a învățat multe de-a lungul anilor. La orice întâlnire mă duc bine pregătit. Ceea ce nu înseamnă că spiritul meu e rigid, vă rog să mă credeți. Încerc să evit atât prejudecățile, cât şi snobismul. Sunt gata să recunosc oricând meritul altcuiva, aşa cum îmi recunosc şi greşelile. Dacă vreodată am judecat greşit pe cineva, puteți fi siguri că sunt gata să-i cer scuze, să-mi schimb părerea şi să-i sărut mâinile şi picioarele, dacă e cazul. Dar, pentru asta, partea adversă, ca să zic aşa, trebuie să ştie să mă convingă. Ramona îl asculta vrăjită pe fratele său; cucerită dinainte şi dispusă să se predea cu totul, cu o expresie de extaz în ochii ei de vacă, cu limba scoasă şi cu bale la gură. Parcă nu aştepta decât să i se pună cu fierul roşu marca distinctivă a şeptelului lui Rodrigo Vives, al Mariettei Karapetiz sau chiar al lui Saşa, ceea ce ar fi fost chiar culmea. Cu mine lucrurile stau cu totul altfel. Eu sunt făcut din altă stofă. O vedeam cum soarbe cuvintele rostite de fratele său cu o voce din ce în ce mai stinsă, mai puțin inteligibilă, într-o beatitudine extatică, fiind convinsă că în seara aceea, peste câteva minute, va face cunoştință cu minunea minunilor, pe care Rodrigo încerca să ne-o impună cu orice preț. Dar mai bine să mă întorc în punctul în care m-am oprit din povestit. După trista plimbare din dimineața aceea şi după un prânz modest, ne-am întors la hotel. Eu unul abia îmi târam picioarele. De altfel, toți trei eram morți de oboseală. Am ajuns

târâş-grăpiş în cameră şi m-am prăbuşit pe pat. Cred că am început să sforăi înainte să-mi ajungă capul pe pernă şi am rămas în starea asta plăcută şi reconfortantă de catalepsie vreo trei ore. Aş fi putut dormi şi mai mult, să mă las pradă acelui somn greu, continuu, până a doua zi de dimineață. Din nefericire, m-a trezit telefonul. Era o voce insistentă care m-a smuls din somn. La început, nu-mi dădeam seama nici unde eram, nici a cui era vocea şi, cu atât mai puțin, ce mi se spunea. Nici măcar nu realizam dacă sunt la Roma sau în Mexico. Am întins mâna încercând să recunosc patul în care mă aflam, dar fără succes. În cele din urmă, insistența vocii şi tonul categoric au reuşit încet-încet să mă scoată din beznă. Ramoncita mă anunța că Rodrigo e foarte bolnav, are temperatură mare şi gâtul atât de inflamat încât nu mai poate vorbi. Îl chemaseră pe doctorul hotelului, care pusese diagnosticul de faringită acută. Infecție sau pustule, n-aş putea să spun. Tocmai îi făcuse o injecție ca să-i scadă febra şi o infirmieră urma să-i mai facă la fiecare cinci ore câte una. N-avea voie să iasă din hotel, nici măcar din cameră. Parcă l-am apucat pe Dumnezeu de picior. Am spus, cum se obişnuieşte în asemenea cazuri, că îmi pare rău. Din pură politețe, mi-am oferit ajutorul. Puteam să-i ajut cu ceva? Să mă duc după medicamente? Sau orice altceva? Eram la dispoziția ei oricând avea nevoie. I-am urat însănătoşire grabnică, dar cu un egoism sănătos mă bucuram că nu mai eram obligat să ies în seara aceea, putând astfel să mă odihnesc cum trebuie, să mă refac după oboseala drumului, pe care o simțeam încă. La urma urmelor, mai aveam atâtea zile pentru vizite şi obligații sociale. Principalul era ca Rodrigo să se facă bine cât mai repede. La telefon se făcu dintr-odată linişte, ceea ce mi se păru de rău augur. Apoi din receptor se auziră tot felul de murmure, suspine, sunete incoerente, gemete. Ce muzică mai era şi asta? Cu multă greutate am reuşit să descifrez şi să interpretez semnalele prin care Ramona încerca să comunice cu mine. Îmi spuse că a telefonat acasă la profesoara Karapetiz ca să se scuze şi că i-a răspuns cineva cu care, din cauza limbii, i-a fost imposibil să se înțeleagă. Dar nu se temea ea de asemenea obstacole pe care soarta i le punea în cale, aşa că i-a cerut cuiva de la administrația hotelului să formeze din nou

numărul de telefon şi să o ceară pe doamna profesoară. Tipul de la hotel traducea tot ce i se spunea. Nici doamna Karapetiz, nici fratele ei nu erau acasă. Ieşiseră în oraş şi urmau să se întoarcă mai târziu… mult mai… Mult mai ce? vru să ştie Ramona şi, cu ajutorul traducătorului, răspunsul nu se lăsă aşteptat. Mult mai târziu, ce altceva? Atât ea, cât şi domnul Alexander nu se întorceau decât la culcare. Se duseseră în centru şi urmau să cineze în oraş cu nişte prieteni străini. „Aceşti prieteni suntem noi, îți dai seama?" I-am răspuns că nu era deloc greu să-mi dau seama. „Iată de ce îmi permit să-ți telefonez, Dante – şi acum venea lovitura de grație de care mă temeam de la început –, vreau să te rog să vii cu mine la restaurant. Rodrigo e în ultimul hal şi situația asta i-a făcut şi mai rău. Îți dai seama ce grosolănie fără margini ar fi să-i dăm plasă doamnei Karapetiz într-un restaurant care, culmea culmilor, e undeva în afara oraşului. Rodrigo m-a rugat să ne cerem iertare şi să-i explicăm ce s-a întâmplat. Doctorul zice că, dacă se îngrijeşte cum trebuie, poimâine poate fi complet vindecat… Trebuie ca faringele…" Trebuia s-o împiedic cu orice preț să-mi dea detaliile clinice ale bolii. Descrierile referitoare la putreziciunea care sălăşluieşte în corpul omenesc mă plictisesc şi mă întristează. Ca s-o fac să tacă, i-am răspuns că poate conta pe mine, să-mi spună doar când trebuie să plecăm de la hotel şi că voi fi gata la ora stabilită de ea. Seara la opt? Perfect, voi fi în holul hotelului cu zece minute înainte de opt. N-aveam prea mult timp ca să mă spăl şi să mă îmbrac. Nu mi-am pus cravată. M-am îmbrăcat mai curând într-un stil lejer. Era vară! În plin august! Era o căldură infernală. Ramona însăşi îmi spusese la telefon că era vorba de un restaurant în afara oraşului. Aşa că mi-am pus nişte pantaloni şi o cămaşă de bumbac. Din moment ce la Roma, oraş cu atâtea pretenții, Oraşul Etern, nu-i aşa?, lumea obişnuia să se îmbrace vara pentru cină cu astfel de haine, nu vedeam de ce n-aş fi putut să fac asta la Istanbul, care pentru mine era, şi mai este şi azi, fundul lumii. – În salon răsună un râs ca de şoricel, dar povestitorul nu-i dădu nicio atenție şi continuă: – Una dintre calitățile de necontestat ale Ramonei era punctualitatea, de fapt poate singura calitate pe care i-am descoperit-o. Când am coborât din lift, ea mă aştepta deja în

hol. Ce pretenții, ce afectare, ce prost-gust! Vă jur că nu sunt de rea-credință în judecata mea. Avea o rochie de mătase ca o vâlvătaie portocalie, cu un fel de guler brodat din ață foarte fină de culoare verde-papagal. Rochia asta îți dădea de gândit. Frații Vives, cu toate aerele lor de aristocrați de la San Luis Potosí, rămâneau nişte bieți provinciali de la tropice. Nu i-am spus ce gândeam; dimpotrivă, cu multă tandrețe, i-am declarat că nu-i lipseau decât nişte ananaşi, nişte banane şi câteva fructe roşii în păr ca să semene cu Carmen Miranda. Mi-a răspuns că poate eram foarte spiritual, dar ea, cu părere de rău, nu împărtăşea acelaşi simț al umorului. Aveam de gând să fim la restaurant la opt şi jumătate. Ni se spusese că drumul dura cel mult o jumătate de oră. Am trecut pe la Rodrigo să ne luăm rămas-bun, iar el ne-a servit din nou discursul, pe care vi l-am mai spus, despre înalta categorie morală a femeii pe care urma să o întâlnim. I-am urat noapte bună şi am plecat; şi bine am făcut, pentru că, deşi se credea pe patul de moarte, gura nu-i tăcea o clipă despre una şi aceeaşi temă pe care o cunoaşteți. Aşa încât, dacă mai rămâneam câteva minute, îmi pierea tot cheful să mă mai duc la restaurant şi o trimiteam pe Ramona singură. N-a fost să fie aşa. Şi îmi pare rău şi astăzi. Teoretic, aveam timp berechet şi puteam să fim de o punctualitate britanică. Dar nu ținuserăm cont de greutățile pe care aveam să le întâmpinăm pentru a face rost de un taxi. Şi de cele pe care le-am avut până am dat de restaurant. Nu vreau să vă plictisesc cu peripețiile noastre, e de-ajuns să vă spun că am reuşit să ajungem la adresa respectivă abia pe la ora zece.

De la Estrella luă o înghițitură de whisky pe care şi-l pusese singur de o bună bucată de vreme, dar de care nu se atinsese cât timp durase tristul monolog de mai înainte. Înghițind băutura, păru cuprins de uimire, ca şi cum ar fi gustat pentru prima oară o poțiune care îl surprindea şi îl dezgusta în acelaşi timp. Ținându-şi în continuare paharul în mână, înaintă clătinându-se până la sofa şi se prăbuşi drept în mijlocul ei, apoi, fără pauze, se puse pe băut, cu înghițituri mari, plescăind din buze, gemând, şi goli paharul. Toată această agitație produse un efect aproape mai puternic decât cel obținut în timpul povestirii.

Sună telefonul şi soneria lui îi făcu să tresară pe toți cei prezenți în salon. Răspunse Salvador Millares. Din dialogul care urmă se înțelese că Julia, soția lui, avea să ajungă acasă târziu, deci nu trebuiau să o aştepte la cină. Millares profită de ocazie ca să o anunțe că o aştepta domnul De la Estrella pentru a pune la punct ultimele detalii ale lucrărilor. Ea izbucni în râs. Cum putea să-şi închipuie imbecilul ăla că ea sau mama ei aveau să-i accepte propunerea? Cum e posibil ca el să nu fi înțeles acest lucru, doar fuseseră cât se poate de clare în răspunsul lor. Aşa că îi ceru să-l dea afară în brânci, fără niciun menajament. Apoi trecu la altceva. Avea să aducă acasă câteva casete video noi. Ceva de René Clair, *Dinner at eight*, pe care îl căutau de atâta timp, *Mares de China* şi două filme germane cu Conrad Veidt, o adevărată raritate. Nu, la Coyoacán nu ploua prea tare. În sfârşit, vor vorbi despre toate astea mai târziu.

Salvador Millares se uită la De la Estrella şi îşi dădu seama că nu era momentul să-i transmită mesajul soției sale. Îi văzu fața abătută şi cuprinsă de furie, de resemnare şi de nebunie în acelaşi timp. Mai bine să-l lase în pace până-i trece criza de tot.

Şi în clipa aceea fereastra se zgudui din nou. O lumină puternică invadă toată camera. Apoi izbucniră tunetele. Toată casa se cutremura din temelii, paharele zdrăngăneau. La un moment dat, curentul s-a întrerupt pur şi simplu. Când a revenit, Millares văzu că expresia musafirului nepoftit era neschimbată. Doar că pe chipul lui apăruse ceva nou, un zâmbet disprețuitor care putea fi în acelaşi timp o strâmbătură de spaimă.

IV

Unde apare, în sfârşit, mult aşteptata Marietta Karapetiz şi ni se arată farmecele ei, care nu sunt întotdeauna pe gustul lui Dante C. De la Estrella

Se făcu linişte. Nu se putea spune că membrii familiei Millares urmăriseră până atunci cu atenție egală povestea lui Dante de la Estrella. Fiecare dintre ei fusese interesat de un anumit moment al poveştii. În general, considerau discursul lui De la Estrella un contrapunct permanent la zgomotul produs de ploaia care biciuia ferestrele. Îl ascultaseră aşa cum se ascultă radioul. Sunetul era prezent, dar nimeni nu se simțea obligat să-i acorde atenție. Acest public familial, pasiv la început, trecuse pe nesimțite de la plictiseală la nerăbdare; încet-încet, pe măsură ce încâlcita bâlbâială inițială a povestitorului devenise un şuvoi nestăvilit, acesta îi captivase definitiv. În momentul de față, par cu toții mai mult sau mai puțin fascinați de spectacolul oferit de această cavalcadă impetuoasă, nervoasă, uneori de-a dreptul dementă, care, cu siguranță, avea să-l conducă inevitabil pe călăreț direct în prăpastie. Salvador Millares închisese romanul lui Simenon, resemnându-se să descopere soluția enigmelor abia după plecarea fostului său client. Tatăl lui Millares îşi întrerupse pasiența, iar sora acestuia, Amelia, acordă poate mai puțină atenție lucrului cu croşeta. Până şi gemenii păreau să nu mai fie interesați de reconstituirea Taj Mahal-ului şi a Moscheii Albastre. Când De la Estrella îşi încetă povestea, singurul zgomot perceptibil era răpăiala monotonă a ploii în ferestre. Toate privirile erau concentrate pe omulețul acela cu privirea de nebun şi chipul aproape desfigurat, care stătea nemişcat în mijlocul sofalei. Evident, se uitau la el în aşteptarea unei explicații. Nimeni nu putea pretinde că a dibuit în întregime sensul acelei zbuciumate perorații: o călătorie în Turcia, care, dintr-un motiv oarecare, a ieşit prost, aşa cum se întâmplă cu atâtea călătorii făcute în grup, când, dintr-odată, atunci când te aştepți mai puțin, ies la iveală incompatibilități nebănuite,

capabile să zdrobească orice prietenie, logodnă, legătură amoroasă sau pur şi simplu relaţie de afaceri. Ascultându-l pe De la Estrella, aveai impresia că acea călătorie fusese mai nenorocită decât multe altele, fără să ştii exact de ce. Detaliile furnizate de povestitor erau mai degrabă incoerente. Poate că motivul acelui dezastru fusese pur şi simplu evocat la începutul acelei cronici şi nimeni nu fusese în momentul acela destul de atent ca să-l sesizeze. Oricum, faptul că a trebuit să plătească un bilet de tren nu părea un motiv suficient pentru toată agitaţia şi vorbăria asta fără nicio noimă.

Salvador Millares părea să se bucure de schimbarea pe care o suferise acel animal de pradă care îl chinuise cu ani în urmă, omul acela de oţel care-i provocase atâtea momente dificile în scurta lor relaţie profesională şi care acum se transformase dintr-odată – de ce? din cauza vârstei? din cauza furtunii încărcate de electricitate? din cauza vreunei boli nervoase? – într-o gelatină tremurătoare, un fel de stridie palpitând şi zgârcindu-se sub picăturile de lămâie care cad peste ea. Aşa zăcea De la Estrella în mijlocul sofalei, smiorcăindu-se şi tremurând din toate încheieturile. Părea că-şi terminase povestea şi că nu se va mai mişca din loc, cuprins de o furie inexplicabilă, până când va veni maşina să-l ia.

Amelia se ridică în picioare şi se duse în bucătărie pentru a cere să li se servească gustarea şi cafeaua pe care le comandase cu puţin timp înainte. Când se întoarse în salon, atmosfera era neschimbată. Nimeni nu-şi reluase ocupaţiile dinainte. Până şi aerul părea nemişcat, aşteptând ca musafirul să-şi reia povestea călătoriei la Istanbul. Ce se întâmplase cu Ramona şi cu Rodrigo Vives? Şi mai ales de ce nu le dezvăluia misterul la care făcea tot timpul aluzie când vorbea despre profesoara aceea cu pântecele spintecat şi cu nume atât de neobişnuit, aşa-numita Marietta, care, de atâtea ori anunţată, se făcea nevăzută chiar în momentul în care era pe cale să-şi facă apariţia?

Expresia de stupoare de pe chipul lui De la Estrella era atât de evidentă încât ar fi fost foarte greu să încerci vreun comentariu sau să rişti o întrebare. De aceea a fost pentru toţi o uşurare când Amelia Millares a ieşit din bucătărie şi, întorcându-se în salon, a luat cuvântul cât se poate de

natural.

— Cafeaua soseşte imediat. La ora asta pică la ţanc. Soţul meu spunea că în serile ploioase nimic nu e mai bun ca o ceaşcă de cafea tare, un păhărel de coniac şi o discuţie interesantă. – Cu acelaşi ton cu care înşirase aceste banalităţi, ea adăugă: – Am impresia că am ratat sfârşitul poveştii. Spuneţi-mi, domnule De la Estrella, când aţi ajuns la restaurant, păsărica îşi luase zborul, nu-i aşa?

Toţi cei prezenţi aşteptau cu încordare răspunsul. Dar, imediat cum Dante de la Estrella a deschis gura, nimeni nu l-a lăsat să răspundă. Toate glasurile au izbucnit în acelaşi timp. Dacă cineva ar fi putut să priceapă ceva din toată hărmălaia, ar fi auzit:

Elenita, fiica lui Millares, întreba câţi turci încăpeau în interiorul Moscheii Albastre şi dacă era plină tot timpul sau numai când se făcea slujbă.

Fratele ei, Juan Ramón, întreba dacă la restaurant turcoaica le dansase din buric, adăugând, cu multă veselie, cât de mult i-ar fi plăcut să vadă cicatricea în formă de guriţă, şi dacă, într-adevăr, buzele acesteia se deschideau şi se închideau ca şi cum ar fi cântat.

Bătrânul Millares era de părere că, oricum, chiar dacă femeia plecase de la restaurant, nu era nicio problemă să se întâlnească cu ea în orice altă zi. La urma urmelor, făcuseră această călătorie în Turcia cu scopul precis de a se vedea cu ea, nu-i aşa?

Amelia voia să i se explice cine se îndrăgostise de cine, dat fiind că încă din primul moment intuise că era vorba de o poveste de amor cu obstacole, dar nu reuşise să determine cu precizie cine erau protagoniştii.

Iar Salvador Millares, arhitectul, susţinea sus şi tare că pierduse partea cea mai importantă a poveştii. De ce distinsul lor musafir nu-i mai adresa cuvântul lui Rodrigo Vives? Sau, ca în cazul lui, Rodrigo însuşi hotărâse să înceteze orice legătură cu el? Ce se întâmplase între ei? Era vorba tot de o problemă financiară?

În clipa aceea, intră pe uşă servitoarea cu cafeaua şi gustările. Toţi tăcură, parcă ruşinaţi. De la Estrella se scuză că nu bea cafea şi îşi mai turnă un pahar de whisky, mai puţin

plin decât cel dinainte. În liniştea generală care se instalase din nou, începu să înfulece repede, cu înghiţituri mari, o bucată de omletă cu cartofi, sorbind cu zgomot din paharul de whisky.

— Aşadar, domnule avocat? insistă Amelia.

— Aşadar, ce? răspunse acesta iritat.

— Nu mi-ai răspuns la întrebare.

— Într-adevăr, nu ți-am răspuns şi, dacă insişti, dă-mi voie să-ți atrag atenția că n-am de ce s-o fac. Mai ales că, printre altele, nu pricep ce vrei să spui.

— Nu te-am întrebat decât dacă păsărica îşi luase zborul, răspunse Amelia, un pic înțepată.

— Iar eu, la rândul meu, îți răspund cu altă întrebare: Despre ce păsărică e vorba? Am impresia că pentru dumneata n-am vorbit decât de păsări, nu-i aşa?, de rațe, de găini. – Apoi adăugă tăios: – Datorită unei contradicții atât de frecvente a sufletului colectiv, vreți cu toții să aflați ceva despre mine, mă somați să vă dau toate detaliile şi, când în sfârşit am renunțat la orice scrupule, faceți o asemenea hărmălaie încât nici nu pot deschide gura. Mi-am deschis sufletul în fața dumneavoastră. V-am spus că e prima şi, cu siguranță, ultima oară când voi pomeni această călătorie. Şi asta nu numai datorită faptului că am dat cu ochii de această moschee uluitoare – spuse el, arătând spre piesele de puzzle ale lui Juan Ramón –, ci mai ales în numele vechii prietenii care ne leagă; poate că visul pe care l-am avut azi-noapte contribuie şi el la această destăinuire. Un coşmar de care nu reuşesc să-mi mai aduc aminte, deşi probabil că are legătură cu nevoia asta de comunicare, chiar dacă mi-e cu totul străină. Am trăit toată dimineața ca un somnambul, cu senzația că înăuntrul meu visul acela, pe care nu reuşesc să-l definesc, continuă să existe şi să mă obsedeze. Brusc, am simțit nevoia să vorbesc cu soția dumitale, domnule Millares, şi am dat peste Moscheea Albastră. Un caz clasic de parapsihologie! N-o să înțelegeți niciodată, oricât v-ați strădui, cât de tare m-a afectat această călătorie, şi nu numai pe moment, ceea ce e absolut normal, ci în toți anii care au urmat. Viața mea n-a mai fost niciodată ca înainte. Acum, să fie clar, nu-mi pare rău că am fost la Istanbul. Mă vaiet, pomenesc de traumele şi suferințele mele

etc., dar, în fond, trebuie să recunosc că din bătălia care a avut loc acolo numai eu am ieşit victorios. Da, da, sunt singurul învingător al acelei teribile lupte care mi-a deschis un spațiu infinit de evoluție spirituală. Mi-e teamă, dragă domnule Millares, că dumneata, redus cum eşti, prin propria dumitale voință, la subliteratură, nu vei putea înțelege plăcerea pe care ți-o poate provoca un alt soi de lectură. După părerea mea, nimic pe lumea asta nu e mai presus de voluptatea erudiției. Îmi place să caut anumite opere în cataloage greu de obținut, să le comand şi apoi să aştept nerăbdător să-mi sosească. Îmi petrec ore întregi pe zi în compania lor, concentrat asupra lecturii şi notându-mi toate impresiile. Atunci sunt alt om, în ciuda eforturilor nevestei şi ale lumii întregi de a mă menține la nivelul comun. Este un efort eroic pe care multă lume nu-l poate pricepe, dar a cărui împlinire îmi este de-ajuns.

— Deci, insistă Amelia cu o voce mai puțin sigură, când ați ajuns la restaurant, plecase doamna sau mai era acolo?

— V-au propus să încercați vreun afrodiziac? Se pare că afrodiziacele orientale sunt cele mai bune din lume, îl întrerupse şi Juan Ramón.

— Fii drăguț şi lasă-l în pace pe domnul De la Estrella. Lasă-l să ne povestească dacă în seara aceea a făcut drumul degeaba până la restaurant sau nu.

De la Estrella se uită de jur-împrejur, oprindu-şi privirea asupra fiecăruia dintre cei prezenți. Apoi, cu o voce ascuțită, exclamă:

— Ştiți bine cât sunt de obsedat de punctualitate. Recunosc că e o adevărată manie la mine. Mulți mi-o reproşază, dar asta e, n-am ce-i face. Chiar şi în zilele cu mult trafic şi la orele de vârf, eu sosesc întotdeauna la timp. E o calitate pe care nu m-am forțat să o dobândesc, e un obicei înnăscut, o parte integrantă a naturii mele profunde. N-am nevoie nici de ceas, nici să-mi indice cineva ora şi ştiu precis când trebuie să intru în baie, dacă trebuie să mă bărbieresc mai repede sau mai încet, când să-mi pun cravata, la ce oră să închid uşa în urma mea şi să mă urc în maşină. În interiorul meu funcționează un mecanism de ceasornic de mare precizie. Plec de-acasă la momentul potrivit şi ajung la destinație fix la ora indicată. Ăsta

sunt, ăsta am fost de când mă ştiu şi ăsta voi fi până în clipa morţii. Dacă sunt invitat la cină la ora opt seara, puteţi fi sigur că voi ajunge acasă la amfitrioni exact când ceasul bate ora opt, şi astfel întotdeauna îi găsesc pe aceştia în cămaşă şi trebuie să aştept două ore bune până când sosesc ceilalţi musafiri. Exactitatea asta este enervantă pentru ceilalţi, care susţin, ca să-şi justifice dezordinea interioară, că sunt total ridicol cu acest obicei învechit, că e un snobism de prost-gust, şi sfârşesc prin a nu mă mai invita niciodată. Habar n-au ei că-mi fac un bine, căci şi eu, şi cercetările mele suntem în câştig. Dar ce rost are toată vorbăria asta? vă veţi întreba dumneavoastră. Ce se tot laudă Dante de la Estrella, licenţiat în drept cu un an de doctorat la Roma, cu tot felul de calităţi, când începuse să ne vorbească despre o călătorie în Turcia? Şi-a pierdut mințile? Sau s-a molipsit şi el de proastele obiceiuri ale nevestei şi ale altor persoane cu care, împotriva voinţei sale, e obligat să aibă de-a face? Sunt unii cărora le-ar plăcea să fie aşa, dar mă văd obligat să-i dezamăgesc. Insist asupra obsesiei mele de a fi punctual doar pentru a explica chinurile prin care am trecut în seara aceea, neliniştea cu care aşteptam să ajungem în locul în care ne aştepta Marietta Karapetiz de o oră şi jumătate.

— Deci până la urmă aţi dat de ea? Ca să vezi!

— Trebuie să ştiţi, stimată doamnă, că orice hotel care pretinde a fi de categoria întâi are tot timpul la dispoziţie un serviciu de taxi mai mult sau mai puţin eficient. Orice hotel, cu excepţia celui în care eram cazaţi. Peras Palace era la vremea aceea un loc destul de prestigios, menţionat în romanele sau memoriile unor autori importanţi, filmat în mai multe producţii americane. Şi totuşi, nu dispunea de asemenea servicii indispensabile, pe care orice hotel mexican, chiar cu mai puţine stele, le pune la dispoziţia clienţilor. Un portar mi-a comunicat că deja ceruse un taxi şi urma să vină să ne ia dintr-un moment în altul. „Un Buick negru”, îmi spuse el, făcându-mi, nu se ştie de ce, cu ochiul. Dar n-a venit niciun Buick negru, nici albastru, nici violet, niciun Ford, niciun Volkswagen, niciun măgar şi nicio cămilă. Până la urmă, i-am cerut unui bagajist să iasă în stradă şi să ne facă rost de o maşină. Acesta a apărut cu maşina în momentul în

care trebuia deja să fim la restaurant. Cum să-mi mai aduc aminte acum dacă era un Buick negru sau de nu ştiu ce altă culoare. Tot ce pot spune este că era o maşină veche şi murdară, care mirosea înăuntru a capră. Ramona i-a dat şoferului o carte de vizită cu numele şi adresa localului unde voiam să ajungem. Pot să vă asigur că nu există greşeală mai mare decât aceea de a avea încredere într-un turc. Băiatul care se dusese după maşină se aştepta la nu ştiu ce bacşiş fabulos şi, când i-am dat câteva monede italiene care-mi rămăseseră prin buzunare, a dat cu ele de pământ, bombănind nu ştiu ce înjurături pe limba lui de neînțeles. Tonul lui şi privirile pline de subînțeles pe care le-a schimbat cu şoferul m-au băgat la bănuială. Sunt sigur că nici nu plecase bine maşina, că s-a şi pus în patru labe să recupereze monedele. N-am crezut niciodată nici în vorbele şi nici în gesturile vehemente ale celor care pretind că disprețuiesc banii. Timp de o jumătate de oră, am străbătut oraşul în toate direcțiile. Până la urmă, am ieşit din oraş, am trecut pe lângă podul cel mare peste Bosfor şi am ajuns la o plajă invadată de restaurante şi baruri de noapte. Maşina s-a oprit, aşa încât am crezut că ajunseserăm. Tocmai mă pregăteam să deschid portiera şi să ies în stradă, când am dat de o nouă belea, specifică acestei călătorii blestemate. Şoferul s-a întors spre noi şi a început să ne vorbească pe turceşte. Cine să-l înțeleagă? Nici engleza, nici italiana, ca să nu mai vorbesc de limba noastră, care e mai presus de toate, nu ne-au servit la nimic. După cum arăta spre restaurantele din apropiere, precum şi după semnele iscoditoare cu care ne indica partea gastronomică a ghidului oraşului, am înțeles că ne cerea să-i spunem numele şi adresa localului pe care îl căutam. I-am spus că îi dădusem o carte de vizită pe care erau aceste date. Nici vorbă să priceapă ceva; mai bine zis, se făcea că nu pricepe. Ramona smulse o foaie albă din agenda ei de buzunar, îşi scoase stiloul şi simulă că scrie ceva, apoi îi dădu hârtia. Încerca să refacă gestul inițial, când îi dăduse şoferului cartea de vizită cu adresa. Turcul luă hârtia, o întoarse pe toate părțile cu o mutră uluită, dându-ne de înțeles că nu vedea nimic, şi apoi, cu o strâmbătură vulgară de nedescris, îşi duse mâna la tâmplă şi ne arătă prin gesturi care nu lăsau niciun dubiu că Ramona nu e în toate mințile, iar eu, ca

bărbat, sunt responsabil de toată situația. Tonul lui devenise foarte agresiv. Era pur şi simplu o scenă de balamuc! apoi porni maşina şi străbătu câteva străzi într-o viteză demențială, citind cu voce tare fiecare reclamă luminată. La un moment dat, taxiul intră pe o străduță întunecată. Eram sigur, şi în aceste situații instinctul nu m-a înşelat niciodată, că individul se înțelesese cu bagajistul de la hotel să ne jefuiască; n-aveam nicio îndoială că acesta îi anunțase prin telefon pe alți pungaşi, care ne aşteptau pe străduța aceea îngustă şi pustie ca să ne despoaie până la chiloți. După aceea nimic mai simplu decât să prezinte agresiunea drept un accident. Eram extrem de enervat, dar nu mi-am permis să-mi pierd capul. Am scos imediat o hârtie de cincizeci de dolari şi i-am arătat-o şoferului. Mafiotul a aprins o lanternă şi s-a pus s-o cerceteze pe îndelete. Chiar în clipa aceea, ca prin farmec, lanterna a luminat un colț al maşinii în care se vedea o hârtie mototolită lângă frâna de mână; o apucă prefăcându-se surprins; bineînțeles, era cartea noastră de vizită cu numele şi adresa restaurantului pe care îl căutam.

Şoferul dădu să apuce bancnota, dar, cu o viteză de prestidigitator, am reuşit să i-o smulg din mână, spunându-i că, odată ajunşi la restaurant, va avea parte de un bacşiş pe cinste. Părea că a înțeles că îi demascasem jocul şi că nu-i mai rămânea decât să se poarte cum trebuie. Nu mai vreau să mă întind prea mult cu acest incident. E suficient să vă spun că era aproape zece noaptea când ne-am întâlnit cu Marietta Karapetiz. Iar întâlnirea fusese fixată la ora opt şi jumătate!

— Dar mult mai ținea turcoaica la Rodrigo Vives, dacă îl aşteptase până la o oră atât de înaintată! N-a fost dezamăgită să descopere că prietenul mult iubit se mulțumise să-şi trimită ambasadorii? întrebă pe un ton cam batjocoritor arhitectul Millares.

— N-am spus niciodată că Marietta Karapetiz e turcoaică, ci că trăia în Turcia, la Istanbul, asta ca să fiu precis. V-aş fi foarte recunoscător dacă ați evita de acum înainte să-mi deformați cuvintele închipuindu-vă vrute şi nevrute. Eu încerc să fiu cât mai exact în toate şi în fiecare dintre incidentele care au constituit acest absurd, dar revelator episod din viața mea. Dar, la rândul meu, vă cer, şi cred că am tot dreptul, să vă

abțineți de la a vă exprima propriile interpretări, răspunse De la Estrella cu acreală. Într-adevăr, ne aflam în fața restaurantului unde ne aştepta, n-aş putea spune cu răbdare, cea pe care o numiți „turcoaica”. M-am dat jos dintr-un salt. Cu cea mai mare politețe, i-am spus Ramonei că o las să încheie socotelile cu şoferul, eu grăbindu-mă să intru ca s-o găsesc pe invitată şi să-i prezint scuzele de rigoare. Fără să-i aştept răspunsul, am intrat în fugă în restaurant. I-am explicat pe italieneşte ospătarului-şef, care, din fericire, m-a înțeles imediat, că aveam rezervată o masă pentru patru persoane pe numele domnului Vives, cazat la Peras Palace, şi că era posibil ca o doamnă să ne aştepte de mai mult timp. „Sigur, sigur că da, de foarte mult timp!”, îmi răspunse acesta pe un ton cam de sus, mi s-a părut mie, şi a poruncit unui ospătar să mă conducă până la ea. Deşi poate părea uluitor, dar trebuie să vă spun că de la ea te puteai aştepta oricând la cele mai surprinzătoare lucruri, mă aflam, în sfârşit, în fața Mariettei Karapetiz, atât de des pomenită până acum. Mi-e greu să vă descriu prima mea impresie. Aproape că mi s-a făcut frică. Avea o față de tucan; dar această viziune a dispărut într-o clipă, pentru că, în afara nasului, nu avea niciuna dintre însuşirile care li se atribuie în general acestor zglobii păsări tropicale. Era mai curând un corb uriaş cu nasul proeminent, asta e sigur, nas de tucan, şi care, în acelaşi timp, se impunea ca o masivă casă de bani. Nu, din nou vă rog să nu vă grăbiți cu propriile dumneavoastră interpretări, nu se putea spune că văduva lui Karapetiz era grasă, ci mai degrabă compactă, impenetrabilă, pătrată în umeri; o cantitate de carne bine îndesată, aş spune, încorsetată într-o rochie lucioasă de moar negru. Vă repet fără nicio jenă: mi s-a făcut frică. Era înconjurată de o orchestră de țigani. Arcuşul primului violonist aproape că îi atingea părul negru ca pana corbului, în timp ce ea fredona o melodie, cu un aer absent şi sumbru. M-am apropiat şovăielnic de masă. Ea mi-a aruncat o privire atât de lipsită de interes, că parcă nici nu mă vedea. Am ajuns lângă ea şi i-am întins mâna. M-a oprit ritos cu un gest sever, milităresc şi a cântat mai departe, ridicând tonul vocii. Când şi-a terminat cântecul, i-a izgonit pe muzicanți cu un zâmbet larg, deşi un pic melancolic, şi cu câteva cuvinte pe turceşte.

Nici urmă de familiaritate în atitudinea ei. Dimpotrivă: se comporta ca o mare doamnă, o figură matriarhală, condescendentă, generoasă, dar semeață şi autoritară. Apoi s-a întors spre mine şi mi-a arătat cu multă duritate că masa era ocupată şi că nu accepta nicio companie. „Ieşi afară! Valea!", mi-a strigat ea pe englezeşte. Probabil, avea impresia că atitudinea mea era lipsită de respect. Asta ar putea explica multe din lucrurile care s-au întâmplat după aceea. Poate că îi inspirasem frică, deşi era o femeie care-şi petrecuse toată viața călătorind prin lume. N-aş putea spune. Cert e că rar mi-a fost dat să am parte de o primire atât de ostilă. Din fericire, chiar în clipa aceea a sosit Ramona, care a parcurs distanța dintre uşa de la intrare şi masa noastră clătinându-se, cu o mutră înspăimântată, mişcându-şi necontrolat buzele, ca şi cum ar fi vorbit singură, dar fără să scoată niciun sunet. Nu mi-era greu să-mi imaginez prin ce momente grele trecuse cu şoferul. Cine ştie câți bani o fi reuşit să-i stoarcă pentru că ne plimbase timp de un ceas şi jumătate împotriva voinței noastre prin cele mai infecte cartiere din Istanbul! Dar eram hotărât să nu mă simt vinovat de nimic şi să nu mă las şantajat de mutrele ei de teroare teatrală. Mă invitaseră să vizitez Turcia sau îşi băteau joc de mine? Frații Vives, din câte mi-am putut da seama, erau capricioşi, lăudăroşi şi mai ales uituci. O să mă străduiesc să vă aduc aminte de toate! mi-am spus. În sfârşit, fără să mă lase să scot vreun cuvânt, Ramona începu cu multă stângăcie să-i explice reginei din fața noastră cine eram. Aceasta, cu un gest marțial, ca acela cu care mă împiedicase să mă apropii de ea, de parcă aş fi fost un servitor, ne-a arătat două scaune, fredonând mai departe, fără muzicanți de data asta, acelaşi cântec pe care îl cântase până atunci. Primele ei cuvinte, când, în sfârşit, a găsit de cuviință că sosise momentul să stăm de vorbă, nu puteau fi mai antipatice: „Halal vouă! Mexicani! Am fost în Mexic, îmi închipui că sunteți la curent... Mexic frumos, Mexic iubit, de-o fi să mor departe de tine...[5] Ştiu eu cu ce soi de oameni am de-a face! Mâine, mâine, lasă pe mâine! Nu face azi ce poți lăsa pentru mileniul următor! Când mă gândesc că a fost cât pe ce să devin mexicană! N-am avut decât o clipă de îndoială. Era cât pe ce să mă transform într-o țărăncuță undeva în munții din Jalisco, dar nu s-a putut, pentru că

eram deja măritată şi am fost credincioasă toată viața, aşa e felul meu. Nu regret nimic, nici pe departe, am preferat să fiu pentru scurt timp nu o arogantă amazoană anexată haremului popular al unei mârțoage lascive, ci o sărăntoacă blândă şi supusă, stăpână în casa ei din centrul capitalei, strada de la Palma, numărul nouăzeci şi cinci, apartamentul şapte. Slăviți să fie Sfânta Fecioară din Los Remedios, făcătoare de minuni, precum şi Sfântul Prunc din Chalma şi, bineînțeles, mai presus de toate, maica noastră Tonanțin, sfântă fecioară prin antonomazăˆ{6}, mulatra din Guadalupe, împărăteasa Americii, care m-a scăpat de inevitabilele amânări la anul şi la mulți ani în care credeți cu sfințenie şi mi-a păstrat intactă, în ciuda tuturor vicisitudinilor, credința mea în modestul prezent, în al nostru „astăzi" cel de toate zilele! *Olé torero!* Nu-mi rămânea decât să mă întreb dacă ne aflam cumva în prezența unei nebune de legat sau dacă la ora aceea doamna era deja beată moartă. Ramona Vives, foarte întristată de această primire ciudată, începu, cu o voce ascuțită, monotonă şi supusă, caracteristică domnişoarelor educate în pension, să explice tot ceea ce se întâmplase, cum Rodrigo se simțise rău de cum sosise la gară, cum i se agravase brusc boala după câteva ore, cât de mult îşi dorea să o întâlnească, să o vadă şi să stea de vorbă cu ea; mai lipsea să spună doar cât de mult dorea să o miroasă. Mai spuse că voia să consulte împreună cu ea anumite documente pe care le considera fundamentale pentru studiile lui. „Sunteți adevăratul scop al călătoriei noastre, dragă doamnă profesoară, începutul şi sfârşitul ei. Nici nu vă închipuiți cât de mare e admirația, mai bine zis pasiunea fratelui meu pentru opera soțului şi pentru personalitatea dumneavoastră. Nici n-am cuvinte să vă spun! Adevărul e, Marietta – Ramona, încrezătoare, începu să i se adreseze cu numele de botez, dacă ăsta era într-adevăr că Rodrigo ne-a vorbit foarte mult despre dumneavoastră, despre scrierile şi conferințele pe care le-ați ținut."

— Situația pare destul de amuzantă, comentă Salvador Millares.

— Asta-i părerea dumitale? întrebă De la Estrella cu o voce pedantă. Poate că de departe, din afară, pare amuzantă, dar vă asigur că, în realitate, ceea ce trăiam n-avea nimic amuzant. În

timp ce Ramona repeta şi înflorea în forma cea mai alambicată toate elogiile pe care le adusese Rodrigo Mariettei şi lui Aram Karapetiz, ba adăuga şi de la ea, interlocutoarea ei o privea cu atenție, cântărindu-i fiecare cuvânt, evaluându-i importanța, scrutând în acelaşi timp cu ochi lacomi de cămătar hainele şi bijuteriile tinerei Vives; apoi începu să mângâie uşor o broşă de argint cu incrustații albastre, poate de lapis lazuli, şi o întrebă dacă acea piesă atât de frumoasă era din Mexic. Nu-mi mai amintesc exact ce a răspuns Ramona, mi se pare că a început să explice că era o broşă egipteană pe care o cumpărase de la un anticar din New York, nu sunt sigur, dar îmi aduc aminte la perfecție că, îndată ce Marietta Karapetiz şi-a retras mâna, Ramona şi-a scos broşa din piept şi a agățat-o pe unul dintre reverele acelei rochii care o făcea pe proprietara ei să semene cu o inexpugnabilă casă de bani. Celebra umanistă acceptă cadoul cu o neruşinare de necrezut. N-a opus, ca să respecte măcar formele cele mai elementare de politețe, nici cea mai mică rezistență. A acceptat-o ca pe un tribut care nici măcar nu părea să o satisfacă prea tare. Îşi scoase o oglindă din geantă, studiind cu răceală poziția broşei, şi-i schimbă de câteva ori locul ca să se potrivească cu mărgelele ei grele din argint. În sfârşit, îi găsi locul potrivit. Iar mulțumirile pe care le rosti fură o dovadă în plus a gustului ei pentru glumele proaste: „Mulțumescu-ți ție, Sfântă Fecioară din Oponoxtle, ca nu m-ai părăsit în această zi care a început atât de prost”.

— Şi mai spui că femeia asta era lipsită de spirit! – îl întrerupse tatăl lui Millares. De la Estrella se uită urât la el, dar bătrânul nu se lăsă impresionat. – După părerea mea, o femeie care aşteaptă la restaurant mai bine de o oră şi jumătate şi mai are chef de glume e o adevărată comoară.

— Totul e de ochii lumii! De față dă! Dacă ați fi cunoscut-o mai bine, v-ați păstra pentru dumneavoastră astfel de comentarii, care, permiteți-mi să vă spun, îmi plac din ce în ce mai puțin, pentru că le consider suspect de asemănătoare cu anumite dialoguri comice de operetă. Ca să fim clari, băşcăliile nu pot atinge în niciun fel un om ca mine care a dobândit de multă vreme, poate forțat de împrejurările care i-au guvernat viața, dar a reuşit în cele din urmă să dobândească

maturitatea necesară.

— Asta-i bună! Eu...!

— Da, domnul meu, mai bine las-o baltă! Aşadar, credeam că trecuse momentul greu de început, că gheața era spartă, şi am profitat să mă prezint cum se cuvine şi i-am întins cartea mea de vizită. A citit-o mai întâi cu voce normală, apoi a repetat cu voce tare, scandând silabă cu silabă: „Dante C. de la Estrella, doctor în drept, Via Vittoria 36, Roma". Nu obținusem încă titlul de doctor, e adevărat, de fapt nu l-am obținut niciodată, de ce să nu recunosc? Doar nu e o crimă? Dar nu mi se părea atât de grav că pe cartea de vizită eram prezentat ca atare, dat fiind că la vremea aceea eram sigur că în câteva luni aveam să-mi termin doctoratul. N-a fost să fie. A trebuit să mă întorc mai repede decât credeam în Mexic din motive ce n-au nimic de-a face cu povestea mea, dar pe care n-am de ce să le ascund. M-am însurat. Nu e un secret pentru nimeni că am fost silit să mă însor. Văduva lui Karapetiz, ținând încă în mână cartea mea de vizită, m-a examinat cu un dispreț abia disimulat, a schițat un soi de zâmbet care s-ar fi potrivit de minune cu chipul unei vipere şi, în cele din urmă, m-a întrebat: „E vorba de un pseudonim? – adăugând imediat pe acelaşi ton batjocoritor, înainte ca eu să apuc să deschid gura: – Ce secret ruşinos se ascunde în spatele literei C?" Am rămas uimit, fără glas în fața acestui atac neaşteptat şi total gratuit. În general, lăsam să se înțeleagă că acel C era inițiala de la César, numele bunicului meu dinspre mamă. Nu mi-a plăcut niciodată al doilea prenume pe care îl aveam şi nu-l pomenesc nicăieri. Litera C fusese imprimată pe cartea de vizită dintr-o greşeală a prietenului meu, cel de la Consulatul mexican, care i-a dat tipografului numele aşa cum apărea pe paşaport, şi asta pentru că ținea morțiş să-mi dăruiască de ziua mea cărțile de vizită. Am preferat să nu dau atenție acestei întrebări insidioase, dar, tocmai când începusem să subliniez credința mea nezdruncinată în punctualitate şi să-i povestesc spaima prin care trecusem în taxi, ea a revenit la interogatoriu cu aerul nemilos al unui judecător de instrucție: „Aşadar, este vorba de un pseudonim, don Dante?" Am negat din cap, cu stângăcie, dând să o iau de la capăt cu povestea taxiului, dar ea continuă, implacabilă, tăioasă, cu mult temuta

întrebare: „Şi acest C? Această splendidă şi mult iubită literă C, ce înseamnă? Este vorba poate despre inițiala numelui Mântuitorului nostru? În ziua de azi, te poți aştepta la orice, dar asta mi s-ar părea un pic exagerat, nu-i aşa?” Eram gata să i-o retez cât se poate de tăios, căci pe vremea aceea eram tânăr şi puternic, capabil de riposte mai eficiente decât o lovitură la ficat, când Ramona Vives mi-a luat-o înainte cu vocea ei enervantă de fată de pension: „Nu, Marietta, oricât de ciudat ți s-ar părea, nu e vorba de un pseudonim. Dante e adevăratul lui nume. Iar litera C, care, pe bună dreptate, te intrigă, este inițiala de la Chiriac[7]”. În momentul acela, am simțit că încremenesc. De unde putea Ramona să-mi cunoască numele? De la frate-său, fără îndoială, dar chiar şi aşa, cum, unde, când aflase Rodrigo Vives că al doilea prenume al meu era Chiriac? Primisem o lovitură atât de distrugătoare, încât pentru o clipă toate celulele din corp, până la ultima, erau complet paralizate. Dacă cineva pretinde că ar fi experimentat moartea clinică, acela trebuie să fi cunoscut o senzație asemănătoare cu aceea pe care am avut-o în acele momente. Mare minune că nu m-am prăbuşit la pământ. Mă străduisem toată viața să ascund acest nume şi-mi dădeam seama că, de fapt, îl ştia toată lumea, aşa încât o femeie pe care o cunoscusem abia cu o zi înainte îl pronunța cu voce stridentă într-un local de noapte din Istanbul. Mi-au venit în minte glumele triviale pe care le făcuseră probabil colegii mei de facultate şi cele mai recente cu care probabil îşi bătuse joc de mine Rodrigo în fața Ramonei în compartimentul lor de lux: „Ştii, *fratellita*, că individul cu care ne-am întâlnit la Veneția se numeşte Dante şi, pe lângă acest nume glorios, are altul de un ridicol desăvârşit. Vrei să-ți spun care este acest al doilea nume? Chiriac! Dante Chiriac! Cum ți se pare?” Şi s-or fi pornit amândoi pe un râs în hohote. Aveam fața în flăcări, tâmplele îmi zvâcneau, iar inima bătea să-mi spargă pieptul. Am dat dovadă în acele clipe de o tărie de caracter de care nici eu nu mă credeam în stare, astfel încât nu numai că nu m-am prăbuşit la pământ pradă convulsiilor, ci mi-am permis luxul de a trece peste toate cu fruntea sus, terminând explicațiile pe care le începusem despre problemele cu şoferul de taxi. „Dacă am fi ştiut ca Rodrigo a ales un restaurant atât de departe în

afara oraşului – am precizat eu am fi trecut pe la dumneavoastră pe acasă, să venim împreună. Astfel, în cazul în care am fi avut puțină întârziere, ne-ați fi putut aştepta liniştită acasă, fără să vă deranjați". Poate şi-a închipuit că făceam aluzii răutăcioase la neatenția fraților Vives, cert e că mi-a răspuns, nu numai în batjocură, dar şi cu o grosolănie evidentă, că ea fusese cea care a ales restaurantul, şi nu Rodrigo; el era întotdeauna foarte atent, foarte politicos, atât de studios şi atât de deştept, semăna atât de mult în tot ceea ce făcea cu doctorul Karapetiz, „şi aceasta este lauda cea mai mare pe care o pot aduce cuiva pe lumea asta"; iar motivul pentru care alesese acest restaurant era că se afla la doi paşi de casă. Apoi începu să spună cât o ținea gura, chiar dacă nimănui nu-i păsa de aceste confidențe, că ea nu suportă oraşele, nici mari, nici mici, nici mijlocii. Ea era pasionată de Natură din cap până-n picioare. Avea nevoie de mare, de cer şi de munți. Şi de râuri, şi de păduri. Iar aici avea marea la o aruncătură de băț. Putea s-o vadă, s-o miroasă, să-i simtă efectele pe pielea ei, s-o soarbă prin toți porii. „Când soțul meu s-a îmbolnăvit, am reuşit să-l conving că trebuie să ne instalăm pe meleagurile astea. Boala lui era fără leac şi el ştia asta foarte bine. Ce rost avea să mai rămânem la Ankara, unde singurul lucru care ne interesa era Universitatea, iar acolo tot nu se mai putea duce? Aici aveam şi doctori, şi marea. Locuiesc la un pas de cârciuma asta unde vin deseori să mănânc şi să beau. Dacă aş fi ştiut că veți veni atât de târziu, m-aş fi scăldat timp de o oră în lapte de cămilă, cel mai bun remediu pentru a-ți face pielea moale şi măruntaiele zdravene". Îi plăcea la nebunie să debiteze prostii de genul ăsta, bune de un umorist de mâna a şaptea, dar pe care ea le considera pline de spirit şi de bun-gust. Din fericire, ceva i-a atras atenția la rochia Ramonei, aşa că a început să pipăie țesătura mânecilor şi să o întrebe nu ştiu ce în legătură cu croiala. Ceea ce a făcut-o pe însoțitoarea mea să se ridice de pe scaun, făcând câțiva paşi într-o parte şi-n alta, ca să se vadă cum îi cădea partea de jos a rochiei în spate. Abia în clipa aceea, când m-am simțit în afara atenției Mariettei Karapetiz, am putut arunca o privire în jurul meu şi mi-am dat seama că localul era mult mai elegant decât îmi închipuisem eu.

Majoritatea femeilor erau în rochii de seară, iar eu cu cămaşa şi cu pantalonii mei de pânză eram singurul client care se distingea de ansamblul comesenilor, drept care o bună bucată de vreme m-am simțit mai mult decât jenat. Mă simțeam vulnerabil, ca un individ cu pantalonii rupți printre oameni îmbrăcați în fracuri. Eram ca țăranul adus la oraş, ceea ce a făcut ca antipatia mea față de cele două muieri împopoțonate să crească şi mai mult. Le-am cerut permisiunea să mă retrag câteva clipe. Nici nu m-au băgat în seamă. În drum spre toaletă m-am oprit la bar să cumpăr țigări şi am profitat să cercetez puțin lumea din jur, mai ales că simțeam nevoia să respir alt aer decât acela înăcrit de la masa noastră şi să-mi aerisesc puțin plămânii. Când m-am întors la masă, Ramona povestea, ca să varieze, că trecea printr-un moment foarte greu, dată fiind angoasa existențială determinată de faptul că încă nu hotărâse ce temă să aleagă pentru doctorat, şi afirma sus şi tare că în noaptea dinainte apăruse în orizontul ei cultural, în timpul cinei din Orient Express, concepția antropologiei ca auxiliar de preț în cunoaşterea literară. Marietta Karapetiz o asculta nu numai cu răbdare, dar chiar cu atenție, poate nu excesivă, dat fiind că, imediat ce compatrioata mea făcu o pauză, ea dădu din cap şi, în loc să spună ceva în legătură cu asta, cum era logic, schimbă subiectul, întrebându-ne ce vizitaserăm în dimineața aceea la Istanbul. „Foarte puține lucruri", am spus amândoi la unison şi am început să vorbim în acelaşi timp. Doamna îşi pierdu răbdarea. Ridică un braț, cel drept, mi se pare, şi întinse palma spre noi, obligându-ne să tăcem. Apoi, deşi nu-i ceruse nimeni nimic, ne făcu o amplă descriere a oraşului, a moştenirii lui istorice, ne vorbi despre ceea ce a mai rămas din ziduri, din bisericile creştine şi din moschei, despre încrucişarea diferitelor culturi, limbi şi religii şi despre extrema lui complexitate etnică. Nu mă aşteptam deloc la aşa ceva, astfel că am fost surprins de bogăția şi calitatea expunerii ei. Când m-am dezmeticit, eram cu totul captivat de ceea ce auzeam. Erau oare într-adevăr vorbele ei atât de înălțătoare? Sau poate că aşa mi s-au părut pe moment. Eram foarte tânăr, neştiutor în atâtea domenii şi puteam lua caracterul excesiv al discursului ei drept calitate oratorică. Într-o pauză mi-am

permis să spun că, privind oamenii din jur, aveam impresia că mă aflu într-un restaurant de bună calitate din Mexico. „Ai dreptate, domnule – îmi răspunse ea cu blândețe –, ai observat foarte bine, căci sunt multe puncte asemănătoare între cele două țări.” Vă dați seama? Pentru prima oară catadicsea să recunoască o boabă de adevăr în spusele mele. „Aproape toate tipurile umane de aici le-am putea găsi şi în Mexicul atât de divers, pe care îl iubim. Dar sunt şi alte asemănări mai subtile între cele două lumi, mai ascunse, pe care doar un spirit hipersensibil, şi n-aş fi crezut că e cazul dumitale, ar putea să le sesizeze”; iar mai departe adăugă un lucru care m-a lăsat total descumpănit: „Acum câteva secole, Constantin Porfirogenetul a dezvăluit că, în momentul în care căcatul, care la urma urmelor este foc, va rupe pactul cu diavolul, atunci el va putea deveni hrană, suflu dătător de roade”. Am crezut că n-am auzit bine un cuvânt, nu trebuie să vă explic care, şi m-am încumetat s-o întreb: „Puteți să-mi mai spuneți o dată, doamnă, ce era foc pentru personajul pe care l-ați menționat?”. Iar ea, cu cel mai mare calm din lume, ridică spre mine paharul de vin, îl apropie de buze şi, mai mult lingându-l decât bând, îmi răspunse cu voluptate: „Căcatul”. „Căcatul – repetă ea, savurând fiecare silabă –, eliberându-se de pactul cu diavolul, va sfârşi, după cum spune el, prin a se transforma în ceva hrănitor, într-un suflu dătător de roade.” Vă puteți închipui în ce stare de uimire mă aflam! Cum trebuia să interpretez asemenea vorbe? Credeam că şederea la Roma făcuse din mine un om de lume, pe care nimic nu-l mai putea surprinde, dar în clipa aceea aveam impresia că eram încă la o distanță de mai multe secole lumină de această condiție. Ca să-mi ascund tulburarea, am ridicat şi eu paharul şi am băut dintr-o înghițitură tot vinul din el. Apoi m-am uitat spre Ramona, cerându-i parcă ajutor. Sufeream oare de o halucinație auditivă? Auzeam voci imaginare? Ce auzise, în schimb, ipocrita domnişoară Vives? Aparent, nu acelaşi lucru ca mine, dat fiind că, senină, aproape, aş putea spune, cu delectare, îşi băga în gură un sparanghel lung şi gros cu degețelele ei fine, fără să-mi împărtăşească deloc tulburarea. Ca să ies din încurcătură, n-am găsit altă scăpare decât să schimb macazul. Cu falsă dezinvoltură, am observat că nu ne-

a spus încă nimic despre momentele, era cât pe ce să spun sublime, dar m-am oprit la timp, calificativul acesta părându-mi-se cu totul nepotrivit, pe care le trăise în Mexic, aşa că am rugat-o să ne considere şi pe noi tot atât de demni de a-i asculta povestea pe cât a fost Rodrigo Vives, care, din câte ne spunea, fusese total fascinat de amintirile ei. Tot de la el ştiam că una dintre călătorii avusese loc în momentul unor evenimente revoluționare, ceea ce îngreunase enorm cercetările soțului ei. Şi, hodoronc-tronc, dintr-un simplu capriciu şi fără să mă gândesc, doar de plăcerea conversației, pentru că, de fapt, puțin îmi păsa, am întrebat-o dacă plecaseră spre Mexic din Istanbul. Mai precis, dacă luaseră vaporul de la Istanbul. „De ce la Istanbul? sări ea la mine ca o mâță călcată pe coadă. De unde-ți veni ideea asta năstruşnică? Pe vremea aceea, nu stăteam aici şi nici prin cap nu-mi trecea că într-o bună zi o să eşuăm pe stânca asta.” „Vă rog frumos să n-o luați în nume de rău – i-am răspuns eu –, dar credeam că, dacă eşti turc, logic este să iei vaporul dintr-un port turcesc, dragă doamnă.”

Dante de la Estrella îşi îndreptă privirea spre ascultătorii săi şi-i întrebă dacă printre cei de față era cineva care să considere întrebarea lui complet aiurea.

— Nu, adevărul e că nu mi se pare aiurea, răspunse Amelia Millares puțin dezorientată.

— Nu vi se pare că, dacă întâlneşti pe cineva în Turcia, îl auzi vorbind limba țării, înfățişarea lui e aidoma cu cea a băştinaşilor, logic e să-ți închipui că este vorba de un turc?

Se făcu linişte, întreruptă doar de un fel de înghițituri ale lui don Antonio Millares pentru a-şi drege glasul şi prin care părea că este oarecum de acord cu afirmațiile musafirului. De la Estrella nu părea mulțumit de răspuns. Se uită sever la ceilalți în aşteptarea unei aprobări mai concrete. Neprimind-o, insistă cu o voce iritată:

— Aveam sau nu dreptate?

— Se spune că, până la urmă, măcar o dată în viață, orice sac îşi găseşte peticul, exclamă cu veselă satisfacție Salvador Millares. Peticul dumitale, după cum se vede, a fost întâlnirea cu turcoaica asta apocaliptică.

— Cine a spus chestia asta cu peticul?

— Mi se pare că Goethe.

— Să am iertare, dar nici dumneata şi nici Goethe habar n-aveți de ce vorbiți. Experiența asta n-a fost în zadar, ci a scos la iveală multe lucruri în ceea ce mă priveşte, printre altele vocația mea de polemist. A fost într-adevăr o lecție măreață! Dacă m-ar întreba cineva care este sursa profundă a seriei de eseuri pe care le-am publicat după mulți ani în revista *Todo,* i-aş putea răspunde că acestea nu-şi trag seva nici din studiile la Universitate, nici din perioada şederii mele la Roma, ci din ceea ce am descoperit în timpul celor două zile pe care le-am petrecut în capitala Turciei. Trebuie să vă amintesc că suntem încă în noaptea acelei prime zile interminabile. Cred că v-ați dat seama din spusele mele că Marietta Karapetiz era mare specialistă a replicilor sarcastice, dar de data asta s-a întrecut pe sine, ba chiar cu brio! „Turcoaică!" strigă ea, schimonosindu-se la față şi închizând ochii ca o maimuță în culmea furiei, înspăimântătoare şi disprețuitoare în acelaşi timp. Iar, când i-a deschis, s-a uitat la mine ca şi cum aş fi fost un şobolan, un gândac, o insectă dezgustătoare. Privirea ei m-a impresionat atât de tare încât am început să mă agit, mâinile au început să-mi tremure şi abia am reuşit să-mi mai torn un pic de vin. Până la urmă, începu să-mi vorbească: „Vin oameni la mine, dacă vor, îmi spun cum îi cheamă, eu una nu-i oblig şi puțin îmi pasă dacă numele lor sună respectabil sau dacă sunt – şi nu spun asta cu intenția de a-i jigni pe cei de față – pur şi simplu groteşti; pot să-mi spună de unde vin, îmi vorbesc despre ce au ei chef, eu nu pun niciodată nicio întrebare. Nu mă interesează să ştiu dacă s-au născut dracu' ştie pe ce stradă sau într-o groapă împuțită la marginea drumului. Nu e treaba mea, nu e treaba nimănui de altfel, nu e decât treaba celui în cauză. Te-am întrebat eu oare de ce naționalitate eşti? Dumneata mi-ai spus că eşti mexican. Foarte bine, aşa să fie, eu cred ce mi-ai spus. Nu te supun nici unui interogatoriu, pentru că aşa ceva nu-mi stă în fire. Din câte ştiu eu, nimeni nu m-a poreclit până în ziua de azi Doamna Inchiziție. Am primit o educație corectă, curată, şi mă port ca atare fără să fac niciun efort. Turcoaică, spaniolă, grecoaică din Alexandria, caucaziană, paraguayană! Alege dumneata naționalitatea după cum ți se năzare, dacă te

interesează atât de tare. Poate vrei să fiu asiriană? Nu, domnul meu, aşa ceva nu-ți pot permite! Nu te înşela în privința mea şi fii atent cu cine ai de-a face, pentru că are cine să mă apere – spuse ea cu atâta înflăcărare şi cu atâta furie, că l-ar fi băgat şi pe dracul în sperieți. Să ştii că nu sunt nici feniciană. Bagă-ți bine asta în cap. N-am permis niciodată nimănui să mă califice drept feniciană. Alții poate or fi, dar nu eu". Vorbele îi ieşeau din gură împinse de un suflu atât de înveninat, încât mi se părea că am în față nu o cobră, ci un piton înfuriat. Mâinile îmi tremurau în continuare, dar de data asta nu din cauza nervilor. Frica îmi dispăruse. Tremuram de furie. Cum de îndrăznea să mă insulte în aşa hal muierea asta smintită!? Eram cât pe ce să fac scandal, să-i arunc conținutul paharului în față, s-o insult cu grosolănie aşa cum merita şi apoi să ies din restaurant, dar m-a oprit o idee salvatoare. Cu un asemenea comportament însemna să mă cobor la nivelul ei, să fiu la fel de lipsit de demnitate ca şi ea. În clipa aceea, adevărata ei condiție mi-a apărut cu o precizie orbitoare: aveam în fața mea nu numai o biată ființă slabă de minte, ci mai ales, şi asta o descalifica în primul rând în ochii mei, o femeie lipsită de demnitate. Mi-am dat seama că o doamnă care se respectă cât de cât nu stă să aştepte un ceas şi jumătate într-un restaurant, cântând cu voce tare împreună cu muzicanții localului ca să treacă timpul, chiar dacă susține sus şi tare că, domiciliată fiind pe strada de la Palma, la numărul nouăzeci şi cinci, apartamentul şapte, s-a obişnuit cu lipsa de punctualitate a mexicanilor. O doamnă adevărată s-ar fi întors furioasă şi jignită la ea acasă, aşteptând a doua zi un buchet mare de flori şi scuzele de rigoare de la cei care o lăsaseră să aştepte. Şi abia atunci ar fi hotărât dacă să le accepte sau să le socotească insuficiente, ceea ce n-ar fi privit-o decât pe ea. Asta însemna să fii o doamnă, şi nu o smintită născută „dracu' ştie în ce groapă împuțită de la marginea drumului". Dar ea precis s-a aşezat la masă, a consumat alcool cu nemiluita, s-a umflat cu sendvişuri şi apoi a apucat-o spaima că va trebui să plătească ceea ce consumase. Mai bine să rămână acolo până la ora închiderii, aşteptând să se producă un miracol înainte de a fi obligată să-şi deschidă geanta şi să plătească aşa cum se cuvine! Cunosc eu o

puzderie de lepădături care formează asemenea legiune! Mă uitam la ea cum înghite friptura de curcan cu ochi mânioşi. Masa se umpluse de platouri şi farfurii de toate dimensiunile pline de bunătăți: salată de vinete, piure de năut, brânzeturi de toate soiurile, nisetru, icre negre şi icre de Manciuria, legume în sos de muştar sau în iaurt, ierburi mirositoare, fistic, semințe de pin, migdale. Ea îşi mânca friptura de curcan, dar ciugulea în acelaşi timp din toate. Se întindea peste masă, adulmeca fiecare platou sau farfurie, chiar şi pe ale noastre, şi-şi întindea brațele ca şi cum ar fi vrut să le înhațe pe toate. În clipele acelea nu mai semăna nici cu un tucan, nici cu un corb, ci devenise un fel de sarigă, un urs furnicar vorace, gata în orice moment să-şi bage botul enorm prin toate sosierele. Adulmeca şi mânca vorbind în acelaşi timp. Cred că v-ați dat seama că era o palavragioaică fără leac. Brusc, uită de discursul absurd cu care încercase să mă intimideze, făcând nu ştiu ce remarcă în legătură cu pantofii de culoarea pepenelui verde pe care îi purta Ramona. Într-o clipită, amândouă cucoanele şi-au scos picioarele de sub masă şi au început să-şi arate încălțările. Pantofii Ramonei Vives păreau făcuți dintr-un material grosolan, un fel de carton acoperit cu plastic, iar culoarea lor stridentă îi făcea să pară de şi mai proastă calitate; pantofii Mariettei Karapetiz erau din piele de şarpe, de culoare închisă cu reflexe şi, ca toate lucrurile pe care le purta, păreau de o calitate excelentă. Să dăm Cezarului ce e al Cezarului! mi-am spus eu în sinea mea, fără să-mi treacă măcar o clipă prin cap că la fel de bine pantofii puteau fi luați cu împrumut de la o cizmărie. Cunosc doamne care-şi împrumută rochiile cu ziua din magazine sau de la vreo vecină mai bogată pentru a merge la o nuntă, la teatru sau la o masă simandicoasă. Amândouă păreau domolite sub efectele frivolității, flecărind despre forma vârfului, a tocului sau a cambrurii. Una dintre ele spuse că avea nişte cizmulițe cu nasturi de ceramică de toată frumusețea, cealaltă vorbi despre o pereche de pantofi uluitori cu tocuri transparente, făcute parcă din cristal de cuarț veritabil şi cu nişte fluturaşi cu aripi de opalină la vârfuri; amândouă se luau la întrecere, aducând elogii deşănțate modei italiene, şi modei franceze, şi pantofilor spanioli, şi pielii

de căprioară, şi fetrului spaniol de primă calitate, şi gemeau, suspinau, mişcau din picioare şi-şi dădeau ochii peste cap ca nişte zvârlugi, continuând să devoreze mâncărurile cu o voracitate nemaipomenită. Eu eram şi nu eram cu ele. Le auzeam, dar nu le vedeam deloc. Am profitat de tot acest răgaz ca să-mi recapăt liniştea şi să mă relaxez; m-am întors la friptura de curcan din care abia gustasem, continuând să beau un vin tare şi parfumat comandat de Marietta Karapetiz, o bunătate. Ca să spun drept, nu ştiu dacă pentru o clipă am adormit pe jumătate sau doar m-am sustras de la conversație ca să-mi salvez sufletul. Cert e că, atunci când m-am trezit din nou la realitate, gaița aia nerușinată vorbea de nişte conferințe pe care le ținea în fiecare iarnă, de vreo patru-cinci ani, în universități nord-americane. Alta acum! O aveam în fața pe doctoreasa Jekyll-Karapetiz; solemnă, severă, până şi privirea ei părea să fie alta. În momentul în care am ieşit din starea mea letargică, am avut senzația că ascult predicile unei misionare evangheliste. În ultima vreme, spunea ea, hotărâse să vorbească numai şi numai despre Gogol. Susținea că e la curent cu aproape tot ce era important din ce s-a scris sau s-a spus despre el, că descoperise ea însăşi două-trei lucruri cu totul şi cu totul inedite. Când îmi amintesc cu câtă seriozitate făcea asemenea declarații, nu ştiu dacă să mă pun pe râs sau pe plâns. Cu câteva zile în urmă, ne spuse ea, tocmai făcuse corecturile pentru o carte care trebuia să apară la Presses Universitaires de France. Cartea urma să apară în curând şi la editura unei universități americane. Zicea că lucrează ca o leoaică şi aparent se hotărâse să mă ignore cu desăvârşire. N-o interesa decât ceea ce o privea pe ea. La sfârşitul verii, urma să țină o prelegere, ceva modest, spunea ea, o cronică simplă despre moartea lui Nikolai Vasilievici, la un colocviu internațional de slavişti care va avea loc la Verona. Subiectul îi permitea să dea frâu liber întregii imaginații şi fantezii de care era capabilă, dat fiind că scena părea în întregime scoasă din propria lui operă, mai cu seamă din primele nuvele, unde Satana şi toată progenitura lui odioasă joacă un rol atât de important, povestiri pe care unii exegeți, mai cu seamă incisivul Nabokov, le tratau cu dispreț, ca pe nişte simple exerciții de ucenicie, scrise ca să-şi facă mâna; în timp ce ea

considera că în aceste povestiri ucrainene nu numai că deja se putea întrezări în germene autorul prodigios care va scrie peste câțiva ani *Suflete moarte*, dar şi că în sine aceste nuvele erau nişte mici capodopere, indispensabile pentru a înțelege spiritul care însufleța întreaga operă a scriitorului. Aşa e, din momentul în care am început să ascult acest discurs, am înțeles că în femeia aceea conviețuiau mai multe personalități, cea a doctorului Jekyll, cea a domnului Hyde, cea a Mariettei Karapetiz şi cine mai ştie câte. Fiecare dintre ființele care sălăşluiau în ea vorbea pe limba ei, se comporta într-un mod diferit, avea alte gesturi şi alte maniere. În momentul acela, toată ființa ei era numai rigoare, cumpătare, profesionalism. Ne-a precizat că acela care avea de gând să pătrundă într-o operă atât de amplă trebuia să se oprească la un text deseori disprețuit de exegeți, dar comentat până la saturație, deşi întotdeauna se pornea pe căi greşite. Titlul acestei nuvele era *Moşieri de altădată.* Încă de când trăia autorul, criticii erau radical împărțiți cu privire la aprecierea acestei povestiri. Pe de o parte, eternii nonconformişti, această rasă blestemată de critici, buni doar să semene zâzanie, l-au împroşcat pe Gogol cu tot noroiul în care se bălăceau sufletele lor. Ce anume îi enerva şi-i înfuria la culme în acest text, pe care orice simplu cititor îl putea lua drept o inocentă succesiune de scene ale vieții la țară? De ce făceau cu toții spume la gură vorbind despre ea? Dintr-un motiv foarte simplu. Îl acuzau pe autor că devenise un apărător înverşunat al obiceiurilor feudale, ba chiar şi al iobăgiei, în care țăranul era legat de pământ, fără drept de strămutare, şi asta pur şi simplu datorită faptului că descria viața de zi cu zi a unei familii de bătrâni, cu distracțiile lor simple, deprinderile molcome şi glumele inocente cu care îşi petreceau timpul. Pe de altă parte, criticii conformişti, iubitori de ordine, care şi ei uneori, trebuie să recunosc, sunt destul de orbi, l-au acuzat pe Gogol exact de contrariu, şi anume că denigra, prin descrierea acestui cuplu senil, întreaga clasă a moşierilor. O continuă bătaie de joc, pretextau ei, o satiră implacabilă a valorilor stabilite prin tradiție, considerând că era de-a dreptul jignitor pentru boierii rurali să fie încarnați de perechea aceea de babalâci ramoliți. La asta se reducea pentru ei povestirea lui Gogol. Or, lacunele maestrei

Jekyll-Hyde-Karapetiz erau în anumite privințe uriaşe, aş putea spune oceanice. Aproape în niciunul dintre eseurile ei nu se referă la polemica aceasta care în sine ne ajută să înțelegem mai bine o întreagă epocă a culturii ruse. Vorbind despre „moşieri", doamna se pierdea într-un adevărat talmeş-balmeş, din care nu se putea pricepe mare lucru. Eros! Thanatos! Libidoul ca mântuire! Libidoul ca osândă! Numai farafastâcuri la modă, numai aroganță! Curată înşelătorie!

— Dar toate astea n-aveau, într-adevăr, niciun interes?

Dante C. De la Estrella nu răspunse nimic, ci se îndreptă, ca un somnambul, spre măsuța cu băuturi. Îşi umplu din nou un pahar cu whisky cu sifon, gustă din băutură, plescăi din buze şi dădu din cap dintr-o parte în alta, nemulțumit de rezultat. Mai puse o bucată de gheață în pahar şi dădu pe gât din nou o duşcă zdravănă care, aparent, îi plăcu mai mult decât cea dinainte. Întorcându-se la locul lui, îşi inspectă auditoriul cu privirea. Era gata să-şi bea paharul de whisky. Cu excepția arhitectului, care nu mai citea, ci stătea cu capul pe spate, cu ochii închişi şi cu un zâmbet stins pe buze, legănându-se încet în balansoar, ceilalți se întorseseră la ocupațiile lor mărunte: cărțile de joc, croşetatul, Taj Mahal, Moscheea Albastră. Aşadar, îşi pierduse timpul stricând orzul pe gâşte? Iar în ograda asta nimeni nu se lăsa impresionat de nimic, dacă nu te coborai la nivelul lor, erau cu toții imuni la orice fel de emoție legată de o adiere cât de mică a spiritului. El încercase să-i ridice spre o altă lume şi acum îşi contempla eşecul. Nu li se trezea interesul decât atunci când era vorba de dispute abjecte, de poveşti ordinare de amor, de pântece spintecate şi de răni încă nevindecate. Mintea i se înceţoşă. Ajunse cu un mers mecanic la locul lui şi se lăsă să cadă, ca şi mai înainte, drept în mijlocul sofalei. Capul i se înclină şi mai mult într-o parte, în timp ce ochii lui sticloşi fulgerau turma aceea sortită definitiv pierzaniei. În cele din urmă, păru să-şi revină din marasm. Aşadar, considerațiile lui asupra autorului rus îi plictisiseră! Ei bine, dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, păru să-şi spună el şi, cu o voce metalică, neplăcută, întrebă:

— L-ai citit vreodată pe Gogol, domnule Millares?

Arhitectul, trezit parcă dintr-o visare plină de încântare, se mulțumi să zâmbească batjocoritor şi să-i arate lui De la

Estrella romanul lui Simenon pe care îl avea în mână. Apoi, fără să scoată niciun cuvânt, îl deschise şi păru că se cufundă în lectură.

Don Antonio Millares spuse că, într-adevăr, îl citise, dar cu o mie de ani în urmă.

— *Suflete moarte*, bineînțeles; asta-i tot ce am citit de el. Acum, dacă m-ai întreba matale despre ce e vorba, mi-ar fi greu să-ți răspund. Îmi aduc aminte că eroul principal era un tip destul de ciudat, care străbătea drumurile vechii Rusii ca să cumpere morți, nu-i aşa? La ce-i trebuiau? Asta nu-mi mai aduc aminte deloc. Pentru generația mea, citirea scriitorilor ruşi era aproape obligatorie. M-am oprit la Andreiev, mi se pare.

— Eu, în schimb, îl întrerupse brusc Dante de la Estrella cu o voce triumfătoare şi încărcată de animozitate, l-am citit în întregime; de la un capăt la altul, şi nu o dată, ci de mai multe ori. Cine zice că am făcut asta ca s-o întrec pe Marietta Karapetiz e un mincinos! Să mă ferească Dumnezeu de aşa ceva! N-am fost niciodată nici succesorul, nici discipolul ei. Dimpotrivă! Am fost cititorul ei cel mai conştiincios, asta e adevărat, dar şi cel mai exigent. Şi, ca să vorbim pe şleau, am devenit judecătorul ei cel mai necruțător, un adevărat bici. Am demonstrat cu multă inteligență, bazându-mă pe un bogat şi erudit aparat critic, că atât ea, cât şi tot ceea ce a produs ea nu sunt decât fraudă de la un capăt la altul. Am citit la momentul potrivit cartea ei despre Gogol, precum şi toate eseurile pe care le-a publicat după aceea prin reviste universitare americane şi canadiene. Le-am ras pe toate, fără nicio excepție! – De la Estrella izbucni într-un râs scurt, uscat şi odios. – Fără nicio milă, căci pe tărâmul cunoaşterii trebuie să fim necruțători. Am demonstrat cu argumente irefutabile că sub o proză, care nu era altceva decât o simplă adunătură fâsâită de mofturi şi de falsuri, se ascundeau erori cu nemiluita. Da, domnii mei, am devorat nu numai opera completă a marelui Nikolai Vasilievici Gogol, ci şi o mare parte din ceea ce s-a scris despre el în engleză, italiană şi spaniolă, ceea ce pot să vă asigur că nu e de ici, de colo. După cum ştiți, la un moment dat, am publicat sistematic articole. Vă aduceți aminte de revista *Todo*? Am debutat în această publicație

foarte prestigioasă. O cabală de intriganți şi de invidioşi mi-a închis uşa care mi se deschisese la început cu atâta generozitate. Totuşi, nu m-am dat bătut. Mi-am publicat mai departe diatribele sub formă de „Scrisori către Redacție" în diferite ziare şi reviste din capitală şi mai ales din provincie, căci, de fapt, acolo citeşte lumea mai mult. Şi informam persoana interesată de tot ceea ce publicam. Unele dintre afirmațiile mele au atins-o probabil din plin, dat fiind că niciodată nu mi-a trimis nici măcar cel mai simplu aviz de primire, nicidecum un răspuns prin care să se apere cât de cât. – Trase o duşcă din paharul de whisky, apoi, cu o voce mai derutată, întrebă: – Dar de ce vă spun eu toate astea?

— Ne vorbeai despre cina într-un restaurant, undeva în afara Istanbulului...

— Da? Doar acolo am ajuns cu povestea? Nu ştiu de ce, dar am impresia că ajunsesem mult mai departe, spuse De la Estrella, jignit.

— De fapt, interveni Don Antonio, împăciuitor ca întotdeauna, ne spuneai că profesoara aceea extrem de vorbăreață vă povestea în timp ce mânca despre nişte cărți ale lui Gogol pe care criticii au tendința să le disprețuiască.

— Exact! Marietta Karapetiz se lansase într-un discurs despre primele povestiri ale lui Nikolai Vasilievici Gogol. Nu despre cele pline de vrăjitoare, drăcuşori, farmece, spiriduşi înfricoşători, eroism fără margini şi sânge cu grămada, care nu pot fi nici ele ignorate, ci despre parodiile lui pline de fantezie ale vieții de zi cu zi, *Ivan Feodorovici Şponka şi mătuşica sa*, de exemplu, sau *Cum s-a certat Ivan Ivanovici cu Ivan Nikiforovici*, şi ne-a vorbit mai ales despre *Moşieri de altădată.* Spunea că încă din aceste cronici, fără ca Gogol să fi recurs la tot echipamentul satanic al povestirilor de tinerețe şi nici la magia carnavalescă un pic prefabricată cu care îşi colora legendele ucrainene, apăreau deja elementul somnambulic, halucinant, şi gustul pentru exagerare, care îl anunțau pe viitorul autor al unor capodopere incontestabile.

De la Estrella se întrerupse iar, se uită de jur-împrejur, parcă speriat, ca şi cum memoria l-ar fi lăsat dintr-odată şi ar fi sperat în apariția nu se ştie de unde a unui sufleor care să-l ajute să-şi continue discursul.

— Despre ce element era vorba? întrebă bătrânul Millares, încercând să-l scoată din impas.

— Aşteaptă, te rog. Acordă-mi un mic răgaz. Îți mulțumesc pentru interesul pe care mi-l arăți, dar în viață, dragă prietene, lucrurile trebuie să-şi urmeze cursul normal. Dă-mi voie să-ți aduc aminte că, de vreme ce curiozitatea a omorât pisica, graba strică treaba. Dacă ai şti spre ce codru întunecos mă îndreptam şi ce prăpăstii mă aşteptau, ai înțelege poate de ce înaintez în povestire cu atâta precauție. Doar integritatea mea şi o voință de titan au reuşit să mă salveze. În discuția din seara aceea, Marietta Karapetiz ne-a expus o teză pe care a repetat-o de multe ori după aceea, în diferite ocazii, fapt de care mi-am dat seama citindu-i cartea şi unele articole şi care constituia punctul de plecare al unor elucubrații pe cât de năstruşnice în formă, pe atât de rahitice în conținut. Ce element era considerat de ea primordial? mă veți întreba dumneavoastră şi pe bună dreptate. În acele scene de viață idilică, ea se încăpățâna să descopere un substrat pervers, clocotind de contradicții, tulbure, avându-şi originea într-un libido pe cât de puternic, pe atât de nesigur, o sexualitate exacerbată la maximum şi, în acelaşi timp, inhibată. Învăluită într-o miasmă sexuală, pe care sunt sigur că, din propria sa experiență, o cunoştea la perfecție, şi uitând în ce loc ne aflam, Marietta Karapetiz începu să-şi țină cursul. Se urcă la catedră pe o platformă imaginară, mi se pare că se oprise din mâncat, şi se lansă într-o analiză a moşierilor de altădată. Ca să spun drept, pe mine unul m-a lăsat în seara aceea cu gura căscată; mai târziu, studiind aceste idei expuse mai pe larg în cartea ei, mi s-au părut atât de pretențioase şi de absurde, încât m-am hotărât să le combat în scris. Le-am atacat cu o energie de care sunt sigur că ea habar n-avea, obişnuită fiind cu linguşirile admiratorilor şi cu aplauzele fără sfârşit ale unor acoliți servili. Îmi aduc aminte de primul articol cu o emoție cu totul ieşită din comun, căci cu el mi-am început activitatea de scriitor, întreruptă doar în ultima vreme. Din câte am înțeles, n-ați citit povestirea lui Gogol, aşa că îmi permit să v-o rezum în câteva cuvinte. Trebuie să vă imaginați o pereche căsătorită de mulți ani, mai aproape de lumea de dincolo decât de tărâmurile noastre: Afanasie Ivanovici şi Pulheria Ivanovna.

Amândoi trăiesc complet rupți de lumea înconjurătoare, neavând nici în clin, nici în mânecă cu agitația din jur. Singura lor ocupație este să mănânce zi şi noapte fără întrerupere.

În casa acestor bătrâni blagosloviți de Dumnezeu, se serveşte masa o dată pe oră sau măcar o dată la două ore, chiar şi în timpul nopții. Casa lor e o adevărată fortăreață. Cei doi bătrâni nici măcar nu ştiu ce bunuri au, darămite să se bucure de ele. Ar rămâne fără glas dacă cineva i-ar întreba ce reprezintă tabloul atârnat în stânga ferestrei din salon sau cele două picturi mai mici care împodobesc pereții sufrageriei. Nici nu le trece prin cap să se oprească în fața lor să le privească. Pentru ei, tablourile sunt doar aşa, un fel de caca de muscă lipită pe pereții între care trăiesc. Nu-i interesează decât cele opt sau nouă mese pe care le înfulecă şi le digeră cât e ziua de mare. „Simulacrul de viață reprezentat în această atmosferă digestivă şi excrementială – nota, bineînțeles, savanta Karapetiz – trebuia să fie rigid şi insipid." În afară de soțul ei, Pulheria Ivanovna mai iubeşte şi o pisică delicată care se ține după ea peste tot, făcându-se ghem la picioarele ei oriunde se apuca de treabă. Într-o noapte, animalul, sătul de o viață atât de monotonă, pleacă în căutarea unor plăceri mai aspre, mai potrivite cu natura lui felină, înhăitându-se cu nişte pisici sălbatice, adevărate fiare, care îşi făceau mendrele prin pădurile învecinate. Nu dorea altceva decât să guste din experiența sălbatică a vieții în pădure. Stăpâna nu i-a dus prea tare lipsa, dar într-o bună zi, nu mult după aceea, când o credea pierdută pentru veşnicie, o găsi în apropierea grădinii, transformată într-o mică fiară înfometată, murdară şi neîncrezătoare. Bătrâna o ademeneşte cu mâncare ca s-o facă să intre în casă şi i se pare că pisica îşi recunoaşte fostul sălaş; ba mai mult, că, de cum trece pragul uşii, simte că acolo e locul ei. Înfulecă mâncarea care i se dă la bucătărie, dar domesticirea ei e iluzorie, căci, cum îşi potoleşte foamea, fuge din nou în pădure pentru a-şi regăsi hoarda nestăpânită căreia îi aparține de fapt. Un val de aer sălbatic a năvălit dintr-odată în acel sanctuar funebru. Un miros acru de măruntaie a pătruns în acea fortăreață din care demult dispăruse orice urmă de viață. Pentru Pulheria Ivanovna, aceasta e o lovitură

fatală. Vizita şi fuga animalului care-i fusese tovarăş de singurătate sunt pentru ea un semn lugubru, prevestind, fără doar şi poate, apropierea morții. Şi, într-adevăr, aşa cum susținea Marietta Karapetiz, fără nicio explicație rațională din partea autorului, nu peste mult timp soseşte moartea cu coasa şi distruge oaza în care acel cuplu de morți se jucau zi de zi de-a viii. Un exemplu clar de triumf al lui Eros asupra morții.

— Măi, să fie, domnule avocat! S-ar zice că ai învățat lecția pe de rost! exclamă Amelia.

Dante de la Estrella se uită lung la ea cu oroare şi uimire în acelaşi timp, apoi îi privi pe rând pe toți cei de față, cu un aer năuc, de parcă tocmai ieşise din transă. În sfârşit, îşi scoase din buzunar o batistă foarte mototolită cu care îşi şterse fața din ce în ce mai aprinsă.

— Oare pisica s-o fi întors să-i țină tovărăşie bătrânului după ce au scăpat de nevastă? întrebă Juan Ramón.

— La vârsta ta, băiete, nu poți pricepe că viața nu e o joacă. Şi nu e o joacă. Am pierdut zece ani din viață combătând această teză şi simbolismul ei erotic atât de simplist, spuse Dante de la Estrella cu o voce schimbată, catifelată, aproape visătoare şi rotunjindu-şi gura când vorbea, încât şi-o transforma într-un orificiu ca un fund de găină. Mi-am intitulat articolul „Oare leul îşi închipuie că toți sunt ca el?”. În seara aceea însă, mi-ar fi fost imposibil să exprim vreun punct de vedere. Era prima oară când auzeam vorbindu-se de acel autor rus care o înflăcăra pe oratoarea noastră. După zece ani de studii intense, am ajuns să stăpânesc subiectul la perfecție. M-am îmbibat de Gogol, i-am studiat toată bibliografia. Prin ministerul unde lucram am început să descopăr şi să achiziționez o sumedenie de cărți şi de abonamente la reviste fără să cheltuiesc un ban. A trebuit să încep totul de la zero. Trebuia să reuşesc! Mi-a trebuit ceva timp, dar am câştigat. N-am fost plătit, dar nici nu mi-au cerut să plătesc din buzunar ca să public articolul, ceea ce în sine a fost pentru mine o victorie. Acolo, în acest prim text, mi-am expus teoria conform căreia Gogol îşi concepuse de la bun început literatura ca pe o armă în slujba regenerării naționale. Renunțând la căile tradiționale ale narațiunii, el şi-a depăşit epoca cu câteva secole şi a reuşit să se folosească de grotescul lumii

înconjurătoare, de coşmarurile ei cele mai incoerente, de mascarade şi de toate formele de excentricitate pur şi simplu ca de un miraj, pentru a transmite un mesaj, nu atât evanghelic, cum de multe ori, în inocenta lui confuzie, credea chiar el, ci legat de principiile unei morale practice. Lumea idilică a moşierilor de odinioară nu era condamnată să dispară din motive sociale sau politice, cum susțineau intransigenții liberali, dar nici nu putea să mai dureze neschimbată în vecii vecilor, aşa cum doreau apostolii tradiției. Problema era cu totul alta, iar contemporanilor săi le era greu să-şi dea seama de adevărata ei anvergură. După mine, păcatul lui Afanasie Ivanovici şi al Pulheriei Ivanovna constă mai ales în lipsa lor de chibzuință, în cheltuielile lor nesăbuite şi într-o incapacitate viscerală de a prevedea o redresare sănătoasă economisind şi punând bani deoparte. Din cauza unor minți iresponsabile ca acestea, nu se poate apăra esența proprietății şi progresul este în pericol. Viața lor nu e pur şi simplu decât o metaforă a risipei. Ei sunt în stare să cheltuiască o adevărată avere pe mâncare şi să plătească o armată de servitori al căror număr nici măcar nu-l cunosc. Sunt un fel de mână spartă, nu ştiu decât să dea. Vechilii îi fură de sub ochi. Nici n-au habar ce cultivă pe pământurile lor şi în ce stare le sunt pădurile. Gogol condamnă în mod indirect iresponsabilitatea moşierilor în a-şi administra averile, precum şi lenea şi viclenia servitorilor, aşa cum în celebra povestire *Mantaua* îşi bate joc cu dispreț de omul de rând, de slujbaşul modest, desăvârşitul domn Nimeni, care nu se mulțumeşte cu ceea ce îi permite situația lui reală, ci aspiră la un palton căptuşit cu blană, a cărui achiziție este peste puterile lui financiare. Numai prin austeritate şi prin spirit de economie se poate ajunge la o societate înaintată. Gogol ar trebui să fie autorul de căpătâi al întreprinzătorului contemporan. În eseul meu, pisica rebelă a Pulheriei Ivanovna devine un simbol al slujbaşului anarhist, sindicalist sau nu, din zilele noastre, capabil să-l dea gata pe patronul care, în loc să dea dovadă de fermitate, încearcă să-i câştige devotamentul şi înțelegerea prin tot felul de gesturi filantropice obosite. Nu susțin că patronul ar trebui să dovedească o cruzime gratuită. Ştiu foarte bine că salariatul din zilele noastre, ca şi cel dintotdeauna, este un orfan nevinovat, pierdut într-o lume

despre care nu ştie mai nimic şi în care îl ameninţă tot felul de primejdii. Principalul lui duşman nu e patronul şi nici măcar şeful direct, ci propriile lui instincte. De acestea se teme el în primul rând, mai mult decât de dracul, pentru că întrezăreşte puterea distructivă pe care o presupune. A-i acorda prietenie şi afecţiune e ca şi cum ai turna untdelemn pe un foc care, obiectiv vorbind, e destinat să ardă tot. Atunci când lumea e transformată în cenuşă, focul se stinge de la sine şi muncitorul ştie foarte bine acest lucru. El intuieşte că setea lui instinctivă de distrugere nu se va potoli decât cu arderea ultimei bucăţele de lemn, adică a lui însuşi. Din adâncul sufletului se înalţă un strigăt de protest care cere ordine, disciplină şi mână de fier. Doar în felul acesta pactul social îşi atinge obiectivul: armonia. N-a existat niciodată o societate care să avanseze cu alte mângâieri decât cu biciul. Doar aşa se vor înălţa hornurile uzinelor, se va dezvolta comerţul, ştiinţa va progresa şi bunăstarea şi bogăţia se vor răspândi în toate straturile populaţiei. Sunt mândru că sunt singurul exeget al marelui autor rus care a întrezărit în opera lui acest filon contemporan. Când îmi voi aduna toate scrierile într-un volum, voi da la iveală un Gogol necunoscut, un autor pe care nimeni, sunt sigur de asta, nu l-a bănuit vreodată. N-am făcut-o încă pentru că principalul meu scop a fost să o împiedic pe înspăimântătoarea escroacă de la Istanbul să-şi răspândească în continuare gogomăniile. Poate că mă veţi considera naiv, dar scopul meu era să o aduc pe calea cea bună. Din această cauză le trimiteam ei şi acolitului ei Rodrigo Vives câte o copie a fiecărui articol. Dar nu eu am reuşit să îmblânzesc divina egretă, ci moartea. Am aflat vestea dintr-o revistă canadiană de studii de slavistică. Pot să vă spun că pentru mine a fost o lovitură puternică. Din momentul acela, n-am mai scris nimic, deşi sunt convins că nu trebuie să renunţ la publicarea într-o bună zi a unei cărţi. Dacă sunt sigur de ceva, sunt sigur de valoarea intrinsecă a convingerilor mele, dincolo de ideile pe care le combat. Va veni şi vremea când mă voi putea consacra în întregime studiului. Acum, că ai mei îşi petrec cea mai mare parte a timpului în Matamoros, poate voi reuşi să mă organizez. Cea pe care sunt obligat să o numesc fiica mea este o femeie paşnică, cât despre ginerele meu, abia dacă îi

recunosc vocea. În schimb, nevastă-mea! Ostilitatea pe care o trezeşte prin simpla ei prezenţă, chiar dacă nici măcar nu deschide gura, e ceva de necrezut. Dar ce contează! Va veni şi ziua în care îmi va apărea cartea, chiar dacă zmeoaica pe care o am acasă mă trăsneşte cu suflarea ei de pucioasă. Trebuie mai întâi să-mi pun ordine în hârtii, să le revăd şi să le completez. Voi suprima anumite repetiţii inutile, precum şi unele comentarii prea puţin galante cu privire la personalitatea defunctei. Va veni şi ziua când numele meu va începe să urce pe firmament, pe măsură ce acela al bietei Karapetiz se va cufunda în uitare. Spiritul meu se va înălţa spre lumina supremă, iar spiritul ei se va dezintegra încetul cu încetul în gheena unde, desigur, sălăşluieşte. – Spunând acestea, De la Estrella îşi agită furios mâinile în faţa ochilor, ca şi cum ar fi dorit să gonească o viziune neplăcută, pentru ca, o clipă după aceea, să înceapă să aplaude cu un entuziasm zgomotos pe care nimeni nu-l putea pricepe. Apoi, revenindu-şi din această criză subită de entuziasm şi de frică să nu-i ia cineva dintre cei de faţă vorba din gură, se întoarse la subiectul lui preferat: – Da, domnii mei, în momentul acela, şi nu mi-e ruşine s-o recunosc, la cina aceea de pe ţărmul Mării Marmara, n-aş fi fost în stare să mă pun cu o asemenea lupoaică, iar preocupările mele de atunci erau de cu totul alt ordin. Ea îşi relata interpretarea în legătură cu perechea aceea de moşieri bătrâni şi cu povestea pisicii care prefera să trăiască în sălbăticie, adresându-se exclusiv Ramonei, ca şi cum eu n-aş fi fost de faţă, dar, când a ajuns la faza finală în care încerca să identifice în pisică încarnarea impulsurilor animale ale vieţii, ale Erosului, ale libidoului, mă privi îndelung şi cu subînţeles, cu nişte ochi care parcă voiau să-mi sfredelească creierul deja obosit peste poate. În momentele acelea, furia mi se domolise cu totul. Trebuie să mărturisesc însă că eram îngrozit la culme. Femeia aceea îmi producea în acea clipă o spaimă şi o oroare fără margini. Dincolo de rochia elegantă de moar negru care-i strângea cărnurile, dincolo de colierele şi inelele de argint şi de perfecţiunea fardurilor, ea îmi apărea ca o pisică uriaşă şi nestăpânită, gata să fugă cu ţiganii din orchestră, cu contrabandiştii din cel mai periculos port al Levantului sau cu o haită de bătăuşi din cartierele rău famate

din Palermo. În acelaşi timp, se desprindea din ea un val de miasme sălbatice care ne îmbăta şi ne zăpăcea pe toţi cei din jur. Părea că-mi citeşte gândurile. Privirea ei, plină de cruzime, când se oprea asupra mea, avu dintr-odată o sclipire nemiloasă de felină. „Simulacrele în viaţă – spuse ea când catadicsi în cele din urmă să-mi adreseze cuvântul – se plătesc foarte scump. Află de la mine, dragă Chiriac, şi ţine bine minte ce-ţi spun. Cine cultivă forţele ostile vieţii culege de obicei fructe acre." Şi izbucni într-un hohot de râs metalic. Mi se părea că o mână nevăzută mişca din interior maxilarele unui craniu ca să obţină acest râs zgrunţuros care îţi zgâria timpanul. Crac, crac, crac, crac! Am vrut să-i răspund, dar, înainte de a-mi găsi cuvintele, ea se şi întorsese spre Ramona: „Iartă-mă, drăguţa mea, mă plec în faţa ta şi te rog să mă ierţi! Ştiu că sunt incorigibilă. Cred că te-am ameţit cu lecţia mea plicticoasă. Nu trebuie să mă laşi să vorbesc fără oprire. Fii bună şi, la o adică, dă-mi un pumn în cap, dacă nu se poate altfel. Te rog eu să-mi dai la cap. Atâta te roagă această supusă mexicană, nu dintotdeauna, domiciliată în strada de la Palma, numărul nouăzeci şi cinci, apartamentul şapte... Ramoncita, frumoasa mea, ai milă şi iart-o pentru toată vorbăria pe baba asta neruşinată care tot nu-şi bagă în cap că de mult nu mai este o divină egretă, aşa cum a cineva făcut-o să creadă într-o bună zi."

Dintre toţi membrii familiei Millares, gemenii erau cei mai atenţi şi se delectau cel mai mult cu spectacolul oferit de Dante de la Estrella. Juan Ramón profită de pauză ca să întrebe:

— E adevărat că femeia aceea era cât pe ce să se transforme în pisică?

— Mai mult ca sigur, în pisică, în panteră, ba poate şi mai rău. Mult mai rău. Din respect pentru voi, nu voi intra în detalii. Dacă e cineva care ţine cont de inocenţa copiilor, eu sunt acela. Soţia mea a fost mama a două fete care au avut şi ele cândva nobila şi frageda vârstă a voastră. Una dintre ele a murit; cealaltă e acum măritată şi locuieşte cu familia ei la Matamoros. De-ar da Domnul să rămână acolo toată viaţa! Dar vă asigur că femeia aceea se putea transforma în ceva mai rău decât o pisică. În comparaţie cu ea, hiena poate părea un

animal extrem de blând. În momentul acela, Ramona îşi scosese, ca o elevă model ce se credea, un carneţel de culoarea rochiei şi un stilou Parker de aur foarte sofisticat şi nota, cu un servilism care-ţi făcea greaţă, tot ceea ce înşira Marietta Karapetiz, umflată de mândră ce se credea, cu o voce răspicată ca un preşedinte de republică dictându-i secretarei textul unui decret de importanţă capitală. Nu mai era un urs furnicar, o sarigă care amuşină peste şi printre farfurii, ci devenise din nou un tucan, mândru de ciocul lui puternic şi aşteptând ocazia să te atace prin surprindere. Cu o atitudine şi o voce de om de stat, doamna profesoară ne-a vorbit mai departe de Gogol, de ciudăţeniile lui, de legendele care s-au născut în legătură cu el încă din timpul vieţii, zvonuri lansate de duşmani, acuzaţii teribile, de o mare gravitate, printre altele aceea de necrofilie; vorbi despre O *noapte la vilă*, un document pe care l-a calificat drept decisiv pentru a putea întrezări cel puţin complexitatea psihologică, labirintul în care rătăcea sexualitatea lui maltratată şi încărcată de anxietate. Convorbirea aceasta nu mi s-a şters din minte. Am contestat, rectificat şi corectat totul în articolele mele, a căror copie, cum v-am mai spus, o trimiteam atât persoanei în cauză, cât şi acelei nulităţi perfecte în care viaţa s-a străduit să-l transforme pe Rodrigo Vives.

Un fulger lumină muntele, urmat de un lanţ de tunete. Fiecare bubuitură părea ecoul multiplicat al celei dinainte. Dante C. De la Estrella se ridică tresărind, scoase un strigăt şi căzu din nou pe sofa. Părea că suferise un atac. Doar gura i se mai mişca, deschizându-se şi închizându-se fără încetare cu gâfâieli întretăiate.

V

Unde avocatul cu pricina reuşeşte fără să vrea să o îmblânzească pe Divina Egretă şi unde veselia generală care însoţeşte această victorie sporeşte odată cu apariţia voiosului Saşa

Doar gemenii au rămas pe loc, lângă piesele de puzzle, aparent fără să se lase deloc impresionaţi de leşinul avocatului. Adulţii, în schimb, au intrat imediat în acţiune. Amelia dădu fuga la bucătărie. Bărbaţii, atât tatăl, cât şi fiul, se apropiară cu prudenţă de musafirul în stare de leşin. Don Antonio încercă să-i ia pulsul, dar în clipa aceea încetară şi gemetele, şi zbaterile. Dante de la Estrella deschise ochii şi privi încremenit de stupoare comportamentul celor din jur.

— Puteţi să mă lămuriţi şi pe mine ce glumă mai e şi asta? întrebă el. – Doar nişte pete roşii ca sângele pe gât şi pe obraji, precum şi pleoapele inflamate arătau că i se întâmplase ceva anormal.

— Voiam doar să ştim cum staţi cu tensiunea, spuse Amelia, care se întoarse cu o cană de apă în mână.

— Tensiunea mea arterială? Atât tensiunea, cât şi starea sănătăţii mele în general sunt probleme care nu mă privesc decât pe mine şi pe nimeni altcineva. – De la Estrella nu părea să fie conştient de leşin, dar nici nu-şi dădea prea bine seama de ce se întâmplase. Pricepea doar că ceva nu era în regulă, dar nu ştia ce. Cuprins brusc de o expresie de panică, îşi duse mâna la piept, se asigură că portofelul era la locul lui în buzunarul interior al vestei, şi asta păru să-l liniştească dintr-odată, aşa că îşi reluă povestea exact din punctul în care o lăsase. – Până una-alta – cele două femei făcuseră ce făcuseră şi mă înlăturaseră cu desăvârşire din conversaţie. Din demnitate mă făceam că nu-mi dau seama, deci cu atât mai puţin puteam să protestez. Aşa că m-am mulţumit doar să mănânc şi să beau mai departe, cerând mereu să se mai aducă de toate la masă. N-am avut niciodată probleme cu tensiunea, dragă domnule Millares! Ăla care ţi-a spus aşa ceva e un mincinos. De altfel, pe unde te duci dai de şarlatani! Probabil

că Marietta Karapetiz s-a temut că o să-i dau gata şi porția ei, aşa că, dintr-odată, s-a întrerupt din vorbă şi a sfătuit-o pe Ramona: „Ştii ceva, drăguțo, cât timp rămâneți la Istanbul o să mai avem şi alte ocazii să abordăm acest subiect, dacă într-adevăr te interesează. Îți propun deci să aducem omagiu cultului lui Elagabalus înainte ca nehalitul de Chiriac în lăcomia lui să radă tot." Aceste vorbe răuvoitoare puteau fi picătura care umple paharul. Totuşi, am strâns din pleoape, am respirat din tot pieptul, am numărat până la treizeci şi cinci, cu jumătate de glas, ca să fiu sigur că mă aud şi ceilalți şi m-am silit din toate puterile să zâmbesc. Probabil că zâmbetul părea nițel forțat, dat fiind că simțeam cum mi s-au încordat până şi gingiile, pometii, buza de sus şi colțul gurii. Dar pot spune că am reuşit să mă țin tare. „Vă rog să mă iertați, doamnă, poate am făcut prezentările prea repede şi n-ați reuşit să-mi rețineți corect numele. Ştiu prea bine şi înțeleg, şi cine înțelege iartă, că adesea se întâmplă ca decăderea firească datorată anilor ori supunerea de voie sau de nevoie exigențelor lui Bachus, exigențe aducătoare de veselie, dar şi de iresponsabilitate, tind să producă asemenea confuzii. În mai multe rânduri, mi-ați pronunțat numele în mod greşit. Mă numesc Dante de la Estrella." „Dante C. De la Estrella", răspunse ea cu un sarcasm evident şi adăugă: „Robul lui Dumnezeu Dante Chiriac de la Estrella! Vezi că n-am uitat? Nu trebuie să crezi în toate fleacurile, drăguțule. La vârsta mea, orice nume e greu de reținut; de multe ori, recunosc de bunăvoie, uit sau încurc lucrurile; nici auzul nu-mi mai e cel de pe vremuri, când eu, aşa cum mă vezi în ziua de azi, nu râde, eram o blondă splendidă, curtată de o mârțoagă în călduri, domiciliată în centrul capitalei Mexicului, strada de la Palma..."

— Numărul nouăzeci şi cinci, apartamentul şapte! exclamară în cor gemenii.

— Exact, răspunse fără nicio plăcere avocatul, vizibil contrariat, şi mai spuse o dată după ei: „Domiciliată în capitala mexicană, în centrul oraşului, pe strada de la Palma, la numărul nouăzeci şi cinci, apartamentul şapte, sluga dumitale; nu-ți permit însă să-mi interpretezi vorbele astea cine ştie cum şi n-aş vrea să crezi că-ți voi permite să te întreci

cu gluma în ceea ce mă priveşte. Nici prin cap să nu-ți treacă! În primul rând, te rog să mă respecți! Înțelegi ce spun? Să mă respecți!" Şi chiar sub nasul meu izbucni într-un râs batjocoritor. Ce m-ai fi sfătuit să fac în situația asta, domnule Millares? – Era o întrebare pur retorică, pentru că, nici nu apucase arhitectul să deschidă gura, şi povestitorul, ca de obicei, îi şi luase vorba din gură. – Să mă ridic de la masă, să chem un taxi şi să o las pe Ramona singură cu acea sursă permanentă de provocări? Ce-i de făcut? Veşnica întrebare în momentele cruciale! Ce-i de făcut? Să le dau dracului pe amândouă femeile sau să suport mai departe ca ultimul laş tot soiul de umilințe?

— Nu puteai s-o convingi pe Ramona Vives să se întoarcă la hotel cu dumneata? întrebă bătrânul Millares.

— Nici vorbă de aşa ceva! Se vede că n-o cunoşti pe femeia asta. M-ar fi scuipat între ochi, sunt sigur. În clipa aceea, la cererea Mariettei Karapetiz, lângă masa noastră îşi făcuseră din nou apariția muzicanții. Ea le dădu un ordin pe turceşte şi toată banda începu să cânte *Ramona*, această veche melodie, preferata dintotdeauna a tuturor țoapelor din lume.

Trebuia să fi văzut cum tremura violonistul ca o frunză între cele două femei! Doamna profesoară îngâna câteva cuvinte în spaniolă: *Ramoooooona gentil artista de mi amooooor,* apoi adăugă câteva cuvinte în italiană şi încă vreo două-trei cuvinte într-o limbă necunoscută mie. La sfârşitul interpretării, cele două femei începură să aplaude frenetic. Marietta Karapetiz îi expedie pe muzicanți cu unul dintre gesturile ei seci şi tăioase de regină, în care părea mare expertă, iar ei se retraseră, făcând adânci plecăciuni. Aparent, ea se simți obligată să ne explice de ce îi expediase atât de repede. *Ramona* trebuia să scânteieze ca un diamant pur şi nu trebuia să se dilueze printre alte melodii; altfel, nu era decât un cântec ordinar, o melodie insipidă ca atâtea altele. Asta era tot. Apoi îşi scoase unul dintre inele şi i-l puse pe deget Ramonei. „O să-ți aducă mult noroc. E din argint vechi din Turkmenistan. Un obiect ritual aproape imposibil de găsit în comerț. Nu ți-l poți procura decât în bazarul din Aşgabat, şi aproape niciodată pe bani, ci doar prin troc sau în schimbul unui serviciu. Acolo l-a găsit pentru mine neobositul şi minunatul Karapetiz". La fel de

neobosita, dar deloc minunata Ramona şi-a deschis din nou carneţelul roşu şi a notat conştiincios numele locului şi caracteristicile lui. „Aşgabat, capitala Turkmenistanului, la graniţa cu fosta Persie, adică actualul Iran". „Poţi nota, înger radios, că bazarul se află în mijlocul deşertului, nu departe de capitală. Un bazar în aer liber, fără alt acoperiş decât cerul. Cel mai indicat moment pentru cumpărături este în zorii zilei. Notează ce-ţi spun, pentru că este foarte important: după nouă găseşti puţine lucruri sau mai nimic. Ai impresia că te afli într-o pâclă roşie care te zăpăceşte şi te orbeşte. Oamenii umblă ca nişte somnambuli. Deşertul e tapisat cu covoare a căror culoare roşie reflectă lumina, iar soarele demenţial parcă extrage culoarea din ţesături şi o ridică în aer la înălţimea ochilor. Chiar şi cămilele ameţesc, se clatină, vomită. Ce să mai vorbim de oameni? Tare aş vrea să-l văd pe Chiriac al nostru pe coclaurile astea! Într-unul din capetele acestui covor de lână şi mătase în care se transformă dintr-odată deşertul, se adună femei care vând şi alte produse, alcătuind tot soiul de desene geometrice. Cele care vând giuvaieruri se instalează unele lângă altele şi formează cornul lunii, luna Islamului. Sunt forme vechi care datează de mai multe veacuri. Femeile stau în picioare, cu braţele întinse, de care atârnă curele de argint, broşe, brăţări şi coliere; bărbaţii, stând pe vine, le supraveghează. Cele care vând brânzeturi sau chefir formează razele unei stele; mă rog, nouă ce ne pasă de toate astea, nu-i aşa? Acasă am păstrat toată documentaţia pe care a adunat-o Karapetiz despre această piaţă fabuloasă. E unul dintre primele lui studii. O să vezi, *Ramoooona*, *gentil artista de mi amooooooor*, câte surprize vă aşteaptă la mine acasă, atât pe tine, cât şi pe fratele tău." În acest stadiu, eu unul nu mai puteam să ascult asemenea gogomănii, mă simţeam umilit şi sătul până peste cap de cele două savante, care, după părerea mea, începeau să-şi arate o prietenie cam suspectă prin intimitatea ei, comportându-se ca şi cum eu nici măcar nu existam sau adresându-mi-se, în puţinele ocazii când îmi remarcau prezenţa, cu nume umilitoare, aşa încât m-am hotărât să întrerup brusc aceste dulci gângureli. Era vorba de un atac prin surprindere, o tactică a cărei eficienţă în a dezorienta inamicul fusese de mult timp dovedită. Mai întâi

mi-am umplut ochi un pahar cu vin şi l-am băut dintr-o înghiţitură. Cine mai ştie câte pahare băusem până atunci! „Tare-aş vrea să ştiu ce categorie de oameni se întâlneşte aici în seara asta”, exclamai eu dintr-odată, cu glas tare, mai tare poate decât se cuvenea, împins doar de nevoia de a simți că exist, pe care o căpătasem în tot acest răstimp – destul de lung – pe care-l petrecusem în calitate de fantomă. Ambele femei se prefăcură că tresar de uimire şi mă priviră îndelung cu o expresie de surpriză bine calculată şi, în acelaşi timp, foarte jignitoare. „Ce vrei de fapt să afli de la doamna Karapetiz?”, mă întrebă Ramona cu vocea ei tipică de domnişoară de pension care răspândea deasupra mesei o mireasmă respingătoare de falsă blândeţe. „Nici mai mult, nici mai puţin decât ceea ce ai auzit! Vreau să ştiu ce categorie de oameni frecventează localul acesta!”, am repetat eu cu o voce care îmi zgâria urechile chiar şi mie. „Dar despre ce vorbeşte omul ăsta? Pricepe cineva? Ce categorie de oameni? Ce vrea să spună cu asta?”, întrebă Marietta Karapetiz, arcuindu-şi sprâncenele a uimire. „Exact asta! Ce categorie de oameni ne înconjoară?”, am behăit eu pe cale să fac un atac. „Categorie? În ce sens foloseşti acest cuvânt?”, întrebă ea cu o stăpânire de sine perfectă, rece, crudă, răbdătoare şi imperturbabilă. Şi în clipa aceea se băgă în vorbă şi imbecila mea compatrioată: „N-ai putea să fii mai explicit, Dante Chiriac?”, adresându-mi-se din nou cu exasperantul nume Chiriac de care nu mai reuşeam să mă descotorosesc! „Când vorbeşti despre categorie, te referi la sensul sociologic al termenului? Te interesează să afli dacă clientela restaurantului este constituită din muncitori, țărani, clasa de mijloc sau elemente ale burgheziei? Spune, la asta te referi?” N-am mai putut s-o suport, nimeni n-ar mai fi putut suporta, şi am început să urlu: „Ascultă, Mamona, n-am făcut nimic altceva decât să întreb ce fel de oameni vin de obicei să mănânce aici. E o întrebare care depăşeşte nivelul tău de înțelegere?” „Ah, în sfârşit, am priceput! Dar e uimitor, băiete, cum reuşeşti să complici lucrurile chiar atunci când pui o întrebare prostească!”, spuse bătrâna profesoară cu un oftat de suferință ca şi cum ar fi descoperit Mediterana. „Ce să-ți spun, în majoritatea lor, clienții sunt turci, cum e şi normal, sau ai ceva de spus şi în legătură cu asta? Câteodată mai vin

şi unii străini, nu atât turiştii care strică totul, ci străini rezidenți la Istanbul, oameni de afaceri, funcționari consulari, mai ştiu eu cine! Nimeni nu m-a întrebat aşa ceva până acum! Aş îndrăzni să spun că vin mai curând oameni cultivați, bine-crescuți, deşi se mai întâmplă să-şi facă apariția şi câte un coate-goale fără cravată", şi se uită fix la gâtul meu. Simții cum mi se urcă sângele la cap. „Îmi închipui că astea sunt riscurile meseriei în orice restaurant. Dacă vă uitați în jur, vedeți că toată lumea e bine îmbrăcată. Presupun că îi atrag aici calitatea mâncării, o anumită eleganță discretă, care nu bate la ochi, şi, bineînțeles, orchestra, care este excelentă. Poate mă înşel, şi în cazul ăsta te rog să mă ierți, dar nu-mi vine să mă duc pe la mese şi să deranjez oamenii cu întrebări", şi adăugă câteva cuvinte pe care abia le-am putut desluşi: „Nu sunt privighetoare, dar uneori am reuşit în trilurile mele să ajung la do de sus." Eu nu mai puteam să rabd. Am făcut un efort ca să nu-mi tremure vocea şi cu multă trudă am reuşit să îngăim: „Oameni bine-crescuți? Sunteți sigură de ceea ce spuneți? Poate că asta e părerea dumneavoastră. Sunt unele persoane mai tolerante decât altele în judecarea semenilor şi am impresia că dumneavoastră, din generozitate sau din necunoaşterea lumii, sunteți mult prea indulgentă. Pot să vă asigur că în puținul timp pe care l-am petrecut aici am văzut vreo două-trei doamne, şi în privința asta intuiția rareori mă înşală, care n-ar zice nu dacă în seara asta le-aş propune să le înfig ceva în fund." *„Olé, torero!"*, fu strigătul de stentor cu care îmi răspunse imprevizibila văduvă a lui Karapetiz.

Gemenii izbucniră în hohote de râs, urmați imediat de toți cei de față.

— Măi, să fie! Dar interesante discuții aveați cu cucoana asta deocheată! îşi dădu cu părerea Amelia. Copii, mi se pare că e ora să vă strângeți jucăriile şi să începeți să puneți masa!

— Mii de scuze, doamnă! Vă cer în genunchi mii de scuze! Vă rog să mă iertați pentru toate prostiile care îmi ies pe gură în seara asta zbuciumată şi furtunoasă. Câți ani sunt de când ai lucrat cu mine, domnule Millares? Doisprezece? Cincisprezece? Spune dacă m-ai auzit vreodată spunând asemenea lucruri! Niciodată! Limbajul ăsta de birjar nu mi se potriveşte deloc. În seara aceea, la Istanbul, am fost primul

surprins de ce orori îmi ieşeau pe gură. Vă jur că era pur şi simplu o frază de care aveam nevoie pentru a-l descumpăni pe inamic. Vorbele mi-au ieşit din gură în modul cel mai firesc cu putinţă, izvorâte din zona iraţională, nocturnă a fiinţei mele, din partea mea de umbră. N-aveam alt gând decât să sparg coaliţia dintre cele două femei îndreptată împotriva mea. Şi mai ales să-i dau peste bot babei ăleia pline de morgă şi de trufie, s-o pedepsesc pentru aroganţa ei înspăimântătoare. La urma urmelor, eram sau nu şi eu o fiinţă umană? Vă rog să mă credeţi că nu voiam altceva decât să ies din umbra în care mă lăsaseră şi unde, de ce să nu recunosc, simţeam că mă sufoc. Să arăt lumii că Dante de la Estrella exista, chiar dacă cele două dive nu dădeau doi bani pe el. Rezultatul a fost mai mult decât surprinzător. Mai întâi acel răsunător *Olé*, *torero!*, care s-a auzit probabil până în bucătăria restaurantului de vizavi. Apoi cele doua şiruri maiestuoase de dinţi s-au întors în direcţia mea, dar dintr-odată îşi pierduseră parcă ferocitatea obişnuită; ba mai mult, se arătau într-un zâmbet de complicitate vădită. Ramona părea complet întoarsă pe dos. Auzindu-mi ieşirea cu privire la dorinţele manifestate de anumite dame din partea locului, a apucat-o sughiţul. Dar, văzând reacţia Mariettei Karapetiz, schiţă un zâmbet vag, pe care se simţi obligată să-l păstreze pe buze mult timp, ţinându-mă, ce-i drept, ca şi până atunci, la o distanţă foarte mare, kilometrică, aş putea spune. În acest timp, femeia-satrap îşi continua peroraţia. „Un mexican neaoş din cap până-n picioare! Aş putea să jur că vine direct din platoul Jalisco! Află, drăguţule, că ştiu să recunosc noroiul pestilenţial şi sublim în acelaşi timp, îmbibat de imaginaţia creatoare şi făcut din acelaşi aluat de substanţă vaporoasă din care sunt făcute visele! De câte ori nu m-am pus şi eu în genunchi în acest nămol sacru, sperând să apuc măcar o ţandără de lumină!”

Dacă cei prezenţi se speriaseră cu câteva momente mai înainte de leşinul domnului De la Estrella, de data asta gesticulaţia înfrigurată cu care reproducea şuvoiul fără oprire al nestăvilitei doamne Karapetiz, imitarea gesturilor acesteia, expresia incoerentă a feţei, strigătele, suspinele şi văicărelile cu care îşi acompania vorbele i-au alarmat şi mai tare. De la

Estrella îşi deschidea şi închidea ochii fără oprire, şi-i rostogolea în orbite, se uita cruciş; buzele erau anormal de mobile, parcă erau făcute din cauciuc. Părea că nu-şi putea stăpâni nicio clipă muşchii; mâinile i se învârteau nebuneşte în toate părțile ca aripile unei mori scăpate din osie. Cuvintele îi țâşneau puhoi, grămadă unele peste altele, în timp ce vorbitorul se sufoca şi se învinețea la față. Parcă totul îl împingea inexorabil spre convulsia totală şi spectacolul începea să devină de-a dreptul respingător. Bătrânul Millares se ridică, îşi turnă un pahar de coniac, oferindu-i şi lui De la Estrella, dar acesta refuză printr-un gest.

— Poate un pic de whisky sau mai bine o cafea… insistă don Antonio.

— Nu, nu, nu vreau nimic! Vă cer eu dacă am nevoie sau, în orice caz, mă servesc singur. Vă rog să nu mă întreruperi în clipa asta. — Scoase din buzunar o batistă foarte mare, viu colorată, îşi şterse fața şi-şi reluă povestea. — Nu înțelegeam nimic din ce spunea femeia aceea. Monologul ei a durat o bună bucată de timp: „Marele Constantin Porfirogenetul era un tip intuitiv, un vizionar ieşit din comun. Dar în oraşul acesta un înțelept abia dacă poate, după ani şi ani de cercetări laborioase, să schițeze o idee; în schimb, în țara voastră, care este şi țara mea, căci pe undeva sunt şi eu mexicană, războinică liberală de pe vremea împăratului Maximilian, originară din Puebla, din Tehuantepec sau din Veracruz, poporul însuşi, atât nobilii, cât şi oamenii din clasele de jos, chiar şi cele mai modeste şi mai ignorante, transformă cu o uşurință uluitoare ideile în fapte reale şi cotidiene, în carne din carnea lor, în hrana sacră cea de toate zilele. Preasfântă Fecioară neagră, miluieşte-o pe această nefericită păcătoasă care îți cere astăzi ajutorul! Preasfinte şi nevinovate Prunc al păşunilor, veşnic ajutor în clipele de restrişte, iartă-mă şi mă miluieşte, căci simt că-mi dau sufletul de plăcere şi desfătare!” Nu vedeam decât două soluții posibile: sau îşi bătea joc de mine cu această logoree zgomotoasă şi plină de lăudăroşenie, sau, pur şi simplu, înnebunise de-a binelea. O a treia posibilitate nu vedeam. Oare mi-era dat chiar în seara aceea să asist la venirea infirmierilor de la balamuc şi la încorsetarea nervosului tucan într-o cămaşă de forță bine strânsă? Marietta

Karapetiz făcu o pauză, îşi umplu un pahar cu apa şi îl goli dintr-o înghiţitură odată cu două pastile de culoare gălbuie. „Vă rog să mă iertaţi, copii, pentru această mică digresiune. Când am de-a face cu mexicani, vine, fără doar şi poate, momentul în care mi se pare că mă aflu din nou pe meleagurile acelea unde m-am simţit întotdeauna ca peştele în apă. Eu mi-am petrecut copilăria într-un sat din sudul Lumii Noi. Ei da, dragul meu prieten, limba voastră este şi prima mea limbă, dacă nu cumva ghiciseşi dinainte", spuse ea, privindu-mă cu un rest din vechea sfidare care, din fericire, s-a destrămat aproape imediat. „Eşti mulţumit? Acum ştii totul despre mine? Nici prin cap să nu-ţi treacă; dimpotrivă, ştii mai puţin. Am sosit cu părinţii mei în satul acela în anul 1905. Eram foarte mică. M-am născut într-o lume, dar am crescut în alta diametral opusă. Credeam că sunt fericită, deşi intuiam că-mi lipseşte ceva, fără să-mi dau seama prea bine ce. Doar când am pus piciorul în Mexic mi-am descoperit sufletul. Îi iubesc pe mexicani. Nimeni pe lume nu e mai generos decât ei. Iar ei mă adorau. Atât de tare încât mă făceau să mă simt ca o divină egretă. O divină egretă ruptă din rai! Nici mai mult, nici mai puţin! Asta eram, o fătucă deloc urâtă în pragul vieţii. Uneori mai contează şi asta. Mă căsătorisem de puţin timp cu un om pus pe treabă, Aram Karapetiz. Era prima mea călătorie pe mare. Pe măsură ce vaporul se apropia de Veracruz, ceea ce m-a impresionat cel mai mult a fost felul în care cerul îşi schimba culoarea. Timp de două zile ne-a întovărăşit albul pescăruşilor. Dintr-odată, apărură păsări care păreau a fi de altă culoare şi cu alt comportament. Îşi făcu apariţia o pasăre specifică Mării Caraibelor, înrudită îndeaproape cu vulturul, numită *zopilote.* Nu auzisem de acest *zopilote*, dar duritatea personalităţii lui, discreţia severă şi atâtea alte calităţi mi-au impus respect încă din prima clipă. Aşa e cum vă spun eu. Nu văzusem niciodată până atunci astfel de păsări cu penele negre şi gâtul cangrenos. La început, s-au apropiat de vapor cu toată încrederea, poposind pe catarge şi pe corzi, plimbându-se pe punte spre groaza unor pasageri fricoşi, trebuie să recunosc, cu mersul acela săltat şi indiferent propriu bătrânilor cavaleri pe care nimic nu-i mai impresionează. Când am ajuns în port, mi-am dat seama că

oraşul le aparţinea. Lumea ieşea în stradă şi le azvârlea tot felul de resturi, iar ei dădeau buzna, bucuroşi să ia parte la un ospăţ atât de neaşteptat. De altfel, agapele de felul ăsta nu erau totdeauna un model de armonie. Mi-aduc aminte de o fetiţă de vreo unsprezece sau doisprezece ani care mergea pe stradă ţinându-şi cu o mână frăţiorul, iar cu cealaltă o oliţă de noapte. Am văzut-o cum goleşte recipientul lângă trotuar, la un pas de noi. Ce zarvă de nedescris s-a încins! Un adevărat festin olimpic! Ca vechii spartani, păsările acelea ştiau să îmbine plăcerile mesei cu plăcerile luptei. Un război în toată regula, într-o vânzoleală de nedescris, s-a încins sub ochii mei! Cu gâturile şi labele însângerate, ici-colo cu un ochi lipsă, toţi cu penele jumulite, supravieţuitorii şi-au sărbătorit victoria printr-o entuziastă degustare a câtorva îmbucături din acea ambrozie. Apoi au mai sosit şi altele, care în câteva secunde au dat gata hoiturile învinşilor. O mică grămăjoară de oase, câteva pene pe care briza mării le-a risipit în câteva clipe, şi oraşul şi-a recăpătat, ca prin farmec, curăţenia lui tradiţională!” Amintirile doamnei Karapetiz, pe cât de pitoreşti, pe atât de neverosimile, se opriră în acest punct. Se întoarse spre mine cu un zâmbet strălucitor, arătându-şi în întregime dantura strălucitoare şi neobişnuit de puternică de vechi fildeş şlefuit. Şi cu acelaşi zâmbet, numai lapte şi miere dintr-odată, îmi lansă pe nepusă masă întrebarea: „Aşadar, drăguţule, spune-mi şi mie ce crezi că le-ar face plăcere doamnelor din restaurantul ăsta?” Mi-a pus întrebarea asta pe neaşteptate, că am rămas fără grai. Cum v-am mai spus, îmi închipuiam că se va simţi jignită de ieşirea mea atât de vulgară şi de provocatoare. Era o formă de apărare şi poate chiar de răzbunare din partea mea, pentru potopul de nerozii de care avusesem parte în tot timpul serii. Şi iată că efectul era cu totul neaşteptat: o apucase dintr-odată o dragoste nebună şi mă copleşea cu tot felul de vorbe în vânt, unele mai de neînţeles decât altele. Suferea de inimă albastră sau îşi pierduse uzul raţiunii, habar n-am de unde i se trăgea. Şi, când mă simţeam mai lipsit de orice apărare, ei îi trecu prin cap să mai audă o dată porcăria pe care o spusesem cu puţin înainte. Treaba asta nu-mi plăcea deloc, căci, dacă prima oară vorbele mele avuseseră succes, a doua oară puteau avea un

rezultat fatal. Iar ea insista mai departe: „Mai spune o dată cuvintele acelea, fii drăguț, habar n-ai ce plăcere mi-au făcut. Dumnezeule, ce buze frumoase ai! — spuse ea, pipăindu-mi gura cu degetele. Dar şi mai frumoase sunt cuvintele pe care ştiu ele să le rostească!” Însă iată că din cenuşa în care zăcea de o bună bucată de vreme, pe jumătate îngropată, renăscu, când ne era lumea mai dragă, celebra Ramona. Îi suportasem toată seara privirile încărcate de viclenie, de acreală şi de ranchiună din ce în ce mai vădită. În clipele acelea, era moartă de invidie. Şi de gelozie. În acelaşi timp, îmi închipui că, din punct de vedere spiritual, era cu totul depăşită, căci alunecaserăm pe un teren care îi era, în mod evident, străin; ca şi mie, de altfel. „Eşti major şi vaccinat – mă somă ea – şi te comporți mai rău ca un copil. Repetă ce ai spus, arată că eşti bărbat! Hai! Ce aştepți?” Cine ar putea mai bine ca dumneata, domnule Millares, să înțeleagă încurcătura în care mă aflam? Aşadar, am spus, dar ca şi cum vorbele mele nu ar fi avut nici cea mai mică importanță, că, pur şi simplu dintr-un fel de intuiție şi dintr-o cunoaştere timpurie a vieții, ajunsesem la concluzia că unora dintre doamnele prezente în local nu le-ar displăcea să se dedea în seara aceea unor plăceri perverse, exersând unele practici care, în sensul strict al cuvântului, trebuiau considerate ca fiind contra naturii. Marietta Karapetiz nu m-a lăsat să continui. „Nu, nu, nu şi nu! — începu ea să strige. Nu fi laş! mai înainte te-ai exprimat mult mai bine. De ce nu repeți aceleaşi cuvinte? De ce ți-e frică de un fleac?” Eu continuam să mă țin tare, deşi îmi dispăruse orice jenă, pentru că pricepusem că în felul acesta puteam, în sfârşit, să pun stăpânire pe situație. Era calea prin care puteam îmblânzi divina egretă. În cele din urma, Marietta Karapetiz proclamă cu voce răsunătoare: „Ne-ai spus că eşti sigur că aproape toate femelele astea jinduiesc ca nişte cățele în călduri în seara asta să le bată cineva caimacul în fund.” Şi repetă expresia pe care, evident, o folosea întotdeauna în asemenea împrejurări, *Olé, torero!*, acompaniată de hohote de râs şi aplauze zgomotoase. Ca un ecou ne ajunse strigătul emis ici şi colo la alte mese: *„Olé, torero!”, „Olé, torero!”.*

Gemenii izbucniră din nou în râs. Amelia oftă din toți rărunchii ca să arate că prezența nepoatei ei în salon începea

să nu-i mai placă deloc.

— Iertați-mă, doamnă, vă rog din suflet o dată şi de o mie de ori să mă iertați. Te rog să mă ierți, domnule Millares! continuă De la Estrella să se scuze mai departe. Nu vă supărați pentru limbajul folosit de femeia aceea. Nu urmăresc altceva decât să fiu cât mai fidel în poveste. Sunt convins că, dacă începi prin a falsifica istoria măruntă, marea Istorie, aceea a Universului, se resimte şi ea, transformându-se într-o harababură fără cap şi fără coadă. Am fost scandalizat de neobrăzarea cuvintelor ei care o depăşea cu mult pe cea a spuselor mele. — De la Estrella păru dintr-odată că-şi regăseşte calmul, în limburile unei delectări pedante, părând că-şi admiră propriul talent de povestitor. — Le-am cercetat îndelung şi cu cea mai mare atenție pe cele două femei care erau cu mine la masă. Cea bătrână părea, cum v-am mai spus, un tucan cu pretenții de Grande de Spania, un amestec de cărnuri masive şi tăbăcite. Cealaltă, cu vreo treizeci de ani mai tânără, ştearsă şi searbădă ca un ou fiert, era exact opusul ei. Fără să fie grasă, părea gata să se reverse deasupra mesei. Pe fața oacheşă a Mariettei Karapetiz totul părea închis, sumbru şi dur, în timp ce chipul şters al Ramonei Vives era numai moliciune; pe fața ei insipidă fardul strident părea pus cu vata de zahăr care se vinde la bâlci. Ochii celei dintâi erau mari, alungiți în formă de migdală, de culoarea mierii verzui şi strălucitoare, ochii celeilalte erau rotunzi ca doi nasturi negri, stinşi şi cam jalnici. Părul strâns cu străşnicie la ceafă al doamnei Karapetiz era negru ca pana corbului; părul compatrioatei mele era cenuşiu, ca un ciorchine de mii de bucle mititele şi de cârlionți care îi acopereau o parte din frunte şi-i accentuau şi mai tare lipsa de expresie a capului ei de păpuşă. Dinții celei mai în vârstă erau puternici şi feroce, tăiați parcă într-un fildeş uşor patinat; cei ai sărmanei domnişoare Vives erau de toate mărimile şi se încălecau unii peste alții ca nişte oscioare adunate alandala. Şi totuşi, în ciuda acestor diferențe şi a multor altora, între maestră şi discipolă se stabilise, încă de la bun început, mi se pare, un curent puternic de fuziune, astfel încât ai fi putut crede că acele două femei făceau pane dintr-una şi aceeaşi familie.

— Era adevărat? Exista vreo legătură de rudenie între ele?

— Vreau să spun, doamnă, că făceau parte din aceeaşi familie spirituală, i-o tăie scurt De la Estrella cu un dispreţ acru. Mi-am luat libertatea de a mă exprima la figurat. Existenţa însăşi a oamenilor, cu pasiunile, năzuinţele, înfrângerile şi speranţele lor, a fost considerată de gânditori mult mai talentaţi decât umilul dumneavoastră servitor ca o simplă metaforă a Universului.

Salvador Millares nu-şi putu stăpâni un hohot de râs.

— Am produs cumva un efect comic şi nu mi-am dat seama? Am spus ceva care să stârnească râsul?

— Nimic deosebit, răspunse arhitectul fără să-şi piardă buna dispoziţie, dar, după câte îmi dau eu seama, domnule De la Estrella, ţi-e frică de ceva şi de asta nu-ţi poţi continua povestea. Accelerezi şi imediat pui frână. Avansezi un pic şi îndată dai înapoi. De ce oare?

— O să afli cât de curând. Şi vei vedea că nu e nici urmă de comic în toate câte mi s-au întâmplat în timpul călătoriei. Nici urmă! Dimpotrivă. De exemplu, reflecţiile mele în legătură cu diferenţele fizice dintre cele două comesene şi cu apropierile psihologice dintre ele nu sunt ceva gratuit, nu se datorează unei dorinţe de a-mi înfrumuseţa relatarea, ci corespund unei necesităţi structurale a povestirii. Pe undeva ele exemplifică situaţia mea de orfan, lipsa de protecţie în care mă aflam şi zădărnicia eforturilor mele. Cum puteam pretinde eu să îmblânzesc o femeie, care, culmea culmilor, se credea o egretă divină, când de fiecare dată trebuia să fac noi eforturi şi să pornesc de la zero? Făceam parte din familii spirituale diferite, antagonice. În schimb, cele două femei găseau la tot pasul vase comunicante, datorită cărora puteau să prindă forţe noi… Dar să lăsăm asta! Unde am rămas?

— La Istanbul.

— Nu mai spune! Îţi mulţumesc pentru informaţie, eşti foarte amabil, dar te asigur că n-am uitat, spuse De la Estrella cu sarcasm. Întrebam unde am rămas cu povestea.

— La greşelile cronologice pe care le făcea deseori doamna profesoară, propuse don Antonio.

— Despre asta vorbeam? Despre greşeli cronologice? Greşeli în legătură cu ce? Aha, mi-a picat fisa! Bineînţeles! Vorbeam despre altceva, dar pot să-mi reiau povestea şi din punctul

ăsta. Adevărul e că Marietta Karapetiz făcea greşeli de felul ăsta nu deseori, ci tot timpul. Se mişca în timp cu un dispreț absolut. Stabilea cronologia faptelor după capul ei. Chiar şi eu, deşi nu mă consider nici pe departe specialist în trecutul țării mele, mi-am dat seama că, referindu-se la anumite figuri istorice, ea le situa în epoci cu care acestea nu aveau nici în clin, nici în mânecă. Uneori transforma totul într-o caricatură grotescă. La început, am crezut că aceasta se datora faptului că ea şi soțul ei veniseră în Mexic cu diferite ocazii între 1908 şi 1926 şi rămăseseră uneori pentru foarte mult timp, alteori pentru foarte scurtă vreme. De exemplu, într-una dintre călătorii, care a coincis cu asasinatul lui Obregón, n-au rămas în Mexic decât patru zile, ridicol de puțin, dacă luăm în calcul durata traversării oceanului la vremea aceea. În asemenea condiții, pare aproape normal ca amintirile să se amestece. Apoi mi-am dat seama că acelaşi lucru i se întâmpla cu geografia. Amesteca şi confunda zone geografice care nu aveau nicio legătură între ele. Cea mai mare parte a cercetărilor lui Karapetiz s-au limitat la sudul şi sud-estul Mexicului. Dar ea, când vorbea de călătoriile prin Yucatán, Tabasco, Chiapas sau Oaxaca, pomenea de zilele minunate petrecute la Colima sau de prima vizită la Guanajuato sau la Taxco. La un moment dat, mergeau de la Mérida la Campeche şi au rămas extaziați în fața zidurilor roşiatice de la Zacatecas, scăldate în lumina uşoară a zorilor. Asta m-a pus pe gânduri, făcându-mă să mă întreb dacă nu cumva cunoştințele ei despre Gogol, expuse pe larg la începutul serii, fără nicio îndoială în mod abuziv, nu sufereau de aceeaşi fantezie, supuse doar bunului său plac şi lipsite total de orice rigoare. Uneori femeia aceea lăsa impresia că nu fusese niciodată în Mexic, cunoştințele ei neavând altă bază decât filme, de care abia îşi mai amintea, cărți poştale, povestiri de mâna a doua sau a treia sau pur şi simplu produsul unor lecturi dezlânate. Cu toate acestea, isprăvile ei căpătau o dimensiune fantastică datorită extraordinarului ei talent narativ. Trebuie să spun, şi nu mi-e greu să recunosc, că, datorită calității deosebite a povestirii, cu efectele, intensitatea şi scânteierile ei, cele mai năstruşnice situații deveneau verosimile şi mult mai atrăgătoare decât sunt de obicei descrierile făcute de arheologi, etnografi sau exploratori.

M-am simțit dintr-odată vrăjit, da, vă asigur, vrăjit în sensul cel mai strict al termenului, de cum am început s-o ascult, ca şi cum aş fi fost sub hipnoză. De Ramona, nici nu mai vorbesc. Pur şi simplu îi sorbea cuvintele, cum se spune în popor, şi nota totul în caiețelul ei cu o viteză surprinzătoare.

Prin glasul acelei femei, vrăjitorii şi vracii din Chiapas şi din Veracruz începeau să se transforme în şamani din Siberia, în uluitori vraci din inima Africii sau în călugări vizionari din mănăstirile tibetane. Cultura ei părea fabuloasă. Şi, în plus, era o actriță înnăscută. Vă asigur că puteai s-o asculți ore întregi fără să crâcneşti. Până şi limbajul îi devenise mai pur, renunțând la vorbăria trivială, vulgară şi grosolană, *olé, torero! olé, torero!,* cu care şi-l înflorea în frecventele momente de excitare. Dar să ne înțelegem, vă repet că nu am nici cea mai mică certitudine că afirmațiile ei erau adevărate, ba chiar sunt convins, după ce am studiat în profunzime unele scrieri ale ei, că ne aflam în fața unui caz extrem de şarlatanie. Marietta Karapetiz era frauda personificată. Mă îndoiesc că măcar o dată… Dar, mă rog, nu vreau să anticipez. La un moment dat, în timp ce vorbea, nu-mi mai aduc aminte exact despre ce, surprinzătoarea doamnă îşi fixă privirea pe uşa de la intrare. Ochii i se luminară, dinții îi sclipiră: părea o lupoaică feroce mândră să-şi arate puiul! „Ia priviți cine a venit! Iepuraşul meu alb!”, strigă ea. Mi-am întors capul. Un bătrânel zâmbitor, oacheş, cu părul alb ca zăpada şi îmbrăcat într-un costum foarte elegant de mătase albă, se apropia de masa noastră, sprijinindu-se într-un baston de culoarea fildeşului cu măciulia neagră. Dinții, ca şi la Marietta, păreau că nu-i încap în gură. Avea ochi mari şi rotunzi, foarte expresivi; erau ochi veseli şi jucăuşi de cățelandru, de un albastru foarte deschis, în contrast cu culoarea închisă a pielii, ceea ce îi accentua şi mai mult distincția înfățişării. Se vedea că îşi mişcă din greu un picior, eforturile erau vizibile; mi se pare că era piciorul drept. În sfârşit, ajunse până la noi, se sprijini cu mâinile pe masă şi, înainte de a ne saluta sau de a se prezenta, schiță un zâmbet radios şi imediat începu să recite cu o voce profundă surprinzătoarea poezioară care urmează:

Nici nu-mi pasă de e tare

Sau dacă iese mai moale,
De e noapte, de e zi
Sfinţişorul meu să fii.

Toţi cei din familia Millares izbucniră în râs.

— „Nu, Saşa, nu! De data asta, chiar ca am dat-o în bară”, strigă ea. Bătrânelul, nedumerit, ne privea pe rând, aşteptând o explicaţie. „Domnul acesta, care ne ţine companie cu atâta noblеţe – explică Marietta Karapetiz – nu este Rodrigo Vives. Te rog frumos să iei loc pe scaun şi să bei un pahar de vin cu noi. Sper că ai mâncat ceva, nu-i aşa, iepuraşule?” Şi începu să facă prezentările: „Fratele meu, Alexander, bunul, singurul bun prieten adevărat pe care îl am; domnişoara Ramona Vives, sora celebrului Rodrigo de care ţi-am vorbit; avocatul Dante C. De la Estrella, numele e autentic, deşi nu pare, care îi însoţeşte pe fraţii Vives în călătoria lor în Turcia.” Şi insistă din nou: „Ţi-a pierit glasul? Spune mai bine, ai mâncat ceva?” Apoi, fără să-l lase să răspundă, începu să ne dea nişte lămuriri cu privire la poezioara trivială pe care ne-o recitase fratele său. Era un fragment dintr-o rugăciune adresată Copilului Sfinţişor, făcător de mari minuni, al cărui cult cunoscuse o fervoare uriaşă în anumite regiuni din Mexic în primele două decenii ale secolului. „Soţul meu a studiat şi a adunat o întreagă documentaţie în legătură cu acest cult, iar copilaşul meu mult iubit, pe care îl aveţi în faţa dumneavoastră, voia să-i facă o surpriză lui Rodrigo, care se interesează în mod special de însemnările lui Karapetiz despre acest fenomen.” „Puteţi să repetaţi versurile?”, îl rugă nesătula de Ramoncita în prostia ei.

Ieşi afară, căcăţel,
De la locul căldicel.

Hohotele de râs ale gemenilor şi ale bunicului lor întrerupseră din nou povestea.

— După cum cred că v-aţi dat seama, treceam de la o extremă la alta ca într-un coşmar. Acum eram pe vârfurile cele mai înalte şi în clipa următoare cădeam în adâncurile gândirii. Splendoare şi nimicnicie. Puncte radical opuse care se

succedau atât de repede, încât altul mai slab decât mine ar fi putut să amețească. Dar eu mă țineam tare, deşi până la ora aceea băusem, nu glumă. Marietta Karapetiz spuse că nu era cazul să noteze rugăciunea pentru că pregătise ea tot materialul care conținea chiar şi gravura prețioasă a Copilului Sfințişor, precum şi comentariile exhaustive şi minuțioase ale lui Karapetiz. „Fratele tău va rămâne cu gura căscată când o să vadă bogăția transcrierii, antecedentele şi interpretarea fenomenului. Documentele acestea îi vor arăta cu adevărat înalta statură intelectuală a soțului meu. Cred că Vives va fi în stare să le aprecieze, căci ele merg de la materie la concept, de la mişcare la repaus, de la vizibil la invizibil; cu alte cuvinte, de la josnic la sacru." „Cum să nu fi scris o operă de mare valoare – interveni şi fratele ei –, dacă tot materialul pe care l-a strâns pentru studiile lui era ca un ciorchine de strugure din aurul cel mai fin! Trebuie să vă mărturisesc că nu mai ştiam pe ce lume sunt; iarăşi mă simțeam un pic dezorientat, aşa că m-am mulțumit să ascult ce spun ei. „În primul rând – începuse din nou să vorbească doamna Karapetiz călătoria în sine a fost o adevărată sărbătoare. Saşa ne însoțea; era încă un copil pe vremea aceea, dar ce-i mai plăceau ceremoniile! Aşa mic cum era, a fost pe punctul de a fi încoronat regele sărbătorii!" „În ținuturile calde, sărbătorile sunt întotdeauna mai plăcute decât în ținuturile cu climă rece", îşi dădu cu părerea pe un ton doctoral nou-venitul. „Aşa e", aprobă ea şi adăugă cu un fel de înflăcărare: „Şi ce frumos ai reuşit s-o spui, iepuraşule, câtă profunzime ascund cuvintele tale! În regiunile toride, elementul de plăcere e de obicei mai intens, mai direct şi în acelaşi timp mai ambiguu decât în regiunile septentrionale, căci la soare corpul joacă rolul principal; de fapt, joacă chiar un dublu rol: acela de corp şi acela de noțiune a corpului în oficierea ritualurilor. Ah, ce momente dionisiace! Atâtea izvoare şi atât de diferite şi toate duc spre acelaşi fluviu! Joc de creație şi de despuiere! Crearea măştii pentru a ajunge la dezgolirea absolută, la totala transparență, acea stare de tensiune mai presus de toate, în care n-are niciun rost să cauți chipul cuiva, căci cu toții am devenit, suntem deja, Chip!" „Dragi prieteni – o luă Saşa de la capăt –, trebuie să ştiți că eram într-un loc cu totul extraordinar. Ici câțiva palmieri, colo câțiva manghieri!

Copaci frunzoşi cu duiumul! Cei mai frumoşi copaci pe care ți-i poți închipui! Prin părțile acelea, totul era din abundență, animale cu mers voluptuos, râuri parfumate, nori de egrete aici, nori de papagali mai încolo. Şi ce culori! Am spus-o încă de pe-atunci şi acum susțin sus şi tare: omul a venit pe lume ca să contemple frumusețea, această varietate infinită de orhidee şi de păsări, doar asta poate să-i răscumpere toate păcatele şi toate suferințele. Să ne aflăm acolo era o minune, o adevărată minune!" „În fiecare an – îi luă soră-sa vorba din gură în timpul banchetului, era ales un adolescent care trebuia, desigur, să îndeplinească anumite condiții pentru a-l reprezenta la sărbătoarea din anul următor pe Copilul Sfințişor, protector al păşunilor, care era sărbătorit. Atunci frumosul Saşa a fost cât pe ce să fie ales. Pe vremea aceea, era un adevărat îngeraş plin de dulceață. O să-l vedeți în fotografii cu toiagul împodobit cu flori, cu ghirlanda albă şi cu un vas în mână. Dar alegerea nu i-a fost favorabilă." „Auziți dumneavoastră ce ghinion! Să pierzi la un vot! La un singur vot!", vocea bătrânelului se transformase pur şi simplu într-un scâncet la sfârşitul frazei. „Era vorba de votul cel mai important, şi Saşa, care în multe privințe are posibilități destul de limitate, n-a putut niciodată să priceapă acest lucru. Acest singur vot de care se plânge atâta era cel al nevestei şefului local, *el cacique,* nici mai mult, nici mai puțin. Un vot egal cu un milion de voturi. Aşa că a fost ales un nepot de-al ei. O nedreptate fără margini! Localnicii erau indignați. Dar, oricum, chiar şi fără această victorie, asta a fost cea mai frumoasă sărbătoare la care am luat parte. Sărbătoarea vieții noastre! Nu-i aşa, Saşenka?" Amândoi vorbeau cu atâta înflăcărare, cu o nostalgie atât de evidentă, încât ți se rupea inima ascultându-i. Brusc, ne-am dat seama că localul urma să se închidă. Ramona a cerut nota de plată. Când chelnerul i-a adus-o, Saşa s-a grăbit să pună mâna pe ea, spunând că în seara aceea eram invitații lui; iar el nu putea uita că veneam dintr-o țară care îi tratase pe el, pe sora lui şi pe sărmanul lui cumnat, răposatul Karapetiz, ca pe nişte regi. „Tratată ca o regină este pentru mine o expresie care n-are niciun sens", spuse văduva cu un gest plin de dispreț. „Regină! Ce înseamnă în ziua de azi să fii regină? Regine sunt cu duiumul, până şi în

carnaval. În Mexic, am fost tratată mult mai bine decât o regină; cu voia dumneavoastră, vă repet că acolo am reuşit să mă cred, să mă simt ca o divină egretă; din zori şi până în adâncul nopții nu mă simțeam altfel decât ca o Divină Egretă ruptă din rai". În momentul acela, lamentabila domnişoară studentă, căreia îi serveam drept cavaler şi care se vedea că habar n-avea de bunele maniere, înnebuni aproape cu totul; dacă ar fi văzut nota cum o văzusem eu, nu sunt sigur că ar fi prelungit ridicolul tărăboi pe care a ținut neapărat să ni-l ofere ca să încheie seara cu brio. Invocând faptul că invitația fusese lansată de fratele ei şi că acesta n-o va ierta niciodată dacă nu-i îndeplineşte instrucțiunile, ea o ținea una şi bună că *noi* trebuia să plătim şi că altfel nu pleacă de la masă. „Noi? — mi-am spus în sinea mea. Ce spui, frate? De unde să scot eu atâția bani?" A trebuit deci să încerc să pun lucrurile la punct. Cu o voce energică şi poruncitoare, am țipat la ea că se poartă cu o mojicie de necrezut, că-l jigneşte pe acel domn în vârstă, un prieten al Mexicului, care, dând dovadă de un înalt simț al ospitalității, dorea să ne plătească masa. Iar noi trebuia să-i respectăm calitatea lui de gazdă, pentru că eram în țara lui, şi nu să-l umilim aşa cum făcea ea în mod ostentativ. Aşa că mărețul Saşa, care poate că nu pusese mâna pe nota de plată decât de dragul gestului, se văzu obligat să scoată frumuşel bancnotele şi să plătească, fără să spună nici pâs la nota aceea enormă. „Sper să am cât de curând ocazia în Mexic să vă tratez pe dumneavoastră şi pe sora dumneavoastră aşa cum meritați", spusei eu cu doza de teatralitate necesară în asemenea împrejurări, în timp ce ochii Ramonei lansau scântei cu atâta furie, încât, dacă aş fi fost lângă ea, m-ar fi făcut scrum. Cei doi frați nu ne-au îngăduit să-i conducem până acasă. Ne-am întors la Peras Palace cu taxiul. Mă despărțisem de noii mei prieteni cu cea mai mare cordialitate. Ne-am îmbrățişat, ne-am sărutat, ne-am bătut cu palma pe spate. Marietta Karapetiz şi-a pus mâna pe mâinile mele, spunându-mi cât de încântată era de convorbirea noastră. „Eşti un tânăr inteligent care are multe de spus lumii. Pune-te să-l citeşti pe Gogol, o să-ți placă foarte mult; o să mai vorbim şi cu altă ocazie. Deocamdată, nu uita că aştept de la dumneata lucruri mari, foarte mari. Sunt sigură că o să ajungi departe, am văzut

asta în privirea dumitale…” M-am urcat în maşină tulburat, aproape cu lacrimi în ochi, plin de respect pentru doamna aceea şi mai ales plin de admirație pentru prudența, inteligența, îndrăzneala şi rapiditatea răspunsurilor mele, calități de care dădusem dovadă şi cărora le atribuiam transformarea unui arici într-o prietenă şi o admiratoare. O îmblânzisem pe divina egretă! Şi o detronasem pe Ramona de pe poziția ei de interlocutoare unică, reducând-o la ceea ce era normal să fie, adică o simplă ascultătoare, o figurantă. Odată pornită maşina, i-am cerut şoferului să se oprească o clipă. Am coborât din maşină, am fugit spre cei doi bătrâni, i-am luat mâna Mariettei Karapetiz şi am sărutat-o o dată, de două, de trei, de mai multe ori. Ea mi-a spus din nou cuvinte minunate, care au fost ca un elixir pentru urechile mele obişnuite până atunci să audă numai insulte şi prostii. Întors la maşină, am evocat inteligența, simpatia şi mai ales vitalitatea celor doi frați. O voce rece ca gheața mi-a răspuns că, din fericire, existau şi persoane la care vârsta nu conta; bogăția lor interioară îi păstra mereu tineri, ceea ce nu se va întâmpla cu toți mediocrii care mişună în lumea mare. Am simțit împunsătura, dar am preferat să tac. Cu puțin înainte de a ajunge la hotel, am mai făcut un ultim efort pentru a restabili o apropiere între noi, explicându-i cu tot calmul posibil pentru ce, în virtutea celei mai stricte echități, Saşa era cel care trebuia să achite nota de plată. Ea mi-a răspuns cu vorbe atât de acre, încât prefer să nu le repet. Când am ajuns la hotel, m-am dat jos din maşină şi am intrat fără să-mi iau rămas-bun. N-avea decât să se descurce cu şoferul cum putea, dacă era atât de generoasă. În ciuda acestor scene provocate de o personalitate măruntă, eram într-o dispoziție excelentă când am ajuns în cameră: m-am întins în pat şi am mulțumit vieții care îmi acordase o seară ca aceasta, diferită de tot ce cunoscusem până atunci. Făcusem o impresie puternică asupra unei femei ieşite din comun şi chiar şi asupra lui Saşa, Alexander, bătrânul ei Copil Sfințişor care, aşa cum spunea chiar ea, era un adevărat îngeraş plin de dulceață.

VI

Unde Dante C. de la Estrella descoperă un moment din trecutul profesoarei Karapetiz foarte diferit de ceea ce-şi închipuia el, povesteşte necazurile personale care l-au condus, după unele rezistențe din partea lui, la căsătorie şi află despre agonia şi moartea lui Nikolai V. Gogol

Uneori, De la Estrella părea pe punctul de a-şi pierde glasul, gâfâia, tărăgăna cuvintele într-un murmur aproape imperceptibil. Alteori, dimpotrivă, ridica tonul peste măsură într-un mod extrem de vulgar. Anumite pasaje păreau filmate cu o exasperantă cameră lentă; apoi, fără nicio trecere care să-l pregătească pe ascultător, o grabă nebunească părea că-l mână de la spate ca să se debaraseze în cât mai scurt timp de amintirile din Turcia; cuvintele dădeau năvală fără nicio frână, îmbulzindu-se şi revărsându-se în şuvoaie ca un râu ieşit din matcă. În asemenea momente, membrii familiei Millares îl ascultau cu sentimente foarte amestecate. Până şi gemenii îşi dădeau seama că povestitorul acela nu putea fi luat în serios. Puținii săi auditori începeau să dea tot mai multe semne de enervare, de nerăbdare sau de dispreț, chiar dacă erau, fireşte, cu toții curioşi să afle cum s-a terminat povestea aceea care aluneca din ce în ce mai mult spre grotesc. Care fusese umilința pe care o suferise De la Estrella a cărei destăinuire o tot amâna, de se plictisise toată lumea să mai aştepte? Din motive diferite, fiecare dintre cei prezenți dorea ca sfârşitul să fie spectaculos; să fie o pedeapsă exemplară, mai severă chiar decât aceea pe care inconştient o presimțeau. Capul obtuz de berbec al avocatului era în continuare înclinat spre umărul drept, privirea fixă, aproape tot timpul plină de mânie, gesturile inutile şi exagerate. Din când în când, mâinile îi erau cuprinse de un tremur sau se agitau frenetic. Acelaşi lucru se putea spune şi despre discursul lui. Trecea de la o vorbire stridentă la o detaşare meditativă aproape academică; în acele clipe, muşchii feței se relaxau, gura i se rotunjea, buzele îi formau un cerc delicat de unde, prin contrast, ieşeau cuvinte

care evocau mai curând putreziciunea decât gingăşia. Ajunsese, în sfârşit, la evenimentele din dimineaţa celei de-a doua zile, care, după cum lăsase să se înţeleagă, era şi ultima zi a şederii lui la Istanbul. În consecinţă, erau la un pas de explicaţiile menite să umple golurile care păreau să-i dea atâta satisfacţie. Deznodământul urma, probabil, să justifice toată seria de învinuiri aduse de o bună bucată de vreme fraţilor Vives şi mai ales Mariettei Karapetiz, acuzaţii care trebuiau să aibă o oarecare gravitate, dacă îl obligaseră să părăsească Turcia chiar în ziua aceea.

După spusele lui, în dimineaţa aceea se trezise târziu, cu capul într-o beznă absolută, atât din cauza nopţii nedormite, cât şi a consumului excesiv de vin şi de alte băuturi din seara precedentă. I-au fost însă de-ajuns câteva exerciţii de gimnastică pentru ca indispoziţia să dispară, transformându-se pe nesimţite într-o senzaţie de fericire necunoscută până atunci. A rămas un timp sub duş, ceea ce a avut ca efect o limpezire totală a situaţiei lui în timp şi spaţiu. Aşadar, trecuse pragul înaltei Porţi, dormise pentru prima oară în legendarul Istanbul, într-o cameră confortabilă dintr-un celebru hotel, unde se aflau, de asemenea, prietenul său, Rodrigo Vives, şi sora acestuia, prea puţin amabila Ramona, Vives şi ea după numele de familie, dar cu care de acum încolo îşi va putea permite să fie generos, date fiind victoriile incontestabile şi, ce-i drept, involuntare obţinute împotriva ei în seara dinainte. Începură să-i apară în minte tot felul de imagini ale acelei femei extraordinare cu care cinase şi discutase într-o ambianţă absolut încântătoare, ale simpaticului Alexander, căruia ea îi zicea când Saşa, când Saşenka, când îngeraşule, copilaşule sau iepuraşul meu alb. Îşi aminti ca printr-o ceaţă luminoasă primele bâjbâieli, greşelile, propria lipsă de delicateţe de la început faţă de acea văduvă cu care soarta fusese, probabil, uneori pe nedrept nemiloasă. Se consideră imediat responsabil de preliminariile stângace şi deloc promiţătoare, care fuseseră cât pe ce să compromită definitiv o seară de neuitat, dar îşi acordă o serie de circumstanţe atenuante, ca să nuanţeze judecata pe care era tentat să o pronunţe. De la bun început o făcuseră să aştepte o oră şi jumătate într-un local public pe o doamnă al cărei timp era preţios; dar care, pe de altă parte, se

aştepta să-l întâlnească pe Rodrigo Vives, această nulitate ambulantă, şi habar nu avea că urma să cineze cu un tip total necunoscut şi cu insuportabila soră a prietenului aşteptat. Aceste prime neplăceri se pierdeau în negura amintirii şi dispăreau aproape cu totul. În schimb, străluceau momentele de fericire, zâmbetul minunat al femeii de lume; discursul strălucit, savant şi înflăcărat al femeii de litere; simțul deosebit al umorului, rafinat şi ermetic în acelaşi timp, în fața căruia un profan, iar el era obligat uneori să-şi recunoască acest defect, nu putea decât să se declare pierdut, sau măcar nesigur, în acel labirint întortocheat de arabescuri verbale. Se întrebă ce o deranja oare atât de mult pe Marietta Karapetiz să-şi declare naționalitatea. Dacă cineva ținea morțiş să o afle, poate cel mai simplu era să o întrebe direct pe ea. De altfel, când îl prezentase pe Saşa, nici măcar nu-i menționase numele de familie, căci şi acesta ar fi putut fi o pistă pentru a-i afla originea familială. Dar, mă rog, la urma urmelor, nu există femeie fără capricii, fără veleități, şiretlicuri femeieşti şi tot felul de fantezii personale, iar între oameni civilizați respectarea acestor parcele secrete ale individualității era o obligație de principiu.

— Mi se părea, declară De la Estrella, că faptul de a fi cunoscut un asemenea personaj a fost un noroc extraordinar, ceva de care n-avea parte oricine. Mi-a făcut o imensă plăcere să trec în revistă unele dintre calitățile pe care i le descoperisem în seara precedentă: cunoaşterea aprofundată a Bizanțului, hainele elegante, gesturile autoritare, dragostea profundă pentru Mexic. Pe toate mi le repetam, încercând zadarnic să mă conving pe mine însumi. Pasiunea ei pentru țara mea era atât de vehementă încât devenea vecină cu delirul. Nu voiam să mi se ia pânza de pe ochi; refuzam să recunosc că totul nu era decât înşelătorie: un fals Eden, o Fata Morgana înşelătoare, un Olimp construit din materialele cele mai grosolane. Nu-mi va trebui mult timp până să descopăr impostura! Fiind sub duş, îmi aminteam bruma de excentricitate care se desprindea uneori din vorbele ei; devieri capricioase ale limbajului, exprimări pe care nicio doamnă demnă de acest nume nu le-ar accepta în prezența ei, monologuri nearticulate, valuri de necuviințe sau chiar de

vorbe deşănțate. Dar ce contau toate astea în fața atâtor calități? Pe de altă parte, o femeie de litere îşi putea permite un anume lux la care cineva ca soră-mea sau ca Maria Inmaculada de la Concepción, mult iubita mea soție, nici măcar n-ar visa. Eram atât de dornic să fiu dus de nas, încât am reuşit să mă conving că orice toană, neconcordanță sau grosolănie flagrantă detectată în limbajul ei erau numai efectul limitelor mele personale de înțelegere. Avea o minte atât de rapidă încât cine o asculta pentru prima oară cu greu apuca să-i înțeleagă conținutul vorbelor: prindeam pleava, dar îmi scăpa sămânța. Josnicia mea era fără margini, aşa încât, în ciuda jignirilor cu care m-a tratat de câte ori a avut ocazia, eu țineam la supuşenia mea dezgustătoare. Un caz lamentabil de autodepreciere. Mi-am adus aminte cum, cu o seară înainte, la început făceam pe cocoşul, pentru ca, la puțin timp după aceea, să mă zvârcolesc la picioarele ei, rugând-o să mă chinuie cât mai tare: „Fă-mă bucăți, îngeraşule, jupoaie-mă de viu, fă-mă praf cu pantofiorii tăi tari şi frumoşi, cu tocuri cui din cristal şlefuit! Fă-mă pilaf, măicuță, şi trimite-mă înapoi la lutul mizerabil din care sunt făcut şi din care n-ar fi trebuit să ies niciodată!” Părea de necrezut! Câteva minute mai târziu, în timp ce-mi luam micul dejun în restaurantul aproape gol al hotelului, mi-am amintit cu mai multă claritate cuvintele pe care le pronunțase la despărțire: „Eşti un tânăr inteligent care are multe de spus lumii! Sunt sigură că o să ajungi departe, am văzut asta în privirea dumitale!”, vorbe care au înnebunit-o pe Ramona de invidie, şi mai ales acelea spuse puțin mai târziu, când ne-am despărțit pentru a doua oară şi pe care nimeni nu le auzise în afară de mine şi poate de Saşa: „Ghicesc în dumneata, frumosule cavaler, calități cu totul excepționale. Dumneata, dragă prietene, eşti un bărbat născut sub semnul luminii. Te implor să nu te schimbi. Ar fi o crimă împotriva dumitale, dar şi împotriva celor care, ca şi mine, au întrezărit existența acestor capacități prodigioase.” Repetându-mi aceste cuvinte, simțeam un fel de curent tonic care îmi străbătea trupul. Acum, vă rog, spuneți şi dumneavoastră: nu era normal să-mi pierd capul? Eram un tânăr sănătos, fără experiență. Nimeni nu-mi spusese asemenea lucruri. Lumea avea mai curând tendința să-mi disprețuiască inteligența,

tratându-mă ca pe un terchea-berchea, sortit să-şi croiască un drum în viață prin mijloace dubioase şi cu un pic de noroc. În ciuda unei răutăți înnăscute, Marietta Karapetiz m-a revelat mie însumi. E singurul merit pe care i-l recunosc şi pentru care îi sunt recunoscător. În dimineața aceea, în timp ce-mi luam micul dejun, aveam pentru prima oară senzația de a fi alt om. Îmi vedeam toată viața, trecutul, prezentul şi mai ales viitorul dintr-o perspectivă diferită. Nu trebuia să renunț la studiile de drept; cel puțin, nu de tot. Dar mintea mea avea să-şi găsească şi alte centre de interes. Aveam de gând să mă consacru unor activități pe care, cu o zi înainte, le consideram bune numai pentru poponari şi şarlatani. Mi-am adus aminte de vorbele bătrânului războinic[8] convertindu-şi inamicul la credința în Cristos şi mi le-am repetat în sinea mea cu cea mai mare solemnitate: „Pleacă-ți capul, mândre Sicambru; arde tot ce ai adorat până acum şi adoră ceea ce ai ars!" Voi studia şi eu antropologia. Îi voi citi cu venerație pe marii autori din vechea Rusie. Voi învăța cât mai mult şi mai târziu voi întreține cu ea, cu maestra şi binefăcătoarea mea, o corespondență dintre cele mai bogate şi mai înflăcărate; îi voi cere sfaturi şi orientări, dacă va fi nevoie, o voi asigura la tot pasul că nu m-am oprit din drum sau, pur şi simplu, îi voi expune punctele mele de vedere în legătură cu lumea, cu societatea, cu artele. Sărman nătărău! Asta eram! Cel mai mare nerod din toată istoria lumii! Şi totuşi, vă jur că nu-mi pare rău că am purtat această cruce. Spre binele, dar şi spre răul meu, această întâlnire a fost hotărâtoare. Nu ca s-o iau pe urmele Divinei Egrete, cum credeam în acel moment, ci pentru a o ținti mai târziu la stâlpul infamiei, pentru a o demasca de o mie şi una de ori, pentru a o da în vileag în fața cititorilor, arătându-le că nu numai pântecele îi era marcat de o cicatrice obscenă, ci sufletul ei în întregime. N-am aşteptat să mă întorc în Mexic: încă de la Roma am început să mă pregătesc pentru înfruntare. Eram hotărât să o întrec în ştiință şi să o combat pe toate planurile. Dar pentru asta nu trebuia uitat un lucru, la care nimeni nu se gândeşte: trebuia să ajung la un anumit confort economic. Numai eliberat de grija zilei de mâine, îmi puteam permite să-mi consacru tot timpul cercetărilor, deşi eram sigur că studiile nu-mi erau de niciun folos în sensul

acesta. Aşa încât sistematic am început să explorez toate posibilitățile. După părerea mea, o moştenitoare bogată poate fi întotdeauna soluția ideală pentru multe dintre problemele importante din viață. Orice s-ar spune, n-am întâlnit pe cineva care să disprețuiască o căsătorie din interes. După, se schimbă treaba. Mai întâi se stabileşte prețul, plata vine mai târziu. Şi aici aş vrea să vă văd, *cari amici!* Asta nu înseamnă că însurătoarea cu o sărăntoacă este neapărat o fericire. Nici vorbă de aşa ceva. Soluția este probabil să ştii să-ți alegi o fată bogată, dar care să-ți şi placă. Numai la gândul de a-mi petrece toată viața alături de Ramona Vives mi se face părul măciucă! Dar cui nu i s-ar face? Nu m-am căsătorit cu ea, dar nici ce-am ales n-a fost mai de soi, dimpotrivă, aş putea spune. Cum m-am întors la Roma, m-am pus şi am făcut curte la vreo patru-cinci fete de familie bună. Pe vremea aceea, bursele nu se dădeau aşa de uşor ca în ziua de azi. În general, la Roma veneau studenți pe care părinții îi puteau întreține, cu alte cuvinte trebuiau să fie oameni cu anumite posibilități. Eu eram una dintre puținele excepții de la această regulă. Aşa încât am devenit cavalerul oricărei fete tinere care sosea pe meleagurile acelea. Sau, mai bine zis, am încercat acest lucru o bună bucată de vreme fără prea mult succes, trebuie să recunosc. Toată treaba asta mă plictisea din cale-afară şi de fiecare dată sfârşeam prin a mă întoarce la persoana despre care v-am mai vorbit, cea care lucra într-o curățătorie; sau, din când în când, îmi permiteam o escapadă cu câte o chelneriță, funcționară sau vânzătoare, femei serioase, fără pretenții şi mai ales mămoase, ceea ce e absolut necesar când eşti departe de casă. Celorlalte fete, mexicanelor, nu le stătea capul decât să petreacă seară de seară, să danseze, să cineze în restaurante scumpe, să meargă la cinematografe de lux, să-şi bea cafeaua şi să mănânce înghețată când la Rosatti, când la Canova, localurile care erau la modă în vremea aceea, sau, şi mai rău, să frecventeze barurile de pe Via Venetto unde numai să respiri costa o avere. Aşa că m-am hotărât să le las în plata Domnului. Mai bine o farfurie de macaroane, un dolar la bancă şi un pat sigur, chiar dacă nu mirosea foarte frumos, decât toate capriciile junioarelor din Mexic, cu lenjeria lor imaculată şi cu subsuoarele parfumate. Nu frecventând

asemenea tinere am întâlnit-o pe María de la Concepción, ci cu totul altfel. Într-o zi a venit să mă vadă prietenul meu, cel care lucra la Consulat, şi m-a anunțat că au sosit nişte persoane din locurile mele de baştină care încercau să dea de mine. Era vorba, nici mai mult, nici mai puțin, de doamna şi domnişoara García Rovira, mamă şi fiică, care făceau parte din crema societății de la Piedras Negras şi pe care acasă nu le cunoşteam decât din vedere. Cineva le spusese că eram pentru un timp la Roma şi că le-aş putea fi de folos. Nu ştiu ce-şi închipuiau! Credeau poate că lucrez la Ambasadă şi că sunt plin de bani. Prietenul meu m-a invitat să cinez cu ele şi uite aşa am început să le vizitez pe Concha şi pe mama ei, ai cărei părinți, după cum am aflat, erau italieni. Mi-au spus că voiau să rămână şase luni la Roma şi că apoi aveau de gând să facă un circuit prin alte câteva oraşe înainte de a se întoarce în Mexic. Locuiau la familia mamei, căci nici în glumă nu le trecea prin cap să plătească un hotel sau să închirieze un apartament. Nimeni din această familie nu mi-a fost simpatic, nici părinții italieni, nici María de la Concepción şi nici maică-sa. Dar se mânca bine la ei acasă, iar compatrioatele mele puteau fi uneori generoase, totul depindea în ce dispoziție le găseai.

La început, mă invitau la cinematograf ca să le traduc filmele; apoi să mergem ici şi colo, tot din interes, pentru că nu se puteau descurca fără interpret. Când m-am dezmeticit, o însoțeam doar pe Concha, fără tutela maternă. O fată care la vârsta ei a hotărât să nu-şi mai supravegheze silueta trebuie să aibă ciudățeniile ei. De exemplu, trebuia să-i spui Concepción sau María de la Concepción, dar în niciun caz Concha[9], aşa cum o ştia toată lumea la Piedras Negras, pentru că i se spusese că în străinătate, în afara Mexicului, acest cuvânt era indecent. Dacă ar fi avut ceva minte în cap, şi-ar fi dat seama că un bărbat, cât ar fi fost el de lasciv, putea să-i spună Concha, Conchita sau Conchón, dar, văzând-o, îi trecea orice gând voluptuos. Din păcate, nu era cazul. Nici pe departe. Treceam uneori pe lângă o librărie din Piața Colonna. Eu mă opream în fața vitrinelor şi începeam să oftez ostentativ. Ofta şi ea alături de mine şi-mi spunea: „Ți-aş fi recunoscătoare, Dante, dacă ai putea să-mi dai un sfat, tu,

care le ştii pe toate. Vreau să fac un cadou unui văr de-al meu care e cam de aceeaşi vârstă cu tine şi adevărul e că nu ştiu ce să-i cumpăr. Îi plac cărţile, cel puţin aşa cred. Tu ce i-ai cumpăra dacă ai fi în locul meu?" Îi indicam un titlu şi-i arătam un exemplar al cărţii de mai multe ori, până ce coperta i se imprima pe creier, căci încă de pe vremea aceea era foarte înceată la minte, iar în ziua următoare găseam în cameră cartea ambalată în hârtie colorată. Evident, încercam să aleg ediţii de calitate. Nu spunea chiar ea că voia un cadou care să facă plăcere? Cam a doua sau a treia oară a avut grijă să adauge, după întrebarea „Tu ce i-ai cumpăra dacă ai fi în locul meu?", o mică precizare: „Ceva care să nu coste prea mult". Înceată la minte, desigur, dar şmecheră foc. Într-o zi, ne-am oprit amândoi în faţa unui magazin de pantofi şi i-am repetat discursul pe care îl auzisem de atâtea ori în gura amicului de la Consulat, terminându-l la fel ca el: „Un bărbat elegant trebuie să fie încălţat în anumite ocazii cu pantofi englezeşti; dar nu e de-ajuns să fie englezeşti, trebuie să fie de o anumită marcă, în funcţie de momentul zilei. Un domn cu pretenţia de a fi îmbrăcat cum se cuvine trebuie să aibă în garderoba lui cel puţin o pereche de pantofi Church. În momentul de faţă, tocmai sunt pe cale să scriu un mic eseu despre influenţa hainelor şi a pantofilor în viaţa socială a naţiunilor. N-ai idee ce temă pasionantă! Ceea ce mă deranjează este să scriu din amintiri, dar ce altceva pot face?" Iar peste două zile portarul clădirii în care locuiam m-a anunţat că balena, aşa sunt locuitorii Romei, le place să spună lucrurile pe şleau, ca de obicei, lăsase un pachet pentru mine. Simţeam cum îmi bate inima în piept. Eram mai mult ca sigur că María de la Concepción n-avea să mă dezamăgească. Dar când am văzut dimensiunile pachetului m-am dezumflat, pierzându-mi orice iluzie. M-am forţat să-l deschid, deşi îmi pierise tot cheful. Era vorba despre o carte broşată despre istoria încălţămintei. Vă rog să nu vă uitaţi la mine cu mutrele astea. N-am de gând să vă pisălogesc cu povestea logodnei mele şi, cu atât mai puţin, cu peripeţiile din viaţa mea conjugală. Sunt subiecte intime; aş putea spune chiar sacre. Sunt unii, majoritatea celor care au de-a face cu ea, care afirmă că este o femeie dezgustătoare, zgârcită până la calicie, o adevărată zgripţuroaică. Puţin îmi

pasă dacă mulți cred că nu sunt decât un umil servitor în slujba ei, plătit mai puțin decât şoferul. Eu îi las să vorbească, mă consider mulțumit că am dus la bun sfârşit urbanizarea terenurilor pe care le posedă la Cuernavaca, precum şi construcția şi vânzarea locuințelor, contribuind astfel la sporirea moştenirii fiicei sale. Eu le ştiu pe ale mele, lumea le ştie pe ale ei. Toți îşi bat joc de firea ei năbădăioasă sau de grăsimea ei, care, dacă pe vremea aceea era grotescă, acum, ce-i drept, e titanică de-a binelea. N-au decât! Ce câştigă cu asta? Când ne-am cunoscut, era o fată, ca să zic aşa, grăsuță; a vrut să se întreacă pe sine, să-şi dubleze, să-şi tripleze volumul; au unii plăcerea asta, treaba lor! Dacă nu i-ar fi plăcut să fie cât o balenă care a înghițit altă balenă, ar fi ținut un regim sau un tratament oarecare. Aşa că de ce m-aş preocupa eu de ceva care pe ea o lasă rece? Vă repet că abordez acest subiect nu ca să-mi bat joc de ea şi nici ca să mă plâng de meschinăria cu care mă tratează, ci pentru a scoate în evidență influența pe care au avut-o evenimentele de la Istanbul asupra vieții mele ulterioare. Datorită generozității pe care o simula la vremea aceea Concepción, începusem să-mi încropesc o mică bibliotecă, alcătuită, de exemplu, din operele complete ale lui Gogol, o biografie a lui şi câteva cărți despre literatura rusă. Ca să-i accept cadourile, pusesem condiția ca amândoi să citim aceste cărți. O auzisem nu numai o dată lăudându-se că principalul ei interes în viață era lectura şi că încă de mică citise o grămadă de cărți. Aşadar, îi dădeam câte o carte pe care ea mi-o înapoia în ziua următoare sau cel mult peste două zile, jurând pe tot ce avea mai sfânt că o citise şi că totul în cartea respectivă i se păruse extrem de interesant; da, lectura fusese o adevărată încântare, îmi spunea ea, plecându-şi ochii şi cu o voce de mironosiță de parcă era la spovedanie. Presupun că citea ceea ce era scris pe coperți sau poate ici-colo câte o pagină, pentru că, din când în când, spunea ceva pertinent, dar chiar şi în acest caz dădea impresia că a nimerit-o din întâmplare. Aproape fără să-mi dau seama, începusem să-i fac educația. Voiam s-o fac şi pe ea părtaşă la inițierea mea în literatură. Îi vorbeam despre autorul meu preferat, îi povesteam subiectul romanelor, al povestirilor şi al pieselor de teatru. Îi comentam textele

referitoare la el în tratatele de literatură rusă. Ea mergea alături de mine, tăcută, cu ochii plecați; şi-i ridica doar când treceam prin fața unui magazin alimentar, părând să învieze de-a dreptul în fața vitrinelor cu mâncare. „Săraca de ea – mă gândeam –, n-a avut pane de o educație aleasă, dar eu am s-o ajut să se perfecționeze, căci instrucția este un lucru mai important în viața unei femei decât în viața unui bărbat." Una dintre cărțile pe care i le-am împrumutat, şi vă puteți imagina cât de mult mă interesa părerea ei, a fost *Mirgorod* de Gogol. Una dintre povestirile din acest volum, *Moşieri de altădată*, avea pentru mine o importanță deosebită: Marietta Karapetiz o analizase cu ocazia întâlnirii noastre, iar eu scrisesem în legătură cu ea primul meu articol cu care începeam să o combat. Ca de fiecare dată, Concepción mi-a înapoiat cartea a doua zi cu aceeaşi inexpresivitate dintotdeauna, spunând absolut aceleaşi baliverne, că, într-adevăr, era foarte frumoasă, o adevărată minune, deosebit de încântătoare, dar pe chipul ei masiv nu se citea decât expresia obtuză a cuiva care habar n-are de altceva decât de şuncă afumată şi rață la cuptor. Am întrebat-o dacă într-adevăr aşa credea sau spunea toate astea numai ca să-mi facă mie plăcere, iar ea, fără să clipească, mi-a răspuns că îi plăcuse mult, enorm, iar, când am întrebat-o despre ce era vorba în povestire, mi-a răspuns că era vorba despre nişte ruşi din alte vremuri, de altădată, cum spunea şi titlul, despre traiul lor, religia lor şi tot felul de alte baliverne. În ziua aceea, am simțit că sunt sătul până-n gât; despre oricare altă carte putea să spună ce voia, că nu-mi păsa, dar nu despre asta. Am hărțuit-o mai departe cu întrebările: despre nişte ruşi, desigur, nici nu se putea altfel, dat fiind că autorul era rus, dar despre ce era vorba? Cu o încăpățânare prostească, a luat-o de la capăt, că era vorba despre obiceiurile din alte vremuri, de altădată, despre credințele care existau pe vremea aceea şi alte tâmpenii de acelaşi fel. Iar la insistențele mele să-mi explice despre ce obiceiuri şi ce credințe era vorba, mi-a răspuns foarte obraznic că ar fi trebuit să ştiu că ea citea cărți de când avea uzul rațiunii, dar nu-şi aducea aminte de ceea ce citea cuvânt cu cuvânt; citea ca să se distreze şi să se cultive, nu ca să recite pe dinafară fiecare cuvințel, şi mă înşelam amarnic dacă îmi închipuiam că e un papagal. După

care mi-a întors spatele şi s-a întors singură acasă, aşa că în seara aceea a trebuit să-mi plătesc singur cina. Dar povestea cu María de la Concepción şi moşierii de altădată nu s-a terminat aici; peste câteva luni, în Mexic, a avut loc o întâmplare care a dat pentru totdeauna tonul relațiilor noastre. Înainte se întâmplaseră tot felul de lucruri de o importanță transcendentală nu pentru soarta omenirii, ci pentru propria mea soartă. De voie, de nevoie, mă însurasem cu María Inmaculada de la Concepción, cum i se năzărise că o cheamă în zilele acelea, căci María de la Concepción nu-i era de-ajuns. M-am opus cât am putut. Aflasem că nu eram singurul căruia ea îi dăruise din când în când câte o cărțulie. Era de notorietate publică faptul că întreținea în imobilul în care locuia familia sa şi în vecinătatea acestuia o rețea bogată şi constantă de relații care profitau de pe urma cadourilor ei. Eugenia, una dintre verişoare şi confidenta ei, a ținut să mă informeze că unui şofer de taxi îi dăruise cămăşi şi cravate; unui coafez, sticle de coniac şi de vin foarte scumpe; administratorului unei cafenele, un ceas Haste; chelnerului de la trattoria din colț, evident destul de modestă, cămăşi, pantofi, o vestă din piele de căprioară şi un costum de baie, precum şi, nu numai o dată, bani peşin, la fel ca şi ucenicului de la măcelăria de vizavi. Şi una ca ea se zgârcise cu mine pentru o pereche de pantofi! Bineînțeles că atât maică-sa, cât şi restul familiei îşi dăduseră seama că toți aceşti golani săraci lipiți pământului nu aveau în primul rând nimic altceva de oferit unei fete într-o situație delicată decât o pereche de ochi focoşi şi sprâncenați; în plus, mai mult ca sigur, dacă ar fi lăsat-o pe mâna unuia dintre ei pe grăsana aceea atât de interesată de plăcerile cărnii, ar fi fost obligați după aia să danseze cum li se cântă şi, în puțină vreme, să-l vadă pe respectivul fercheş şi împopoțonat, cu diamante la acul de cravată, în timp ce ei nu-i va mai rămâne decât să-şi mascheze caroseria impunătoare cu o mână grăsulie pe burtă şi cu alta pe fund. În cazul meu, erau siguri de un titlu universitar şi de o personalitate mai uşor controlabilă, măcar pentru că eram mexican şi aveam ambiții de a face carieră. Au început prin a-mi oferi marea cu sarea, iar eu, evident, m-am lăsat tras pe sfoară în modul cel mai lamentabil. M-au convins să mă întorc

cu vaporul în Mexic, am spus aşadar adio şi n-am cuvinte doctoratului, iar cele două femei s-au îmbarcat pe vaporul următor, pentru că voiau să salveze nu ştiu ce aparenţe la întoarcerea în Veracruz, unde le aştepta restul familiei. Odată ajuns în Mexic, după alte discuţii interminabile cu familia, doi unchi şi nu ştiu câţi fraţi, după ce i-am ameninţat că renunţ la nuntă, dat fiind că nu-şi ţineau promisiunile făcute la Roma, am semnat, în cele din urmă, sătul până peste cap, toate actele pe care mi le-au pus în faţă şi am mers până la capăt. În zilele premergătoare marşului nupţial, mi s-a părut că e schimbată în bine, mai comunicativă şi, în acelaşi timp, mai puţin sigură pe ea, ceea ce în cazul ei însemna mai puţin obtuză. Îşi petrecea tot timpul cu aranjarea căsuţei în care urma să locuim, în cartierul Colonia Roma. Umilinţa şi buna ei dispoziţie m-au făcut să-mi calc pe inimă şi să cad la învoială cu familia. N-o mai chinuiam cu întrebări legate de lecturile ei, ci mă mulţumeam să-i comentez propriile mele lecturi, profitând să-i dau câteva mici lecţii bine dozate pentru a-i dezvolta cât mai mult mintea. Printre altele, i-am arătat importanţa pe care o aveau jocurile parodice în povestirea cu moşierii de altădată, căci Afanasie Ivanov şi Pulheria Ivanovna aveau astfel cum să-şi petreacă timpul liber, cu alte cuvinte, toată ziua şi toată noaptea. Ea spunea da la toate. N-am nici cea mai mică îndoială că maică-sa şi fraţii o ţineau la curent cu obiecţiile mele legate mai ales de relaţiile ei cu măcelarii, şoferii şi chelnerii de la Roma, întreţinute cu bani şi cu daruri scumpe, şi de paternitatea care, pe drept cuvânt, putea fi considerată o operă colectivă, precum şi cu pretenţia mea ca această căsătorie să se facă sub regimul comunităţii de bunuri, iar eu să fiu acela care va administra capitalul. Ei i se părea că totul era în firea lucrurilor: astea erau regulile jocului şi era normal ca eu să mă comport ca atare. De fiecare dată când ajungeam la un subiect sensibil, ea schimba vorba şi mă ruga să-i povestesc jocurile cu care se distrau cei doi ruşi bătrâni în povestirea lui Gogol, iar eu repetam pentru a nu ştiu câta oară, cu o voce de babalâc senil, argumentele lui Afanasie Ivanov pentru a pleca la război şi a deveni erou naţional, debitate doar ca să o sperie pe biata lui nevastă, care la început le lua în glumă şi sfârşea prin a se speria de-a binelea.

María Inmaculada de la Concepción mă răsplătea cu aplauze şi hohote de râs pentru talentul cu care jucam rolul bătrânului, mai ales atunci când băteam câmpii în legătură cu necesitatea de a divorța de bătrâna mea tovarăşă de viață şi de a-mi găsi o soție mai tânără. Dați-mi voie să vă explic că în acest capitol cei doi bătrânei, mai în glumă, mai în serios, îşi reproşează unul altuia necazurile bătrâneții, uneori jignindu-se reciproc până la lacrimi, pentru a sfârşi imediat după aceea într-un delir comun de iubire conjugală. Puțin câte puțin, ea a început să joace rolul Pulheriei Ivanovna, ceea ce până la urmă m-a determinat să comit o eroare fatală. Fiind conştient că, fie din timiditate, fie de ruşine, văzând viteza cu care i se umfla pântecele, şi aşa destul de voluminos, María de la Concepción nu reuşea să mi se destăinuiască aşa cum ar fi trebuit, am început să inventez jocuri asemănătoare celor din povestirea lui Gogol, în care şi ea, şi eu, fără a juca neapărat rolul bătrânilor moşieri de altădată, dar nici a fi întru totul noi înşine, ci doar, în abstract, o femeie enorm de grasă şi un tânăr intelectual promis unui viitor strălucit, ne permiteam să ne spunem anumite adevăruri pe care, dintr-o elementară bună-cuviință, nu ni le-am fi spus altfel, ceea ce ne uşura situația ingrată; mai bine zis, ne servea drept supapă de siguranță pentru teribila tensiune pe care eram obligați să o suportăm până în ziua nunții, zi nefastă şi de neuitat. Într-adevăr, în aceste scenete improvizate, îi reproşam, în cuvinte mai curând dure, desfrâul de care dăduse dovadă cu tinerii de la Roma, neputința ei de a-şi stăpâni simțurile, de care nu m-a scutit nici pe mine, când eu nu voiam să-i fiu decât prieten şi să-i educ nițel gusturile. Îi atrăgeam atenția asupra riscurilor la care se expune o femeie nu prea înzestrată de la natură dacă ar cădea pe mâna unor indivizi lipsiți de scrupule. Iar ea, cu un simț grosolan al umorului, îmi răspundea că nu cunoscuse în viața ei indivizi mai lipsiți de scrupule decât mine şi că va veni clipa când balabusta oribilă se va transforma într-o silfidă de o frumusețe răpitoare. N-aveam decât să o sărut des şi focos ca să o scap de farmecele pe care i le făcuse la naştere o vrăjitoare rea şi invidioasă, aplecându-se asupra leagănului ei. Jucam comedia, ne relaxam, râdeam de propriile noastre mitocănii şi apoi mă invita să cinăm la

Bellinghousen, mai bine zis, mă invita să o văd cinând, pentru că eu mâncam cât era normal şi în restul timpului stăteam şi mă uitam la ea cum înfulecă. Asta era viaţa noastră până când, în sfârşit, a sosit şi ziua cea mare. Nunta, domnii mei! Petrecerea a avut loc acasă la un unchi al soţiei mele.

Nu ştiu cine a avut grijă să mă blagoslovească invitând-o pe soră-mea Blanca. Dracu' ştie cum de i-au aflat adresa, pentru că pe vremea aceea nici eu n-o ştiam. Apariţia ei neaşteptată, precum şi mojicia cu care m-a tratat de faţă cu familia nevestei şi cu ceilalţi invitaţi m-au băgat în toţi dracii; sunt sigur că, dacă mi-ar fi pus cineva în gură o bucată de lemn, aş fi sfărâmat-o cu dinţii într-o clipită. Gândiţi-vă numai cum arăta mireasa, pe care cele câteva luni de sarcină o făcuseră să prospere în mod vizibil şi care se încăpăţânase să-şi pună rochie albă, voal de tul şi coroniţă feciorelnică din flori de portocal, şi vă veţi putea face o idee despre această ceremonie! Pretutindeni nu descopeream decât priviri piezişe şi ironice, gesturi de batjocură, râsete, mai bine zis, hohote de râs, pe care nimeni nu-şi dădea osteneala să le mascheze. Cumnaţii mă băteau cu palma pe umeri sau pe spate, făcând glumele cele mai deşucheate pe care ţi le-ai putea închipui în legătură cu relaţiile dintre mine şi propria lor soră. În plus, eram perfect conştient că mă trăseseră pe sfoară: singurul drept asupra bunurilor pe care îl obţinusem era acela de administrator, dar nu mai spun cu câte controale şi paracontroale pe cap, aşa că eram mai degrabă un modest slujbaş al nevestei, şi neplătit pe deasupra, decât un gerant. Presupun că din toate aceste motive în ziua aceea băutura m-a făcut praf. Ca să nu mai spun că erau băuturi de cea mai proastă calitate. Nici nu mă însurasem bine, şi eram beat turtă. Aşa că mi-am reluat obişnuitele maimuţăreli în faţa nevestei, jucând scene ca acelea din spectacolele comice cu care ne distraserăm atât de bine până atunci. Mi-am pregătit cea mai teatrală voce cu putinţă, ieşită din rărunchi, tunătoare şi plângăreaţă în acelaşi timp, şi, după ce am lovit de câteva ori cu piciorul în podea, m-am înfipt în faţa ei, tocmai când înfuleca o bucată maiestuoasă din tortul de nuntă, şi i-am trântit-o de la obraz: „Nu, nu şi iarăşi nu, doña María de la Inmaculada Concepción cea cu Ţeava Destupată{10}! A venit

momentul să-ți spun că sunt sătul până peste cap de toate aceste roluri ridicole pe care trebuie să le joc în fața lumii din cauza dumitale. Poți să fii sigură că o să divorțez cu prima ocazie. Nu aştept, *oh, sole mio!,* decât să dai naştere mai repede bastardului roman, ceea ce, după socoteala mea, trebuie să se întâmple de pe o zi pe alta, şi dau fuga să-mi caut o nevastă subțire ca o viespe, ca un păianjen, ca o libelulă, şi nu o mastodontă grasă şi vulgară ca dumneata." Nu era decât un joc, şi ea ştia asta prea bine. În fiecare zi repetaserăm scene ca aceasta, ba chiar în cuvinte mult mai dure, şi ne tăvăleam pe jos de râs. Dar uitasem de presiunea psihologică pe care o poate exercita mediul înconjurător. Rudele şi invitații au înghețat de stupoare, crezând prosteşte că vorbeam serios. Soacră-mea a dat fuga să-şi strângă în brațe sperietoarea pe care o zămislise în pântecele ei. Probabil că toate astea au speriat-o şi de frică, fiind şi femeie, a devenit cu totul imprevizibilă. María Inmaculada de la Concepción a dat-o în lături pe maică-sa şi s-a năpustit asupra mea ca o furtună, mi-a tras câteva palme, m-a trântit la pământ şi a început să mă calce în picioare cu o furie criminală. Încercând să mă apăr de lovituri, am început să strig la ea: „Vino-ți în fire, María Inmaculada! Gândeşte-te la pruncul pe care îl porți în pântece! Fii atentă să nu-l pierzi!" M-a lăsat din mâini plin de sânge ca un Cristos, în aplauzele şi hohotele puternice de râs ale celor prezenți, printre care era, bineînțeles, şi iubita mea surioară, care o întărâta să mă facă bucățele. Această izbucnire a tinerei căsătorite a dat pentru totdeauna tonul vieții noastre conjugale. Nu vă mai spun că eram obligat noapte de noapte s-o albesc cu pupături şi dezmierdări, doar-doar să reuşim să desfacem farmecele acelei vrăjitoare rele şi ea să se transforme într-o silfidă, cum era sortită să fie. Şi asta tot din cauza Mariettei Karapetiz, care m-a îndemnat să citesc povestea de la care mi s-au tras şi ideile nefericite, şi ponoasele.

— Şi de atunci trăieşti despărțit de nevastă?

— Să am iertare, doña Amelia, dar permiteți-mi să vă spun pe şleau că nu mi se pare corect să discut în public un subiect ca acesta. E ca şi cum aş profita de absența soției mele ca s-o vorbesc de rău în spate. Dacă începem povestea tragediei mele

conjugale înseamnă să ne depărtăm de subiectul pe care am început să-l schițez, şi anume călătoria în Turcia, umilințele la care am fost supus când eram în mâinile duşmanilor sufletului meu, precum şi câteva dintre consecințele lor ulterioare. Aşa că mai bine să închidem această paranteză nupțială şi să ne întoarcem la faptele care ne interesează. În dimineața aceea, după ce mi-am terminat micul dejun, m-am gândit că ar fi frumos să-l salut pe Rodrigo Vives şi să mă interesez de sănătatea lui. I-am dat telefon de la recepția hotelului. Când mi-a răspuns, mi-am dat seama că abia vorbea, poate chiar mai greu decât cu o seară înainte. Mi-a spus că a dormit destul de bine, dar că se trezise cu puțină febră. Doctorul trecuse să-l vadă dis-de-dimineață şi îl sfătuise să stea la pat încă vreo două zile. Se încurca treaba! Ce era de făcut? M-a rugat să vin la el în cameră ca să stăm puțin de vorbă. M-am dus imediat. Printre altele, voiam să ştiu cum rezolvăm problema banilor cât timp era el la pat. Mai puteam să mă consider invitat de vreme ce el continua să rămână în cameră tot timpul? N-aveam niciun chef să am probleme cu sora lui când venea nota de plată, aşa că mi-a venit ideea să stabilim o sumă de bani pe zi, fie că o cheltuiam, fie că nu. Asta m-ar fi scăpat de ruşinea de a trebui să depind tot timpul de Ramona. În sfârşit, când am intrat în cameră, m-am înspăimântat. Fusese de-ajuns o zi de febră ca fața sa să capete o expresie cadaverică, având obrajii supți de-ți făcea frică. M-au impresionat mai ales ochii lui: păreau prost plasați, evident diferiți şi asimetrici, astfel încât nu mai ştiai dacă erau foarte înfundați în orbite sau, dimpotrivă, prea bulbucați; nu-mi aduc aminte decât că ceva nu era în regulă cu ei. Privirea putea să-i strălucească în mod neobişnuit şi imediat să devină complet opacă. Acelaşi lucru se întâmpla şi cu conversația noastră. Avea momente de excitare când părea animat de un curent electric şi vorbea de parcă i se deschisese un robinet prin care ieşeau şuvoi toate cuvintele pe care le poate înmagazina corpul omenesc, făcând de cele mai multe ori de neînțeles ceea ce spunea. Apoi, dintr-odată, începea să-şi piardă toată energia. Se poticnea la fiecare vocală, astfel că orice cuvânt, de frază nici nu mai spun, devenea interminabil până ce forțele îl părăseau cu desăvârşire; rămânea prostit,

dar numai câteva momente, apoi o lua de la capăt. L-am întrebat de Ramona. N-ar fi bine s-o chemăm şi pe ea? Mi-a răspuns că trecuse să-l vadă foarte devreme şi că luaseră micul dejun împreună. „O să-şi petreacă toată dimineaţa la cumpărături. Vrea să se uite după nişte rochii, pantofi, bijuterii, mă rog, ce le interesează pe dame. Cu atât mai bine. N-o să ne mai bată după aia la cap cu treburile astea. Acum câteva minute mi-a telefonat văduva lui Karapetiz. Ce păcat că n-am putut veni aseară cu voi!" Atunci i-am spus ce revelaţie fusese pentru mine femeia aceea atât de interesantă şi de savantă. I-am rezumat cât am putut de bine comentariile ei despre prezentul şi trecutul Istanbulului, despre Gogol şi scriitorii ruşi şi, bineînţeles, despre călătoriile în Mexic. Am încheiat adăugând că la sfârşitul serii venise şi fratele ei Saşa. „Maseurul? mă întrebă el. Nu-l cunosc personal, am auzit-o doar pe Marietta pomenindu-l în câteva rânduri. Tânăr fiind, a luat parte la anumite ritualuri pe care m-ar interesa să le studiez." „E un personaj – adăugai eu. După cum ne-a povestit chiar el, a însoţit-o într-una din primele călătorii în Mexic. Un bărbat extrem de distins!" Şi din clipa aceea a început un adevărat dialog între surzi. Eu nu mai pricepeam nimic şi puneam totul pe seama stării febrile a lui Rodrigo Vives. „Cred – spunea el – că în profesia lui este un adevărat magician. Era foarte cunoscut în Funchal, Cascais, Estoril şi în tot felul de asemenea locuri selecte unde se exilau pe vremuri regii. Doar aşa a putut Aram Karapetiz să-şi continue cercetările. Erau vremuri grele pentru ei! Nevasta şi cumnatul flagelau trupurile nu ştiu căror monştri sacri, şi el, în timpul ăsta, ca o furnică înţeleaptă, ordona zi şi noapte miile de fişe de care avea nevoie pentru eseurile lui." „Despre care nevastă vorbeşti? Nu înţeleg nimic din ce-mi spui." „Despre Marietta Karapetiz! Doar nu despre ea vorbim? A făcut de toate în viaţă, a fost manechin pentru casele de modă de lux, specialistă în masaje şi multe altele. Se spune că la vremea ei era o adevărată perlă. Războiul i-a costat scump pe oamenii aceştia. Dar se pare că nu erau lipsiţi de imaginaţie." Mă simţeam, ca de atâtea ori în cursul acestor două zile, complet pierdut. Am insistat din nou: „Nu înţeleg despre cine vorbeşti." Nu mi-a dat nicio atenţie. Păru să aţipească un moment; apoi îşi continuă vorba: „Da, o femeie

straşnică. Îți poți închipui aşa ceva? Pipăia toată ziua coaiele a tot felul de indivizi, iar noaptea, la lumina unui bec slab, într-o cameră umedă şi igrasioasă, fără dicționare suficiente, ba chiar fără cerneală, îi dădea o mână de ajutor soțului la traducerea unor texte cecene sau daghestaneze! Acum se pare că-i merge bine, nu-i aşa? Ține conferințe, trăieşte fără probleme." În ziua de azi, după cum bine ştiți, se poate vorbi de orice profesie, chiar şi de cele mai riscante, cu o anumită dezinvoltură, ceea ce nu se întâmpla acum douăzeci şi cinci de ani, când criteriile erau încă destul de stricte. Profesia de maseur nu figura, din câte ştiu eu, pe lista activităților acceptabile pentru o doamnă. Nu e uşor, şi cred că veți fi de acord cu mine, să asociezi o profesoară universitară cu o femelă care-şi petrece mai multe ore pe zi într-o baie de aburi înconjurată de o haită de bărbați goi puşcă. „Cum de-ți trecu prin cap că e maseuză? De unde ai scos o asemenea prostie?", l-am întrebat cu o voce probabil tremurătoare. Toate complimentele pe care mi le făcuse femeia aceea în noaptea trecută nu mai făceau doi bani. În gura unei profesoare universitare ele aveau o valoare specifică, în gura unei maseuze obişnuite să-şi dezmierde clientela în modul cel mai neruşinat, printre diversele mirosuri de săpun şi de sudoare, ele nu numai că-şi pierdeau orice valoare, dar în cele din urmă păreau de-a dreptul o glumă plină de cruzime. „Mi-a spus chiar ea – îmi răspunse muribundul. Dar ce contează? De ce te interesează atât de mult?" „Nu mă interesează, dar am impresia că şi-a bătut joc de tine – am insistat eu, încercând să mă agăț cu disperare de această utopie. Mi-am dat seama aseară că femeii ăsteia nu-i lipseşte imaginația." „Da, se poate", murmură Rodrigo, fără niciun chef şi închise ochii. Părea că, ajunsă în acest punct, conversația îl plictisea de-a binelea.

— Şi n-ați mai văzut-o niciodată pe Marietta Karapetiz? întrebă Juan Ramón, exasperat de toate digresiunile şi divagațiile lui De la Estrella.

— Bine ar fi fost să fie aşa! Din păcate, tinere, mintenaş îşi va face din nou apariția. Dacă după A n-ar veni B, şi după B n-ar veni C, omul n-ar fi ieşit nici până în ziua de azi din caverne, spuse sentențios De la Estrella, rotunjindu-şi din nou

buzele într-un cerc perfect. M-am hotărât să-l las pe Rodrigo să se odihnească şi să dau o raită prin oraş. Nu găsisem momentul propice pentru a aborda subiectul care mă interesa cel mai mult, şi anume definirea calității mele de invitat. Mă împiedicase dezvăluirea activităților fizice ale Mariettei şi ale lui Alexander. Tocmai când deschideam uşa să ies din cameră, am auzit în spate vocea slabă a lui Vives: „Apropo, ce s-a întâmplat ieri-seară la restaurant, ați avut vreo problemă?" Aici şi-a băgat Mamona coada! mi-am zis. M-am apropiat din nou de pat şi, cu cea mai suavă voce din lume, i-am explicat ce se întâmplase: „N-am avut nicio problemă, Rodrigo, niciun fel de problemă. Poate că ți-a povestit soră-ta că am ajuns la restaurant cu o întârziere de neiertat. Doamna Karapetiz era puțin nedumerită de această lipsă de punctualitate, la început poate că era un pic pornită împotriva noastră, dar, din fericire, totul s-a lămurit până la urmă. A fost o seară foarte reuşită şi ne-am despărțit în cele mai bune relații." Mi-a venit să-i repet frazele pe care mi le spusese Marietta Karapetiz la despărțire, în ciuda faptului că îşi pierduseră mult din valoarea lor în clipa în care aflasem acel element infam din trecutul ei, pe care nu mi l-aş fi închipuit niciodată. Dar mi-am spus că voi găsi un moment mai prielnic pentru asta. Rodrigo mi-a răspuns că e foarte obosit, că va încerca să doarmă un pic, dar imediat după aceea a adăugat complet aiurea că voia să citească ziarul şi că mă aşteaptă să trec să-l văd pe la trei după-amiază. Mi se pare că nici măcar nu a sesizat răspunsul meu în legătură cu cele întâmplate în seara dinainte. Am urcat în camera mea să-mi iau broşura turistică pe care o găsisem în dimineața aceea la recepția hotelului. Pentru început, voiam să vizitez Sfânta Sofia şi, dacă aveam timp, şi cele două moschei mai mici din apropiere, să mănânc unde o da Dumnezeu un sendviş, plătindu-l, evident, cu banii mei, deşi fusesem invitat, dar asta era situația, şi să mă întorc la hotel în primele ore ale după-amiezii. Dar n-am făcut nimic din toate astea. M-am întins pe pat şi am adormit buştean. M-am trezit cu greu. Am coborât din nou la restaurant, unde am mâncat nişte fructe şi am băut o cafea de-a dreptul grețoasă. Apoi am dat o raită în jurul hotelului, pentru că aveam nevoie să iau aer, dar nu mă puteam concentra deloc asupra celor văzute. Eram neliniştit,

oarecum îngrijorat şi copleşit de gânduri negre. Pentru prima oară mi-am pus problema antipatiei Ramonei față de mine. De unde i se trăgea? De ce se manifesta atât de virulent? Vacarmul străzii îmi întărea oarecum sentimentul de singurătate. Personalitatea mea încerca să se ridice deasupra acelei imense varietăți de zgomote şi de glasuri care se exprimau în limbi necunoscute. Mă simțeam din ce în ce mai deprimat. La trei şi jumătate după-masă, intram în camera lui Rodrigo cu un pas şovăielnic şi cu sufletul încărcat. În cameră am dat peste cele două femei, fiecare aşezată de câte o parte a patului. Un imens buchet de trandafiri trona pe un gheridon şi altul, de garoafe albe, pe măsuța de toaletă. Cum am intrat, s-a făcut o linişte de înmormântare, pe care nimeni nu-şi dădea măcar osteneala să o disimuleze. M-am înarmat cu tot sângele-rece, de care eram capabil, am dat mâna şi le-am sărutat pe cele două femei pe obraji, spunându-i lui Rodrigo că arăta mult mai bine, fără îndoială datorită florilor şi distinselor persoane care i le aduseseră. Era, bineînțeles, o minciună, pentru că Rodrigo arăta atât de rău, că-ți făcea milă. Cât despre doamna Karapetiz, precis că îi ținea pe amândoi sub farmecul ei. Văzând-o, mi-a dispărut toată pica pe care i-o purtam, ba mai mult, am uitat complet confidențele făcute de Rodrigo în legătură cu trecutul ei. Aşa că am ținut să-i mulțumesc pentru vorbele de încurajare din ajun: „Mi-ați insuflat, doamnă, dorința de a mă autodepăşi. Acum ştiu că toate eforturile mele au un sens. Pentru început, voi face ceea ce mi-ați indicat. Vreți să-l citesc pe Gogol? Îl voi citi. Sunt dinainte un adept convins şi înflăcărat al doctrinei dumneavoastră. Sper că vă dați seama că sunt un discipol în faşă, dar devotat trup şi suflet, şi vă rog să mă credeți că abia aştept clipa în care voi fi în posesia cărților necesare pentru dobândirea luminii.” Dar entuziasmul meu, întru totul real, fu cât pe ce să se evapore, auzindu-l pe Rodrigo chicotind şi apoi încercând să-şi prefacă râsul într-un acces de tuse, iar pe Ramona scheunând strident: „Barbarii, Franța, barbarii, iubită Luteția!”{11}, cuvinte pe care le rosti cu un patetism grandilocvent şi agresiv. Pe urmă adăugă: „Ce crezi, Marietta, n-ar fi bine să-l lăsăm pe Rodrigo să doarmă un pic; şi-a luat medicamentele şi are nevoie de odihnă.” „Ai absolută dreptate.

Aşadar, rândunica neagră care în zile mai fericite a avut norocul să zboare deasupra maiestuoasei cordiliere mexicane vă spune la revedere. Ramona, crezi că e cazul să trimit documentele în seara asta?"; apoi tot ea dădu răspunsul la propria întrebare: „Nu, mai bine vă trimit ceva mai vesel şi mai uşor de citit, dacă la noapte veţi avea chef de aşa ceva." „Doamnelor, sunt întru totul la dispoziţia dumneavoastră", mă oferii eu, fără să ştiu despre ce e vorba. „Mulţumim, domnule De la Estrella, dar nu e nevoie", spuse Ramona bătoasă şi renunţând să mă mai tutuiască, pentru a-mi da de înţeles că vrea de acum încolo să mă ţină la distanţă. „O conduc pe doamna profesoară Karapetiz până acasă să iau nişte cărţi." Marea specialistă în Gogol adăugă: „A sosit vremea ca bărbaţii să se odihnească şi bietele femei neputincioase să intre în acţiune". Din buze Marietta Karapetiz îmi spunea că nu e nevoie să le însoţesc, dar ochii îi dezminţeau vorbele; o ocheadă aproape imperceptibilă, o suavă privire molatică, un uşor tremur al buzelor mi-au dat de înţeles că mă ruga să vin cu ele. Mi-a trecut prin cap bănuiala că această presiune psihică pe care o simţeam asupra mea nu avea alt scop decât de a mă face să o duc acasă cu taxiul şi în felul ăsta să-şi economisească banii de transport. Dar nici măcar n-am încercat să combat această bănuială, deoarece mi-am zis că dacă va fi ceva de plătit era obligaţia Ramonei, aşa încât mi-am permis să insist: „Asta-i bună! Bineînţeles că merg cu dumneavoastră! Nu mi se pare prudent ca două doamne atât de frumoase să umble singure pe stradă la ora asta. Până şi pliantul turistic insistă asupra precauţiilor pe care trebuie să le ia o femeie în oraşul ăsta şi care n-ar avea niciun rost în altă parte." M-am ridicat. Ieşind din camera lui Rodrigo, am luat toţi trei o atitudine care putea să pară cu totul aberantă: ele se încăpăţânau să meargă singure, iar eu, tare pe poziţie, nu le dădeam nicio atenţie şi mă făceam că nu pricep. În felul acesta, am trecut prin faţa recepţiei, apoi prin impunătoarea uşă a hotelului şi, fără să băgăm de seamă, am ajuns în stradă. O maşină mare albastră s-a oprit în dreptul nostru şi din ea a ieşit un şofer în uniformă care a înconjurat în fugă maşina, impresionant de repede, şi a deschis una dintre portierele din spate pe unde s-a suit Marietta. Cu aceeaşi

viteză a alergat în sens invers ca să deschidă portiera din stânga, pe unde s-a urcat Ramona, care parcă era în plină criză de isterie. Eu n-am cerut niciun ajutor. Am deschis singur portiera din față şi m-am aşezat lângă şofer. După cum am aflat mai târziu, pe şofer îl chema Omar. Că le plăcea, că nu le plăcea, cele două femei nu mai puteau face altceva decât să mă oblige să mă dau jos cu forța, dar nu le credeam în stare de asemenea îndrăzneală, iar faptele ulterioare mi-au confirmat această părere. Mă simțeam obligat să-i prezint scuze proprietarei maşinii, deoarece pentru a doua oară o judecasem greşit. De vină era mediul de țopârlani pe care îl frecventasem până atunci. Pentru mine, toate femeile erau făcute pe acelaşi calapod cu soră-mea. Cum de putusem să o bănuiesc pe această doamnă că mi-a solicitat prezența numai ca să economisească banii de transport! Femeia aceasta era mai presus de toate meschinăriile pe care i le puneam în cârcă în cea mai mică ocazie. Mi-am întors capul spre ea pătruns de respect şi i-am spus tot ce aveam pe inimă: voiam să fiu discipolul ei pe toate planurile. I-am jurat că mă consideram deja în această calitate şi că voiam din suflet să mă autodepăşesc, să învăț, să cunosc cât mai multe. „Încă de copil – i-am spus eu – am avut la un moment dat revelația că un deget superior mă desemna să înfăptuiesc lucruri mari. M-am educat singur şi nu mi-a fost uşor, stimată doamnă, pentru că trăiam într-o atmosferă puțin sau chiar deloc propice înălțării spirituale; mintea mea a fost obligată să se coboare la nivelul altora de o grosolănie de nedescris. Totuşi, azi-noapte, când m-am întors la hotel, am simțit că un sentiment necunoscut până atunci începea să încolțească în mine, o nevoie, o sete, ca să spun aşa, de a lua totul de la capăt.” Spre marea mea surprindere, doamna Karapetiz mi-a primit declarația asta atât de sinceră cu un hohot vesel de râs, după care a adăugat: „Îți mulțumesc, delicatul meu domn, pentru minunații trandafiri.” Ca de obicei, a reuşit să mă pună pe gânduri: îi trimisesem oare un buchet de flori în dimineața aceea? Sau aşa obişnuia ea să mulțumească pentru elogiile care i se aduceau? Nu ştiam ce să cred şi nici până în ziua de azi nu ştiu. Am bâlbâit stângaci o scuză oarecare, în timp ce cele două femei au izbucnit într-un râs, după părerea mea, plin de răutate. Am

îngăimat ceva despre peisajul Istanbulului, dar nu-mi ieşea pe gură nimic acceptabil; despre viaţa în hotelurile cosmopolite, dar şi aici am dat-o în bară; am încercat să vorbesc despre un articol medical pe care îl citisem în ziar în dimineaţa aceea şi care mă impresionase, dar, în ciuda tuturor eforturilor, nu mai eram capabil să-mi amintesc despre ce era vorba. După cum vedeţi, eram într-o zi proastă. De aceea am schimbat tonul, am renunţat la orice fel de mască şi am implorat-o cu toată sinceritatea de care eram în stare şi cu o autentică disperare: „Vă rog să mă ajutaţi, doamnă, să pot merge mai departe! Învăţaţi-mă cum să mă bucur de plăcerile prozelitismului! Vă implor să-mi indicaţi ce trebuie să citesc, ce metodă să urmez! Fiţi bună şi explicaţi-mi! Vă veţi da seama că sunt ca o bucată maleabilă de plastilină sau de ceară, dacă vi se pare mai potrivit, pe care o veţi putea modela după bunul dumneavoastră plac!” „Snobii, doamnă, snobii, dragă Luteţia!”, fu noua intervenţie a dragii mele compatrioate. „Mă gândeam la Gogol – spuse Marietta Karapetiz, cu un aer absent, ca şi cum ar fi vorbit prin vis. Îmi pregătesc conferinţa pentru congresul de la Verona. Drama lui Gogol se datorează, în parte, faptului că nu a ştiut să detecteze forţele în acţiune din societatea vremii lui. Chiar dacă spusele mele aduc a sociologie, sper că nu e cazul. Gogol era conştient de existenţa acestor forte, ba chiar credea că le poate manevra cum vrea el. Când şi-a dat seama că acest lucru nu e posibil, uimirea lui a fost atât de mare încât şi-a pierdut pentru totdeauna o parte a facultăţilor sale mintale. Biet om de geniu, atât de minunat! Clasicul paratrăsnet ceresc! Gogol transmitea viziuni cărora nu le ştia originea şi pe care, în mod logic, le atribuia unui contact personal şi privilegiat cu Divinitatea. El a dat glas prin scrierile sale unui adevăr interior autentic, exprimat cu încredere şi fără concesii şi căruia i-a rămas credincios până şi în rătăcirile de la sfârşit. A rămas credincios sufletului său, dar poate nu întotdeauna şi trupului, dacă putem stabili această dihotomie. De altfel, ştim prea puţine lucruri despre nevoile sale trupeşti, în afara faptului că, într-un fel sau altul, erau anormale şi porneau dintr-un fond obscur patologic. În cele din urmă, mistificările prin care a încercat să înlocuiască viaţa l-au învins. Când şi-a dat seama că-l lasă puterile, Biserica, prin

intermediul brațului crud al unui inchizitor{12}, a mers până la capăt şi l-a cufundat în tenebrele din care n-a mai putut să scape.” Apoi ridică tonul şi, cu o severitate exemplară, de parcă vorbea ca inchizitorul la care se referea, ne admonestă în felul următor: „Să fim, dragii mei prieteni, totdeauna credincioşi instinctului vital, deoarece în domeniul acesta orice defecțiune se plăteşte mult prea scump!” Începusem să mă simt nervos, pentru că nu reuşeam să-mi dau seama din ce parte bate vântul. Ca să nu dau greş, am răspuns într-un acces de beatitudine: „Aşa e, doamnă, şi aşa trebuie să fie! Să facem bine chiar fără să ştim cui! Aceasta este maxima după care mi-am condus dintotdeauna morala.” „Ține minte spusele mele mai ales dumneata, Dante Chiriac: trădarea se plăteşte foarte scump. Cunosc cazuri în care o defecțiune s-a plătit printr-o defecație...” Câteva minute în şir au râs cu toții fără oprire, căci de euforia doamnei Karapetiz, care mie mi se părea nedemnă de calitatea ei, s-au molipsit şi mimetica Ramona, şi chiar Omar, şoferul, care nu putea pricepe mare lucru, căci nu vorbea spaniola. Brusc, ca şi cum acest scurt intermezzo ludic nu avusese loc, reveni la tonul academic: „Nikolai Vasilievici Gogol a plătit prețul cel mare. S-au dezbărat de el cu o cruzime nemaipomenită. Mai întâi i-au băgat frica în oase. L-au făcut să creadă că sfetnic îi e diavolul, că el îi conducea mâna când scria. Singurul şi adevăratul autor al *Revizorului* şi al *Sufletelor moarte* se numea Belzebut, Lucifer, Asmodeu, Chiriac, nu, nu, iartă-mă, ce-mi ieşi pe gură?, Satana. Toți aceştia într-una şi aceeaşi persoană. Gogol a început să delireze. Şi-a ars de trei ori manuscrisul celei de-a doua părți a *Sufletelor moarte*, operă a cărei încheiere o anunțase cu atâția ani în urmă şi care era menită să răscumpere Rusia, deci întreaga Lume. Se poate ca ultima ardere să fie pură ficțiune, căci Gogol îşi pierduse deja facultățile creatoare şi în puținele momente de luciditate era perfect conştient de această dramă. Ştia că nu avea să-şi împlinească soarta care-l chemase dintotdeauna. Nu va fi niciodată îngerul menit să-şi răscumpere Națiunea. Acesta a fost momentul în care Matvei a intrat în acțiune. Inevitabil, Gogol trebuia să cadă pe mâna acelui mistic plin de cruzime şi să i se supună întru totul. Bietul scriitor i se spovedise, mărturisindu-i ceea ce el numea „păcatul său”. Nu ştim care a

fost acest păcat, ştim doar că voia să şi-l ispăşească. Singura lui speranță de iertare se întemeia pe o penitență dusă la extrem. De aici încolo totul nu este decât un pur ansamblu de presupoziții. Nu se ştie dacă există undeva o documentare secretă care să poată ieşi într-o bună zi la lumină. Eu mi-am închipuit trei sau patru soluții pentru această enigmă, dar nu sunt sigură că am dreptate cu niciuna. Păcatul acesta s-a înălțat în fața lui ca un spectru îngrozitor care i-a închis toate drumurile şi l-a transformat într-o adevărată întrupare a vinovăției. Totul în el era numai rană vie. O rană care se ruga, cerea iertare, o rană care zvâcnea şi-şi impunea cele mai atroce penitențe. Matvei i-a interzis să mai mănânce, i-a interzis să mai citească orice fel de carte în afara cărților de rugăciuni, i-a interzis să doarmă mai mult de două ore pe zi. Nimic nu era de-ajuns pentru a dobândi iertarea. Când prietenii au descoperit cele întâmplate, era deja prea târziu. Prin abdomen îi puteai atinge coloana vertebrală. Stomacul i se transformase într-un țesut uscat şi atrofiat. O întreagă echipă de doctori s-a adunat în jurul patului în care zăcea aproape un cadavru. I-au luat sânge, l-au pus în apă înghețată şi în plină agonie i-au pus lipitori la tâmple, pe gât, în nări şi la colțurile gurii. Înainte de a muri, a reuşit să întrezărească câte ceva, fără să înțeleagă, bineînțeles, mare lucru din ce i se întâmpla. Şi-a dat seama de existența acelor ventuze lacome care se luptau să-i sugă până şi infima cantitate de sânge care îi mai rămăsese în organism. Le vedea mişcându-se tremurătoare, umflându-se încet-încet pe fața lui cadaverică. Simțea voracitatea cu care i se incrustau în piele acele guri nesătule. Nu recunoştea chipurile celor care îl înconjurau, pricepea doar că Matvei avea dreptate, nu reuşise să se spele de păcat şi brațele diavolului, de care îi fusese atât de frică încă din îndepărtata copilărie petrecută la țară şi pe care îl pomenise de atâtea ori în scrierile sale, puseseră stăpânire pe rămăşițele sale trupeşti. Puținul care mai rămăsese din el aparținea Satanei. Şi-a dat sufletul urlând şi zbătându-se ca un animal. Voia să-şi smulgă de pe față tentaculele diavolului, dar doctorii şi infirmierele l-au împiedicat, ținându-i brațele cu brutalitate. Toate penitențele, oricât de îngrozitoare fuseseră, nu serviseră la nimic. Se vedea mergând, sub paza şi în

urletele legiunilor Celui Viclean, spre focul gheenei.” În clipa aceea, vocea Mariettei Karapetiz s-a potolit, şi-a aprins o ţigară, a inspirat profund, a expirat fumul şi, dezbărându-se de orice urmă de patos, a încheiat: „Dar nouă nu ni se va întâmpla niciodată aşa ceva. Vom încerca să acţionăm totdeauna cu înţelepciune. Ne vom câştiga propriul nostru respect. Doamnelor şi domnilor, îmi permit să vă anunţ că aţi ajuns acasă!” Parcă îşi cronometrase povestea agoniei şi morţii lui Gogol în funcţie de drumul parcurs. Într-adevăr, maşina s-a oprit în faţa unei clădiri moderne cu totul banale.

VII

Unde prietenia, şi aşa capricioasă, dintre Dante de la Estrella şi Marietta Karapetiz este supusă unei grele încercări, ceea ce îi va permite cititorului să hotărască dacă această legătură este pe sfârşite sau, dimpotrivă, la începutul unei faze mai intense, capabile să învingă depărtarea care din acel moment se va instala între ei

În acest punct al povestirii, naratorul era în mod vizibil sleit de puteri. Cu aerul lui de martir, cu suferința întipărită pe chip, cu ticurile dezordonate şi din ce în ce mai frecvente şi cu privirea halucinată şi înfricoşată în acelaşi timp, apărea în ochii ascultătorilor drept însăşi întruparea mizeriei lui Gogol de la sfârşitul vieții, aşa cum era descrisă în discursul doamnei Karapetiz pe care îl reprodusese cu câteva minute mai devreme. În două-trei rânduri a încercat din nou să vorbească, dar n-a reuşit. Deschidea gura, respira cu teamă, gâfâind, o închidea la loc cu un aer amărât, iar o deschidea, până când, în cele din urmă, a reuşit să se pornească şi nu şi-a mai întrerupt monologul până la sfârşitul poveştii. La început, abia vorbea, încet şi nesigur, ceea ce i-a descumpănit pe ascultători, căci tonul era cu totul diferit de cel de adineauri.

— Abia îmi mai aduc aminte ce am văzut la Istanbul. Abia ți-aduci aminte pentru că n-ai văzut mare lucru, îmi veți spune dumneavoastră; evident că abia ți-aduci aminte, dacă n-ai văzut mai nimic. Într-adevăr, n-am văzut mare lucru, dar pe retină mi s-a întipărit totul, pe creier mi s-a înregistrat şi fixat totul, până în cele mai mici amănunte. Din momentul în care am ajuns la gară şi până în seara zilei următoare, când m-am dus din nou la gară, de data asta ca să-mi iau tălpăşița, n-am pierdut nicio fărâmă din ce am văzut. Am înmagazinat, poate cu totul inutil, chipuri şi gesturi de chelneri, vânzători, şoferi şi chiar simpli trecători. Dar, dacă mă refer la episodul care a avut loc în apartamentul Mariettei Karapetiz, memoria

mea îşi pierde din vigoare, şovăie, se încurcă şi până la urmă se poticneşte cu totul. E vorba probabil de o reacție disperată a spiritului de a se proteja de lucrurile oribile. O să înțelegeți imediat ce vreau să spun. Poate ar fi fost mai bine să sufăr de un atac fulgerător de amnezie. Să-mi pierd cu totul cunoştința timp de două-trei luni şi abia după aceea să încep a-mi aminti treptat fiecare scenă, lăsând însă definitiv îngropat în subconştient episodul care mi-a produs trauma.

— Ce traumă?

Poate că în stadiul în care ajunsese, De la Estrella nu mai auzea nimic în afară de propria sa voce.

— Această mult dorită pierdere a memoriei nu s-a produs însă decât în parte. Unele imagini îmi apar foarte neclare. De exemplu, în legătură cu clădirea în care locuiau Marietta şi Saşa, nu-mi aduc aminte decât că era foarte banală. O fațadă mai obişnuită nici că există. Ce-i drept, în perioada aceea nu mă prea interesa arhitectura. De unde să ştiu că aceasta va avea un rol atât de important în viața mea şi că aveam să-mi irosesc atâta amar de vreme, amar e bine zis, cu parcelarea terenului nevesti-mii din Cuernavaca, baza întregii ei averi; o muncă de ocnaş, domnule Millares, dumneata ştii asta mai bine ca oricine, pentru că eşti una dintre primele victime ale capriciilor, ale zgârceniei şi ale lăcomiei ei. Pe vremea aceea eu eram complet insensibil în fața formelor arhitectonice. Nu mi-e ruşine să recunosc că de multe ori o dădeam în bară, confundând stilurile şi făcându-mă de râs, mai ales la Roma, unde lumea e atât de interesată de aceste detalii. Spuneam despre o clădire că mi se pare îngrozitor de urâtă şi mi se răspundea că era o bijuterie a funcționalismului, sau cam aşa ceva. Aveam, fără discuție, o sensibilitate ieşită din comun, dar atrofiată. Mă învârteam într-un mediu de oameni mărginiți şi era firesc să repet banalitățile pe care le auzeam în jurul meu. Aşa încât, când încerc să-mi amintesc de clădirea aceea din afara Istanbulului, primul lucru care îmi vine în minte este o senzație de alb lăptos, şi asta o pun pe seama ignoranței mele din acea vreme. Bineînțeles, chiar dacă mai greşeam stilurile, ştiam să fac deosebirea între curat şi murdar, iar fațada acelei case, scorojită şi înnegrită, din orice parte ai fi privit-o, era foarte urâtă. Până în momentul acela, cu alte cuvinte, până ce

am sosit la ei acasă, lucrurile îmi sunt mai mult sau mai puțin clare, dar memoria începe să mi se întunece, nu ştiu dacă mă înțelegeți sau dacă urmați firul povestirii, începe să devină confuză când încerc să descriu apartamentul în care am intrat. Văd un spațiu foarte mare cu unul sau două balcoane, totul foarte şters, foarte cenuşiu. Îmi pare rău că nu pot spune mai mult, căci, dacă cineva se poate lăuda cu exactitatea observațiilor, acela sunt eu. Pentru mine, n-ar fi mare scofală să vă descriu obiectele din casa asta şi să vă înşir toate amănuntele care, desigur, v-ar surprinde, pentru că nu sunteți obişnuiți să dați atenție unor asemenea lucruri. Veşnica poveste, Dumnezeule, mereu aceeaşi poveste! Nu vedem pădurea din cauza copacilor! N-ar fi mare scofală, repet, deoarece cu mulți ani în urmă am venit de mai multe ori în acest salon, pe vremea când dumneata, domnule Millares, nu veneai aici decât în weekend, şi vizita de azi îmi permite să remarc toate schimbările care s-au produs: de exemplu, lampa din vestibul are două becuri arse sau poate că le-ați scos ca să economisiți electricitatea; un păianjen şi-a țesut pânza în colțul de sus al bibliotecii, în dreapta, şi asta cu siguranță de câteva luni, căci pânza s-a îngroşat şi a prins un aspect negricios şi un pic uleios. Nu vă fac niciun reproş, ferească Dumnezeu, departe de mine acest gând, pentru că ştiu cum sunt servitorii din ziua de azi. Dar sunt sigur că ați rămâne extrem de surprinşi dacă am face o vizită prin vecini. Cine locuieşte în casa din dreapta?

— Nişte nemți, dar vin pe aici foarte rar. Nu ştiu dacă închiriază casa sau dacă o cedează unor prieteni, cert e că de fiecare dată vin alții, răspunse Amelia Millares.

— N-are importanță. Închipuiți-vă că intrăm în casa asta, unde n-am pus piciorul niciodată, şi că ne aşezăm la o cafea cu proprietarii sau cu chiriaşii acestora. Nu mai mult de o jumătate de oră, atât cât trebuie ca să închei o afacere. Ei bine, sunt sigur că l-aş lăsa cu gura căscată şi pe cel mai deştept dintre voi, pentru că aş putea să descriu şi cel mai neînsemnat amănunt din salon, ce combinație de culori au perdelele, ce fel de zgardă are câinele, câte obiecte de cristal sunt în cameră, de ce mărime, în ce loc sunt plasate, genul ăsta de lucruri, fără ca cineva să-şi poată da seama că am

examinat cu atâta atenție încăperea. Aş putea spune chiar că am acest talent din născare. Şi adevărul e că n-am tras niciun folos de pe urma lui.

— În schimb, stăpâna casei trage ponoasele, interveni Amelia agasată, fiindcă nici prin cap nu-i trece că i-a intrat în casă un obraznic care-şi bagă nasul în toate rahaturile.

— În schimb, îşi reluă De la Estrella firul povestirii, dacă mă întrebați despre casa Divinei Egrete, veți fi la fel de surprinşi ca şi mine de fiecare dată când încerc să evoc acea cloacă împuțită.

— Chiar nu reuşeşti să-ți aminteşti nimic?

— Dragă doamnă, în cazul meu nimic nu ar fi imposibil, spuse De la Estrella umflându-se în pene. Îmi amintesc de un spațiu vast, de două balcoane care dădeau în stradă şi, pe un perete din spatele unei mese pline de cărți şi de hârtii, gravura unui Copil Sfințişor mexican. Pe ăsta ar fi culmea să-l uit! Dar, vă rog, singurul lucru pe care vi-l cer e să mă lăsați să povestesc lucrurile într-o anumită ordine. Eu nu sunt Marietta Karapetiz ca să vorbesc despre trei subiecte în acelaşi timp şi să le amestec pe toate. Niciodată nu mi-a plăcut dezordinea, dar din zilele acelea o urăsc de-a binelea. După ce s-a oprit maşina şi am auzit-o pe individa în cauză spunând că ajunseserăm la ea acasă, nici nu apucasem bine să deschid portiera, că înțepata de Ramoncita, de care eram sătul până peste cap, mi-o trânti: „Nu te deranja, Chiriac dragă, mă duc să iau nişte cărți şi mă întorc imediat”. Chiriac?! Da, doamnelor şi domnilor! Chiriac, nici mai mult, nici mai puțin! Mitocanca se hotărâse să-şi intensifice ofensiva, dar n-am căzut în capcana ei. Dimpotrivă, m-am comportat ca un adevărat domn. Chiar şi în ziua de azi mă mir că puteam să dau dovadă de sânge-rece în acele vremuri tumultuoase ale tinereții. Îmi propusesem să fiu *charming and civilized* şi am reuşit. „Nu-i niciun deranj, Mamona, fii fără grijă. Ba chiar îmi face plăcere”, şi am pornit-o spre uşa clădirii. Gazda a intervenit şi ea: „Poate că te vei plictisi asistând la o şuetă de cucoane pe care noi două abia o aşteptăm. Te asigur că damele sunt de-a dreptul insuportabile când vorbesc numai de-ale lor. Omar te poate conduce unde îți face plăcere şi peste vreo două ore poți să treci să o iei pe Ramona.” Vorbea pe un ton atât de

aspru, încât nu mai ştiam ce să cred. Dar iarăşi îşi băgă dracul coada ca să mă zăpăcească din nou – aceeaşi ocheadă, aceeaşi suavă privire molatică, aceeaşi rugăminte fără cuvinte: „Suflet bun, nu mă părăsi! Ai milă de fidela ta admiratoare! Nu cumva să mă laşi singură cu fătuca asta toantă şi încrezută!” Aşa că am deschis uşa imobilului, am intrat şi m-am îndreptat direct spre lift. Ele veneau în urma mea ca două mieluşele. Am ajuns în dreptul apartamentului şi o turcoaică, nici cal, nici măgar, ne-a deschis uşa.

— Dacă nu era nici cal, nici măgar, ce era? Pasăre?

— Vreau să spun, dragă domnule, că nu era îmbrăcată arăbeşte, dar nici nu se putea spune că avea pe ea haine occidentale. La prima vedere, părea o persoană vulgară, o persoană oarecare, exact ca faţada clădirii în care locuiau sau ca preacelebrul Cicikov; nu era nici înaltă, nici bondoacă, nici grasă, nici slabă, nici tânără, nici bătrână. Dar era suficient să-ţi opreşti o clipă privirea pe chipul ei ca să-ţi dai seama că avea ceva foarte bine definit. Niciodată n-am văzut atâta răutate concentrată într-o privire de vită! Sau în strâmbătura bestială care voia să fie un zâmbet! Prima care a intrat a fost, bineînţeles, stăpâna casei, care i-a pus în mână servitoarei nişte pachete şi s-a oprit în hol să ne spună bun venit. M-am strecurat cu multă îndemânare prin faţa Ramonei de frică să nu intre ea prima şi să-mi trântească uşa în nas. În momentul acela, o credeam capabilă de orice. Marietta Karapetiz i-a poruncit ceva pe turceşte acelei servitoare atât de oropsite de natură, care ne deschisese uşa şi pe care o voi numi de acum încolo Zuleima, dat fiind că mi-a fost imposibil să reţin numele bolovănos cu care i se adresau. Zuleima ne-a cerut să-i dăm impermeabilele – v-am spus cumva că în după-amiaza aceea burniţa? — şi mi s-a părut că, înainte de a le agăţa în cuier, a scuipat pe al meu.

— Dumneata ne ascunzi ceva, domnule avocat. De ce oare nu voiau cele două femei să rămâi cu ele? E aici un mister pe care de la un timp nu vrei să ni-l dezvălui.

— Bineînţeles că voiau să rămân cu ele! strigă De la Estrella. Era singurul lucru pe care îl doreau, să rămân acolo. Organizaseră în cele mai mici amănunte o adevărată sărbătoare în cinstea mea. O sărbătoare surpriză! Probabil că

începuseră pregătirile încă din seara precedentă. Numai aşa se explică privirile galeşe cu care mă stârnea, şi atâtea suspine, şi sărutările tăcute pe care gazda mi le trimitea de departe. Simțeam eu că ceva nu e în regulă, ceva greu de definit, dar nu-mi închipuiam că era vorba de o asemenea comedie pregătită la perfecție. Italienii numesc acest gen *commedia dell'arte!* Iar eu, fără să-mi dau seama, am intrat în jocul lor şi mi-am jucat în felul acesta rolul pe care mi-l atribuiseră. — De la Estrella făcu o pauză. — Uite ce e, domnule Millares, m-am săturat de toate aceste întreruperi! Mă lăsați odată să vă spun toată povestea?

— Ai cuvântul, spuse arhitectul, zâmbind.

— S-a transformat cumva turcoaica într-o pisică turbată în timpul sărbătorii?

Povestitorul s-a uitat atât la arhitect, cât şi la fiul acestuia cu un dispreț suveran. Ca de fiecare dată când îşi relua povestea, în această ultimă parte, De la Estrella cobora tonul şi îşi îndulcea glasul, de parcă ar fi spus o poveste unui grup de copii ca să-i adoarmă mai uşor. Aşa a făcut şi în momentul acesta; s-a întors în apartamentul Mariettei Karapetiz pe un ton mai duios.

— Am ajuns, fără să ne dăm seama, în salonul despre care, spre regretul meu deja exprimat, nu-mi amintesc decât vreo două-trei lucruri esențiale. În primul rând, nu era decorat cu obiecte folclorice sau tot felul de fleacuri exotice, cum e adesea cazul în apartamentele de antropologi, nu era invadat de piese turceşti sau arăbeşti de niciun fel. Aş spune mai curând, dar nu trebuie să vă bazați prea mult pe ce spun eu, că erau doar câteva mobile, puține la număr, din lemn închis la culoare, cu împletituri de răchită în părți şi perne mari de catifea verde, un pic lustruită, extrem de confortabile. În spatele salonului, o masă mare, tot din lemn închis la culoare, în fața unui perete pe care atârnau gravuri vechi, poate câteva măşti, vreo două-trei obiecte africane şi câteva piese încadrate de țesături uzate cu motive geometrice de culoare verde şi ocru. E adevărat, după cum vedeți, mă contrazic singur. Cum încep să vorbesc, creierul face un efort şi încep să apară ici şi colo elemente pe care nu credeam că le-am reținut. De fapt, erau obiecte exotice, dar autentice şi de epocă, ceea ce e cu totul altceva.

Poate că nu-mi aduc aminte de altceva pentru că nu mai era altceva. Şi, oricum, n-am de gând să fac un studiu despre enigmele legate de mobilele şi de obiectele decorative dintr-un apartament. Divina ne-a făcut turul salonului, făcând comentarii savante despre relicvele expuse acolo. Prin voce şi prin gesturi, prin toate mişcările corpului – făcea un pas înainte cu un picior, apoi dădea înapoi şovăind, în timp ce piciorul celălalt avansa, sigur pe el, dând brusc dovadă de îndrăzneală şi fermitate –, prin expresia feţei care într-o zecime de secundă trecea de la mister la surpriză, de la surpriză la revelaţie şi de la revelaţie la extaz, Marietta Karapetiz a reuşit să creeze o stare de emoţie magică, care a atins punctul culminant când ne-am oprit în faţa unei rame modeste, chiar în spatele mesei de lucru. Era o gravură populară imprimată pe o hârtie învechită de culoare gălbuie. Marietta Karapetiz a luat-o de pe perete, a pus-o pe masă şi a aprins o lampă deasupra ei, ca să o lumineze. „Iată-l! — a exclamat ea cu înflăcărare. Gata să dea ajutor oricui are nevoie! Vi-l prezint pe Sfinţişorul meu ocrotitor! Slăvitul şi mult iubitul Copil Sfânt! Mână ajutătoare şi atotputernică! Cine altul îmi curăţă maţele? Datorită bunătăţii tale, Sfinţişorule apărător al păşunilor, în fiecare dimineaţă îmi uşurez mintea şi inima de o porţie regulată de rahat masiv şi inutil!” Învăţat fiind cu zburdălniciile ei verbale, având proaspătă amintirea reacţiilor ei de la restaurant şi sperând să fiu în acelaşi ton cu ea, am scos, într-o slugarnică încercare de a o imita, un *Olé, torero!* la fel de sonor precum cele emise de ea cu o seară înainte. Mă aşteptam cel puţin să-mi răspundă cu un zâmbet. Nici vorbă. „Priveşte-l de aici, drăguţo, la lumina asta îl poţi vedea mai bine!”, îi recomandă proprietara Ramonei. Ce diavol a pus stăpânire pe mine în clipa aceea? Şi ce urmărea? Să mă piardă cu desăvârşire? Fapt e că acel „Chiriac”, pe care compatrioata mea mi-l lansase gratuit când ajunsesem în dreptul casei şi pe care îl acceptasem atât de calm, a început să mă zgândărească din ce în ce mai tare. Reacţia mea era întârziată, îmi dau seama, dar era din ce în ce mai puternică. Aşa că am început să mă agit în faţa Ramonei, într-o stare, ce-i drept, destul de comică, spunându-i cu o voce ca a ei de copil debil: „Hai cu mama să vezi gravura, păpuşico! Hai, Ratona, comoara mea,

vino să vezi ce frumoasă e. Nu-ți fie frică şi nu te pripi, Ramolita{13}, vino să te închini la acest Copil Sfinţişor de pe meleagurile tale şi fii atentă că la nevoie îţi scoate marmelada din curişor cu o linguriţă de argint." Oare îmi tăiam singur craca de sub picioare? Vă las pe dumneavoastră să judecaţi! Am luat imaginea şi am pus-o sub nasul Ramonei. Era, într-adevăr, un sfânt cu trăsături indigene. Un copil cu privire de înger, cu coroană pe cap şi cu toiag împodobit cu flori, cu un aer de perfectă evlavie şi nevinovăţie. Părea incapabil să omoare fie şi o muscă, inconştient cum era până şi de propria lui existenţă. Stătea pe un tron care aducea cu o oală de noapte. La picioarele lui erau înscrise nişte versuri. Marietta Karapetiz, cu o voce şi pe un ton de comandant, mi-a poruncit să citesc textul; era vorba de aceeaşi litanie pe care, mulţi ani mai târziu, am găsit-o într-un eseu aberant al lui Rodrigo Vives publicat într-o revistă mexicană:

Ieşi afară, căcăţel,
De la locul căldicel!
Fă cu mine o minune,
Sfinţişor de pe păşune!

Nici nu-mi pasă de e tare
Sau dacă iese mai moale,
De e noapte, de e zi
Sfinţişorul meu să fii!

Cu cei ce cred în tine fii clement,
Sfinţişor Incontinent!

Situaţia rămânea neschimbată! Niciun zâmbet, nici cel mai mic semn de aprobare. Ce însemna asta? Iar o luam pe căi greşite? Ce dracu' voiau să obţină cu mutrele astea de înmormântare? Cele două femei se aşezară pe scaune, aşa că am făcut şi eu acelaşi lucru. Marietta Karapetiz începu din nou să vorbească pe limba ei, despre care eu credeam că e turca, dar putea la fel de bine să fie kurda, persana sau azera. Ce ştiam eu? Aveam oare de-a face cu oameni normali? Un alt servitor tânăr şi gras îi răspunse ceva stăpânei, bâlbâindu-se

cu nervozitate şi făcând semne repetate de încuviinţare din cap, dar ea nu l-a mai lăsat să termine şi a început să urle ca o apucată, de ai fi putut crede că eram pe câmp sau la piaţă: „Saşa! Saşa! Vino aici imediat! M-ai auzit? Când o să pricepi că ceaiul este servit.” Şi apoi, cu o voce mieroasă, ca într-un murmur de rugăciune, adăugă: „Saşenka! Nu te lăsa rugat! Ştii că mor de îngrijorare când întârzii!” S-a deschis o uşă şi a apărut dintr-odată bărbatul acela elegant pe care îl cunoscusem în seara dinainte, îmbrăcat cu un costum impecabil de mătase albă. Dar ce diferenţă! Aşa că am început să mă întreb în ce ape mă scăldam. Deja strigătele pe care le scotea soră-sa de la masă mi se păruseră de cel mai prost-gust. Alături de noi erau cei doi servitori, femeia şi tânărul gras. Oare niciunul dintre ei nu putea să-l anunţe pe Saşa că masa era pusă? Dar această lipsă de bună-creştere era fleac, era Versailles, era Buckingham Palace, faţă de spectacolul care ni se desfăşura în clipa aceea în faţa ochilor. Cum v-am mai spus, Saşa a intrat în fugă în salon. Avea părul ud şi zburlit, un prosop pe umeri, iar piciorul infirm nu era acoperit decât cu o faţă de pernă lungă din pânză matlasată, legată cu o sfoară la şold şi la gleznă. Un spectacol de ţi se făcea părul măciucă! Cred că puţine lucruri pe lumea asta sunt mai indecente decât corpul gol al unui bătrân. Şi corpul lui Saşa, acoperit de un păr des şi alb, care-i dădea aerul unui faun în plină primăvară, depăşea orice limită. Părţile ruşinoase se legănau voios în faţa noastră a tuturor. Când ne-a văzut, s-a oprit din fugă, folosindu-se de un călcâi ca să pună frână. Ochii lui copilăroşi ne priveau cu şmecherie şi uimire în acelaşi timp, apoi au parcurs masa cu lăcomie de la un capăt la altul. Un zâmbet radios de încântare i-a scos la iveală dantura uriaşă. În clipa aceea, mi-a revenit în minte ce-mi dezvăluise Rodrigo. Maseuri! Zâmbetul lui Saşa devenise neverosimil de larg. Şi-a cerut scuze şi a adăugat că ni se va alătura în câteva clipe. M-am uitat spre Ramona şi i-am făcut un semn cordial cu ochiul, dându-i să înţeleagă că e cazul să uităm vechile conflicte şi să ne arătăm solidari împotriva anarhiei. Îi propuneam să facem pace. Rezultatul îl vom vedea mai târziu. Marietta râdea cu îngăduinţă, încântată, în fond, de poznele copilaşului.

— Erau nudişti? întrebă Juan Ramón, interesat din nou de poveste.

— Erau ceva mult mai rău. Erau nişte lepădături! Şobolani negri care aveau pretenția de a fi animale de rasă! Îmi închipui că se credeau zibeline sau vulpi argintii. Nici pe departe! Erau maseuri din cap până-n picioare, nimic altceva!

Asta erau. Ma temeam că va trebui să aşteptăm cine ştie cât până ce Saşa se va îmbrăca şi că ni se va răci ceaiul şi toate bunătățile de pe masă vor fi acoperite de muşte, dar n-au trecut nici două minute, şi respectivul era în salon. Îşi netezise cât de cât părul, cu mâna, mai mult ca sigur, şi îşi pusese pe el un vechi halat de baie în dungi, care îi ajungea până aproape de călcâie. În schimb, era tot desculț. A început aşadar ceremonia. Stăpâna casei s-a ridicat în picioare şi a început să ne țină un discurs atât de protocolar, că m-a lăsat cu gura căscată: „Eu şi fratele meu ne simțim extrem de onorați de prezența în casa noastră a doi prieteni mexicani, Ramona şi Chiriac. Ramona şi Chiriac, fiți bine-veniți la această modestă masă!" Am sărit ca ars. „Chiricuță, cel cu verde tichiuță, domiciliat în strada Răgetului, numărul nouăzeci şi cinci, apartamentul şapte – am strigat cu o voce stridentă ca o uşă care scârțâie –, e mândru să se considere servitor al copilaşului Saşa şi al adorabilei şi preadelicatei sale surori, şi mai ales al Copilului făcător de minuni, Sfinţişor al păşunilor. Da, dragi prieteni, Chiricuță, cel cu fundul pâlniuță, şi Mamoneta, maimuța care se cacă de cade ştacheta, vă mulțumesc pentru onoarea pe care le-o faceți şi se înclină în fața acestei mese nobile şi frățeşti." Am tăcut cu ochii țintă la matroana neruşinată cu un zâmbet batjocoritor pe buze care însemna: „Acu' să te văd, canalie!".

Toată lumea se oprise din râs, chiar şi gemenii. Îl priveau cu toții, mai curând cu spaimă, pe bărbatul care se sucea în toate părțile, se încorda, gesticula şi parcă se împuțina fizic. Spectacolul era din ce în ce mai respingător.

— Încă un coniac, domnu'? îl întrerupse don Antonio.

— Mai bine aş bea un whisky. Foarte slab, doar simbolic, dar, te rog, nu-mi mai spune „domnu'". Detest formele acestea prescurtate. — De la Estrella sorbi o înghițitură zdravănă şi se întoarse la povestirea lui: – S-au speriat de-a binelea. Ni s-au

servit, pe un fond de mare nervozitate, o mie de lucruri, aproape toate dulci. N-am mâncat mai nimic, căci îmi pierise orice poftă de mâncare. Le-am cerut un pahar de anason. Îmi dădeam seama foarte bine că se simțeau încolțiți. Marietta Karapetiz încercă să abordeze cu o voce supusă, aproape rugătoare, tot felul de subiecte legate de Mexic: specialități regionale, sărbători tribale şi mâncăruri specifice; ne vorbi despre un fel de pateu de fasole învelit în nişte frunze aromatice, cărora unii le spun *hierba santa*{14} şi alții, frunze de *tlanepa*{15}, din care gustaseră de ziua morților într-un cimitir aproape de Xochimilco. „Ce greu era să călătoreşti prin țară pe vremea aceea! Am mers cu căruța, pe măgar, pe jos, de-a lungul şi de-a latul țării, cât era ziulica de mare. *Viva Mexico!"* Trebuie să recunosc că în viață am avut numai sfetnici foarte proşti, şi anume: soră-mea, alcoolul şi ranchiuna. Pe ultimii doi îi consider responsabili de tot ceea ce mi s-a întâmplat în seara aceea. Micile victorii de la începutul serii m-au făcut să mă simt mândru de mine şi să pierd simțul realității. Nu voiam să-i scap din mână, să schimbe subiectele cum au ei chef şi să batem câmpii despre frunzele de *tlanepa* sau despre orice alt subiect pe care nu-l alesesem eu. Vom vorbi despre Mexic mai târziu, după ce ne vom fi încheiat socotelile, vom fi semnat pacea şi vom fi stabilit condițiile viitoarei noastre prietenii. Poate că mergeam prea departe în ceea ce priveşte forma, dar, în fond, adevărul este că exigențele mele erau minuscule, de-a dreptul ridicole. Nu ceream decât ca femeia aceea să-mi îngăduie să-i fiu prieten, admirator, discipol, să nu-mi mai pună nume groteşti, să renunțe la a-mi vorbi cu căldură pentru a mă ignora şi batjocori în momentul următor şi mai ales să nu mai facă deosebire, pentru mine atât de umilitoare, între felul de a o trata pe Ramona Vives şi pe mine. Asta-i tot! La urma urmelor, nu era cine ştie ce! mai nimic! Dar, pentru a o face să înțeleagă un lucru atât de simplu, trebuia mai întâi să o oblig să muşte pământul; apoi va veni şi ceasul cel dulce al armistițiului. Cu un aer monden şi nepăsător, care-mi stătea atât de bine, l-am întrebat pe Saşa: „Şi altfel, ce mai faceți? Cum merge cu masajele?" „Ehe, masajele! — îmi răspunse el cu eternul lui aer copilăresc. Nici prea-prea, nici foarte-foarte! — zâmbi, dând din umeri, şi continuă: – Nu mai

sunt la vârsta la care să fac masaje, nu mai am mâinile de altădată, nu mai am nicio putere în ele. Dar să ştiţi că îmi place în continuare să muncesc. Consider masajul mai curând o artă decât o tehnică şi îl ador." Zâmbi din nou, parcă scuzându-se, şi adăugă: „Continui masajele doar de amorul artei." „Ce vorbă-i asta? — interveni soră-sa. Ce-mi aud urechile! Auziţi-l cum se plânge! Saşa a fost toată viaţa lui zdravăn ca un stejar şi, uitaţi-vă bine la el, aşa e şi în ziua de azi. Tare ca fierul, iute ca oţelul! Pe vremuri, când trăiam în Portugalia, era cunoscut sub numele de Cleşte-de-Oţel. Putea să pună la loc un os dislocat dintr-o simplă mişcare de deget." „Ce lucruri interesante se pot auzi în casa asta! — am adăugat eu cu ironie, în prezenţa dumneavoastră, omul cât trăieşte învaţă." Vorbeam ca un somnambul, fără să ştiu în ce direcţie mă îndrept, în fond, au fost suficiente câteva secunde ca să mă demoralizeze complet. Îmi închipuisem că voiau să ascundă perioada masajelor ca pe un secret degradant, un episod clandestin şi ruşinos, cu care îi dădeai gata menţionându-l, iar ei de fapt se făleau cu el, de parcă era cea mai înaltă decoraţie. „Sora dumitale avea degete la fel de puternice?", am întrebat eu fără nicio convingere, pentru că eram sigur că nici ei nu-i era ruşine de acest lucru din trecut. „Bineînţeles! — îmi răspunse Saşa, umflându-se în pene de mândrie familială. Habar n-ai ce forţa avea Marietta în degete. Poate chiar prea multă. Degetele ei erau puternice, dar totodată pline de delicateţe; buricele lor erau pline de imaginaţie." „Clienţii îmi ziceau Mânuşiţe-de-Mătase – strigă încântată persoana în cauză. Eram o pereche senzaţională: Mânuşiţe-de-Mătase şi Cleşte-de-Oţel." „Uneori schimbam rolurile – îi tăie vorba Saşa –, în acord, bineînţeles, cu dorinţa clientului. În cazul acesta, ea se transforma în cleşti de oţel, iar mâinile mele deveneau de mătase. Clienţii se topeau de plăcere când erau pe mâinile noastre. Şi să nu crezi că aveam de-a face cu nişte bieţi amatori care se mulţumesc cu câteva lovituri cu palma pe spate. Nu, dragă domnule, clienţii noştri veneau din straturile cele mai înalte ale aristocraţiei, ale marilor averi şi ale ecranului. Dimineaţa li se anunţa sosirea în Portugalia şi le vedeam fotografia în ziare, iar la amiază, cel târziu după-masa, erau pe mâna noastră. Era o distracţie fără margini." Divina

Egretă, cu privirea pierdută în infinit, adăugă, nu fără o oarecare ironie de prost-gust: „O perioadă de frivolitate, oricât de scurtă ar fi, e totdeauna bine-venită. Pentru noi, aceasta a fost o adevărată Vârstă de Aur.” „Ne căutau, se rugau de noi, ne plăteau oricât am fi cerut – continuă fratele ei, debordând de entuziasm şi iată că se inversau iarăşi rolurile. Noi eram adevăraţii regi şi ei erau umilii noştri servitori.” „De două-trei ori pe an, catadicsea să coboare la Estoril un prinț de viță regală – Marietta Karapetiz vorbea atât de încet când i-a pomenit numele, încât n-am putut auzi cine era acest moştenitor de tron. Îşi făcea apariția cu trei-patru prieteni, mereu aceiaşi, nedespărțiți, din câte se pare, încă de pe vremea şcolii. Nişte băieți de toată frumusețea, eleganți, mereu veseli, bronzați, cu multă prestanță şi sportivi înnăscuți. Zile în şir totul nu era decât strigăte, bancuri groase, râsete, fadouri, foxtroturi şi balalaici.

Mă întorceam acasă moartă de oboseală, dar în culmea fericirii. Karapetiz, care avea o minte atât de ageră, numai ce mă vedea şi îmi spunea: «Se vede de la o poştă. Probabil, iar au venit la băi cei patru muşchetari voioşi». Se pare că în zilele acelea cântam chiar şi în somn. Mă tem că după atâta vreme niciunul dintre băieții aceia plini de veselie n-a mai rămas în viață. Aveau multă imaginație, multă grație şi o energie care nu ştiu de unde le venea, pentru că erau putred de bolnavi până în măduva oaselor. Sfinte Dumnezeule! După o frecție serioasă, trebuia să-ți dezinfectezi mâinile cu formol!” Credeam că-mi dau duhul. Nu puteam să-mi cred urechilor. Aceasta era oare femeia pe care o auzisem vorbind despre calitățile mele şi despre drumul luminos care mi se deschidea la picioare? Eu îmi închipuiam că o să-i dau peste nas, ca să-i mai scadă înfumurarea, să nu se mai creadă mare şi tare, iar ea vorbea cu o plăcere nemaipomenită despre meseria aceasta infamantă. Ramona îşi băgă şi ea coada în această farsă josnică: „Ce minunăție, Marietta, ce lucruri extraordinare povesteşti şi ce puternic flux ludic emană din fiecare moment al vieții tale! Te invidiez! Îți jur că te invidiez!” „Ți-ar plăcea şi ție să te apuci să faci masaje la baia de aburi, Ramolita?”, i-am trântit-o eu, dar ea nici măcar n-a catadicsit să-mi răspundă. Nu mai lipsea decât să-şi scoată carnețelul din geantă şi să ia

notițe: „În câțiva ani, Mânuşițe-de-Mătase şi Cleşte-de-Oțel au făcut praf tineretul înaltei societăți din mai multe țări europene”. În acea clipă privirea amfitrioanei a căzut pe ciorapii Ramonei şi amândouă s-au pus să compare modelul, dungile, materialul, şi asta a mai domolit spiritele în jurul mesei. Saşa şi-a tras scaunul lângă mine şi, cu voce joasă, m-a rugat să-l însoțesc pe balcon ca să admirăm peisajul marin. Marea nu se vedea nicăieri, dar acesta a fost momentul în care m-a rugat să am răbdare cu sora lui, să n-o mai chinuiesc, ci mai bine să mă gândesc la câte a avut de suferit, şi mi-a destăinuit faptul că ar fi putut fi o mare dansatoare din buric, dacă n-ar fi avut pântecele pocit de o cicatrice asemănătoare unei guri căreia numai glasul îi lipsea ca să spună „mamă” şi „tată”. Eram atât de enervat, încât simțeam că mă sufoc. M-am întors la locul meu, hotărât să revin la subiectele mexicane, chiar şi la pateul de fasole învelit în frunze de *tlanepa*, dacă era nevoie. Am întrerupt aşadar idila dintre cele două femei şi ciorapii lor, decis să înlătur miasmele în care se rătăcise conversația, şi, ridicând vocea, le-am spus: „Călătoriile dumneavoastră erau, desigur, o adevărată odisee. Vă admir îndrăzneala de care ați dat dovadă.” Aşa-numita Mânuşițe-de-Mătase lăsă baltă discuția despre ciorapi şi mă atacă pe neaşteptate: „Ce dracu’ tot spui acolo, Casianus?” Nu m-am lăsat impresionat de noul nume, în ciuda felului trivial în care îl pronunțase, „Casi anus”, şi i-am răspuns ca un îngeraş: „Să te aventurezi pe drumurile Mexicului în timpul revoluției, dragă doamnă, însemna să te expui unor riscuri foarte mari”. „Eram toți trei curajoşi, neobosiți, trei bărbați neînfricați, însetați de aventură, dacă pe căcâcea de bărbatu-meu îl putem califica drept bărbat, nu degeaba i se zicea încă de pe atunci *Karkamaliz*[16]. De fapt, eram patru cu toții. Călătorea împreună cu noi un om fermecător, căruia toată lumea, chiar şi nevasta, şi copiii îi spuneau Gloabă[17]. Nu ne era ghid, ci prieten. Era de la munte, din Jalisco, şi, când n-avea altceva mai bun de făcut, se străduia să mă seducă. Mâncam toți patru la aceeaşi masă, n-am făcut niciodată deosebire între noi. Gloabă asistase deja de două ori la cultul Copilului Sfințişor al păşunilor şi luase parte la sărbătoare. El a fost primul care i-a vorbit lui Karapetiz despre existența acelor

ceremoniale cu totul aparte şi s-a oferit să ne conducă la locul respectiv. Cum v-am mai spus, eram cu toţii neobosiţi şi îndrăzneţi. În primul rând, Saşa: el ne dădea tuturor exemplu. Nimic nu-l descuraja, nici pădurile sălbatice, nici deşertul, nici munţii." „Şi nici sălile de saună, de gimnastică sau de baie – îi tăie vorba frăţiorul, al cărui spirit nu reuşea să se desprindă de excitarea aburilor –, unde – adăugă el –, nu ştiu dacă ştiţi, pericolele sunt mai mari decât în junglă. Îmi aduc aminte de un sicilian excentric, contele de Z. Povestea e prea lungă şi un pic încâlcită, dar o voi rezuma în trei cuvinte", şi iar se îmbarcă, antrenând-o şi pe soră-sa în circuitul nebulos Funchal, Estoril, Cascais, pierzându-se în amănunte de doi bani în legătură cu şedinţele de lucru: gâturi înţepenite şi dezdoite cu forţa, muşchi puternici şi buci fleşcăite, pe care câte o lovitură ici şi o pălmuţă colo le făceau ca noi, sau presiunea arterială a nu ştiu cărui conte, despre care au crezut nu numai o dată că va da ortul popii în mâinile lor. Părea atât de greu să-i scoţi dintr-ale lor, încât mă resemnasem să suport acest subiect până va veni ora despărţirii. Dar, printr-o intuiţie neaşteptată, i-am întrebat dacă li se părea mai atrăgătoare atmosfera mondenă a masajului sau ceremonia sacră a Copilului Sfinţişor al păşunilor. La întrebarea mea, cei doi fraţi au reacţionat cu o anumită reticenţă, din cauza acestei comparaţii care li s-a părut surprinzătoare, îmi închipui; după care pe buze le-a înflorit un zâmbet strălucitor, dezvăluindu-le dantura atât de puternică, încât aproape îţi făcea frică. Apoi au început să mănânce fără ruşine, cu o poftă colosală. Mierea li se scurgea pe mâini, de la colţul buzelor, din nări şi pe bărbie. „Ei bine – spuse în cele din urmă Marietta Karapetiz, pe un ton oarecum dubitativ –, adevărul e că la prima vedere atmosfera este foarte diferită în cele două situaţii, iar participanţii trebuie să dea dovadă de calităţi ale spiritului care aparent sunt incompatibile; dar, dacă te uiţi mai îndeaproape, descoperi că există o legătură secretă care le înrudeşte. O sărbătoare la tropice evocă întotdeauna fructe din belşug, coliere de flori, oameni cu pielea de culoarea scorţişoarei, un anumit fel de muzică, o delectare permanentă a simţurilor, lumea concepută ca o delicatesă care-ţi trezeşte toate poftele. În ceea ce priveşte

masajul, corpul este şi aici principalul element, muşchii au rolul fructelor, aburii care te învăluie evocă umiditatea de la tropice. Daţi-mi voie să vă povestesc câteva anecdote şi veţi trage singuri toate concluziile. Sărbătoarea la care mă refer era faimoasă prin multitudinea simbolurilor şi a intervenţiilor divine legate de ea. Mă întreb dacă în ziua de azi ar mai putea avea loc ceva asemănător. Ar fi, desigur, cu totul altceva. Trăim în altă epocă. Chiar dacă s-ar celebra astăzi, ea n-ar mai avea în niciun caz caracterul solar de altădată, ci ar fi un rit clandestin care şi-a pierdut vigoarea şi plenitudinea. Iar dacă ar fi cumva publică – ceea ce nici măcar nu pot să-mi imaginez – ar fi de o vulgaritate copleşitoare. Pe vremea aceea era un cult păgân, o orgie, dacă-mi permiteţi acest cuvânt mai mult decât periculos, al cărei scop era sărbătorirea fertilităţii. În cursul acestei ceremonii, bărbaţii primeau viaţă de la Natură şi dădeau viaţă Naturii." „Pentru că – interveni Saşa exuberant ca de obicei – te rog să mă crezi că nimic nu e mai frumos decât să-ţi faci nevoile sub un cer albastru, în mireasma florilor şi a celor mai delicioase fructe. Nu ţi se pare mai nobil să-ţi uşurezi trupul în acest cadru decât între stâlpi de marmură falsă? Sau, dacă-mi permiteţi să dau un exemplu şi mai simplu, cum să nu fie mai bine să te caci lângă un râu cu apa cristalină, printre egrete cu pene albe şi nori de fluturi albaştri şi galbeni, în loc să te bagi într-un subsol întunecos şi urât mirositor?" „Dacă-mi permiteţi şi mie să-mi dau cu părerea, adevărul e că eu unul prefer să fac aşa ceva într-un loc închis şi cu o instalaţie sanitară adecvată, indiferent dacă sunt într-o sală de marmură sau de chirpici", am răspuns eu sec. „Dilema nu e chiar aşa de simplă – interveni inefabila Ramona, înroşindu-se la faţă ca o măicuţă şi cu cea mai copilărească voce din lume –, pentru că în om ceva e sensibil la fastul marmurei şi ceva la fel de puternic respinge acest lux exagerat şi artificial şi tinde spre o legătură mai strânsă cu Natura." „Este triumful marelui suflu păgân care, din fericire, mai curge prin venele noastre", declară Marietta Karapetiz cu o solemnitate de preoteasă antică. Ochii lui Saşa străluceau ca ai unui copil neprihănit. Cu o voce cumpătată, îngână binevoitor: „Omul e o trestie gânditoare, dar nu trebuie uitat că, în acelaşi timp, e o trestie care se cacă". Frazele se înlănţuiau una după alta fără preget.

Eram sătul până peste cap de toată vorbăria asta. Simțeam un fel de val excremential care urma să mi se spargă deasupra capului. Am făcut un efort supraomenesc să-mi înving scârba şi, cu o voce tremurătoare pe care am încercat să o transform într-o criză de tuse, am încercat din nou să îndrept discuția spre un aspect turistico-etnografic. Am abordat subiectul călătoriei făcute în sud-estul Mexicului sub conducerea faimosului Gloabă, interesându-mă de specificul regiunii, de flora, fauna şi relieful ei. Care erau principalele culturi? I-am întrebat dacă pot să-mi explice de ce nu se cultivau nici linte şi nici năut prin părțile acelea. Încercaseră vreodată să semene hamei sau malț? Locuitorii erau indigeni puri sau metişi? Şi care era regimul de proprietate a pământului? Ce însemna ceremonia la care asistaseră? Era într-adevăr sau doar în aparență o ceremonie religioasă? „Am ajuns în cele din urmă într-o poiană uriaşă în mijlocul pădurii, pe malul unui râu de toată frumusețea – spuse Divina Egretă cu o voce resemnată, ca de misionar. Un loc miraculos! Când îmi amintesc natura aceea fastuoasă, pot spune că mi-a fost dat să văd cu ochii mei ce înseamnă Raiul; în acelaşi timp, mi-a fost dat să simt pe propria piele ce înseamnă Izgonirea din Rai, şi asta nu pot s-o uit.” Apoi, întinzând o mână şi agățându-se de brațul lui Saşa, cu un gest patetic îl întrebă: „Cu ce-am păcătuit noi oare, iepuraşule, ca să meritățm o pedeapsă atât de aspră? Doamne Dumnezeule! — gemu ea – e posibil oare să nu ne mai întoarcem niciodată în valea aceea de lapte şi miere?” „Era de-ajuns să întindem o mână – se auzi vocea tremurătoare a lui Saşa – ca să culegem un fruct necunoscut şi minunat: o bacă din sapotier, o caisă de Santo Domingo, un mango sau un uriaş măr *guanábana*; întindeam cealaltă mână şi dădeam de fundul unei maimuțe cu o înfățişare şi o blană nemaivăzută până atunci. Hai să plecăm de aici, surioară! Ce mai aşteptăm ca să ne întoarcem pe meleagurile acelea, unde totul e numai iubire?”

— În sfârşit, a stat ploaia! exclamă don Antonio Millares, ridicându-se ca să deschidă o fereastră. — Poate că era neliniştit din cauza tulburării vizibile a povestitorului şi de fața acestuia, care era din ce în ce mai congestionată. De la Estrella îşi desfăcuse nodul cravatei, precum şi nasturele de la

guler. Acest simplu detaliu îi dădea înfățișării sale un aspect animalic şi dezordonat destul de neliniştitor. — Da, da, repetă bătrânul, a stat ploaia. Câmpul avea nevoie de apă.

Salvador Millares se aplecă şi el pe fereastră, apoi se întoarse spre De la Estrella şi-i spuse:

— Ți-a venit maşina. Te aşteaptă.

— Cei doi frați, continuă musafirul, fără să vrea în niciun chip să renunțe la apartamentul de la Istanbul, începură prin a-mi descrie locurile: o câmpie vastă pe malurile unui râu ce avea ici şi colo adevărate insulițe de vegetație exuberantă. Mangustani, tamarini, palmieri de diferite feluri, yucca, prin părțile acelea li se spune *izote,* liane, maimuțe, egrete, papagali, tapiri, ferigi arborescente mari cât mamutul care se hrănea odată cu vlăstarii ei. „Ne întorseserăm în vremurile primitive – ne asigură amfitrioana noastră, bucolică. În centrul câmpiei erau trei ridicături de pământ; lipsite de vegetație, vopsite în maro şi având o scară săpată pe una dintre laturi pentru a urca mai uşor în vârf. Erau trei movile destul de înalte şi arătoase, ca nişte conuri de ciocolată, ieşind din verdeața pădurii. Karapetiz pretindea că ar fi putut fi piramide prehispanice acoperite de vechii locuitori ca să-şi păstreze misterele. Timpul le desăvârşise opera. Iar în vârful fiecăreia se afla câte un adolescent. Unul dintre ei purta hainele, coroana şi toiagul înflorit al Copilului Sfințişor, ceilalți doi erau acoperiți doar cu un fel de tunică grecească." „Tot de culoarea ciocolatei?", vru să ştie Ramona, care începuse să noteze în carnețel. „Nu, draga mea, ar fi fost, într-adevăr, foarte frumos, dar tunicile lor erau galbene, şi să ştii că nu le stătea rău deloc. Fiecare flăcău avea atârnat de umeri o mică tobă la care bătea fără încetare cât era ziua de mare, când pe un ritm mai lent, când cu înverşunare frenetică. Şi uite aşa a trecut dimineața. Primul adolescent, cel care îl reprezenta pe Copilul Sfințişor, era tânărul care câştigase concursul la sărbătoarea din anul precedent. În această ocazie, conta nu atât cantitatea, cât forma, care, cum bine ştiți, este fundamentală pentru orice operă de artă. Sosiserăm foarte devreme, în zorii zilei, Karapetiz, Saşa, eu şi simpaticul Gloabă, prietenul mexican, datorită căruia descoperiserăm această lume. Cam la o oră după aceea, în jurul nostru se agitau o mulțime de participanți

de toate vârstele; femeile purtau nişte tunici lungi şi albe, iar bărbaţii, nişte izmene lungi şi un fel de pleduri albe pe umeri. Pe un mal al râului au fost instalate closetele pentru doamnele distinse. Astfel, sub un acoperiş din frunze de palmieri, între pereţi formaţi din trunchiuri căptuşite cu pânză de toată frumuseţea, avea să-şi petreacă mare parte din zi nevasta şefului local, *el cacique*, protectorul întregii regiuni, stăpânul râului, Domnul luminii, însoţită de o suită impunătoare. Am putut asista la sosirea acelui elegant gineceu, într-o ambarcaţiune care era un vis în sine: o mare platformă albă acoperită de văluri de culoarea muştarului cu striuri lucitoare care băteau în roşu de Burgundia. Debarcarea a fost nemaipomenit de graţioasă. Distinsele doamne erau îmbrăcate cu tunici greceşti, aveau capetele împodobite cu ghirlande de flori artificiale şi ţineau în mână nişte splendide coşuleţe, pline cu mere, ciorchini de strugure, cireşe şi piersici din ceară colorată. Soţia şefului trăgea după ea un mieluşel, cu lâna vopsită în roz şi legat la gât cu o sfoară aurie. O doamnă mai în vârstă, care a stat tot timpul lângă ea, poate maică-sa, o mătuşă sau o servitoare de cea mai mare încredere, purta în braţe o iguană cu botul legat, de asemenea, cu fir auriu. Totul în ele evoca, fără nicio îndoială, lumea lui Watteau. Se ştie prea bine că la tropice totul e mai frumos, mai rafinat şi mai suav, cel puţin aşa l-am auzit susţinând în repetate rânduri pe Karapetiz. Îndată ce nevasta şefului s-a retras în locul care îi era rezervat, a început ceremonia." „Se ardeau copal, smirnă, vanilie, tămâie, scorţişoară – adăugă Saşa, în culmea exaltării. Peste tot se azvârleau petale de trandafiri. Au început să se răspândească în câmpia aceea parfumurile cele mai îmbătătoare de pe pământ." Terminasem de mâncat când cei doi fraţi ajunseseră în acest punct al povestirii. Din când în când, unul dintre ei întindea mâna ca să apuce câte un fursec de fistic cu miere sau o mică gogoaşă din făină de castane amestecată cu nucă de cocos îndulcită. După fiecare îmbucătură, Marietta Karapetiz îşi înmuia mâinile într-un mic vas cu apă caldă, întinzând apoi vârful degetelor spre Zuleima sau spre pajul burtos ca să i le şteargă cu nişte şerveţele foarte fine. Saşa nu recurgea la asemenea servicii rafinate, ci, de cele mai multe ori, îşi ştergea mâinile pe halat. Servitorii schimbară

ceştile: au luat ceainicul de pe masă şi ne-au adus cafele. Ciudat, nu-i aşa? Dar astea erau obiceiurile acolo. După ce ne-au servit, s-au aşezat şi ei pe scaune la mică distanţă de masă, ca să se uite la ceea ce făceau stăpânii. Se vedea clar că nu pricepeau o iotă în spaniolă, totuşi zâmbeau întruna. Atunci când interlocutorii făceau o pauză, ei încuviinţau dând din cap. Un public mai bine dresat ca acela era imposibil de găsit! Cei doi fraţi păreau că au dat în mintea copiilor, atât de intensă şi de spontană le era bucuria. Ochii, pielea şi mai ales dinţii lor mari, totul strălucea în ei. „La un semn, tinerii din vârful movilelor au început să bată toba ca nebunii", spuse Saşa. „Şi imediat răspunsul s-a făcut auzit", continuă soră-sa. „Vreo patruzeci-cincizeci de bătrâni, împrăştiaţi în toate părţile şi confundându-se cu mulţimea, le-au răspuns cu un prelung sunet de trompetă. Lumea s-a pus în mişcare. Fiecare a început să-şi caute locul în furnicarul acela. Fiecare movilă avea clienţii ei; aceştia s-au aşezat de jur-împrejur, formând mai multe cercuri concentrice. O lume scăldată în alb, stropită doar ici-colo de negrul părului şi de florile care îl împodobeau, înconjura cele trei promontorii. Zgomotul începu să scadă. Bătaia tobelor deveni mai potolită, mai delicată, aproape liniştitoare. Pe nesimţite, încet-încet, liniştea a cuprins grupurile de oameni. Şi, dintr-odată, atunci când fiecare părea cufundat într-un soi de intens dialog silenţios cu sine însuşi, vacarmul izbucni din nou. Tobele începură iarăşi să bată cu furie, trompetele le răspunseră cu vehemenţă şi dangătul unui clopot atârnat de crengile unui mangustan răsună atât de dramatic, că parcă anunţa sfârşitul lumii. Pregăteşte-ţi sufletul, păcătosule! Uşurează-ţi trupul, păcătosule! Leapădă-te de tot ceea ce-ţi este de prisos, păcătosule! Uşile încăperilor primei doamne se deschiseră cu atâta măreţie încât cred că nici regina din Saba n-a avut parte de aşa ceva. Am văzut-o cu toţii ieşind, urmată de doamnele ei de încredere şi arătând mulţimii, cu braţele ridicate, un preţios vas de argint pe care îl ducea, urcând cu încetineală lunga scară monumentală, până în vârful piramidei principale. Cu o politeţe rafinată şi firească în acelaşi timp, desigur, fruct al unei culturi străvechi, înalta doamnă l-a ajutat pe tânărul indigen care îl încarna pe Sfinţişor să se aşeze pe oala de argint pe care o adusese. Apoi,

cu o voce lentă şi ritmată, având grijă să scoată bine în evidenţă fiecare silabă, amândoi au început să recite rugăciunea:

Ieşi afară, căcăţel,
De la locul căldicel!

Fă cu mine o minune,
Sfinţişor de pe păşune!

Nici nu-mi pasă de e tare
Sau dacă iese mai moale,
De e noapte, de e zi
Sfinţişorul meu să fii!

Cu cei ce cred în tine fii clement,
Sfinţişor Incontinent!

Şi toată mulţimea de participanţi, instalaţi pe o uriaşă varietate de recipiente: oale de noapte, bidoane de ulei sau de benzină, *braseros*, supiere, chiuvete, lighene, farfurii, cutii de pantofi sau pur şi simplu modeste frunze de platan, repetau cu fervoare şi cu credinţă, plini de speranţă, inspirata rugăciune. După o clipă, doamna a coborât şi s-a îndreptat spre încăperile ei. Lumea spunea că înăuntru dispunea de o ladă din lemn de cedru parfumat, găurită în fund, care îi permitea să se ouă direct în râu. În caz că Sfinţişorul îi împlinea rugăciunea, fructul măruntaielor ei avea să servească drept hrană peştilor şi şopârlelor. Îndată ce closetul puterii şi-a închis uşile, a început adevărata comuniune dintre Om şi Natură, banchetul ecologic, dialogul dintre învelişul uman şi conţinutul său. Câteva ore în şir, în mod hipnotic şi insistent, rugăciunea a fost repetată de nenumărate ori. În ritmul rugăciunii, cei care se rugau îşi legănau umerii şi se băteau cu pumnii pe coapse, lovind cu tălpile pământul recunoscător. De pretutindeni se ridicau valuri de suspine delicate, mugete bestiale sau strigăte tremurătoare de uimire. Dacă vă gândiţi la miile şi miile de scremete care produceau aceste sunete, veţi obţine poemul polifonic perfect, cel mai patetic şi, în acelaşi

timp, cel mai încărcat de speranță." Dintr-odată, ceva, nu știu ce, poate un claxon îndepărtat de mașină, m-a scos din starea de letargie în care mă cufundaseră nenumăratele prăjituri grăsoase, lichiorurile dulci și cânturile magnetice. Ce se întâmpla cu mine? În ce sabat dezgustător mă băgaseră mânușițele de mătase care acționau fără să bagi de seamă? Toți cei de față, chiar și Zuleima și tânărul burtos, ne băteam cu pumnii pe coapse și loveam pământul cu picioarele în ritmul psalmodierii monotone intonate de acea femeie diabolică. Omul știe cum intră în asemenea fenomene de supunere, dar nu știe niciodată în ce stare va ieși. Am sărit în picioare ca împins de arcuri. Le-am spus gazdelor că petrecusem un moment extrem de interesant, cred că am folosit chiar termenul „fascinant", ca să nu le dau nimic de bănuit în legătură cu nemulțumirea mea. Ba chiar am adăugat, pentru ca plecarea mea să pară cât mai normală, că mă înțelesesem cu Rodrigo să petrecem pe seară un moment împreună. „Nu știu dacă mai vrei să rămâi sau vii cu mine să te ocupi de bolnav", i-am spus Ramonei, mai mult ca să mă asigur că vom fi conduși la hotel cu mașina. Și am făcut câțiva pași spre ușă. M-am apropiat de cuier ca să-mi recuperez impermeabilul și am prins curaj când am văzut că eram doar la un pas de ușă. I-am întrebat dacă exagerez rugându-i ca Omar să mă conducă la hotel, dat fiind că nu cunoșteam orașul și mi se părea destul de greu să chem un taxi. Ramona a început să râdă ca o nebună. Poate că asta mi-a dat curaj să le strig că nu eram obișnuit să ascult conversații ca acelea, și cu atât mai puțin în timpul mesei. Fusesem crescut în condiții sărace, dar acolo, în fața acelui distins cerc de porci, îmi dădeam seama pentru prima oară că avusesem o educație dintre cele mai alese. Am mai vrut să adaug că doar prin minune am reușit să nu vărs ascultându-le poveștile, dar m-am abținut, și bine am făcut, pentru că în clipa aceea am simțit mâna lui Saşa „ajutându-mă" să-mi scot brațul din mâneca impermeabilului. Nici azi nu pricep cum de a reușit să ajungă atât de repede de la scaunul pe care ședea la ușă. Gestul lui era în aparență afectuos și îndatoritor, dar mă strângea atât de tare, că aproape mi-au dat lacrimile. Cu înfățișarea unui câine jucăuș care nu înțelege pentru ce e

pedepsit, Saşa a exclamat: „Nu pleca atât de repede, dragă prietene! Spune-ne mai bine ce te-a supărat! De ce nu-ți suntem pe plac?” „Te surprind poveştile mele, nu-i aşa?”, întrebă, la rândul ei, surioara cu o voce dulceagă şi falsă ca toată persoana ei. „Trebuie să le priveşti cu ochi curați, cu ochi de copil. Întâmplările povestite nu sunt decât actualizarea unor ritualuri străvechi legate de slăvirea primăverii. Oricât ar părea de ciudat, asemenea ceremonii sărbătoresc fertilitatea, plenitudinea, desțelenirea pământului şi culesul fructelor. În aceste situații, magia, farmecul folcloric, candoarea populară nu sunt decât un voal. Poezia lor profundă îşi are rădăcinile în praxis.” Între timp, ținându-mă strâns de braț, Cleşte-de-Oțel mă făcuse să mă aşez din nou pe scaun. Sora lui, îngrijorată poate de reacția mea, a întors brusc foaia, aşa cum mai făcuse nu o dată în cursul scurtei noastre relații: „Dar, oricât de utile ar fi aceste practici, eu îți dau dreptate întru totul. E ceva în toată treaba asta care ne ofensează simțul estetic, precum şi fundamentele cele mai profunde ale moralei. Ce greață a putut să-mi fie când i-am văzut! Puahh! Numai când îmi aduc aminte, şi-mi vine să vărs! Sunt de acord că asemenea ceremonii pot avea un anume farmec aspru, un uşor parfum de grajd şi de baligă, ceea ce poate fi un stimulent pentru amatorii de senzații tari. *Nostalgie de la boue*, aşa numesc francezii acest fenomen. Dar nu toate păsările cântă la fel. Sunt ciori, sunt coțofene, dar sunt şi privighetori. În după-amiaza acelei zile, câmpia era o uriaşă harababură de murdărie: putoare, rahat peste tot, muşte mari cât oul. Unii pretind că printre cei prezenți erau câțiva, cei iluminați, să zicem, care intuiau această legătură mistică a sufletului cu pământul, pe care o predică cu atâta zel toți demagogii, relația dintre actul de a-şi uşura trupul şi apropierea de dumnezeire, despre care vorbea nici mai mult, nici mai puțin decât însuşi înțeleptul Ulpianus. Asta să i-o spună lui mutu’. Pentru mine, nu era vorba decât de o mulțime de oameni fanatici şi prostiți, amețiți de soare şi de mirosurile urâte, aşezați în poziții groteşti, victime ale unor colici îngrozitoare, în timp ce alături zburdau maimuțele, scârbite şi ele, ținându-se de nas, chițcăind ca nişte draci şi încercând să exorcizeze, săracele, spectacolul lamentabil al acelei umanități decăzute. Eram în

plin sabat, dar cel mai dezgustător sabat pe care şi-l poate imagina cineva. Ai dreptate, Casidor, nu era nimic altceva decât un banchet al maţelor. La un moment dat, pe fondul unui nou vuiet absurd de tobe, trompete şi fluiere, a ieşit şi doamna *cacique* din încăperile ei luxoase, dând astfel, *helas!,* semnalul pentru ceremonia finală. Unii primiseră ajutorul milostiv al micuţului sfânt, alţii rămăseseră cu încărcătura în ei. Nu vă mai pot povesti. Întoarcerea elementului germinal la ţărâna fără viaţă luase sfârşit. Ceea ce a urmat putea să nu fie ceva rău în sine, dar felul în care s-au petrecut lucrurile a fost o batjocură josnică la adresa tuturor participanţilor. Urma confruntarea cu Puterea şi cu toată cohorta ei de abjecţii, corupţii şi complicităţi. Trebuia desemnat învingătorul, care, timp de un an de zile, avea să se pregătească pentru a-l încarna pe Copilul Sfinţişor la sărbătoarea următoare. O responsabilitate foarte grea. Am obosit de atâta vorbă... În sfârşit, cum v-am mai spus, vă rog să nu mă lăsaţi să spun acelaşi lucru, mulţimea a devenit dintr-odată agresivă şi obraznică, atât plebea, cât şi elita. Lui Saşa, care e un prost şi jumătate, i-au suflat premiul de sub nas." „De sub fund, vrei să spui", o corectă, amărât, cel în cauză. V-am mai spus că de la o vreme voiam să plec. Îmi venea să vărs. Căldura era insuportabilă. Servitorii umpluseră din nou masa cu mâncare şi cei doi fraţi începură iar să se îndoape cu dulciuri şi să se umple de miere pe tot corpul. Saşa nu mai era singurul care-şi ştergea mâinile pe halat; Marietta făcea la fel. Îşi înmuia degetele în lighenaşul de apă şi şi le ştergea pe halatul fratelui. Am luat şi eu o bucăţică de prăjitură; o duhoare de cloacă mi-a inundat gura. Am vrut să mă ridic, să caut baia ca să pot vomita, dar din nou gheara lui Saşa m-a silit, cu o forţă ieşită din comun, să rămân pe scaun. Domnea o excitare nefirească. Omar, şoferul cu înfăţişare atât de respectabilă, venise şi el la chef şi, ca şi ceilalţi, îşi umplea degetele de miere, iar apoi şi le ştergea pe unde apuca, pe batistă, pe picioarele Mariettei Karapetiz sau chiar pe pantalonii mei. Stăpânii şi servitorii au început să-şi facă semne cu ochiul, să râdă, mai întâi pieziş, pe ascuns, apoi cu hohote nestăpânite, să vorbească pe limba lor misterioasă şi să se strâmbe la mine în mod îngrozitor. Cel mai surprinzător moment a fost acela când Ramona Vives, cu

totul pe neaşteptate, s-a aşezat de la locul ei, s-a pus pe vine şi a început să se învârtă în cerc, apropiindu-se din ce în ce mai mult de mine. Înainta legănându-şi corpul, mai ales şoldurile, şi-şi clătina capul dintr-o parte în alta în mod caraghios, încercând să imite fără succes mersul de gâscă. „Cuac, cuac, cuac! Pe tine te caut, Cuasimodo! Cuac, cuac, cuac, cuac!” Toți o aplaudară şi începură să măcăie ca ea – tânărul servitor cu burta imensă şi altădată respectabilul Omar făceau din buze nişte zgomote mult mai puțin inocente –, făcând cerc în jurul meu. Ca să le fiu pe plac, am intrat şi eu în cor: „Cuac, cuac, cuac! Cuasimodo, cuac, cuac, cuac!”.

— Dar ce rost avea să vă spună pe nume atât de ciudate, dragă domnule?

— Habar n-am. N-am priceput niciodată de ce. În ziua aceea, mi-au zis Chiriac, Chiril, Casianus, Casidor, Cuasimodo! De ce? Presupun că aveau chef să-şi bată joc de mine, să mă umilească! Eram într-un asemenea hal încât, ca să scap de batjocurile lor, am fost obligat să le propun eu, eu însumi, oricât de incredibil poate să pară acest lucru, să ne întoarcem la subiectul de care mi-era atât de scârbă! Cu ultimul dram de îndrăzneală care îmi mai rămăsese, am reuşit să le spun: „Dragi prieteni, vă rog să nu mai întrerupeți povestea ilustrei noastre gazde. Mai bine să-i lăsăm timpul necesar pentru a-şi termina savanta expunere cu caracter etnografic pe care a început-o. Vă rugăm să ne povestiți, stimată doamnă profesoară, ce s-a întâmplat după aceea!” „De întâmplat, s-au întâmplat multe – răspunse ea puțin mai liniştită. Juriul s-a întrunit ca să delibereze acordarea premiilor. Nu-mi amintesc care era criteriul de selecție, oricum n-are prea mare importanță, pentru că totul nu a fost decât o fraudă de la început până la sfârşit; ar trebui să recitesc notele lui Karapetiz – îmi răspunse ea şi, pe neaşteptate, cu gesturi şi pe un ton încărcate de venin, adăugă: – Dumneata n-ai nicio jenă! Da, domnule! Vrei să le ştii pe toate, ai tot felul de pretenții şi nu te laşi. Dacă ai putea şi dacă noi ți-am permite, m-ai călca în picioare ca să mă faci să-ți spun anumite lucruri pe care eu, din corectitudine, mă simt obligată să le păstrez secrete. Bietul Saşa, acest inocent, care pe vremea aceea era încă un copil, un mic găgăuță care nu ştia ce înseamnă

răutatea oamenilor, a suferit cum nici nu-ți poți închipui. Atunci a avut loc prima dintr-un lung lanț de înfrângeri pe care le-a cunoscut în viață şi n-am de gând să dau în cap nimănui numai pentru a satisface curiozitatea morbidă a unui necioplit. Află, te rog, că toate aceste dulapuri sunt pline de documente. Lui Karapetiz i-au trebuit ani de zile ca să interpreteze anumite fenomene, şi dumneata vrei să ştii totul din prima clipă. Pentru ce trebuie să-ți fac pe plac? Pentru ochii dumitale frumoşi? Pentru ca un puturos ca dumneata să nu trebuiască să facă nici cel mai mic efort! Poate vrei să mă apuc chiar în clipa asta să caut documentul de care ai nevoie? Să-ți traduc principalele pagini? Din ce limbă în ce limbă?" M-am apărat cum am putut. I-am precizat că nu ceream nimic şi că nu aveam nici cea mai mică dorință să văd documentele acelea. Singura mea îndrăzneală a fost s-o întreb cum s-a terminat sărbătoarea, şi vă rog să mă credeți că am pus această întrebare cu cea mai mare inocență. „Sărbătoarea? — exclamă ea cu uimire. Ai neobrăzarea să consideri sărbătoare neruşinarea aia fără margini? Sărbătoare? Sărbătoare, purcoiul ăla de murdării? Acum îmi dau seama, domnule, că simțul dumitale moral e aproape inexistent! Întrunirea aceea, dacă te interesează atât de mult să ştii, a luat sfârşit când toți cei prezenți s-au împreunat cu toate cele prezente, le-au făcut mulți copii şi duminica le-au dus să facă plajă la mare. Nu mă crezi? Bine, atunci să-ți spun adevărul, a luat sfârşit când toți participanții şi-au rostit ultimele rugăciuni, au aprins o lumânare în memoria Copilului Sfințişor şi au plecat liniştiți să-şi facă siesta. Iar savantul Karapetiz, umila dumneavoastră servitoare, fratele acesteia, acest papă-lapte prezent printre noi, un bun de nimic, un zero la pătrat, şi asta fiindcă azi sunt într-o fază generoasă, şi aşa-zisul prieten poreclit Gloabă, care nu se ştie de unde a apărut, ghid pentru turişti de tot felul şi aventurier de profesie, armăsar de operetă, un desfrânat şi un scelerat, au fost apoi nevoiți să facă multe sieste ca să-şi revină după experiența aceea înfiorătoare, stabilindu-se în casa situată în centrul oraşului Mexico, pe strada de la Palma, numărul nouăzeci şi cinci, apartamentul şapte, casă modestă, dar cinstită, unde se putea dormi, spre deosebire de câmpia aceea plină de rahat de care nici porcii nu aveau curajul să se

apropie. Dar ia să vedem! De ce vrei să ştii toate lucrurile astea? Din pur interes ştiinţific? Ţi-ai pierdut minţile dacă îţi închipui că am să-ţi înghit gogoaşa asta!" Mă privea cu ochi fioroşi. Un tic la pleoapa dreaptă îi deforma faţa de păsăroi. „Ţi-am mai spus că ceea ce a urmat a fost îngrozitor. Cuvântul meu nu ţi-e de-ajuns? Vrei să ştii prea multe. Ai uitat că ai de-a face cu o doamnă? O doamnă! Nu cumva vrei să mă cac în faţa dumitale?" După cum vă puteţi da seama, situaţia devenise inacceptabilă. Marietta Karapetiz îşi suflecă poalele rochiei negre peste genunchi şi făcu gestul de a se aşeza pe vine, exact cum făcuse Ramona cu câteva momente mai devreme. Faţa îi era schimonosită de ură, de dispreţ şi de scârbă. „Vă rog să mă iertaţi! — i-am spus eu cu toată demnitatea de care mai eram în stare. Nu am şi n-am avut niciodată niciun interes să cunosc această poveste oribilă." Omar şi servitorul cel gras o ajutară să se ridice de pe jos şi să se aşeze pe un fotoliu. „Dumneata ai fost cea care ţinea morţiş să ne-o povestească." Şi apoi, ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat, m-am uitat la ceas şi am adăugat: „Ce-mi văd ochii! V-aţi pierdut atâta timp din cauza mea! Nu mi-am dat seama că e atât de târziu. Permiteţi-mi să-mi iau rămas-bun!" Eram hotărât cu orice preţ să plec, chiar dacă Saşa îmi rupea coastele. Trebuia să fug de acolo.

Se auzi soneria.

Amelia Millares se ridică să deschidă. În faţa uşii era un bărbat în livrea care se prezentă ca şoferul avocatului De la Estrella, adăugând că încă de dimineaţă fusese sigur că va fi o zi cu ghinion. Cu un ton autoritar, îi spuse patronului că era cazul s-o pornească la drum, că ar fi bine să nu mai facă pe prostul şi că asta era ultima oară – pe cuvântul lui de onoare – când îl mai conducea acasă în halul ăla.

— Un moment, Arnulfo, doar un moment, şi sunt la dispoziţia ta! Am ajuns aproape de sfârşit. Îţi jur că, de data asta, n-o să mi se mai întâmple, Arnulfo, îţi jur, n-o să fie nevoie să mă speli. Domnule Millares, roagă-l să mă mai lase câteva minute! Spune-i cât de frumos m-am comportat. În momentul acesta, nici nu pot să mă ridic în picioare. — Şi imediat îşi continuă povestea: – Cei de faţă, surprinşi de fermitatea atitudinii mele, n-au avut nicio reacţie pe moment.

Se uitau cum mă îndrept spre uşă fără să scoată o vorbă. Cleşte-de-Oţel nici măcar nu m-a atins. După ce deschisesem uşa şi eram deja cu un picior afară, m-am întors spre toată adunarea şi i-am întrebat sfidător: „Aşadar, cum a luat sfârşit acest sabat dezgustător? Pot să-mi închipui şi singur, dar prefer să mi-o spuneţi cu gura dumneavoastră!" Cei doi fraţi au rămas cu gura căscată, pierzându-şi orice siguranţă. Marietta Karapetiz începu să îngaime cu o voce supusă: „Păi, să vezi, o bătrână fără puteri mi-a arătat ce făcuse pe un splendid platou de porţelan alb. M-a cuprins spaima când am văzut ce se putea adăposti în trupul acela mititel. Apoi Copilul Sfinţişor s-a apropiat de noi... A trebuit să îngenunchem... Te rog, domnule, te implor, nu mă obliga să continui! Sunt o femeie bătrână, am suferit mult în viaţă, mi-am pierdut părinţii încă din fragedă copilărie. Inima mea nu mai e cea de altădată. Îmi pare rău că te-am cunoscut." Marietta Karapetiz a tras o dată aer în piept cu putere şi ca prin miracol parcă şi-a recăpătat în clipa aceea toate forţele pierdute. Cu o voce tunătoare, pe care i-ar putea-o invidia orice sergent, a început să strige: „Afară! Ieşi afară chiar în clipa asta! Saşa, pentru numele lui Dumnezeu, mişcă-te şi dă-l afară aşa cum ştii tu!" N-am mai suportat. Am închis uşa şi am luat-o la fugă pe scări. N-am vrut să iau liftul ca să nu am vreo surpriză neplăcută. Când am ieşit în stradă, mi-am auzit numele strigat şi am ridicat capul. Hoaşca şi gaşca ei de tâlhari ieşiseră cu toţii pe balcon. Urletele lor erau ca nişte croncăniturі. Saşa îmi arăta impermeabilul şi pălăria, făcându-mi semne cu o mână să urc din nou să le recuperez. Să urc? Nici mort! Am strigat la ei să mi le arunce de sus, căutându-mi totodată cuvintele, de preferinţă cele mai usturătoare, cu care să le răspund după ce-mi voi fi recăpătat hainele. Mi s-a părut că zăresc un luciu metalic pe balcon, apoi ceva mi-a trecut pe lângă tâmple şi m-a lovit pe umăr. Mi-am ridicat ochii şi i-am văzut pe Marietta Karapetiz şi pe Saşa deşertându-mi în cap nişte oliţe de noapte. Apoi s-a produs cel mai îngrozitor lucru. Zuleima, Omar şi tânărul adipos mi-au turnat în cap un lighean mare plin de murdării. Am vrut s-o iau la fugă şi n-am reuşit, am alunecat şi cea mai mare parte a conţinutului a căzut peste mine. Îi auzeam râzând în hohote, chiuind şi strigând tot felul

de măscări. Eu am rămas în patru labe ca un porc, înglodat într-o materie vâscoasă şi scârboasă. În plus, îmi pierdusem ochelarii. M-am ridicat cum am putut, am mai căzut de câteva ori, lovindu-mă destul de rău. Nu mai ştiu nici pe unde şi nici cât timp am rătăcit în felul ăsta. Căutam marea şi n-o găseam. Au trecut câteva ore de care nu-mi aduc deloc aminte. Am ajuns la hotel cu maşina poliției. Un angajat al hotelului m-a identificat ca fiind clientul lor şi m-a acoperit cu o pătură, pentru că nu aveam pe mine decât lenjeria de corp. Probabil că la comisariat mă dezbrăcaseră de hainele murdare şi-mi făcuseră duş. A trebuit să intru în hotel pe uşa de serviciu. Polițistul care mă însoțea mi-a dat înapoi paşaportul. M-am urcat în cameră. Nu mai ştiu cine m-a anunțat că Rodrigo Vives fusese internat într-o clinică cu vreo două ore mai devreme. Mi-am făcut bagajele, dar la recepție mi s-a spus că nu puteam să le scot din hotel dacă nu plăteam nota. Din fericire, în cameră scosesem câțiva dolari, foarte puțini, pe care îi ascunsesem în căptuşeala valizei. Le-am explicat că eram invitatul domnului Vives, că, dacă ar fi fost după mine, n-aş fi pus în viața mea piciorul nici în hotelul lor blestemat şi nici în Turcia, cât era ea de mare. Portofelul îmi dispăruse odată cu hainele murdare. De la hotel au telefonat la poliție, unde li s-a spus că m-au cules de pe stradă numai cu izmenele de pe mine, ceea ce nu putea fi adevărat, pentru că în cazul acesta de unde îmi apăruse paşaportul? Ce să vă mai spun, până la urmă am lăsat acolo valiza, mi-am vândut ceasul şi stiloul pe nimic unui tip de la hotel, am mers pe jos până la gară şi de acolo nu m-am mai mişcat până la plecarea trenului. Am călătorit într-o stare de semiconştiență, nu-mi dădeam seama – era poate doar o părere – decât de duhoarea care se degaja din tot trupul meu. Rodrigo Vives nu mi-a trimis niciodată valiza înapoi. M-am gândit să fac o plângere în acest sens, deoarece nu numai că fusesem despuiat de ceea ce îmi aparținea, dar suferisem şi un grav prejudiciu emoțional. Dar să ajungi prin tribunale într-o țară străină înseamnă mai mult ca sigur să n-ai nicio şansă de câştig. A trebuit să aştept să mă întorc în Mexic, unde am pus mâna pe o slujbă bună. Dar mai înainte o cunoscusem pe faimoasa María Inmaculada de la Concepción; am crezut că l-am apucat pe Dumnezeu de picior,

dar tot păgubos am rămas.

Povestitorul părea din nou că se sufocă. Dădea din gură ca un peşte pe uscat. Îşi încordă trupul şi rămase aşa, înţepenit într-o poziţie nefirească. Apoi începu să degaje un miros respingător. Familia Millares se îndepărtă fără să scoată o vorbă de acel obiect în putrefacţie. Şoferul îl duse pe braţe până la maşină. Don Antonio Millares ieşi cu nepoţii în grădină.

— Ţi-ai dat seama...? îl întrebă el pe Juan Ramón, neştiind cum să-şi ducă întrebarea până la capăt.

— Da! răspunse laconic nepotul.

După câţiva paşi, Juan Ramón întrebă la rândul lui:

— Ce trebuie să faci dacă ţi se întâmplă aşa ceva?

— Dacă ţi se întâmplă ce anume?

În momentul acela un fulger lumină muntele. În depărtare răsună tunetul. Bunicul nu reuşi să audă răspunsul nepotului. Aşa că se plimbară mai departe fără să scoată un cuvânt.

Funchal, aprilie 1987
Praga, martie 1988

Doctor Faustus – roman de Thomas Mann; este o biografie fictivă a unui muzician, Adrian Leverkühn (1885–1940), povestită de prietenul său fidel Serenus Zeitblom (n.tr.).

Brozas (sp.) – „resturi", „deşeuri"; „vorbărie" (n.tr.).

În franceză, în original (n.tr.).

Valentina – cântec popular al Revoluţiei mexicane: „Dacă trebuie să mor mâine, măcar să mor dintr-odată („Si me han de matar mañana, que me maten de una vez") (n.tr.).

Cântec mexican de Chucho Monje şi Jorge Negrete *(México lindo y querido* / *Si muero lejos de tí* / *Que digan que estoy dormido* / *Y que me traigan aquí)* (n.tr.).

În religia aztecă, Tonanţin era o zeiţă-mamă lunară, numită şi „Zeiţa hranei", „Bunică venerată" etc. sau *Chicomexochitl* („Şapte flori") sau *Chalchiuhcihuatl* („Femeia pietrei preţioase"). În Mexicul modern, bazilica din Guadalupe este construită pe locul fostei piramide Tonanţin. Unii antropologi consideră că „Maica Domnului din Guadalupe" este forma creştinizată a lui Tonanţin (n.tr.).

În spaniolă, Ciriaco, în franceză, Currito (n.tr.).

Sfântul Rémi către Clovis, în Jacques Le Goff, *Civilizaţia Occidentului medieval* (n.tr.).

Nume propriu, diminutiv de la Concepción, dar şi substantiv comun: „cochilie" şi, vulgar, „sexul femeii". „Conchita" şi „Conchón" sunt diminutive de la Concha şi au acelaşi sens (n.tr.).

Literal, „Maria Imaculatei Concepţii a Ţevii Destupate (n.tr.).

În spaniolă, „Los bárbaros, Francia! / Los bárbaros, cara Lutecia!", vers din *Soneto a Francia* de Rubén Darío (n.tr.).

Părintele Matvei (n.tr.).

În spaniolă, *Rabona*, „cu coada tăiată" (n.tr.).

„Iarba sfântă" (n.tr.).

Tlanepaquelite (n.tr.).

Carcamal (sp.) – „boşorog" (n.tr.).

Garrapata (sp.) – „căpuşă"; „gloabă" (n.tr.).